

Keyifli Okumalar Dileriz

Binlerce kategoride milyonlarca PDF e-kitap, ders kitapları, dergiler ve romanlara platformumuz üzerinden ücretsiz ulaşabilirsiniz.

RESMİ WEB SİTEMİZ

<https://rantey.org>

Yedek ve Duyuru Kanallarımız

Sitemize erişim engeli gelmesi veya adres değişikliği durumunda aşağıdaki kanallardan güncel giriş adresine erişebilirsiniz:

- Telegram: <https://t.me/birkitapbir>
- WhatsApp Kanalımız : <https://whatsapp.com/channel/0029VbDHv8uE50Us4lvMoc0Y>

KEMAL BEKİR

hücre

1952

Bu kitabın yayın hakları
Pencere Yayınları'na aittir
Birinci Baskı: Haziran 1997
Dizgi: Güldiken
Baskı: Ceylan Matbaası
Cilt: Ceylan Ciltevi
Montaj: Bahri Çakır
Kapak: İbrahim Karakaş

ISBN 975-7814-57-1

PENCERE YAYINLARI: 72
Roman

Salkımsöğüt Sok. 2/4 Cağaloğlu - İSTANBUL
Tel: (0212) 513 27 17

Kemal Bekir

**HÜCRE
1952**

Özcan'a

HÜCRE

Hücre bir işkence odasıdır. Bir hücre yaşamı, kolay kolay ulaşılamayacak özgün bir yaşamdır ki ancak yaşayanın kalemünde canlılık kazanabilir. Soba başında hücreyi anlatamayız ne kadar usta da olsak. Ya da anlatırız anlatmasına ama o hücre gerçek hücre olmaz. Tiyatroya verdiği emeğin bir o kadarını da edebiyata vermiş olan sayın Kemal Bekir, yılların gerisinden canlı izlenimlerini romanlaştırarak anlatıyor. Bir çağın olgularını doğru olarak kavrayabilmek için bu tür tanıklıklar elbette gereklidir. Yalnız, elbette okurlarımız bu yapıta salt bir izlenimler kitabı olarak bakmayacaklar, onu sağlam anlatım düzeniyle, güçlü yapısıyla da beğenecekler. Sayın Kemal Bekir - yaşça da kafaca da ağabeyimizdir- bana bu tür bir kitap kaleme almak istediğini söylediğinde -çok iyi anımsıyorum, rakılarımızı yudumluyorduk- tasarısını çok tuttum, diyebilirim ki onu bu işe biraz da ben zorladım. Bu zorlamayı yapmakla ne kadar iyi ettiğimi şimdi anlıyorum. Dış dünya ile iç dünyanın bu kadar güzel bağdaştırıldığı, geçmişle şimdinin bu kadar güzel kaynaştırıldığı yapıtlar gerçekten çok azdır. Birdenbire gerilere gitmek, sonra hiç yadırgatmadan gene şimdiki zamana gelivermek, iyi yapıldığı zaman hiç de kolay bir iş değil. Bu güzel roman ileride kitap olunca dilerim eleştirmenlerimiz onu enine boyuna ele alsınlar, ince eleyip sık dokuyarak incelesinler. Bu arada usta kalemler bu romandan giderek işkence olgusunu da köktenci bir tutumla işleyebilsinler. Bugüne kadar

işkenceler hep anlatıldı ama bildiğim kadarıyla bir uzman çıkıp da bir kişinin bir hücreye atılması olgusunu ruhsal, felsefi, toplumbilimsel temellerine oturtarak araştırmadı. İşkence nedir, bir edim hangi koşullarda işkence olur, işkenceyle edinilen nesnel bilginin geçerliği var mıdır, bütün bunlar incelenmeli. Özellikle bu toplumda bunları çok iyi incelemeli. Gene de bu tür olguların sanatçı kalemıyla anlatılması bile büyük bir kazançtır bizim için. Ben oyunu kadar kalemini de sevdiğim sayın Kemal Bekir'e teşekkür ediyorum. Sanıyorum bu sürükleyici romanı siz de seveceksiniz.

Afşar Timuçin
Felsefe Dergisi, Sayı: 9. Yıl 1979

BİR

Polis kolundan sıkı sıkı tutmuyor, yön veriyordu yalnızca. Mustafa, sezgiyle, kolayca kavıyordu ne yana gideceğini.

Koca yapının en tepesindeydiler. Camlı demir çerçevelerin gerisinde, yapının çatısı kara kara görünüyordu. Gün yükselmiş; ışınları parlak parlak vuruyordu. Ama mavi gökyüzüne bakamıyordu Mustafa. Kimin konuştuğunu da kavrayamamıştı o sıra. Masada oturan polis mi söylemişti, yoksa kolundan tutan mı? Dur, demişti biri önce, fısıltıyla.

"Boşalt ceplerini."

Çıkardı. Yirmi beş-otuz lirasını, bozuk paralarını, kalemini, sigarasını, kibritini, başka nesi varsa, hepsini çıkardı. Nüfus cüzdanını da. Dün sabah evinden alırlarken nüfus cüzdanını da cebine koymasını söylemişlerdi. Hepsini bıraktı masanın üstüne.

"Kayışını da çıkar. Kıravatını da."

Önce kıravatını çıkardı, sonra bel kayışını. Kötü bir kahve masasının üstündeydi hepsi. Masa dibindeki, kötü bir kahve iskemlesine oturan nöbetçi polis yorgun, bıkkın görünüyordu. Daha doğrusu, Mustafa böyle görüyordu onu. Dün sabah, evinden alındığından bu yana, başına geleni, gelebilecekleri düşünmüş, düşündüklerinde yoğunlaşmış, bilinmedik bir dünyaya doğru, sürekli yürüdüğünü sanmıştı. Öylesine büyük, önemli bir olaydı ki başına gelen, nedenini biliyor, kestiriyor, ama sonuca giden yolun karanlığında yitiyordu. Onun için ne

dışarıdan vuran gün ışığını, ne kara çatının üstünde duran, koskocaman, sonsuz maviyi görebiliyordu. Gözucuyla yakaladığı gün, göğün mavisi kapkara çöküyordu içine. Polisin nüfus cüzdanını alışı, açıp bakışı, ambar memuruymuş gibi, getirilen sanki bir malmış gibi, adını, soyadını, daha bilmem nelerini ğirdi defterine yazışı, tam bir çelişki yaratıyordu durumuyla. Polise ilk alınışı değildi, ama karşılamanın da böyle olmasını beklemiyordu. Memurun, sıradan bir iş görmüş gibi önemsiz davranışları, rahatlık değilse bile tuhaf bir durgunluk çökertmişti içine. O sanıyordu ki, hemen sorgular, baskılar başlayacak. Oysa öyle yürümüyordu işler. Neden diye soruyordu kendine, yanıtını veremiyordu. Yorgundu. Dün gece, Ankara'dan İstanbul'a trenle getirilirken uyumamıştı, hiç uyu-mamıştı. Başı önüne biraz düşmüştü iki polis arasında otururken. Uzun uzun dalıp gitmiş olmalıydı belki de. Çünkü başını kaldırdığında, sağındaki, solundaki iki polisin de, "oh, oh, oh" gibilerinden gülümsediklerini görmüştü. "Uyuyabiliyorsun da ha?" der gibi bakmışlardı. Uyumak, içi rahat olmak, suçu kabullenmekle birdi sanki.

"Sorgum ne zaman?"

"Sus!" diye fısıldadı masa başındaki polis. "Yavaş konuş. Benim gibi, bu sesle."

Sesinin, onlara göre yüksek çıktığını anlamıştı Mustafa. Ama bağır-mamıştı ki... Öteki polise, kendini buraya getiren polise döndü. Ankara'da evinden alanların arasındaydı o. Gelirken trende yanında oturmuştu. Adını da öğrenmişti. Yirmi dört saat önce tanışmanın verdiği bir yakınlıkla yanıtladı Mustafa'nın bakışını.

"Burda yavaş konuş."

Mustafa başını az eğerken, polisin yeşil gözlerinin derinliğinde gizli bir anlam aradı; dostca verilmiş bir öğüt.

"Al paralarını!"

Masa başındaki polis söylemişti bunu.

"Sorgum," diye yalnızca içinden geçirerek masadaki paralarını aldı Mustafa. Beli bollaşan pantolonunu, kalça kemiklerinin üstüne çekti. İşte, bu sırada ayağa kalkmıştı nöbetçi

polis. Mustafa'yı getiren, adını bildiği o polis de çekip gitmişti. Görevi bitmişti, ama yirmi dört saati aşkın bir süredir tanıyordu onu. Böyle mi gidilir? Kendine bilinçsizce sorduğu soruyu, yine bilinçsizce yanıtladı içinden. Böyle gidilir elbet. Başka nasıl gider? Amcamın oğlu değil ya!..

Kolundan usulcacık tutan elin isteğini sezinledi Mustafa. Her adımı, her davranışı sessizce olmalıydı. Bir gizli buyruktu bu.

Sağ yanda bir karanlık koridor. Birkaç adımlık, belli. Bir jandarma eri sigara içiyor koridor başında. Kolunda kırmızı bir bant. Üstünde beyaz harfler.

Kolundan tutan ele uydu, iki taş basamak indi. Sağında, solunda kapılar kapılar, kapılar... Karşıda da bir kapı. O kapının önünde durdular. Kapıyı açtı orta yaşlı polis. Elinin ucu biraz daha sertçe geldi Mustafa'nın koluna. Yüzüne baktı adamın.

"Gir."

"Buraya mı?"

Yine yüksek çıkmıştı sesi.

"Yavaş!" diye fısıldadı polis. "Yüksek sesle konuşmak yok. Gir..."

Adımını attı kapı aralığına. Karanlığa bakakaldı. Uzun uzun bakıp kendini alıştırılmaya çalışıyordu sanki. Kapının ondan sonra kapanacağını ummuştu. Öylesine olağanüstü bir şeydi ki bu, birdenbire sona erdirilemezdi. Polis de biliyor olmalıydı bunu. İnsanın doğal yaşamının birdenbire bozulması, kimileri için kaçınılmazsa, bu dönüşümün küçük bir şakası olmalıydı. Ölümüne yollanan insana, boynuna ip geçirilirken, bir manga tüfekli askerin önüne gözleri bağlı dikilirken, ip çekilmeden, ateş komutu verilmeden, son isteği sorulmaz mı? Böyle şeyleri düşünmedi Mustafa, ama benzeri duygularla doluydu içi. Olağan yaşamdan, olağandışı yaşama geçişin acısı, bir tuhaf gülümseme oldu dudaklarında, gözlerinde. Döndü. Ardında duruyordu polis. Döndüren de onun uzanan eli olmalıydı yine. Bir şey daha söyleyecekti.

"Bir isteğin olursa kapıya vur, böyle."

Üç kez tıklattı kapıyı.

"Böyle." diye fısıldadı. "Yüznumaraya filân çıkacak olursan... Anladın mı?"

"Anladım."

"Yavaş! Alış alçak sesle konuşmaya."

"Olur." diye fısıldadı Mustafa. "Sorgum?"

Kapanmıştı kapı. Bir tıkırtı duydu; polis sürgülemişti kapıyı dışardan.

Olduğu yerde kalakaldı Mustafa. Bir süre kıpırdamadı. Ardına yaslanacak oldu, kapının gıcırdamasından çekindi. İlerleyemezdi de. Bir somya duruyordu önünde. Üstüne kara bir battaniye gelişi güzel atılmıştı. Kalın, kara yüzölçümlü duvarların loşluğu sardı onu. Her yanını sardı. İçini, dışını. Bir adım attı sağına doğru. Omuzu duvara değiyordu. Duvara değmese bacakları demir somyanın keskinliğine çarpacak. Bir İstanbul eylülünün nemli sıcaklığı içinden, serin, karanlık bir kuyuya düşüvermişti işte. Zaman nasıl geçecekti burda? Ne zaman soracaklar? Ne zaman dövecekler? Ne zaman bırakacaklar? Öyleymiş, Ergun öyle söylerdi. Devrim'i devrim'in gerçekleşeceği günleri Ergun'la konuşurdu çokluk. Devrim'i, devrimciliği en az Ergun kadar bildiğine inanırdı, ama alçak gönüllülükle dinlerdi onu. Bazı şeyleri, onun daha çok bildiğine inanmaz değildi. Doğrucası, gelip geçmiş devrimcileri, tutuklanma öykülerini daha çok bilirdi o. Evet, Ergun söylemişti ona. Poliste döverlerdi tutukluyu, söyletmek için, konuşturmak için. Devrim için giriştiği eylemi, eylem arkadaşlarını öğrenmek isteyeceklerdi şimdi Mustafa'dan. Ama ne zaman? Belki biraz sonra. Belki gece. Dayak atma işini gece, Müdüriyet'ten elayak çekilince yaparlarmış. Öyle mi söylemişti Ergun? Nasıl dayak atarlar acaba? Falaka... Ergun'un sarı bıyıklı, topalak yüzü, bilgicilik duruyordu gözleri önünde. "Falaka" diyor, ekliyordu. "Sonra ayakların şişmesin diye sırtına birisi binermiş, yürütürlermiş. Yanar sigaralarını tende söndürürlermiş, derisini dağlarlarmış insanın..."

Karanlığın içinde durdu Mustafa. Köşedeydi. Soğuk soğuk sırtına değiyordu kalın duvarlar. "Dayanabilecek miyim?" diye sordu kendine. "Başkaları dayanmış" diye düşünebildi yal-

nızca. Karanlık daralıyor, daralıyor, üstüne üstüne bastırıyordu. Döndü. Gözleri kirli duvarlardaydı şimdi. Alnını köşeye dayadı serin serin. Gözlerini yumdu. Yaşadığını duyumsamaya çalışıyordu. Her duyusunu, her düşüncesi uzun bir süre alıyordu sanki. Döndü. Yine sırtını verdi köşeye. Loşluğa bakındı. Dilini ağzında oynatarak fısıltıyla çıkaramadığı bir sesle içine içine söylenmeye başladı:

"Demek hücre bu. Bir hücreye kapatırlarmış ya adamı. Hücre bu. İki buçuk metre var mı boyu? Belki de iki metre. Eni bir metre. Şu battaniyeyi örtüneceğim. Alta ne koyacağım? Ya da battaniyeyi altına alacağım. Gömlek, ceketle, pantolonla yatacağım."

Somyanın üstüne raslayan yerde bir delik vardı. Soba borusu deliği gibi. Duvar öylesine kalın ki, gökyüzü görünmüyor. Gökyüzünü ya da delikten neresi görünüyorsa, onu görebilmek için somyaya basmak, belki de ayakparmakları ucunda yükselmek gerekti. "Sonra bakarım." dedi içinden. "Belli, vaktim olacak. Yalnız o delikten bakmaya mı? Duvarlardaki çizikleri saymaya, yazıları, tarihleri okumaya..."

Somyadaki battaniyenin üstüne oturdu. Daha rahat oturmak için battaniyeyi düzgün katlamayı düşünmedi. Battaniyeyi katlasa, daha bir rahat oturmayı denese, burdan kimbilir ne zaman çıkacağını bilememenin karabasanı yüklenecekti üstüne, kararın yüreği daha da karacaktı. "Öyle mi?" diye sordu kendine. "Bilmem." diye hem düşündü, hem sordu sonra. "Battaniyeyi katlamaya da vaktim olacak. Çok vaktim olacak."

Rengini yitirmiş tahta kapı hemen burnunun dibindeydi. Üstünde ufacık bir delik var. Baksa? Dışarda ayak sesleri, öksürükler... Bu öksürükler demin gördüğü kapalı kapılar ardından mı geliyor? Yoksa birini daha mı getirdiler?

Öyle ya, dün evinden alınınca, Ankara'da Birinci Şube'ye götürmüşlerdi. Akşama dek bir odada bekletmişlerdi orda. Bir ara kapı açıkken görmüştü. Bir görevlinin önünde arkadaşı Demiray da getirilmişti. Nasıldı Demiray? Açık seçik görmüştü yüzünü odanın önünden geçirilirken. Hiçbir anlam yoktu yüzünde. Yalnızca şaşkın bir korku, neye uğradığına şaşırma.

Her halde kendisi de öyleydi; neye uğradığını şaşırmişti. Ama Demiray daha mı şaşırmişti, ne? Başını çevirip açık kapıya doğru baksaydı gözgöze gelebileceklerdi. Ama bakamamış, ayaklarını sürüyerek geçmişti. Ardındaki görevli, kapıyı açık görünce, ne halt ettik gibilerden ivediyle yürümüş, kapıyı hı-sımla çekmişti. Yine de bakmamıştı Demiray.

Akşama doğru, güneş batmadan bir cipe bindirmişlerdi. Ya-nındaki iki sivil görevliye nereye götürdüklerini sormuştu, ama yanıt alamamıştı. Ankara garına götürdüler. Garın önünde, cipin içinde beklettiler. Başka sivil polisler gelip gidiyor, Mus-tafa'nın başındaki görevlilerle fısıldaşıyorlardı. O sonradan adını öğrendiği polis, Nevzat'tı adı, en güler yüzlü olanıydı. Herhalde yufka yürekli biriydi. Karısının kocacığ, ço-cuklarının sevecen babasıydı. Sokulmuştu Mustafa'ya:

"Mustafa Bey."

"Efendim?"

"Paran var mı?"

"Var, ama... Ne olacaktı?"

"İstanbul'a gidiyoruz. Senin biletin üçüncü mevki. Farkını verirken ikinci alırsın. Sen de rahat edersin, biz de..."

Yeşil gözlü, dolgun yanaklı, güler yüzlü polis Nevzat'a bak-mıştı Mustafa. Yıldırım hızıyla düşünebilmişti. İstanbul'a gez-meye gitmiyordu ya...

"Yok." demişti sonra. "Param az. Üçüncüde giderim ben."

"Sen bilirsin" diye durgunca ayrılmıştı polis Nevzat. "Olur."

Çekilmişti. Yine fiskos, koşuşmalar, bakışmalar. Cipten in-dirip koluna girmişlerdi. İstasyonun kalabalığı arasında, bi-rilerinden kaçırır gibi bir o yana, bir bu yana zikzaklar çizerek vagona bindirdiler. Başka bir polis kompartmanlardan birini tutmuş. İçerde, köylü kılıklı, kasabalı kılıklı bir kadınla üç-dört erkek yolcu daha vardı. Mustafa, Nevzat'la öteki polisin arasına oturdu. Sonra iki polis, arada yorgunluk gidermeyi, içeri rahat girip çıkmayı, koridorda ayak dinlendirmeyi düşünmüş olmalı. Mustafa'yı pencere dibinde oturtmayı uygun gördüler.

"Şen şöyle dibe geç istersen" dedi Nevzat.

İşte, o zaman görmüşü Mustafa. İstasyondaki kalabalığın

arasındaydı Ergun. İki görevli koluna gimmişti onun da. Demiray'daki şaşkın bakış, korkulu yüz onda da vardı. Polis Nevzat, dışardaki arkadaşlarını görmüş olmalı:

"Otur çabuk!" dedi.

Öteki polis, uzun boylu, vurdumduymaz görünümlüydü. Ama bir çabuk omzundan tuttu Mustafa'yı, oturttu. Kendisi pencere dibinde ayakta durdu.

Başörtülü, esmer kadınla yanındaki esnaf kılıkli kocası, araştırmacı gözlerle bakıyorlardı. Öğrenciye benzer genç de, öteki iki yolcu da, o karı-koca gibi izlediler onları. Mustafa, onların neler düşündüğünü araştırmamıştı, ama edindiği izlenim yüreğini burktu. İki polis bir suçluyu götürüyordu işte.

Evet, bir suçluydu o, onların gözünde. Ama nasıl bir suçlu? Hırsızlık mı? Adam öldürme mi? Belki kılık kıyafetine bakıp kibar dolandırıcılığı yaştırmışlardı. Ama acaba öyle bayağı suçlarla ilişkisi olmadığını bilseler, nasıl bakarlardı, ne düşünürlerdi?

Mustafa, öyle duygular, öyle düşünceler içindeydi ki o sırta, onların neler düşünebileceklerini de önemsemedi. Önemli olan aklına gelendi çünkü. Birinci Şube 'de gördüğü Demiray, istasyonda gördüğü Ergun, herşeyi apaçık söylüyordu ona. Tutuklama gelişigüzel bir tutuklama değildi. Bir buçuk yıl önce, Mustafa'nın Birinci Şube'ye götürülüp, birçoklarıyla bir arada, bir odada bekletilip sonradan sıradan bir sorguya çekilerek salıverilmesi gibi değildi. Üstelik üçü de İstanbul'a götürülüyordu. Yine üstelik, bir yıl önce İstanbul'da bir tutuklama başlatılmış, gazetelerin yazdığına göre gizli örgütün elebaşları yakalanmıştı. Ama Ergun derdi ki...

Gözünü kapıdaki deliğe uydurdu Mustafa. Ötede, masa başı olduğunu umduğu yerde bir kıpırdama. Az önce kendine yapılan işlem, bir başkasına yapılıyor. Delik de öylesine küçük ki...

Sağ gözünü uydurdu, sol gözünü uydurdu. Göremedi. Derken bir kıpırdama daha oldu. Ergun'un kafası mıydı o? Evet, kabarık saçlarıyla, sarı bıyıklı Ergun. Geçip gitti deliğin içinden. İki gölge yaklaşıyordu delikte şimdi. Yaklaştıkça se-

çilmez oluyordu. Ama tanır Mustafa, Ergun'u gölgesinden tanır, ne ki, gövdesinin tamamını bir görebilse... Görüyordu ki... Bir kapı açıldı. Sürgüsünün çekilişini duydu. Yine fısıldaşma... Kapı kapandı. Sürgü tıkırtısından belliydi bu.

Doğrulup oturmuştu Mustafa. Ergun da burdaydı şimdi. Demiray da. Daha kimler vardı, kimler getirilmişti acaba? Bu tutuklamanın şakaya gelir yanı olmadığını anladı. Tavana baktı. Çizikler, çizikler, çizikler...

Kapı üstünde bir boşluk. İçinde on beş mumluk bir ampul sarı sarı yanıyor. Ama ampulle hücredekini kafes teliyle ayırmışlar. Elektrik cana kıyma aracı olabilir, öyle ya... "Canıma kıymam." diye geçirdi içinden. "Daha çok yaşayacağım..."

"Güzel günler göreceğim... Ülkenin kurtulduğu günleri göreceğim... Güzel günler göreceğiz çocuklar... Güzel günler..." Kimin şiiriydi bu? Dilinden düşürmezdi Ergun bu dizeleri. Güzel günler... Başka ne derdi Ergun? "Poliste konuşulmaz... Konuşulmaz..."

Gerilmişti Mustafa. Ayağa kalktı. Terliydi gövdesi, alını, burnu, kulak arkaları. Başını sıkı sıkı uğuşturdu. Terin sıyrıldığı yerlere, kalın duvarlar arasındaki serinlik yayıldı, değdi. İki adım attı, köşede buldu kendini. Alnını dayadı iki duvarın bitişiğine, taşlaşmış, kayganlaşmış sıva üstüne:

"Anam!" diye seslendi içine, yüreğine. "Anam!"

Yüreği ses vermedi, karşılık vermedi. Yetmemişti bu sesleniş.

"Karım, karıcığım! Anam, anacığım!.. Karım, karıcığım! Anam, anacığım!..."

Belki on kez, belki yüz kez yineledi bu sesi içine, yüreğine doğru. Neden sonra karşılık verdi içinden bir ses:

"Sus be! Korkak!"

Birden döndü köşeciğine. Kendine yabancı biri gibi duruyordu ayakta. Alacakaranlık boşlukta görüyordu kendini şimdi. Bir başka Mustafa'ydı bu, bir başkasıydı. İnsan değil, bir köpek, bir kedi, bir fare, sıkıştırılmış, viyaklayan, zavallı bir yaratık.

"Tüh!" diye tükürdü ona. "Tüh sana, tüh!"

Bir aynada görüyordu kendini sanki. İkiye bölünmüştü daracık hücrede. Kıpırdadı köşesinde, iki adım attı. Boşlukta duran ikinci kişiliğinin içine girdi. Gerildi, durdu. Döndü. Demin alnını dayadığı o karanlık köşeye baktı, tükürdü.

Kollarını açtı. Duvara degecek yumruğu. Yan döndü, açtı. Gerindi. "Oh," dedi içinden, "uykum var..."

Soba deliğinden giren günışığı, hücrenin karanlığının rengini değiştiriyordu tavana doğru. "Dışarı baksam mı? Hayır. Günlerim çok. Yarın bakarım, daha sonra bakarım."

Eğilip battaniyeyi açtı, gelişigüzel yaydı somyaya. Sırtüstü uzandı. Tavana baktı. Bomboştu kafası şimdi; iliği kemiği boşalmıştı. Baktı, baktı, baktı... Bulamazlardı örgütü, bilemezlerdi. Bütün bunlar kuru sıkı, boş atıp dolu vurmak. Hey, hey, hey! Kimler geçmişti bu hücreden, kimler! Belki Nazım Hikmet de...

Anlamını çözmeye çalışıyordu tavandaki çiziklerin, duvardaki karalamaların. Hele bak! Biri resim yapmış duvara. Bir yumruk. Havaya kalkmış bir kolun bilekten yukarısı. Ya tavandaki çizgiler?.. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi...

Karıştırdı, baştan saydı. Sekiz'e, dokuz'a gelince karıştırıyordu hep. Neyse, sonra sayarım. Hah, şu kalın çizgiler, ay bitimi olmalı. Kalın kalın çizdiğine bakılırsa, öyle ya... Bir ay, iki ay, üç ay, dört ay, beş ay... Beş ay be! Beş ay! Sonra günler... Beş ay şunca gün. Peki, nereye götürdüler sonra? Beş ay mı kaldı bu hücrede? Ben ne kadar kalacağım? Sus be! Düşünme be! Ne kadar kalacaksan kalacaksın. Kalanlar nasıl kalmış? Adam ol, adam!

"Adamız, adam" dedi içindeki ses.

"Hıh!" diye gülümsedi. "Adamız, adam" diye dilini oynattı ağzının içinde.

Ceketinin sırtında kat kat olduğunu düşündü birden. Kalktı, çıkardı. Yine yattı sırtüstü. Göğsü üstüne aldı ceketini. Uyur-sam üşümeyeyim. Üşünür bu duvarlar arasında. Ama şimdi üşünmez. Pabuçlarımı da çıkarsam mı? Hayır, gelip götürecek olurlarsa?

Ayak parmaklarını oynattı pabuçlarının içinde. Of! Vıcık

vicık olmuştur şimdi ayakların, çoraplarım. Çıkarsam leş gibi kokar. Dün sabahtan beri içinde ayakların. Üstelik terler. Falakaya yatırılırken yıkatırlar mı? Belki de der ki adam: bu ayak vicık vicık terlemiş, pis. Kokuyor. Ben vurmam bu ayağa... Hangi ayağa vurursun Nevzat Bey? Polis Nevzat mı dövecek? Hayır, polis ne denli kıyıcı olsa, eninde sonunda o da insanmış. Dayak atmak hepsine vergi değilmiş. Dayakçılar başkaymış. Onlar ayrı bir doyum alırlarmış dayak atmaktan, işkence etmekten. Ergun öyle derdi. Ergun bilir. Bok bilir. Bilirdi de yakalandık, öyle mi?

Daracak hücrenin karanlığında en küçük düşünceleri büyüyor, çıkmazlara, karabasanlara sürükleniyordu. En iyisi tavana bakmak, çizgileri saymak. Bir, iki, üç, dört... Hem sayınca unutursun. Uyku tutmayınca sayı saymaz mı insan? Kaçta kalmıştım? Beşte. Yok dört'te. Baştan say. Bir, iki, üç, dört, beş, altı, yedi... Ne iyi etmiş de takvim tutmuş. Kalem nerden bulmuş? Kalemle yazmamış bunları. Bir çiviyle çizmiş tavanın tahtasını. Boyu da uzunmuş, belli. Benim boyum yetişmez.

Birden kalktı, doğruldu. Somyanın çökmez yerine, kıyısına bastı. Kaldırdı kolunu. Yetişmemişti parmakları. Elinde on santimlik bir kalem de olsa yetişmez. Belli o adam kimse, uzun boyluymuş.

Duvara tutundu. Somyanın duvardan yana demirine bastı. Delikten baktı. Parmak uçlarında yüskelmesi gerekiyordu. Güç görebildi, ama İstanbul'u görebildi sonunda. İstanbul'un Karaköy dedikleri yakası. Kadıköy'e kalkan vapurların iskelesi. Biraz daha yükseldi. Galata Köprüsü'nün Karaköy'e açılan bölümünü gördü. Uf, uf,uf! İnsanlar, insanlar, insanlar... Yaşamı boyunca hiç böyle görmemiş, hiç böyle duyumsamamıştı insanları. İnsanlar, insanlar, insanlar... Kadınlar, erkekler koşuşturuyorlar. Vapurlara, tramvaylara, evlerine. Tramvayların çin çin geliyor sesi, raylarda vınlayan tekerlekleri, kulak ver. İnsanlar, insanlar, insanlar. Biliyor musunuz, burda kim var? Bir toplumcu, bir devrimci. Sizi kurtaracak, ekmek verecek, aş verecek, iş verecek... Ahmaklar!

Yoruldu. Bunlar ahmak, akıllı olan benim, öyle mi? Dü-

şünüyor, dilini oynatıyordu ağzının içinde. Akıllı benim, akıllı benim, akıllı benim, bilen benim, bilen benim, bilen benim...

Kapının dibinde bir omzu düşük, başı yana devrik duruyordu böyle düşünürken. Çıt oldu, kıpırdadı, döndü kapıdan yana. Bir göz deliği varmış kapıda, o açıldı. İki göz bakıyordu içeri şimdi. Ne yapacağını bilemedi. Geri mi çekilsin? Dikine dikine baksın mı? Yoksa bakmaz gibi beklesin mi? Gezinir gibi mi yapsın yoksa? Ama gözleri, delikten bakan iki gözdeydi bunları düşünürken. Karar verememişti ki, kapandı göz deliği.

Hah, hah, hah!.. İçinden katılasıya gülüyordu, ama sesi çıkmıyordu. İp üstünde bir cambaz gibi kollarını kaldırdı sıkı sıkı. Yüzü kapağı dönüktü. "Mustafa..." diye dilini oynattı ağzında. Yüreğinden gelen sesi, kafasına doğru ulaştırmak istedi. Kafasına, kafasının içindeki deli beynine, aklına, düşünen yanına. "Mustafa... İnsan böyle delirir. Aklını topla! Hah, hah, hah!... Hah hah da neymiş? Konuşma kendinle be! Düşünme be! Bir aslansın sen! Bir aslanım ben. Hayvan gibi tuktılar seni buraya. Hayvanım, ama türlü türlü hayvan var. Aslansın sen, aslan. Bak, aslan terbiyecisi geldi, delikten gözledi seni. Aslanım ne yapıyor diye merak ediyor. Hah. hah, hah! Gülme be! Kime gülüyorsun? Kendine mi? Aslana mı? Terbiyecine mi? Hah, hah, hah!"

Kafasına bir yumruk attı. İnsanın kendi canına kıyması çok zormuş. Örneğin, yüzme bilen denize atlayıp öldüremezmiş kendini. Onun için yumruğumla canımı acıtmam zor. Tak! Tak! Tak!

Sıkı vurdu yumruğunu bu kez. Üçüncüsünde acıdı kafası. Azıcık acıdı. Okşadı kafacığının acıyan yerini. Hah şöyle, düşünebiliyorum...

Uzandı somyaya yine. Karmaşık düşüncelerden, duygulardan yorgun düşmüştü sanki. Yorgunluğunu tepeden tırnağa duyumsadı. Ne soba deliğinden İstanbul'un Galata Köprüsü ucuna, vapur iskelesine, yaklaşp uzaklaşan beyaz vapurlara, köpüklü mavi sulara, koşuşan insanlara bakmak, ne duvardaki sıkılı yumruğun gizini çözmek, ne de tavandaki çizikleri saymak... Bunlar birer can sıkıntısı dağıtına aracıydı ki,

işlevini yerine getirmişti hepsi de. Tükenmişti sonunda. Yeni birşey gerekti, yeni bir şey...

Tam uzandı somyaya. Ayağının birini yan yatırdı. Birinin tabanı yere basıyordu. Kapı üstündeki tel kafesin ardından gelen sarı ışıklar mı aydınlatıyordu içeriyi? Yoksa kalın duvardaki soba deliğinden giren günışığı mı? Hem kapıya, hem duvarın kapı kıyısı düzeyine vuran beyaz ışınların üstünde gölgeler oynasıyordu. Kimi gölgeler belirli. Kanat çırparak süzülüp geçen kuşlara benziyordu bu gölgeler. İstanbul'un yükseklerde uçan güvercinleri olmalı. Yoksa başka bir şey mi? Okuldaki fizik dersi deneylerini anımsadı. Bir kutuyu, örneğin bir kibrit kutusunu bir yüzeyinden delince... Öbür yüzeyinden de delinir miydi? Delinirdi, delinecekti, öyle ya... Işınların yansması, ilkel fotoğraf makinesi... Evet, evet, güvercinlerin gölgesi geçiyordu duvardan. Günışığının parlattığı mavi mavi boşlukta uçuşan kuşlar, havaya dolan, yayılan, sonra da soba deliğinden sızan güçlü ışınların arasında gölge olup tersine vuruyordu duvarlara. Fizik kitaplarında çizgilerle gösterilir. Kutunun bir deliğinden... Evet, kutu tek delikliydi. İkinci bir delik yoktu. Deliğin karşı düzeyine, içerden tersine yansıyordu görüntü...

"Unutmuşum." diye geçirdi içinden Mustafa. "Neleri unutmuyor ki insan? Şimdi başımdan geçen şu olayı da unutacağım. Unutacağım. Unutacağım. Unutmuşum. Tavana çizgileri çizen, beş ay mı, atı ay mı, burda kalan o uzun boylu adam da unutmadı mı? Unutmuştur, unutmuştur. Unutacağım..."

İçi geçmişti birden. Hücreyi unutturan derin bir uykuya gömüldü. Bir düş... Evet, evindeydi yine. Genç karısıyla kucaklaştı kapı dibinde. Uzun uzun öptü onu. Hiçbir zaman öpmediği gibi öptü. Sonu gelmiyordu öpüşlerin. Sıkıyordu kolları arasında. Eksik tadılmış bir sevgiyle dolduruyordu yüreğini. Cinsel dürtüyle ruhsal sevgi kaynaşıyordu birbiriyle. Et yumuşaktı. Kimi zaman mermer sertliğinde. Kapı dibinden sarmaş dolaş yürüyorlardı divana doğru. Divana düşüyorlardı. Sevgiler birbirini kovalıyordu. Anası bakıyordu uzaktan, yıl-

ların gerisinden. Bilgisiz bakışları sevecendi, acımalıydı. Mustafa'sını, en küçük oğlunu çağırıyordu. "Yavrum," diyordu, "yavrum, neredesin sen?"

"Burdayım anne," diyor muydu Mustafa? Bilinçaltı oyunları karmaşıklıyor, düş içinde düşe dönüşüyordu. Düşlere düşlere, düşlere, karalara, karalara, karalara düşüyordu. Ufalıyor, ufalıyor, ufalıyordu. Ana kucağında bir çocuktı. Meme emen, meme emdiğini bilmeyen, ağzı süt dolu bir çocuk. Çocuklar, doyma güdüsüyle dişlerler, damakla dil arasında kıstırırlar annelerinin meme uçlarını. mustafa küçücüktü şimdi, ufacıktı, ama bilincindeydi bunun. Dişliyor, sıkıyor, acıtıyordu. Ama sütle dourmuyordu karnını. Dişlediği, emdiği ana memesi miydi? Yoksa karısının memesi mi? İşte, divandaydı şimdi de. "Ben ne gördüm bu yaşamda?" diyordu. Fısıldıyordu. Kulağına fısıldıyordu. "Yokluk gördüm. Acı gördüm. Açlık gördüm. Dindim, para kazandım. Çocukluğumda, daha okul sıralarındayken serseri oluyordum ben. Köprüaltı çocuğu oluyordum. Esrara düşerdim belki. Eli bıçaklı olurum. Ama şu aklım benim, karıcığım. Yoksa rastlantılar mı? Ah, o rastlantılar, güzel rastlantılar, mutlu rastlantılar... Sonra aklım, sonra seni gördüm. Sana sarılarak, seni kucaklayarak vardım yaşamın tadına. Rastlantılar mı? Nerden rastladım Mustafa'ya mı diyorsun? Şimdi anneme, babama ne söylerim mi diyorsun? Deme, söyleme böyle, güzel karım. En çok okşanacak zamanım benim. Öpülecek zamanım. Düşlerimde, düşlerimde öp beni. Öp beni... Öp beni.... Öp beni..."

"Oğlum, öpeyim seni." diyordu anası bilisiz, sevecen, acırken gülen gözleriyle.

"Düşüyorum," diyordu Mustafa karanlık bir boşluğa yuvarlanarak. "Tutun beni. Düşüyorum. Öpün beni, öpün beni, öpün beni..."

Kapı açıldığında başı yana devrikti Mustafa'nın. Kısa boylu bir adamla uzun boylu bir adam duruyorlardı. Kapının çıt et-

mesiyle açılmıştı gözleri. Durgun yüzü, gevşemiş gövdesi gerilivermişti yine. Kalktı, doğruldu, dikildi karşılarında.

Elini ardına bağlamış, kısa boylu, yaşlı adamın kamburu çıkmıştı sanki. Onun bir baba, belki de bir büyükbaba olduğunu düşünebilmişti Mustafa. Çevresinde hücre kapılarının dizildiği boşluğa demir çerçeveli camlardan vuruyordu daha gürüşüğü. Uzun boylu adam da kıravatlı, düzgün giyimliydi. Yarım adım gerisinde duruyor, saygıyı eksik etmiyordu yaşlı adama. İkisinin ardında daha saygılı duran üçüncü adama dikkat bile etmedi Mustafa. Hele dördüncü daha gerideydi. Masa başındaki nöbetçi polis olmalı.

Uzun boylu adam da, yaşlı adam da seyrediyordu Mustafa'yı. Neden sonra dudakları inceldi uzun boylu adamın. İnceldi, inceldi, sanki çizgi gibi oldu. Büyük anlamını sonra düşünecekti Mustafa. Şimdilik kısaca aklından geçirdi o alaycı gülümseyişi. Diyordu ki: kısırıldın.

Neden sonra açıldı ince dudaklar:

"Adın ne senin?" diye fısıldadı.

"Mustafa," dedi alıştığı sesle Mustafa.

Öteki fısıldadı yine. Arkadan vuran parlak gürüşüğü, gövdesinin bütün kıpırtısını belirginleştiriyor, gizli öfkesinin ayırımına varabiliyordu Mustafa. Tepeden tırnağa sinirliydi adam. Sıradan polisin görevini yapmak istemiyor, ayakları ucunda az yükselerek, dişlerini sıkarak, sesini fısıltıyla çıkararak buyuruyordu Mustafa'nın uyması gereken kuralları:

"Mustafa Teşkesen, değil mi?"

"Evet."

Kısa boylu adamın yüzünde de aynı anlam vardı. Bakıyorlardı öyle. Mustafa sezinlemişti; uzun boylu adam müdür olmalı. Kısa boyluysa üst düzeyde bir yetkili. Belki vali. Vali olamaz. Vali yardımcısı ya da güvenlik örgütünden bir yetkili.

Karşılıklı bakışma uzun gelmişti Mustafa'ya. Belli ki, kendine ayrı bir önem veriyorlar. Neden? Bunun, uğraşından ileri geldiğini sanıyordu. Oyuncuydu Mustafa. Cumhuriyet Türkiye'sinin çağdaş uygarlık düzeyine ulaşmasını sağlayacağı umulan okullardan birini bitirmiş, batılı türde tiyatro yapmak

için oyuncu olarak yetiştirilmişti. Ne var ki, şimdi düşünüyor olmalılar. Ülkeyi kızıla boyamak isteyenler, işte, bunların arasına kadar sokulmuş.

"Sorgum ne zaman?" dedi Mustafa.

"Sorulacak, sorulacak," diye fısıldadı müdür neden sonra.

Az suskunlukla fısıltı etkilemişti Mustafa'yı:

Yalnızca başını, yukarı aşağı sallamakla yetindi müdür. Dudaklarında, gözlerinde yine o gizli alay.

"Mektup yazmak istiyorum."

"Yazarsın, yazarsın," diye başını aşağı yukarı salladı müdür süzerek.

"Kağıdım, kalemim yok."

"Verirler, verirler."

Bir suskunluktan sonra çekildiler kapı önünden. Kapı suratına kapanınca öylece duraladı Mustafa. Soluk almak, ciğerlerini şişirmek, ringe çıkmış bir boksör gibi şişinmek, gücünü duyumsamak istedi o an. Çünkü hoşnuttu içindeki duygudan. Yalvarmamış, vızıltılı bir sesle konuşmamıştı. Tok sesle, takır takır söylemişti sözünü.

Çocukluğundan beri sevmezdi sövgüyü. Mahallesinde öğrendiği sövgülerin ağzından dökülüyordu, ama sövgü diye söylemezdi hiçbirini. Ama bu kez her sözcüğün anlamını bilerek, anlamını güçlendirerek söylendi:

"Nah!" diye bir kolunu kaldırdı kapıya doğru. Sol eliyle sağ dirseğini tutarak "nah"lattığı sövgüyü, yumruğundan dirseğine kadar büyümüşü.

Çene kemiklerini sıkmış, ağzını, yüksek sesle konuşur gibi açmıştı.

Bağırırversem diye düşündü sonra. Bağırarak, çağırmak, yırtınmak, yaşam hakkını istemek gerekti bunlardan. Belki öbür hücredekiler de katılırlar, bütün Emniyet Müdürlüğü altüst olur, ayağa kalkardı. Ne yapabilirlerdi ki?..

Dışarda bir kapı daha açıldı. Gözünü hemen deliğe uydurdu Mustafa. Hiçbir şey göremedi. Kulak dayadı kapıya. Bir fısıldaşma geliyordu. Bir kapı açılmıştı, belli. Yine biri seyretiliyordu. Adı soruluyordu. Demiray mı? Ergun mu? Bun-

lardan başkasını düşünemiyordu Mustafa. Ankara'da yakalananlardan, bu ikisinden başkasını bilmiyor, düşünmek de istemiyordu.

"Yüksek sesle konuş be!"

Dili, yine ağzının içinde oynamış, böyle söylenmişti. Tam bir sessizliğe gömüldü. Av bekleyen avcı gibi. Kulak verdi. Evet, Ergun'du, kapısı açılan tutuklu. Fısıltıyla yanıtlamıştı, ama işittiği sesin hem Ergun'un sesi olduğunu sezinlemiş, hem de "Ergun Atılğan," dediğini işitmişti sanki. Oyuncularla mı ilgileniyor bunlar? Olabilir. Sol görüşün oyunculara kadar sokulmasından tedirgindirler. Oyuncu ilginç kişidir toplumda. Trende, bir konuklukta, deniz kıyısında, her hangi bir yerde oyuncu olduğunu bilmesinler, ilgilenir insanlar. Belki bunların ilgisi de böyle. Kapı kapandı. Bir kapı daha açıldı sonra. Yok, yok, yeni getirilenleri görüp tanıyorlardı bir bir. Görevleri bu. Tanıyacaklar elbet. Oyuncu moyuncu, bilmem nerden aşağı, kasımpaşa...

Dışardan gelen sesle, tıptırtılarla ilgilenmek de yormuştu Mustafa'yı. Oturdu. Hücreye tıkıldığından beri düşündüklerini bir bir anımsadı yeniden. Uykusunda takılıp kaldı. Ne kadar uyumuştur acaba? Saati yoktu kolunda. Evden çıkarken almadım da... Enayilik! Delikten giren ışığı yokladı. Somyaaya çıktı, dışarı baktı. Galata Köprüsünde koşuşan insanların gölgeleri uzun uzun vuruyordu yere. Mavi sular beyaz dalgacılarla çalkalanıyor, yol yol köpükler bırakıyordu gerisinde.

Vapura koşuyordu insanlar . Kırmızı giysili bir kız, hızlı hızlı yürüyordu köprünün ucunda. Çantasının sallanışını kalabalığın arasından bile seçebiliyordu. Karıcığının beyaz noktalı kırmızı giysilerini görmüştü onun üstünde. O kız da işinden çıkmış karısı gibi, vapura koşuyor, evine gidecek.

"Karım da bu saatlerde çıkar daireden.Eve vardı mı acaba?" Yanıtını gecikmeden verdi. "Acaba daireye gitti mi, desene. Dün sabah yediydi beni evden aldıklarında.Annesine koşmuştur beni polisler götürünce. Dün bir bahane bulup gitmemiştir daireye. Bugün gitmek zorunda. Nasıl gitti? Ne dedi arkadaşlarına? O saatten beri yememiştir, ağzına lokma ko-

mamıştır. Ne dedi Şükran Hanım'a, ne dedi Ahmet Bey'e? Hepsi de tutucu, gerici. Toplumcu olmak şöyle dursun, toplumcu karısı olmak bile suçtur onların gözünde. Canları cehenneme!"

Kırmızı giysili, çantalı kız gözden yitmeden iyice baktı. Aynı boy, aynı yürüyüş. Böyle bir çantası vardır karımın. Giysilerinin beyaz noktacıklarıma kadar... Lâf işte! Bit kadar beyaz noktacıklar görünür mü hiç burdan?

Görünmezdi. Ama görüyordu Mustafa. Nerdeyse bir metre kalınlığındaki duvarın deliğinden uçup gidiyor, kırmızılı kızın yanına varıyordu.

Kalabalıkta görünmez oldu kız. Kuşlar geçti havada, gözünün önünden, kanat çırparak. İnsanlar, insanlar, insanlar... Koşuşmalarına bakılırsa daireler dağıldı. Köprü üstündekileri, irili ufaklı memurlara, çalışanlara benzetiyordu şimdi de.

Ayak parmakları üstünde dikilmekten yoruldu. Döndü. Tıkıldığından beri sürekli duyduğu bir uğultu vardı; dışardan geliyormuş demek. Şimdi tıs, ses seda yok. Demek saat beş. Daireler dağılmış, müdüriyet boşalmıştı.

Kapı açıldı. Genç bir polisin bakışları somya üstünde yakaladı Mustafa'yı. Boş boş bakıştılar önce. Bu tuhaf bakışma, somya üstünde, dünyayı gezer gibi yakalanma, gülümseme oldu Mustafa'nın bakışlarında.

"Şu delikten bakıyordum da."

Genç polis, tuhaf görünümünün, tuhaf bakışların her tür-lüsüne alıştı:

"Şanslıymışsınız," dedi. "Hava da gelir ordan."

Mustafa, somyadan indi, durdu, sorarak bekledi.

"Mektup yazacaksınız, yazın."

Müdüründen aldığı buyruğu yerine getiriyordu polis. Bir kâğıtla kalem uzattı.

"Zarf?"

"Zarfı sonra veririm... Haaa... İstersen yatak filân da... Getirtin isterseniz..."

Mustafa sessizce bakakaldı bir süre, tavandaki çizikleri anımsadı:

"Burda ne kadar kalacağım?"

"Bilinmez."

Sarı bıyıklı, ince yüzü gülümsüyordu genç polisin. Hiç de kötü bir şey söylemiyordu sanki. Davranışındaki yumuşaklık, iyimserce bir yoruma götürmüştü Mustafa'yı:

"Peki, ama suçum ne?"

"Bana sormayın kardeşim. " diye başını az yana devirdi polis.

Bu baş devinimiyle daha çok konuşamayacağını söylüyordu böylece.

Kâğıdı, kalemi aldı Mustafa.

"Açsanız, bir şey aldırmaq istiyorsanız..."

"Aç değilim."

Dün sabahtan beri ağzına lokma girmemişti oysa. Sigara üstüne sigara içmişti yalnızca. Açlık da duymuyordu:

"Sigara aldırabilir misiniz?"

"Olur."

Mustafa, cebinden beş lira çıkardı, uzattı:

"Birinci. Bu paranın hepsine sigara aldırıverin. Bir de kibrit. Teşekkür ederim."

Kapı kapandı. Bir elinde kurşun kalem, bir elinde kâğıt, öylece kaldı olduğu yerde. Ne yazacaktı karısına?

Kapıyı altlık yaptı kâğıda. Yazdı:

"Karıcığım,

"Ben İstanbul'a getirildim. Henüz sorgum yapılmadığı için neyle suçlandığımı bilmiyorum . Ama hiçbir suçum yok, bunu bil. Suçu olmayan bir insanı neden uzun zaman burda tutsunlar? Elbette yakında kavuşacağım sana. İnan bana. Yalnız öyle sanıyorum ki, bir süre burda kalacağım. Bana bir yatak gönder. Biraz da para. Ben iyiyim, hiç üzülme. Annenin, babanın elleriden öperim, seni de özlemle kucaklar, gözlerinden öperim. Karıcığım. İzmir'e anneme, babama da mektup yaz, durumu bil-

dir. Tekrar tekrar gözlerinden öperim, sevgili karıcığım. - Mustafa Taşkesen-"

Bir süre boş boş baktı kâğıda. Somyaya oturdu. Bekledi. Düdü, büktü kâğıdı. Az sonra açtı, yazdığı mektubu bir kez daha okudu. Tarihini de koymalıydı. Doğruldu, üst sağ köşeye yazdı: İstanbul, 9. Eylül. 1952.

Yine oturdu. Bir daha, bir daha okudu mektubu. Sekiz ay önce evlendiği karısına doyamamıştı. Biliyordu. Bu mektubu alınca gözyaşlarını tutamayacaktı. Pencere önünde okuyacak, okuyacak, bir daha okuyacak, başını kaldırıp evin önünden geçenlere bakacaktı. İnsanların hepsi, şu soba deliğinden gördükleri gibiydi. Belki binbir derdin içindeydiler, ama hepsi de mutlu görünecekti ona da. Mutlu görünen o insanların gizliden gizliye bir kavgası vardı ki, bunu görebilen yalnız kendileriydi. Toplumsal bir kavga, sınıflararası kıyasıya bir dövüşmeydi bu. Alttaki kalanın canı çıkıyordu. Mustafa, altta, en altlarda değildi. Kurtarmıştı kendini yaşam kavgasında. Ama mutluluk kendini kurtarmayla sağlanmıyordu. Steinbeck ne demişti romanının sonunda? Ölen, kavgacı bir kahramanı için söylemişti bu söz, bir başka roman kişisine. "O kendisi için hiçbir şey istemiyordu."

"Biz kendimiz için hiçbir şey istemeyiz, karıcığım," diye fısıldadı ağzının içinde, yüreğine doğru.

"Biz kaç kişiyiz?" diye soruyordu yüreğinden kafasına doğru fısıldayan bir başka ses.

"Kaç kişiyiz, bilmem. Bir, üç, beş... Yarın belki milyonlar..."

İlkokuldan başlayarak bugüne dek kitaplardan, derslerden, insanlardan, deneyimlerinden öğrenebildikleri korkunç bir hızla cirit atıyordu kafasının içinde. Çağrışım üstüne çağrışım... Dün bir, bugün üç, yarın beş kişi... Daha sonra milyonlar... Kaç milyon yıldır boşlukta dönüyordu bu köhne dünya? Tarih öncesi yazıtlar, kalıntılar, mağara duvarlarına ilkel insanın kazıdığı resimler... Toprak altında fosilleşmiş kemikler, dinazorlar, uzun kuyruklu, dev yaratıklar... Tarihi derinlemesine bilmezdi Mustafa. Ama düşünebiliyordu ki, insanoğlu, taş dev-

rinden cilâli taş devrine, cilâli taş devrinden yontma taş devrine geçmek için, yani bir taş parçasını yontup keski yapabilmek, keskiyle parçaladığı hayvanı en tadalacak biçimde ağzına atabilmek, onu pişirecek ateşi bulabilmek için milyon kere milyon yıl yaşamıştı. Tarih kitaplarından öğrendiği Yunan uygarlığından bu yana büyüyen, küçülen, yıkılan, bölünen devletler, imparatorluklar, Perikles'ler, Sezar'lar, Neron'lar, Jüstinyen'ler, Atila'lar, Cengiz Han'lar, Fatih Sultan Mehmet'ler, Kanuni'ler, Napolyon'lar, Marks'lar, Engels'ler, Musolini'ler, Hitler'ler... Açlık tokluk kavgaları... Silah harcamaları, sömürge savaşları... Musa'lar, İsa'lar, Muhammet'ler... Mızraklı, kalkanlı ordular... Toplar, tüfekler, barutlar, el bombaları, şerapneller, tepkili uçaklar, atom bombaları... Sonra kavgacılar, aklın yanında, halkın yanında, açlığın, yoksulluğun yanında... Spartakus'lar, Şeyh Bedrettin'ler, Lenin'ler, Stalin'ler, Troçki'ler, Togiatti'ler... Nâzım Hikmet'ler... Daha nice adsız yiğitler... Sonra... Sonra Mustafa Suphi diye de biri varmış. Ergun öyle söylerdi.

Birer çocuğu hepsi. Birer bebektir. Ana sütü emmişler, yumucuk ellerini yüzlerine bastırmışlardı. Altılarını ıslatmışlar, cırtlak pislikleriyle apış aralarında bezleri sarartmışlardı. Oyuncaklarla oynamışlar, kucaklarda hoplatılmışlar, büyümüşler, okullara gitmişler... Ve düşünmüşlerdi. Düşünmeyi öğrenmişlerdi. Ne olacakları boklarından belli miydi?

"Bok boktur," diye söylendi Mustafa dilini oynatarak ağzının içinde. "Boktan birşey anlaşılmaz. Bok boka benzer. O bokla bu bokun belirli bir ayrımı yoktur. Yok, vardır. Nasıl vardır? Şöyle vardır ki, Fatih Sultan Mehmet'in bokuyla... Fatih Sultan Mehmet'i geç... Diyelim, Spartakus'un bokuyla Sezar'ın boku... Yeryüzünde kalın boklular vardır, iyi yerler, iyi sıçarlar. Oturdıkları zaman rahatça bırakırlar bağırsaklarındaki boku. Soğan ekmek yiyenlerin, bulgur aşına, tarhana çorbasına kaşık sallayanların, şu kibrit kutusu kadar beyaz peyniri koca somuna katık edenlerin bokuysa... Tam bok, bok üssü bok. Çocuklar dönüp dönüp bakarlar ettikleri boka. Ben de bakardım. Jean-Jacques Rousseau'ya göre çocuğun bokuna bakması... Eğilip sı-

caklığını duyması, kokusunu koklaması.. Boklar ayrımlıdır birbirlerinden. Bonfilenin bokuyla kurufasulyenin boku birbirine benzemez. Öyleyse Spartakus'un bokuyla Nâzım Hikmet'in boku da benzemez birbirine. Öyle ya, paşa soyundanmış Nâzım Hikmet..."

"Sittirsin ordan kalın boklu deyyus!"

Öfkelendiği zaman böyle derdi Mustafa'nın babası. Kaygısız, bencil, rahatına düşkün, hem varlıklı, hem kıyıcı insanlar için söylerdi bunu! Hükümet, Kore'ye asker gönderme kararı aldığı da söylendi. İsmet Paşa, Ankara'da başka söylendi, Behice Boran, Karaköy'de bildiri dağıtarak söylendi, Mustafa'nın babası da, İzmir'deki, daracık, kümes gibi evinde, küçük avludaki bodur ağacın altında, şırıl şırıl akan suya baka baka söylendi:

"Vay vay vaaay!" dediği gözlerini büzerek, gazeteyi buruşturarak. "Yollayıverdi körpecik ana kuzularını dünyanın bi ucuna. Vay kalın boklu vay!"

İşte, bu bakımdan her kalın bok birbirine benzemez. Adnan Menderes'in bokuyla Nâzım Hikmet'in boku bir olur mu hiç? Biri kalın boklu, biri ince boklu. Biri, yer, içer, söylev çeker. Biri, gezinir, sever, şiir düzer. Peki, dedi Mustafa, benimki nasıl bir bok acaba?

Dalıp gitti sonra.

Anası, keçi inatlı küçük Mustafa'nın, dediğim dedikçi oğlunun sonunda oracığa pisleyiverdiğini görünce, geçmiş bir olayı gerçekleştirmemiş olmanın bin pişmanlığını yüreğinde duymuş, yürekten söylemişti:

"Valla, düşürüverecektim ben bu çocuğu. Bıraksan alacaktım o ilâcı, helâyâ gidip akıtıverecektim kamımdan dışarı, bokların içine..."

Anasının sözü bitince, bokunun da bittiğini anlamıştı küçük Mustafa. Babasını görmüştü anasının yanında. O da aynı şaş-

kınlıkla duruyordu karşısında, ayakta. Üç dakika mı, beş dakika mı, on dakika mı geçmişti öyle? Anımsıyamıyordu şimdi.

Daha ilkokula gitmiyordu o zaman. Akıllı bir yanıyla düşünebilmişti yalnız. Kilimi kirletmek gereksizdi... Dışarda kar, fırtına, ayaz. Gözünü araladığında duymuştu rüzgârın sesini. Kalkmak, kapıyı açmak, karanlıkta yürümek, merdiveni inmek, aşağıda, avluda, eski pabuçları ya da nalınları ayağına geçirmek, ta dipteki helâyı bulmak, kubur kıyısına ayak koymak, donu indirip çömelmek ne zor şeydi. Belki çömelir çömelmez dışkısı içine kaçardı soğuktan.

Gözlerini aralamıştı yatakta. Kolları yorgan altında olmalıydı. Çıkaramazdı dışarı. Öyle soğuktu ki hava.

"Ana!" demişti fısıltıyla. "Ana!"

Kulağı kırışte anacağı duyuyormuştu hemen:

"Ne var oğlum?" demişti karanlığın içinden. "Ne var Mustafa?"

"Üşüdüm, ana."

"Üşüdün mü? Yorganın üstüne battaniye de örttüyü. Kaymış mı acep?"

"Kaymamış."

"Hasta mısın yoksa?"

"Şeyim de geldi. Helâyâ nasıl ineceğim?"

Babası dönmüş olmalıydı yatağında:

"Hııııh!" diye söylendi uykusunun arasında.

"Hadi oğlum, kalkıver, lâzımlık kapı önünde, şurda," dedi anası.

"Soğuk, ana."

"Soğuksa sık dişini, sabahı bekle."

"Sıkıştınsa kalk. Yeter gayri, sus, baban uyanacak şimdi."

"Ne diyor bu, kız?" dedi babası. "Mustafa'yan mı konuşuyorsun sen?"

"Sıkışmış. Kalk diyorum. kalkmıyor. Lâzımlık dışarda, hayatta."

Hayat dedikleri sofanın bir yönü havaya açıktı. Lâzımlık buz kesmişti şimdiye dek. Kıyıların, kabaetine soğuk soğuk değdiğini duyumsuyordu Mustafa. Onun üstüne oturmaktansa

bağırsaklarını zorlayan dışkısını tutmak daha iyiydi. Kıpırtısız duruyordu yatağın içinde, dişlerini sıkıyordu.

"Hadi, kalk oğlum. Kocaman oldun, biz mi gidip ettirelim seni?"

"Gitmem. Soğuk dışarısı."

Keçi inadini açığa vurarak söylemişti bu sözü Mustafa.

Babası da inatla fırlayıvermişti ayağa. Şak diye çevirivermişti elektriğin anahtarını:

"Kalk len! diye öfkeyle açmıştı gözlerini. "Koskoca herif, bok yüzünden evi ayaklandırıyor!"

"Sus, bağırna!" dedi anası babasına. "Ötekiler uyanacak."

"Uyansınlar!" diye gürlledi babası. "Ne bu be? Koca oğlanı elinden tutup helâya mı götüreceğiz?"

"Hadi, hava soğuk, helâya gitmesin. Lâzımlık dışarda diyorum deminden beri."

Babası günün yorgunluğunu atamamıştı anlaşılan. Bir gün önce içmiş miydi yine? Belki. Yüzü genç yaşında kırış kırış, sakalları az uzamış.

"Lâzımlık hayattaymış. Kalk, ona et."

Anası, başucuna geldi Mustafa'nın:

"Hadi yavrum, hemen şurda, kapı dibinde."

"Buraya getirin."

"Buraya getirin diyor!" diye gürlledi babası. Birden yan odada uyuyan üç çocuğunu düşünüp sesini kıstı. "Buraya gelmez lâzımlık! Odayı mı kokutacaksın, hayasız? Kalk!"

"Etmeyeceğim."

"Karnında tutacak soğuk korkusuna. Kalk oğlum."

Mustafa karnını tutuyor, kıpırdanırsa kaçıracağını sa-
nıyordu. anası gözlerinden anlamıştı sıkıntısını:

"Hadi kalk!" diye zorladı, battaniyeyi çekip aldı üstünden.

"Uf! Soğuk"

Yorganı da kaldırdı anası. Tatlı tatlı davranıyor, damarına basmak istemiyordu oğlunun. Omuzundan tuttu, öteki elinin ter-sini, yüzünü, gıdısında, alnında, yanaklarında gezdirdi oğ-lunun:

"Yok, hasta filân değil," diye söylendi. "Hadi kalk!"

Kıpırdamasına yardımcı oldu. Donup kalmıştı Mustafa. İçerisi pek soğuk değildi, ama dışarıya adımını attığı an, tenine, eline, yüzüne, ayak bileklerine degecek ayazı düşünebiliyor, tiritir titriyordu. Kendini aldattı: "Yok, yok. Sıkışmam geçti."

"Edeceğin yoktu da neye ayaklandırdın bizi?" diye yatağına girdi babası.

"Var, var," dedi anası. "Böyle uyunmaz, oğlum."

Okşaya okşaya ayağa dikti Mustafa'yı. Mustafa, ölüme gider gibi yürüdü kapıya. Hayat'ın karanlık ayazında, bir kıyıda duran beyaz lâzımlık gözleri önündeydi. Buz gibi değiyordu kabacına:

"Buraya getir, ana. Ne olur, buraya getir"

"Gelmeyecek len!" diye gürledi babası yattığı yerden. "Çık dışarı, dışarda et!"

"Aslan oğlum." diye avuttu, okşadı anası. "Koskocaman, aslan gibi oldun. Sen yaşta çocuk, abdesi gelince anasını, babasını uyandırmaz bile. Gider, kendisi eder..."

Omzundan tutmuş, kapıdan yana çekiyordu Mustafa'yı. Demir mandalı kaldırdı bir eliyle.

"Çıkman!" dedi birden Mustafa. "Buraya getirin lâzımlığı!"

"Çıkacaksın işte!"

İndiriverdi donunu Mustafa:

"Buraya ederim."

Akıllı bir yanıyla o zaman düşünebilmişti işte. Kilimin üstüne değil de, tahta üstüne çömelmişti. Yine akıllı bir yanıyla dışkısını hemen bırakmamak gerektiğini anlamıştı. Gözdağı veriyordu daha. Ya lâzımlık içeri gelecek, ya da oğulları Mustafa, işte bu tahta üstüne, odanın bu köşesine edecek.

"Hele bir et!" diye fırlamıştı babası. Kış geldi mi, gece gündüz giydiği, ayakbileğinden bağlı içdonuyla, bembeyaz, dimdik duruyor, bekliyordu.

Mustafa, çömeldiği yerde kıpırtısız, gözlerini ayıramıyordu onlardan. Anasının da, babasının da şaşkın bakışları, araştırıcıydı. Delirdi mi bu oğlan, diyorlardı sanki.

"Doğrul len!"

"Doğrulmayacağım."

"Edersen..."

"Edeceğim."

"Edersen vallahi de, billâhi de..."

"Sus herif, yemin etme."

"Sen karışma!" diye yürüdü babası, Mustafa'yı kolundan tutmak için uzandı.

Ama tutamıyordu. Tutarsa hemen bırakıvereceğini sanıyordu oğlunun:

"Vallahi de, billâhi de" diye sürdürdü sözünü, "avludaki çaya atarım seni edecek olursan."

Oysa Mustafa, çömeldiğinde dışını sıkıp tutabildiğini, artık tutamaz olmuştu. Önce kalın kalın, sonra ince ince çöreklenivermişti dışkısı tahtanın üstüne. İçinin rahatlığı yüzüne de vurmuş, gözleri gülüyordu sanki. İşte, bu rahatlık daha da çileden çıkardı babasını. Hiç mi hiç ummadığı bir şey olmuştu. Şimdi de doğrulmuş, oh der gibi donunu çekiyordu oğlu. Yan dönüp buğusu tüten pisliğine bakıyordu üstelik.

"Vay alçak çocuk!" diye öfkesini bastırarak fısıldadı. "Vay rezil! Vay katır inatlı! Vay akıllı bildiğimiz Mustafa! Vay, mekteplere gidince okur, adam olur bellediğimiz oğlan! Gördün mü kadın? Gördün mü akıllı oğlunun ettiğini? Yeminim de var, kız. Yemin de ettim ben bunu çaya atarım diye..."

Anasının da gözleri açılmıştı. Bakışları hoşnutsuzdu; bütün sevecenliğini yitirmişti. Mustafa'ya düşman düşman bakıyordu sanki:

"Sen önledin," dedi babasına. "Sen dur dedin. Dört çocuğu ne yapayım dedim ben. Nasıl büyütüp nasıl rızkını vereyim? Üçüyle başatmemiz güç. Hasib'ânım ilaç verdiydi bana. Alıp düşürüverecektim bunu. Doğmadan düşecekti o helâyâ, şimdi gidemediği yere, bokların içine. Doğuşunda hayır yok uğursuzun. O doğdu sen işinden oldun. Hayırlı evlât rızkını da yanında getirir. Bunun ne mal olduğu daha doğduğundan belliydi. Tûh sana!"

Anasının tükürüksüz tûh'laması şaşırttı küçük Mustafa'yı. İlk kez duyumsadı yaşamı süresince. Demek bu adam babası değildi. Demek bu kadın anası değildi. Demek yan odada uyu-

yanlar kardeşleri değildi onun. Demek doğurmamıştı bu kadın kendini. Doğmak nasıl olur, bilmezdi. Anasına bir gün sorduğunda şu yanıtı almıştı. Doktor gelmiş, karnını yarmış anasının, sonra da Mustafa'yı çekip çıkarmış içinden. Karnına nasıl girdiğini sorduğunda da demişti ki anası: "Allah baba geldi, oraya bıraktı seni." Demek Allaha karşı geliyordu şimdi? Daha önce de karşı gelmişti Allaha. Allahın karnına bıraktığını, Hasib'anım Teyzeyle birlik olup Allahı aldatarak helâyâ atıvermek istemişti. Atıvermek istemedikleri de işte şimdi, yan odada mışıl mışıl uyuyorlardı. Çocuk aklında beliren sorular öfke, hoşnutsuzluk anlamları vermiş olmalıydı yüzüne. Babası da, anası da acımasız, bağışlamasız bakıyorlardı Mustafa'ya. Ortada duran sarı pisliğe döndü anası. Öfkeli öfkeli soluk alıp veriyordu. Tüten buğusuyla birlikte dışarı atmaya hazırlandı. Kâğıt, kürek arandı.

"Yeminim var!" diye kolundan tutuverdi o sıra babası.

Sürükledi, çekti dışarı. Nereye sürükleniyor, nereye çekiliyordu Mustafa? Kapıdan dışarı atılırken yakaran bakışlarla dönmüş olmalıydı anasına. O zaman orta yerde gördü başına gelenlerin nedenini. Sarı sarı, buğusu tüte tüte duruyordu yerinde. Babası olanca gücüyle çekerken, kulağında anasının sözleri, gözü önünde son kez gördüğü dışkı, kendini bok gibi önemsiz bir şey saymıştı. Anası koşmayacaktı yardımına işte. Ancak aşağıya inen merdivenin başında yanlarına geldi anası:

"Ne yapıyorsun, herif?"

"Yeminim var, suya basacağım."

Evlerinin avlusundan, başka evlerin avlularıyla bahçeleri arasından çay geçirdi. Kışın kabarırdı buz gibi. Yazın suyu inerdi, ama yine de akardı. Oraya sürüklüyordu babası.

"Dur adam, delirdin mi sen?"

"Yemin ettim be, duymadın mı?"

Yemin yerine getirilmesi gerekli bir sözdü. Anası çok önem verirdi. Evcek başlarına gelen kötü işleri hep tutulmayan yeminlere yorardı. Bir yandan ana yüreğinin yumuşaklığına ye-

niliyor, öte yandan kocasının yeminini yerine getirmesini kaçınılmaz görüyordu.

Merdivenin alt basamağında, başını yukarı kaldırdığında, hayat'ın ucunda iki ablasıyla ağbeyini gördü Mustafa. Sabah akşam dövuştüğü ağbeyi gülüyor muydu, ne? İşte, öcünü alıyor baban!

Avluyu geçiyordu şimdi.

"Seni keçi! Seni katır! İnat neymiş, gör bakalım. Sen miymişsin inatçı, ben miymişim?"

"Ne yapıyorsun, herif?"

"Suya basacağım be! Yemin ettim bir kere."

Oysa suya atacağı üstüne yemin etmişti babası. Öyle ya, diye içinden geçirmiş, rahatlamış olmalıydı anası. Yemini yerine gelsin diye batırıp çıkaracak. Ama Mustafa'nın çocuk aklı anlayamamıştı bunu. Çayın dibine gelince babasının şaka etmediğini seziverdi. Bastı yaygarayı.

Konu komşunun avluya bakan pencereleri açılmıştı bile. Sabahın alacakaranlığında, rezilliği içine sindiremeyen anası, herbirine açıklıyordu bir bir evdeki bağırışmanın nedenini:

"Haklı, haklı! Babası haklı! Yemin etti, suya atarım diye yemin etti!"

Ama Mustafa'nın yaygarası arasında duyurabiliyor muydu sesini. Orası belli değildi işte.

Öylesine bağırıyordu ki Mustafa, ter basmıştı her yanını. Ne sabahın ayazı, ne damların üstündeki, ağaçların dallarındaki karlar, ne saçaklardan sarkan buzlar... Ne de çağiltılı akarsuyun buz gibiliği... Sanki yatağında ayazı düşlerken tirtir titreyen gövdesi bir kor parçasıydı, demircilerin kızgın demiriydi. Kızgın demir soğuk suya batırılınca cız eder ya, öyle oldu Mustafa da. Sımsıkı yapışmıştı babasının eline. Babası da, öfkesine iyice yenilip akıntıya kaptırmamak için sımsıkı kavramıştı oğlunu bileğinden. Daldırdı, çıkardı. Sonra da avluya doğru savuruverdi şöyle.

Hemen merdivene çekti anası Mustafa'yı. Sarıldı oğluna. Kucakladı, yukarı çıkardı. Büyük ablası son temizliği yapıyordu Mustafa'nın kirlettiği yerde.

Çok mu üşümüştü, ne? Gerisini anımsayamıyordu Mustafa. Nasıl soymuş, kuru çamaşırları nasıl giydirmişti anası? Nasıl bağrına basmış, nasıl ısıtmıştı?

Bok deyip geçmemeli diye düşündü Mustafa. Benimki de öyleymiş demek. Acaba yaşlı anasıyla yaşlı babası, oğullarının yakalanıp buraya kapatıldığını öğrenince neler düşünecekler? Anımsayacakları mı bu olayı? Neden anımsasınlar? Olacak çocuk bokundan belli olur derler ya... Bu bokun belli ettiği ne var? Belki ilk aylığını alıp anasıyla babasının yüzünü güldürmek için postaladığı parayı ellerine alınca öyle düşünmüşlerdir. Demişlerdir ki birbirlerine:

"Hatun, hatun! Hani biz uyurken gece kalkardı Mustafa. İllkokula gidiyordu hani. Kitabını açar, çalışırdı sessizce. Sen beni dürtüklerdin belli etmeden, ben de seni. Bu çocuk olacak derdik hani, adam olacak derdik..."

"Oldu mu ki? Şöyle avukat, doktor, mühendis olmalıydı ki..."

"Onun da hevesi buymuş, ne yapalım? Mahallede hangi çocuk okudu? Hepsi it uğursuz oldu. Bir Faik Bey'in oğlu. Eh, o da zengin, varlıklı. Çocuk okumaya mecbur. Hem Faik Bey'in öteki oğulları da bir halt olamadılar. Onlar da it, uğursuz. İkisi de hem. Bırak, iyidir, iyidir, kurtardı kendini hiç olmazsa..."

Babasının o zaman söylediğini düşlediği bu sözde takılıp kaldı Mustafa. Evet, o zaman kurtarmıştı kendini. Ama şimdi ne diyecek? Akılsız mı? Deli mi? Budala mı? Hayır, doğduğu günden beri babası ne gözlemlemişse onda, hepsine ayrı ayrı derin anlamlar verecek, oğlunu, keçi inadı yüzünden bir sabah suya basışını bile başka türden yorumlayacak. Kısaca diyecek ki, bu çocuk başka çocuk, kimselere benzemez.

Kapı açıldı. Dalgınlığından ke dini alamamıştı Mustafa. Az önce gelen genç polis karşısındaydı. Bir zarf uzattı önce, ardından dört paket birinci sigarayı.

"Sa olun kardeşim."

"Bir şey değil."

Dolmakalem de uzattı polis:

"Yazın adresi, koyun mektubu zarfa. Yazdınız mı mektubu?"

"Yazdım."

"Zarfa koyun, ama kapatmayın."

Mustafa zarfın üstünü yazdı çabucak, mektubu koydu içine:

"Teşekkür ederim," dedi uzatırken. "Ha, bir dakika posta pulu parasını vereyim."

Cebinden bozuk para çıkardı. Avcunun içinde uzattı. Oda-cıya, jandarmaya filân bahşiş gerekiyorsa, o bilir alacağını diye geçirmişti içinden. Genç polis pul parasını aldı yalnız. Belli, insafly bir polisti. Kapıyı da hemen kapatmamıştı. Son sözü Mustafa söylesin diye bekliyordu sanki. Gözlerinde, hoşça kal gibilerden az biraz gülümseme, yavaşça itti kapıyı, s r-g ledi dışardan.

Mustafa boş boş baktı kararmış kapıya. Sonra somyaya, sırtüstü, boylu boyunca bırakıverdi kendini. A   paketin birini, yaktı sigarasını oflaya oflaya.  abucak alışmıştı sessiz konuşmaya. Dumanlar halka halka, yol yol u uşup da ıldık a, of diyordu, of... Anam, babam, of... Of, Hasibe Teyze, of... İl cin keskin olsaydı, anam da babama s ylemeseydi il   i ece ini, bütün bunlar... Of, of... Of, karıcı ım, of... Işte, mektubu verecekler postaya. Yarından sonra elinde olur her halde... Of, of...

Çatıdan sesler geldi. Kanat  ırpan g vercinlerdi bunlar.  t şleri hırıltılı soluk alıp vermelerine benziyordu. Akşam oluyordu. Yuvasını anyordu onlar da. Soba deliğinden içeri g nışının pırlıtsı s z lm yordu artık.

İKİ

"Günaydın!"

"Günaydın!"

Gözlerini açar açmaz, çevresini saran karanlığı, burnunun ucundaki soluk, kalın duvarı, kapı üstündeki tel kafesin gerisinde yanan güçsüz, sarı ampulü görememişti Mustafa. Uykusunun en derinlerindeydi. Böylesi bir uykuyu çoktandır uyumamıştı o. Kırk yılda bir uyuğunda da mutlu kalkardı yatağından. Portakal gibi bir uyku çekmişim diye düşünürdü. Deliksiz uykuları için bu benzetmeyi kullanırdı, severdi bu benzetmeyi. Bu gece de öyle uyumuştı. İçinde bulunduğu durumun bilincinden kaçmak istemiş, uykunun karanlığında bir beyaz dünya yaratmıştı kendine. Gerçeği, bilincinden uzaklatırmak için yeni, pırıl pırıl, renkli renkli başka gerçekler uydurup koymuştu bu beyaz dünyaya. Beyaz dünya... Çocukluğunun dünyasıydı bu. Bir düş dünyası. Mutsuzlukları, çocuksu özlemleri, öğretmenin sıfır ya da bir atar korkuları, kapı komşuları Ayten'in, yürek tıptırıklarını karşılıksız bırakması korkuları, ütülü pantolona, düzgün gömlek yakasına, biçimli kırıvatlara özlemleri, kentin seçkin yerlerinde, seçkin evlerde oturan, iyi giyimli, kabarık, tel tel saçlı, yaşlarını bile göstermeyen, hoş kızlara imrenmeleri, hayallerini körükleyen bir sürü filmin etkisiyle kurduğu inanılmaz düşleri, düşsel serüvenleri, futbol alanlarında on bir'lik takımlara karşı tek başına, bir uçan adam gibi top oynayışı, gol üstüne gol yağdırışı,

tribünlerdeki seyircilerin çılgınca alkışı... Daha daha neler... Kafasında kura kura gerçeği, taş gibi kaskatı yüreğinde, elinde sımsıkı tuttuğu inancıyla çocuksu mutluluklarda yoğunlaştığı günlerin düşleriyle, özlemleriyle dopdoluydu bu beyaz dünya. Uykunun en pürüzsüz, en lekesizine, altı aylık bir bebeğe yaraşır dünyasına atmıştı kendini. Yitmek, unutulmak, beyaz dünyanın içinden hiç değilse birini, canlı bir varlıkmiş, bir insanmış gibi göreceğini ummuştı. Gözlerini açar açmaz, beyaz dünyanın kalın duvarları, solgun ışığı, üstüne abanan tavanı görüvermiş, yüreğinde, su yüzünden sualtına, aydınlıktan karanlığa, soluk alıp vermeden soluksuzluğa uğramış bir masal insanının acısını duymuştu cizzadanak. Ne ki, beyaz dünyanın içini saran mutluluğunu yitirmek istemezcesine bir ses duymuştu kulağında:

"Günaydın!"

Bakmıştı boşluğa. O beyaz dünyadaki çocuğun, özlemleri gerçekleşmiş mutlu yüzünü görüvermişti karşısında. Loşluğun içinde, yumurta biçimi eski fotoğraflar görünümünde silik, gülüşü çarpık, biraz da acımalı bir yüzdü bu. Saçları, fotoğrafın arka karartısına karışmış omuzbaşlarına doğru, boynu ,gömlek yakası, kırıvatı belirsiz bir imge. Kendisiydi bu. Mustafa'ya dostca bakan iki göz, iki kaş, burun , gülümseyen dudaklar...

"Günaydın," diye yanıtlamıştı fısıltıyla.

Sonra dağılıvermişti loşluğun içinde.

Gözlerini açıp kapadı Mustafa yattığı yerde. Arandı. Bir daha görmek istiyordu o imgeyi. O gülüş, o dudak kıvrımını, burun kanatlarından dudak kıyılarına doğru inen iki anlamlı çizgiyi bir kez daha görse, bin kez daha o beyaz dünya içine girip çıkmışçasına mutlanacak, uçurtmalar üstünde bulutlara karışacak, yıllerin üstünde kanatlanıp hücrenin karanlığından çıkacak, evinde uyanacak, karısı çayını yapacak, onu öpecek, kapıyı çekip işine gidecek, dostlarıyla kahkahalar atacak, cadelerinin vızır vızır kalabalığında bulacaktı kendini.

Ama gördüğü, tavandaki çizgilerdi şimdi. Duvara kimbilir kimin çiziktirdiği hem öfke, hem utku simgesi koca yumruk.

Soba deliğine baktı. Saat kaçtı acaba? Başını oynattı. Soba deliğinden süzülecek günışığını görmek istiyordu. Bir süre öylece kaldı. Sessizlikti işittiği. Bir iki uzak öksürme öteki hücrelerden geliyor olmalıydı. Sessizliği daha da belirginleştiriyordu öksürükler. Öksürenler, sessizliği yırtmamak için biraz da içlerine, ciğerlerine doğru öksürüyorlardı. Saat kaçtı acaba? Ne kötü etmişti evinden çıkarken saatini koluna takmamakla. Belki vermezlerdi, üstünden alırlardı. Niçin alınsınlar? Saat cana kıyma aygıtı olamaz. Saat pantolon kayışı değildir. Pantolon kayışıyla nasıl cana kıyılır burda? Kayışı tavanda bir yere bağlayacaksın. Ucunu tokasından geçirdikten sonra tabi. Halkayı boynuna geçireceksin, boşluğa bırakacaksın kendini. Ama kayışı takacak bir yer yok burda. Lâf işte! Öyle buyurulmuş, buyuranlar da öyle görmüşler; alıyorlardı kayışı.

Sessizliği dinledi. Tramvayların raylarda vınlayan sesini duyabiliyordu. Arasına çınçınları da geliyordu kulağa. Bir vapur düdüğünü öttürüyordu. Evet, evet, kent uyanıyordu.

Kent uyanıyordu. Çöpçülerin bir bölüğü, Karaköy'ü, Eminönü'nü, Beyoğlu'nu pisliklerinden arındırmaya çalışıyorlar, bir bölüğü de mahalle aralarına girmeye hazırlanıyordu. Sefertaşlı, çıkınlı işçiler, uzak yakın fabrikaların yollarını tutmuşlar, ilk otobüsler, ilk tramvaylara doğru öksürüklü aksınlı yürüyorlar, Kadıköy, İstanbul yakası arasında işleyen vapurlar yolcularını alıp vermek için yerlerinde kıpırdıyorlardı. Kuytu köşelerin ıpsızları, İstanbul'un kimsesiz çocukları, Marmara'ya açılan balıkçı motorlarının, mavna çeken çatanaların homurtusuyla gözlerini açmışlardı çoktan. Bitlenir gibi kaşınıyorlardı. Biraz sonra lokantaların, aşçı dükkânlarının çöplüklerinde sabaha dek eşinen köpeklerin, kedilerin, köhne Bizansın yüzyıllık yapılarının bilinmez köşelerinden gecenin karanlığına başını uzatmış irikıyım farelerin ağızlarından arta kalan yiyeceklerini arayacaklardı günışığında. Gözlerini kırp-

salar, önlerine çay koyan, dürtükleyen garsonlara öfkeli, evsiz takımı, cebindeki son paraya güvenerek, sabahcı kahvesinden işkembe çorbacısına atıyordu kendini.

Az sonra Boğaziçi'ni Marmara'ya bağlayan, Sarayburnu'yla Kadıköy arasındaki durgun deniz uyanacak, doğan gün, maviliği kirleten sisi dağıtacak, mavi sular çırpıntılı köpüklerle canlanacak, tıklım tıklım insan dolu beyaz vapurları, gülen çehresiyle üstünde taşıyacaktı. İnce minareleri, kurşun kubeleriyle, yüzyıllık ulu ağaçların hışırtısı arasında, geceyle sessizce konuşan camiler, vapur dumanlarıyla isli, yosunları kararmış kiremitleriyle kalın duvarlı taş yapılar, sanki yağmur bulutlarıyla yüklümüşcesine gri gökyüzünün altında renklerini ele verecekti. İstanbul uyanacaktı. Kahvelerde, işyerlerinde, evlerde, sokaklarda bir canlanmadır gidecek, ölüm döşeğinde birine serum verilirmiş gibi geceden basılıp sabaha karşı kente yayılan gazeteler, bilen bilmeyenin elinde dolaşacaktı.

"Kore Gazileri Yurda Dönüyor."

"Değiştirme Birliği Yola Çıktı."

"Eisenhower Amerikanın Başkanı Ben Olacağım Dedi."

"Soğuk Savaş Sıcak Savaşa Dönebilir mi?"

"NATO Güçleniyor."

"Dışişleri Bakanları Paris'te Toparlanıyorlar."

"Menderes'i İzmir'de Büyük Bir Kalabalık Karşıladı."

"Menderes Ankara'ya Gidecek"

"Vatan Haini Nâzım Hikmet Rusya'da Türkiye Aleyhine Konuştu."

"Meydana Çıkarılan Gizli Komünist Örgütüyle İlgili Soruşturma Büyük Bir Titizlikle Sürdürülüyor."

"Adapazarı Canavarı Ağladı."

"İdamlık Canavar Pışman Değilim Dedi."

"Dünyanın En Büyük Ordusu: Türk Ordusu."

"Hür Dünyanın Güvenilir Üyesi: Türkiye"

"Amerikalı General Dedi ki: Türk Gibi Savaş!"

"Gizli Komünist Radyosunun Gerçeğe Aykırı Yayını: Türk Hükümeti Halkını Savaşa Kışkırtıyor, ama Türk Halkı Barışçıdır."

Mustafa düşünüyordu. Her günkü gibiydi dünya. İstanbul, Van, Kars, Edirne, Adana, Mersin, Sinop, Kastamonu, İzmir, Muğla, Antalya her günkü gibi uyanıyor, Stalin, yine uluslararası barışın kurulması için bir yumruk daha atmaya, İkinci Dünya Savaşından sonra Avrupa'nın doğusunu kaplayan sosyalist cumhuriyetler devrimlerini pekiştirmeye, sömürülen Afrika, Asya, Güney Amerika ülkelerinin aydınları, işçileri kaplumbağa adımıyla düşünmeye, sömüren Avrupa'nın, sömüren Amerika'nın kıravatlı, düzgün giyimli, düzgün tıraşlı, güler yüzlü diplomatlarıyla Nato'nun şıkırtılı kumandanları başkentler arasında dolanmaya, bir uçaktan inip bir uçağa binmeye, yuvarlak masalar çevresinde toplanmaya, Birleşmiş Milletler'de, Nato, Cento toplantılarında boy göstermeye, Afrika'nın bilmem ne ülkesinde, saz kamışların altında ağlayan çıplak bir karaderili çocuk açlıktan ölmeye, karaderili babasıysa bir tarla faresini avlamaya hazırlanıyordu.

İstanbul'un göbeğinde Sirkeci denilen bir yerde bir Sanşaryan Hanı vardı. Emniyet Müdürlüğüydü orası. Tavan arasında yan yana dizili hücrelerden birinde kendisi kalıyordu işte. Ötekilerde de belki birkaçını tanıdığı, çoğunu tanımadığı ülkü arkadaşları. Uzaktan uzağa öksürükleri geliyordu. Öksürüklerini bile sonuna dek bırakamıyorlardı. Sonuna dek bırakılmayan öksürüklerin gizli bir anlam taşımadığını kavrayacak kadar akıllı olmalıydı polisler. Gidip susturmuyorlardı. Onlar da uyanıyordu işte. Tekdüze bir gün yeniden başlıyordu hücrelerde. İstanbul'tan, Van'dan, Kars'tan, Edirne'den, Adana'dan, Mersin'den, Sinop'tan, Kastamonu'dan, İzmir'den, Manisa'dan, Muğla'dan, Antalya'dan, ülkenin dört bir yanından toplanmış, pırl pırl, genç kafalar, içine atıldıkları dar, karanlık, küçük dünyalarında yeniden düşünmeye hazırlanıyorlardı. Of, of, of! Nereden Nereye?..

Ak bulutlar tersine giderdi orda. Ilık gecelerin yıldızlı, koyu mavi boşluğunda ayın parlak yüzü, gaz lâmbasından daha aydınlık vururdu hayat'a. Anası, babası bu ilçeye geldiklerinde ilk o eve mi yerleşmişlerdi, yoksa daha sonra yerleştikleri evde de böyle bir hayat var mıydı? Mustafa'nın doğduğu ev hangisiydi? Anısı daha ötelere uzanamıyordu. Bu evde doğmuş sayıyordu kendisini. Evin en geç uyuyan insanıydı anası. Geceleri anasının dizi dibinden ayrılmayan Mustafa da geç uyurdu. Anasından sonra en çok yorulan oydu üstelik. Evlerinin bodrum katında sobe oynayan, saklanan, ilçenin tozlu yollarında taş atarak koşan, yolunu şaşırp evlerinin kapısını açtığı anda açlığını anımsayan, anasının eline tutuşturduğu peynir ekmeği, yağ sürülmüş dilimi, dürüm edilmiş yufkayı birkaç lokmada yiyip yutacakmışcasına ısırarak yeniden sokaklara dalan, adını bilmediği, yüzlerini anımsamadığı çocuklarla boğuşan, koşuşan, dövüşen, ağlayan, gülen, kısacası en çok yorulan oydu da, yine anasıyla birlikte en geç o uyurdu evde.

Aşağı ahırda babasının kısırağı kişnerdi arasına. Anası bir köşede namaz kılar, dualar ederdi. Yer değiştirir, diz çöker, yeniden dualar eder, duası arasında sokaktan geçenlerin ayak seslerine kulak verir, kapının açılmasını bekler, gözlerini, derin, koyu maviliğin boşluğunda dolanan, büyük ak bulutlara, bulutların gerisinde tersine gider gibi görünen parlak aya çevirir, Tanrıyla konuşurdu sanki.

Mustafa da konuşurdu Tanrıyla. Ayla, yıldızlarla, bulutlarla, ahırdaki kısırağın uysal kişnemesiyle, gözkapaklarına inen uykunun ağırlığıyla, babasıyla, babasının canciğer dostu, "doktor amca" diye elini öptüğü, ilçe'nin sağlık memuruyla.

Anasının ne düşündüğünü bilirdi. Babaları, Aşçı Kerim'in dükkânında Doktor Amcasıyla süt rengi kadehleri deviriyordu şimdi. Ah bir gelse, kör kütük olmadan kapıyı bir açsa, diye yüreği atıyordu anacığının.

İki kanatlı tahta kapı gıcırtyla açılıp babaları içeri girince gülerdi anacığının yüzü. Kendi kendine güler, babasıyla yüz yüze gelince surat ederdi. Babası önce vurgulardı kapıyı, sonra atına bakmak için ahıra girerdi. Kibrit alevinde seyrederdi kıs-

rağını. Kısrağın kişnemesine, toprağa tak tak vuran nal sesleri de karıştırdı. Anası, gurbet ellerde, küçük bir memurluğa yerleşebilmiş kocacığının başına bir iş gelmesinden tedirgin olur, yüreği titrerdi. Dört çocuğunu yedirmek, içirmek, besleyip büyütmekten başka bir derdi yoktu.. Sonra...

Sonra uyurlardı. Mustafa gözünü açar açmaz, ilçe'nin basık evleri arasında, tozlu sokaklarda, saman çöplü kara çamurlarla sıvanmış duvar diplerinde mi bulurdu kendini hemen? Ancak bunları anımsadığına göre... Sümüklü çocuklar, yalınayak çocuklar, ağız dolusu söven, birbirlerinin anasına, babasına, ablasına söven çocuklar...

Güneş yükselir, mavi göğün ortasında sallanır, bozkırı, bozkırda yeşil adına ne kalmışsa tümünü yakar, kavurur, Mustafa da, arkadaşları da umursamazlardı. Kimi evlerde, kadınlar bağırır çağırırlar, bir araya gelen konu komşular, avlularda hamur yuğururlar, ateş yakarlar. Sacayağında kara saç kızdırırlar, yufka açarlar, üstüne sıcak sıcak kaldırıp korlar. Ateş köze döndüğünde, külüne patlıcanlar, domatesler, biberler, baş soğanlar gömerler. Külden alınınca yumuşamışlardır artık. Kabukları soyulur, kıyma gibi doğranır, karıştırılır, tuzlanır, taze yufkalara dürüm edilir.

"Mustafa nerelerde ki? Hangi cehennemde gine? Hadi, bak da kapıdan, şunu ver, kızım. Yesin kardeşin de..."

Mustafa, kaparcasına alır ablasının elinden dürümü. Sonra...

Sonra yine koşuşturma, yine oyun... Hele o bayram oyunları. Çıtı pıtı patlatmalar, el öpmeler, bayram harçlığı almalar... Üç tekerlekli bisikletine binen, kimseyi bindirmeyen çocuğa kiskanç kiskanç bakmalar, söğmeler, saymalar. Kaymakamın çocuğu mudur? Yoksa çarşı içindeki ne ararsa bulunur türden o büyük mağazanın sahibinin çocuğu mu? Kırmalı bisikletini. Ya da ne yapmalı, ne etmeli, kendine de bir bisiklet aldırmalı.

Ağlıyor Mustafa. Burnundan akan sümükleri gözyaşlarına karıştırıyor:

"Baba, babaaaa! Üç tekerlekli bisiklet..."

Babası kaçıyor Mustafa'dan. Girecek delik arıyor. Utanmış mıdır çarşı içinde?

"Git oğlum, eve git, hadi! Akşama getiririm ben..."

Oraya giriyor, buraya giriyor, yitip gidiyor Mustafa'nın gözünden. Ağlar, ağlar, umudunu keser, gider eve. Nerde bende o para? Sonra...

Sonra unutuyor Mustafa. Bisikletleri, oyuncakları. Toprak sıvalı evler, tozlu yollar, sümüklü çocuklar, kaçıp kovalamalar... Nesine yetmez Mustafa'nın?

Günler geçiyor devrile devrile. Günün bir gününde anası, babasını karşısına alıyor. Babası çıkarıyor cebinden, sayıyor, koyuyor anasının avcuna, ya da önüne:

"Bir lira... İki lira... Üç, dört, beş..."

Kırk iki'de bitiyor sayması. Anası zengin olmuşların sevinciyle avuçlayıp alıyor paraları, gözden yitiyor. Benim babam zengin mi, diye düşünüyor küçük Mustafa, enayi Mustafa. Zengin olmasa bile, bu kadar paramız var ya... Sonra... Sonra'sı hiç işte...

Sünnet dediğin çift olumuş müslümanlıkta. Ağabeyini daha önce sünnet ettirmiş babası. Dayısının oğluyla yanyana. Mustafa'nın yanına da bir yoksul çocuğunu kattı babası. İki bir odada yatıyordu. O çocuk ayrı süslü, Mustafa ayrı süslü. Doktor amcası başındaydı. Yatağa yatırmadan önce mi yaptılardı? Sünnet entarisini sıyırdılardı:

"Kuşa bak, kuşa!"

Hayat'ta, havada kuş arıyordu Mustafa. Ağlamasıyla iri bir lokumun ağzına girmesi bir oldu. Bir de azıcık sızlama bacakları arasında. Yoksa büyük bir sızlama mı? Sünnet yoldaşı ağladı mı? Sünnetten önce, süslü, çift atlı yaylıyla gezdireceklerdi onları mahalle arkadaşlarıyla. Aptal Mustafa, inatçı Mustafa, enayi Mustafa. Binmedi Mustafa, binmedi. Yağma mı var? Döndürüp dolaştırıp, yaylının içinde def zurna dinlettirip getireceksiniz bizi, "kuşa bak, kuşa!" deyip pıh edeceksiniz. Yağma mı var? Enayi Mustafa, katır inatlı Mustafa... Sonra...

Sonrası hiç. Parlak güneşler, tozlu yollar, güdük ağaçlar, tozlu yaprakları. serçe kuşları. serçe kuşlarına atılan sapan taşları, uçsuz bucaksız mavilik...

Anadolu'nun batı bölgesinden içerilere doğru yeşilin bitmeye yüz tuttuğu topraklarla kıraç iç Anadolu bozkırlarının birleştiği yerlerdeydi o mavilik, o tozlu yollar, o evler, o ay... O ay ki, hep tersine tersine gider gibiydi durmadan devinen koca koca bulutlar arasında...

Şimdi burdayım, diye bakındı Mustafa kalın, soğuk, kara duvarlara. Birdenbire değişen yaşamına alışmamışlığın verdiği gerilimle altüst olmuştu gövdesinin işleyen düzeni. Dün, hayır dünden önceki gün, sabah sabah evinden alınalı beri ağzına bir lokma koymamıştı. Midesinin, bağırsaklarının boşluğunu dinleyerek anımsadı birden. tık tık vuracaktı kapıya.

"Tık! Tık!"

Ses yok.

"Tık, tık."

Yine ses yok. Hayır, vardı bir ses. Bir ayak sesi yaklaşıyordu bu yana. Ayak sesi birkaç adım sonra durdu dışarda. Sonra bir öksürük sesi. Hücrelerden gelmiyordu bu. Öksürük konuşuyordu sanki.

"Kapıya vuran kim?"

"Tık, tık, tık."

Ayak sesi yürüdü. Bir daha öksürdü:

"Kim?" diyordu öksürük.

"Tık"

Sürgü çekildi, kapı açıldı. Kolunda kırmızı üstüne beyaz yazılı bant bulunan polis görevlisi jandarma kötü kötü bakıyordu ona. İstanbul gibi koca bir kentte askerlik etmesine, üstelik jandarma yazılmasına karşın gözünden, kaşından, alnından, burunun ucundaki güneş kırmızısından belliydi nerelerden geldiği. Öküz gütmekten, eşek kovalamaktan, saman çöpüyle tutturulmuş camur sıvalı kerpiç evlerin içinden, yağ kandiliyle aydınlanan karanlıklardan, hırlayan çoban köpeklerinin beklediği köylerden.

"Ne?"

"Helâya."

"Yürü!"

Önüne katmıştı Mustafa'yı. Bir gün önce önünde durduğu masa başında başka bir nöbetçi polis gördü Mustafa. Onun karşısında, karanlık, çıkmaz koridordaydı yüznumara.

Gelişigüzel bir davranışla elini kaldırmış, o yanı gösteriyordu polis. Ardındaki görevli jandarma da bir kolunu o yana kaldırmıştı. Konuşmamaya yeminliydiler sanki.

Yürüdü Mustafa. Dipte ufak, kara bir lavabo. Üstünde kırıkları kırık, çatlak, çizgi çizgi bir ayna asılı. Solda taş basamakla çıkılan bir kapı. Sağda başka bir kapı. Sağdaki kapıyı iteledi jandarma. Helâ burasıydı. Girdi Mustafa, ittî kapıyı. Çengeli, sürgüsü yok. Arandı. Hemen anladı. Kapı aralık kalacaktı böyle. Ya içeri giren sürgüler de bir daha açmazsa kapıyı? Hıyarlar! Hücreden beter yer burası.

Kuburun üstünde çömelmeden önce arkadaki geçme demir kafesten görünen çatıya baktı. Çerçeve çerçeve kalın buz-lucamlarla kaplanmıştı çatı üstü. Aşağı katlar ışık alsın diye anlaşılan. Ne zaman kurulmuş bu yapı? Camlar kırılmamış mı hiç? Pis, kara kara. Kuş boklarıyla örtülü, isli... Yağmur yıkar, ama yıkamamış.

Kuburun üstüne çömeldi. Bir ara sesler geldi çatıdan. Çıtırtı pıtırta, güvercinlerin kanat çırpması. Doğruldu Mustafa. Dayadı demir kafese başını. İyice görmek istedi, anlamak istedi. Bu çıtırtı, bu pıtırta neden, nerden?

Çatıyla duvar arasındaki geniş su yoluna kâğıtlar, çerçöp atılmış. Su yolunda bir güvercin. Kanat çırpır, havalanamaz. Kâğıtlar, çerçöp hışır hışır hışırdar, güvercin ürker, kanatları rüzgâr almaz, pençeleriyle tutunacak yer bulamaz.

Uzandı Mustafa. Nerde olduğunu unuttu elini uzatırken, yüzü gülüyordu. Uç güvercin, uç! Özgür ol! Kanat çırp! Tadını al yaşamın! Süzül maviliklerde, yumurtla, yavrularını besle, azık taşı!

Ne ki, kolu yetişmiyor Mustafa'nın. Hem yetişmiyor, hem de güvercin, uzanan elden ürktükçe ürküyor. Daha da çırpıyor

kanatlarını, debeleniyor buruşuk kâğıtlar, çöpler arasında. Sesi büyüyor, büyüyor...

Kapıya tak tak vurdu jandarma. Tez davrandı Mustafa. Pantolonunu çekmiş, ama ilikleyememiş daha. Güvercini kurtarmayı toparlanmaktan önde görmüş. İtiverdi kapıyı jandarma. Onunla gözgöze geldi Mustafa:

"Güvercin," diye gösterdi aydınlık pancereyi, kara demirli pancereyi.

Anlamadan baktı jandarma.

"Uçamıyor," dedi Mustafa.

"Eee?" der gibi bakıyor jandarma.

"Kurtaracaktım."

O ara kapının önüne gelmişti Mustafa. Omuzundan tutup çekiverdi jandarma onu. Susuyor, bir şey söylemiyordu, ama Mustafa çok şey söylediğini seziyordu jandarmanın." Sana ne? Hıyar! Kendine bak! Güvercinmiş. Deli mi ne? Güvercinle uğraşiyor serseri, hâline bakmadan."

Gözü, dipteki lavabodaydı Mustafa'nın. Eli pislenmedi, ama yıkayacak. İki adım attı, sokuldu. Ardında bir yük gibi duruyordu jandarma. Şırl şırl akan suya tuttu ellerini. Gözlerini çizik çizik aynadan ayırmadan yüzünü inceledi. Sakalları uzamış iyiden iyiye. Hart hart eline geliyordu zaten. Çırpıttığı sular, iri yağmur damlacıkları gibi tane tane duruyor yağlı yüzünde.

"İçilir mi bu su?"

"İçilir."

Elini çanak yaptı suyun altında, içti, içti.

Musluğu kapadı, döndü. Göz göze geldi jandarmayla, Onun anlamsız, buyruk kulu, belki de düşman bakışlı yüzünde bir dostluk arıyordu Mustafa. Ben, diye geçiriyordu içinden, sen diye ekliyordu ben sözcüğüne. Biz, diyordu sonra, siz diyordu sonra. Biz, siz, ben, sen... Ses yok. Bakışları da, yüzü de duvardı jandarmanın.

İçinde pis bir kırıklık, ilerledi. Artık ne demir çerçeveli camların gerisindeki aydınlığa bakmak, ne nöbetteki polisi gö-

zucuyla yoklamak, ne de uçamayan güvercini düşünmek... Kapısı yarı açık hücreğine doğru yol aldı. Aralığında durdu:

"Yiyecek bir şey aldırabilir miyim?"

"Öğlen aldırırısın."

Girdi içeri. Kapının sürgülenişi kısa sürdü, ama sesi büyük büyük geldi kulaklarına.

İlk kez girdiği bir evde, tanımadığı birinin karşısındaymış gibi oturdu somyanın bir köşesine, usulca. Bir boşluk. Çevresini saran karanlıktan da, kalın duvarlardan da büyük, karanlığı delen, kalın duvarları aşıp geçen derin bir boşluğa düşmüştü şimdi. Bomboştı. Kafası boş, yüreği boştu. Damarlarında kan da dolaşmıyordu belki. Güvercini uçuramadım, diye bilincine varamadan düşündü ya da söylendi dilini oynatarak. Karnım da aç mı, diye boş boş sorarak sürdürdü boş düşüncesini.

Kaç dakika, kaç saat oturdu böyle kıpırtısız, bilmiyordu. Gece uykusunun üstüne daha kaç saat uyuduğunu, düş görüp görmediğini, buraya niçin geldiğini, kimin getirdiğini, neden kapattıklarını da bilmiyordu.

Boşalmıştı içi.

Kapı açıldı. Önce jandarma göründü. Sabahki jandarma mı, yoksa bir başkası mı? Önemsemeden baktı. Sonra koskoca bir kazan kondu açılan kapı önüne. Kısa boylu tıknaz, saçları kesik, sakalı saçları kadar uzamış bir adam bırakmıştı kazanı yere. İçindeki kepceyi sapından kavramış, bakıyordu. Adamın bir hayvan kadar anlamsız yüzüne boş boş baktı Mustafa. "Ne?" diye soruyordu bakışları. Kepçe, bulanık suyu karıştırdı, kalktı. Nohuttu içindeki taneler.

"Uzat," dedi jandarma.

"Neyi?" diyordu Mustafa'nın bakışları.

"Almayacak mısın?" dedi jandarma.

Kepçe düştü kazanın içine. Hayvan bakışlı, kısa boylu, tıknaz adam kaldırdı kazanı. Jandarmanın acımasız kolu, kapıya uzandı. Kapı kapandı, sürgülendi.

Dışarda bir tık oldu. Kulak verdi istemeden. Bir kapı açılmıştı.

"Ekmek. Başka?"

Ekmek, başka, diye yineledi kendi kendine. Kamını tuttu. İçtiği suyun, bağırsaklarında serin serin dolaştığını sandı. Dışarda hücre kapıları tıkır tıkır açılıyor, kazan konup konup kaldırılıyor, kapılar yeniden kapanıp sürgüleniyordu.

Bir saat mi, iki saat mi? İçinin çekildiğini duyumsadı. Sabah yüznumarada sidikten başka bir şey çıkarmadığını da anımsadı. Ama ne kadar süre geçti aradan, onu düşünmüyordu.

"Tık!"

Hücre kapıları arasındaki günışığı girmeyen boşlukta bir ses yankılandı. Anlaşılmıyordu ne dediği. Dur mu diyor, patlama mı diyor, geliyoruz işte, hangi birinize yetişelim mi diyor? Dünden beri duyduğu seslerin dışında bir ses, sinirli.

"Tık, tık!"

Ayak sesleri yaklaştı.

"Tık."

Kapı açıldı:

"Ne var?"

"Acaba ekmek peynir?.."

"Neden zamanında söylemedin? Aldıran aldırdı."

Nöbetçi polisin, yerinden kalkıp hücrelerden yana baktığını kapı aralığından gördü Mustafa. Onun kıpırtısını jandarma da duyumsamış olmalı. Dönüp baktı.

Polisin ardındaki camlar üstünde günışığının parıltısı yoğun. Yüzünü iyi göremiyor onun için. Ama isteğini olumlu karşıladığını, başını aşağı yukarı sallayışından anladı Mustafa. Jandarma da anladı, Mustafa'ya elini uzattı:

"Ver."

Mustafa çabucak para çıkardı cebinden:

"Peynir ekmek. Para yeterse zeytin de."

Kapı kapandı.

Bir süre kıpırtısız kaldı. Sonra boş bir çuval gibi bırakıverdi kendini somyaya. Sırtüstü, boylu boyunca. Öyle ki, gövdesinin ağırlığı dengesini bozmuş, ayakları havalanmıştı bir süre.

Birdenbire başını, anasının yumuşak dizlerinde buldu. Yaylı araba, bozuk yollardan tıngır mıngır giderken böyle havalanıyordu ayakları. Dağların, tepelerin üstünden, mavi göğün altında güneşin parlattığı tek ağaçların, top ağaçların, yeşil ekinlerin, sarı ekinlerin arasından hoplaya zıplaya giden yaylının içinde olmanın çocuksu sevincini duyamıyor, anasıyla babasının yüzlerindeki acı karartı, onun da içine çöküyordu. Büyük bir olay geçmiş olmalıydı babasının başından.

İlçe'nin ağası, yaşına başına bakmadan ablasını istemişti babasından. Ama hangi ablasını? Küçüğünü. Araya mal müdürünü, tapu memurunu koymuştu. Üstelik tapu memuru özbeöz dayısı olurdu Mustafa'nın. Yani babasının kayınbiraderi. Ağa, belki kaymakamı da kullanıp baskıyı artırdıkça artırmıştı. Bunları yaşı ilerleyince öğrendi Mustafa, ama ayrıntılarını hiç kavrayamadı. Daha doğrusu söylememişti babası. Yaşamı boyu, bu olayı anımsamamaya yeminliydi sanki. O zamanki öfkesi alevleniyordu anımsadıkça. Aslan babası, erkek babası, çoluk çocuğuna kol kanat geren babası, kol kanat gemesini hiç de bilir görünmezdi, ama kükreyivermişti topuna birden. Malmüdürüne, dayısı olacak tapu memuruna, kaymakama, yaşı babasından büyük olmasına karşın yine de damat olmak isteğinden utanmayan salyalı dürzüye. Tapu memuru dayısı sözümona daha bir örflüydü babasından. Sözümona yol iz bilirliliği, suskun ama sinsi bakışlarıyla saygı uyandırırdaydı çevresinde. Kısaca, babasından daha iyi bilir görünürdü çoluk çocuğuna kol kanat gemesini. Ne ki kulu kölesiydi işte, kaymakamın da, malmüdürünün de, ağanın da. Öfkeli babasını tek anlayın kişi "doktor amca"ydı yine. O sağlıklı memuru, dışarılıklı amca.

"Ben kızımı vermem o dürzüye! diye yumruğunu salıdığını, gözleri açıla açıla izlemişti küçük Mustafa. Suskun dayısının sözümona dokundurarak bakan iğne batırmalı gözlerine karşı söylüyordu bunları. "Git, söyle o dürzülere, üstüme varmasınlar. Kızımın başını yakmam! Daha büyüğü ev-

lenmeden küçüğü evlendirmem! Büyüğü evli olsa bile o karta kaçmış pezevenge, tarlası takkası, hanı hamamı varmış diye kız vermem! Söyle onlara, basarın istifamı, teperim devlet kapısını, çeker giderim buralardan, kızımın başını yakmam!"

Öfkesini çokça rakı içmelerle yatıştırmak istedi bir süre. Yatışıyor mu, yoksa kabarıyor muydu öfkesi? Belli ki, kabarıyordu. Çünkü bir gün evdeki eşyaları toplamaya başladı anası. Sandığa sepete kondu, yataklar denk edildi. Ertesi sabah, bir yaylıyla bir yük arabası durdu kapının önünde. Yükler yüklendi, yaylıya binildi. Uğurlayanlar arasında birkaç konu komşuyla öte mahallede oturan "doktor amca"lardan başka kimse yoktu. Gün yükselirken yola çıkmışlardı ilçeden.

Tek ağaçları, top ağaçları, engebeli, tozlu yolları, tepelerin boz sırtlarını, göğün mavisini, ak bulutları, göğe dikeldikçe daha çok ısıtan güneşi seviyordu Mustafa. O günlerde güneşin her gün başka doğduğunu düşleyebilecek denli kucaklıyordu yaşamı. İmgeleri geçmişten geleceğe köprüler kuruyordu. Onu hoplatıp zıplatan yaylı araba değil de düşlerinin, imgelerinin salıncağıydı sanki. İçinde şenlik vardı. Hoplayıp zıpladıkça ayağı havalanıyor, uzanıyor, başı anasının yumuşak dizinde, dünyaları kucaklıyordu.

Acılı anası susuyordu. Nasıl susmasın? Kocasını aybaşlarında kırk iki lira sayardı eline. O paracıklar gelmeyecek şimdi. Öte ilçe'de başka bir iş tutacak babası. Yaylıda, sessiz oturan küçük ablasını vermedi o düzüye. Verneyecek. Anası suskun. Mustafa'nın düşleri konup konup kalkıyor, Daha iki çocukluyken buralardan at üstünde geçmiş anası. Yunan bozgununda evi ocağı arkalarında bırakmışlar. Ağabeyi dokuz aylık bebekmiş anasının karnında. Yolda sancısı tutmuş, bir köy ebesinin eline düşmüş ağabeyi. Sonra ne olmuş? Loğusa kadınlar yataktan çıkmaz bir süreç. Doğan bebeğin sarıp sarmalanması var. Kucaklayıp ata mı binmişler yeniden? Bilemiyor Mustafa. Anlatmamışlar. Yoksa insanoğlu unutuyor mu çektiklerini? Anası söylenirdi arasıra, anımsardı kırık dökük. Ama işte unutmuş neler söylediğini. "Yoksa ben de unutacak mıyım bu hücreyi? Çıktıktan sonra silinecek mi belleğimden? Yazamayacak

mıyım burda düşündüğümü, duyduğumu, gözlediğimi? Zor yazdırırlar..."

Sonra o ev, avlusundan akarsu geçiyor. Yeşil ağaçlar arasından, çağıl çağıl. Mustafa o evden gidecek ilkokula. Hayır, daha önce başka bir eve yerleşmediler miydi? İkokula yakın bir evdi orası. İki katlıydı. İlk o evde hastalanmıştı. İlçenin sağlık memuru gelmiş, iğneler yapmıştı Mustafa'ya. Baharlı ballar yedirmişler, balıkyağları içirmişlerdi. Karabasanlar gelmişti üstüne üstüne... Kanter içinde kalırdı. Tavandan, duvarlardan korkunç yılanlar atlıyordu, boynuna, koluna dolanıyordu Mustafa'nın. Çılgınlık atıyordu. Anası bağrına basıyordu. Ne edeceğini bilemiyordu. Yalnızca sıkıyordu kollarında. "Yavrum, yavrum... Mustafam, Mustafam..." diyordu kulağı dibinde fısıfısı...

Güneşe, yeşile, kırmızı günlere, sokaklara yine karışmıştı Mustafa. Babasının dükkânına gidiyor, şekerler, helvalar yiyordu. "Ne de çok iş gelirmiş benim babamın elinden. Devlet kapısından ayrıldı, kollarını sıvayıp koca bakır kazanı devire devire tahin helvası karar oldu."

İşleri orda bozuldu. Nasıl bozuldu. Neden bozuldu? Borç yükü altına girdi de ödeyemedi mi? Kazandığı para, dört çocuk büyültmeye yetmedi mi? İşte, ev değiştirdiler. Avlusundan akarsu geçen o eve taşındılar. Babası çevre köylerden birine gidip geliyor. Yeni bir iş tutmuş. Tuz gölünün kolcusu olmuş. Devlet kapısına yerleşip az da olsa, uz da olsa aydan aya para almak daha iyiymiş...

O günler hüznün kapları içini Mustafa'nın. Mukavvaları kırıp kırıp yapıştırımlardan, otomobil, araba yapmalardan tad alamaz olmuştu. Hep ağlardı. Huysuzdu. Huysuzluğu geçsin diye cumaları salâ verilirken babasının pabucuyla yanağını tokatlarlardı. Ama acıtmadan. Sonra dayısıgil de gelmişti bu ilçe'ye. On ev ötede, dinamonun karşısında otururlardı. Dayısını da, çocuklarını da sevmiyordu. Dayısının karısını seviyordu. Kuş gibi bir kadındı. Kuranı Kerim'den başını kaldırmaz, kimi görse gülümser, hele çocuklara daha çok gülümserdi. Ne zaman karşılaşırsa, ya cebinden çıkarıp bir

şeker uzatır, ya da mutfaktan getirdiği birşeyi yedirirdi. Okur üflerdi hep. Anası da sık sık gider, okutup üfletirdi ona. Melekti o kadın. Küçük ablasını da sık sık dizi dibinde görürdü. Yazmasıyla başını çenesini örter, kitabın önünde diz çöker, okur, okur, okurdu... Evde Mustafa'ya da okurdu. Mustafa ağlardı. Peygamber öyküleri, kıskanç kardeşlerinin kuyuya attıkları küçük Yusuf'un acıklı serüveni gözyaşlarına boğardı onu. Anası, babası, evde kim varsa, sessizlik içinde, sevgiyle bakarlardı o zaman. Mustafa'nın düşlerine girerdi Yusuf. Ağlar, ağlar, hep ağlardı. Kurban bayramlarında da ağlardı. Ağlamayı öğrenmişti bir kez. Aylarca avluda besleyip büyüttükleri, bakışa bakışa konuşup anlaştığı kuzu, koyun olmuş, bir sabah bıçak altına sürükleniyordu. Büyükler dualar ediyorlar, ablaları kapı kaçak koşuşturuyor, ağabeyi eğleniyordu, ama Mustafa ağlıyordu. Gücü yetse bıçağı adamın elinden kapıp akarsuya atacak, koyunu yularından tutup başını alıp gidecekti. Öyle zamanlarda da çok seviyorlardı Mustafa'yı. Başka zaman olduğu gibi "ağlama, sus" diye azarlamıyorlardı. "Demek, insanlığımızın belirtisiymiş bu ağlamalarım. Öyle ya, ben ağlamasını bilirim. Hep bildim. Ağlamasını bilmeyenden korkulur. Gülmeyi de bilmez ağlamayı bilmeyen. Ben bilirim ağlamayı, bilirim, ya... Yüreğim tıp tıp atar ağlamanın övünçüyle..."

Kapı sürgüsünün tıkırtısına başını kaldırdı. Kapı açılınca göreceği jandarmayı anımsadı. Gözleri önünde onun imgesi, ona doğru söylendi kapı açılırken: "Ben güvercine de ağlarım. Yaa..."

Ekmele peynir paketini uzatan jandarma, bakışlarını Mustafa'dan ayırmamıştı. Onun bu bakışıyla umutlanmıştı Mustafa. Bir avuntuya düşmüştü. Anladığı dil, sessizliğin dili miydi yoksa?

Oysa aynı ağır sessizlikle dönmüş, kapıyı kütte dek ka-

patmış, küttedek çekmişti sürgüyü jandarma. "Yoksa gerçekten yaşırdı da gözlerim, onun için mi uzun uzun baktı yüzüme?"

Elinin tersiyle gözlerini oğuşturdu. Yaşarmamıştı gözleri. Olsa olsa içindeki karmaşık sızıyı ele vermişti bakışları. Anadolu toprağında yetişen, yüreği kaskatı bile olsa, adamı bakışından anlar.

Güvercin düşmanı jandarmayla gizli sürtüşmeden mi, yoksa açlıktan mı ileri geliyordu sinirli davranışları? Yağ kâğıdının hışırtısı bile kulağında büyümüşü Mustafa'nın. Ekmekten kopardı, peynirden kopardı, peşpeşe attı ağzına. Boyuna işliyordu çenesi. Öylesine çabuk çabuk yutuyordu ki lokmaları, neredeyse peynir ayrı, ekmek ayrı geçiyordu boğazından. Yine de açlığın olağanüstü duyarlılığıyla tuzun tadını yağın tadından ayırabiliyordu. Peynir ekmeği böylesine doyumsuzlukla yediğini anımsamıyordu yaşamı boyunca. Çocukluğunda bile.

Kapı açıldı.

"Giyin!"

Giyeceği, ceketiyle arkasına basıp terlik biçimi kullandığı ayakkabısından başka bir şey değildi. İvediyle toparlandı:

"Sorgu mu?" dedi polise.

"Giyin!"

Sanığın sormaya, polisin yanıt vermeye hakkı olmadığı gerçeğini, duru, kesin, buyruk veren davranışıyla açıklıyordu polis.

"Gel!"

Önüne kattı Mustafa'yı. Nöbetçi polisin masası dibinde durdurdu. Nöbetçi polis, ötekine Mustafa'nın nüfus kâğıdını uzattı. Anlayamadı ne olup bittiğini Mustafa.

"Gel!"

Mustafa da yürüdü.

"Dur!"

Hemen durdu Mustafa. Hiçbir şey anlamıyordu zaten. Ne

var ki, durur durmaz, kendisini götüren polisin telâşlı davranışıyla başka bir polisin önünde bu yana doğru gelen Demiray'ı görmesi bir oldu. Demiray öyleydi yine. Fotoğraf gibi çekivermişti belleği. Bir anda. Çünkü Mustafa'nın kolundan tutulup açılan bir kapıya yöneltilmesi de bir anda olmuştu.

"Gir şuraya!"

Duralamıştı kapı önünde. Nereye, nasıl girecekti? Duvar içinde bir oyuktu. Şişman, boylu, geniş omuzlu biri sığamazdı içine. Omzundan tutulup itilmişti içeri. Kapı kapanırken de dönmüştü çevresinde. Dönme sırtı kapıya dönük kalakalırdı belki. Kıpırdamak şöyle dursun, ayakta bile duramıyordu. Duvara kakılı büyük bir tahta parçası oturak yerine geçiyordu. Gözleri önünde tahta kapı. Eğilse başı değer. Üstelik güneş devrilince bu duvara, bu kapıya vuruyor, daracık oyuğu cehenneme çeviriyordu. Demiray'ı görmese, buraya geçici olarak tıklandığını da anlayamayacaktı. Belli ki, birbirlerini görmesinler diye tıklivermişti buraya. Demiray belleğindeydi, evet, tıpkı Ankara'da, kapı aralığından gördüğü Demiray. Yine şaşkın, yine boş bakışlı, yine ayaklarını sürüyor. "Acaba benim yüzüm nasıl? Bakışlarım pek mi anlamlı? İşte, demin şu kapı açıldığında nasıl kalakaldım önünde öyle? Sırtımdan tutup itiverdiler. İçeri girer girmez, yüzümü döndüm kapanan kapıya. Kapıyı kapayan polisin acımasız gözlerindeydi gözlerim. Hücrenin, hayır hücre değil, duvardaki oyuğun korkunç baskısından yılğın değil miydi gözlerim polise bakarken?"

Bekledi. Acaba polis dilinde, devrimci dilinde adı neydi bu işkence dolabının? Hücre derlerdi, onu görmüştü. Tabutluk'tan söz ederlerdi bir de. Evet, tabutluk olmalıydı burası. Ama hayır, bir devrimci öyküsü anlatılmıştı Ergun'larda. Orda tabutluk sözü edilmişti, ama nasıl? Gülmüşlerdi de... Türkücü Nuri As ile şair Mehmet Fıra'nın başlarından geçmiş. Anlatıp anlatıp gülüyorlardı.

Mustafa da gülmek istiyordu şu sıra. Ama tam tamına anımsamıyordu anlatılanı. Düşünebildiğini birkaç sözcükle aklından geçirebiliyordu yalnız. Adı tabuttan türediyse tıpkı tabuta benzermesi gerekmez ya! Bu tabut duvarda. Duvara diklemesine

konmuş bir tabut. Dimdik oturacaksın, bir mumya gibi. Biraz kaykılsan dizin kapıya dayanır. Oturşunu değıştiremezsin. Kıcının kıyısını dinlendiremezsin. Tahta kapıyı delip geçen kızgın güneş, karanlığa, karanlığı sarartan kapı üstündeki ampule, soluğunun sesini dinlemeye katlanacaksın.

Her yanını ter basmıştı Mustafa'nın. Kapı açıldı:

"Gel!"

Polisin önünde, ardında, yanında şaşkınlığını atamadan yürüdü Mustafa. Bir koridor, bir kat aşığı, bir koridor daha, sonra bir kapı. Foto ekim odası. İki fotoğnafcı birden çekiyordu. Makinelerin karşıısına iki ocuk oturtmuşlar. İki de kara kuru, ingene kılıklı çocuklar şaşkındılar.

"Gelsene len, it!"

"Lan , hergele, buraya otur!"

Ürkek, korkak bakıyorlar, verilen buyrukları, hiçbir tepki göstermeden makine çabukluğuyla, duygusuz, yerine getiriyorlardı.

Biri baktı:

"Otur!" dedi Mustafa'ya.

Kapı dibindeki masa memuru, polisin uzattığı nüfus cüzdanını açtı, bir deftere yazdı.

Mustafa doğru oturamadı önce. Her şey buyuruyordu insana burda. Buyruktan yorulanlar, oturacak yerlere bile buyurma anlamını vermişlerdi. Oturak yerinin ortasına balık sırtı gibi bir tahta parçası konmuştu ki, insanın kuyruksokumuna giriyor, dik oturmasını sağlıyordu. Fotoğrafcının da, dik dur, şöyle otur, demesine filân gerek kalmıyordu. Göğsü düzeyine raslayan bir yerde demir çubuğa dizili tahtalar üzerinde rakamlar vardı. Onlarla oynamışlardı yalnız.

Bir karşıdan, bir yandan iki fotoğrafını çektiler Mustafa'nın. İki fotoğrafta da aynı numarayı bıraktılar. Sabıka defterine adını yazarken sabıka fotoğrafınının numarasını koydular.

Mustafa, görevli polisin önünde kapıdan çıkarken demli çaylar geliyordu ierdekilere.

Hücrenin kapısı az sonra kapanmıştı üstüne. Gövdesini

külçe gibi ağır, içini bomboş duyumsuyordu yine. Hücrenin serin loşluğunda iki üç adım atarak sözümona gezindi. İyi ki görmüştü orasını. Beterin beteri vardı demek. Önce bu hücreyi sevmeli, sonra da oraya nasıl dayanacağını hesaplamaya başlamalıydı.

Karaköy'ün aynası soba borusu deliğine baktı. Somyaya çıktı. Tutundu eliyle, ayak parmakları ucunda kalkındı. İşte İstanbul, işte denizin bir ucu, işte vapurlar, çatanalar, tramvay çınçınları, koşuşan insanlar, insanlar, insanlar...

Mutluydu Mustafa. Şimdilik duvara oyulmuş o dolapta deşildi ya...

Çingene kılıklının biriydi Hüseyin. Sabıka fotoğrafları çekilen o çocuklar gibi. Nerde görmüş nasıl tanımış, nasıl arkadaşlık kurmuştu?

Okulun ağır bir yük gibi sırtına bindiği yıllardı. Ağabeyi askerdeydi. Babası eve yiyecek getirebilmek için pazar kovalıyordu. Yine de yeterince getiremiyordu ki, anası Mustafa'ya "koca adam oldun, para kazan, yardımcı ol," diyordu. O da yardımcı oluyordu. Okul arkadaşı Tatar Ziya ile bütün mağazalarında işçilik ediyordu. Pazar günleri, dolup dolup boşalan İnciraltı gazinolarında işe yetişemeyen garsonlar kendilerine yardımcı çocuk ararlardı. Oralara gidip gündeliğe işler buluyor, keyiflenen, içki içen, tıkinan insanların önüne, çipura koyuyor, temiz bardaklar, çatal bıçaklar taşıyordu. Buyruğuna girdiği garsonun hesapta kazık atabilmesi için nasıl yardımcı olacağına kafa patlatıyordu. Biliyordu ki, garson gününden ne kadar kazançlı çıkarsa, Mustafa'nın kazancı o ölçüde artar. Hüseyin'i oralardan tanımış olmalıydı. Muğla'dan mı, Denizli'den mi, Antalya'dan mı, öyle bir yerlerden kopup gelmiş, anasız babasızın biriydi. Bir pazar gecikmişler, hiçbir yerde iş bulamamışlardı. Peki, sık sık çalıştıkları o gazinoda iş bulamamaları nevin nesiydi? Hüseyin'in suçuydu. Mustafa da

onun yüzünden işsiz kalmıştı o pazar. İşlerin yoğun olduğu günler, gazinocunun karısıyla iki kızı da mutfaktan çıkamazlardı. Bu çirkin, bu çingene kılıklı Hüseyin, az önce sabıka fotoğrafı odasında gördüğü çocuklar gibi değilmiş demek. Gözünün önünde şimdi. Esmerliğiyle, kaş, gözü, saçlarının alınına dökülüğüyle kızlardan birinin yüreğini oynatıvermişti yerinden. Erkekliği, kirinin pasının, bakışlarından akan yoksulluğunun altında yitmişti, ama kızlardan biri, o boylu boslusu, iri memelisi, kalın dudaklısı, saçlarının ucunu sağ gözü üstüne döküp kaşına daha bir anlam vereni buluvermişti Hüseyin'in delikanlı güzelliğini. Mutfağın arkasında, orasını burasını okşatırken gazinocu babası görüvermesin mi? Kıyametler kopmamıştı ama. Çünkü gazinoda masalar tıklım tıklım doluydu. Izgaralara biberler konacak, tavada balıklar kızartılacak, omlet yumurtaları çarpılacak, buz kırılacak, salata soğan doğranacak, bulaşık yıkanacak, tabaklar çatallar kurulanacaktı. Şimdi azgın kızla uğraşmanın sırası mı? Hele akşama görür o...

Ertesi hafta Mustafa'yla Hüseyin görmüşlerdi görececeklerini. İş bulma umudu suya düşünce, cepleri bomboş, dolaşıp durdular. Gazinoların, plajların eğlenceli kalabalığı, göğün mavisi, denizin çalkantısı, güneşin parlaklığı, ağaçların gölgesinde serinleyenler, ispirto ocaklarında çay kaynatan, yemek pişiren orta halliler canlarını sıkıyordu. İzmir'in eğlence yeri, serinleme yeri onlara göre değildi. Binmişlerdi vapura, vurmuşlardı İzmir'e. Buram buram terleten sıcakını soluya soluya, gerinen, esneyen, kimsesiz sokaklarda taban tepmişlerdi.

Bitpazarında in cin top atar pazar günleri. İpsiz sapsızlar gölge gibi dolaşır dururlar. Duvar diplerinde, ağaç gölgelerinin serinliğinde kıvrılıp yatarlardı kediler, köpekler gibi.

Ekmek, peynir, üzüm aldılar ceplerindeki son parayla. Nereye gideceklerdi? Gidecek yer mi vardı ki, şu bok izmir'de? Pis bir merdiven çıkmışlardı. Duvarlar kara karaydı. Küf kokusu geliyordu burnuna. Bir kapıdan girmişlerdi. Yerde yorgansız, yastıksız, kılıfsız yırtık pırtık, kir pas içinde iki yatak.

"Benim ev burası," demişti Hüseyin.

Vah Hüseyin vah! Kimdin, neydin, neyin nesiydin? Ananı babanı görmüş müydün? Ekmeği, peyniri, üzümü nasıl da yemiştik bir çırpıda? Sonra başını kaşımaya koyuldu kötü kötü:

"Bir sigara olsaydı."

İyi anımsıyordu. Hüseyin hem böyle demişti, hem de bir sigarayı dibinden tutar gibi yapıp tıknefes çekmeye öykünmüştü.

"Gidip bakayım."

Gitmiş, neden sonra gelmişti:

"Yok."

Elini dizine vurmuştu:

"Ramazan ağbide de yokmuş.Olsa verirdi. Sen çekmedin mi hiç?"

"Ne?"

"Sarıkız."

"Esrar mı?"

"Sahi, hiç çekmedin mi?"

Parmakları ucunda yoruldu Mustafa. Karaköy'e, denizin ucuna, beyaz vapurların salınmasına, tramvay çınçınlarına, insanların koşuşmasına doymuştu.

Ağzının içinde kaybolan fısıltılı bir sesle düşündü: "Böylesi öylesinden iyidir be! Hüseyin gibi, o çocuklar gibi de sabıka fotoğrafını çekerler adamın."

ÜÇ

Peynir ekmeğin yanında üzüm de aldırılmıştı bu kez. Ne iyi, üzümü koydukları kesekâğıdı gazeteden yapılma. Titizlikle açtı kesekâğıdını. Bir yüzü ilân dolu, bir yüzünde de ikinci sayfadaki haberlerle spor haberlerinin kalanı yer alıyor. Dış haberlerle öldürme olayları birbirinden hemencecik ayrılıyor. Bir süre sonra aynı yazıları, başka başka çağrışımlarla okumaya başlamıştı artık. Hem okuyor, hem düşünüyordu. Kapatıldığının kaçınıcı günü, üstüne oturduğu şu somyada yatığının kaçınıcı gecesi geçmişti acaba?Dört mü? Beş mi?..

"Kapı açıldı.

"Giyin!"

İvedilikle giyindi, yürüdü polisin önünde. Nöbetçi polisin masası önünde sola iki adım döndü, yüznumaranın karşısındaki kapıyı tıklattı polis. Sonra açtı.

"Gir!"

İkinci basamak, açılan kapının eşiği idi. İçeri girdi. Karşık demir kafesli pencereden soba borusu deliğinden gördüklerinin tamamını görüyordu şimdi. Ne ki, geniş, çıplak odaya dalan mavi parlaklık, deli bir rüzâr gibi başında uğuldadı Mustafa'nın.

Sağ. yandaki gösterişsiz masanın başında oturan subay, renkli gözlüğü ardından izliyordu Mustafa'yı. Karşısında sivil bir memur, sessiz, saygılı. Onun önünde bir yazı makinesi.

"Sen git!"

Subay, Mustafa'nın ardındaki polise söylüyordu bunu. Ne var ki, kime söylediğinin belirtisini onun yüzünde göremiyordu Mustafa. Ardında biri kıpırdamış, kapıyı kapatmıştı.

Başını sanığa çevirdi subay. Çok önemsiz bir işle uğraşıyordu sanki:

"Oturun."

Suluk sarı iskemle hemen yanibaşında, masayla kapı arasındaydı. Oturdu. Hücrenin soba borusu deliğinden kendini birazcık ele veren İstanbul'un daha büyük kesimini, denizden daha büyük bir bölümü, iskelenin tümünü, vapurların beyaz köpükler içinde devinimini, küçük teknelerin kıpırtılarını, yakından geçen güvercinlerin gökyüzünden düşer gibi uçuşlarını izledi kara, kalın, geçme demirli pencerenin geniş çerçevesinden. Ergun Atılğan'dan kimbilir kaç kez dinlediği devrimci öyküleri yankılandı kafasında. Bir devrimci lidere yapılan işkenceleri anlatıyordu. "Soymuşlar, dövmüşler, sonra da karakışın ortasında demir kafesli pencereye bağlamışlar. Sabaha dek. Dışarda kar, fırtına." Pencere çerçevesinin üst yanındaydı bakışları Mustafa'nın. Denizin mavisıyla göğün mavisini doluruyordu çerçevenin büyük bölümünü. Maviyi, kare kare geçme kara demirler bölüyordu.

"Adınız?"

"Mustafa."

"Soyadınız?"

"Taşkesen."

"Doğum yeri ve yılı?"

"Ç....., 1927."

"Babanızın adı?"

"Sait."

"Ana adı?"

"Gülizar."

"İşiniz?"

"Tiyatro sanatçısıyım."

"Ücretiniz?"

"Üçyüz elli lira."

Sorular, yanıtlar birbiri ardından sıralanırken tutanak yaz-

manı sanki ezbere yazıyormuş gibi şıkırdatıyordu yazı makinesini. Son yanıtında, onun başını kaldırdığının ayrımına vardı Mustafa. Sorgucu subay da kıpırdamış, duralamıştı biraz. Yazmanın bakışları ona döndü. Subayın dudaklarındaki alaycı gülümseme gözünden kaçmadı Mustafa'nın. Nice yıllar devlet kapısında ömür geçirip bu parayı elde edemeyenlerin sayısı az değildi. Uğraşının daha başlarında bulunan birinin ayda bunca parayı alması neyse ne, ama kendisini böylesine koruyan devletine karşı bozguncu eylemlere girişmesine ne demeli?

"Hıh!" demişti subay.

Bu "hıh"lamayla alaycı gülümsemesine biraz da acıma duygusu karıştırmıştı. Daha birçok anlam çıkarabilirdi Mustafa. Çıkaramayacağı bir şey vardı yalnız. "Tuhaf, bunca parayı rahatça tepebildiğine göre, acaba inandığı şey..."

Önündeki kâğıttan başını kaldırdı sorgu yargıcı, döndü:

"Gizli Türk komünist partisine girmek, hücre kurmak, aidat vermek, bu yolda faaliyet göstermek, propaganda yapmaktan sanıksınız. Komünist partisine sizi kim aldı, tüzüğünü okudunuz mu, kimlerle hücre kurdunuz, ne kadar aidat verdiniz, ne gibi faaliyetler gösterdiniz? Anlatın."

Sorusunu bu biçimiyle başkalarına da çok yönelttiği belliydi. Suçlamayı dinlerken renk vermekten kaçınmayı başarmıştı Mustafa. Ama yüreğindeki acı kaymayı önleyemedi. Suçlamanın ardından gelen sorulu sözcükler sorgu yargıcının ağzından dökülürken, başını tuhaf bir biçimde kıpırdattı, boynunu uzatmış gibi, oturduğu yerden hoşnut değilmiş de ayağa kalkmak istiyormuş gibi şaşkın bir davranışı sürdürmeyi yeğledi. Gözlerini açtı subaya doğru. Bir karşı soru biçiminde baktığının bilincindeydi. Bu kıpırdanışının, bu yavaş, sessiz devininin gizli anlamını seziyordu Mustafa. Haksız suçlama karşısında şaşkınlığa düştüğünü en etkili biçimde sezdirecekti sorgu yargıcına. Hiçbir ilgisi yoktu söylenenlerle. Olacak şey mi? Şaşılmaz mı buna?

"Hayır, asla," diye yanıtladı güvenli, ama yumuşak bir sesle.

"Hıh!" diye yine o alaycılığıyla gülümsedi subay.

Renkli camın gerisinde gözleri görünmüyor, burun kanatlarının, dudaklarının yaygınlığında daha da büyüyordu alaycılığı. O da yüzüne verdiği bu anlamın bilincindeydi. Gülümsemesini kısa kesip ağırbaşlıca eğilmişti kâğıtlara.

Uzunca süren suskunluk her yanından sardı Mustafa'yı. Ne deniz dalgalanıyor, ne vapurlar deviniyor, ne güvercinler uçuyordu yükseklerde. Zaman da donup kalmıştı onlarla. Mustafa da donup kaldı öylece. Benzi attı. Bakışlarında ne soru, ne yanıt. Bomboş, suskun, uslu.

"Bu ilk sorgunuz daha. Usul bakımından. Buraya oturanların çoğu önce kabul etmezler suçlarını sizin gibi. Ama boşuna direnmenin anlamsızlığını sezip akıllı davrananalar da çıktı. Nasıl olsa söyleyeceksiniz siz de..."

Ses, suskunluktan daha dirençli tutuyordu Mustafa'yı. Suçlama sırasındaki ilgisiz, vurdumduymaz anlamla doldurdu yine bakışını, duruşunu. Böylesi davranışlara alışık olmalıydı yargıç. Gülümsedi. Yayıldı etli dudakları:

"Hıh!"

Kara gözlüklerin altında, yayılan burun kanatlarının, etli dudakların alaycılığıyla birleşince "hıh"lamanın etkisi büyük oluyordu Mustafa'nın üstünde. Sorgu yargıcının söylediklerini de şöyle böyle duyuyordu. Birtakım hukuksal sözcükler sıralamıştı. Türk ceza yasasının falan filân maddelerine göre tutuklanma, "ihtilattan men" gibi sözler geliyordu kulağına. Makineden çekilip çıkarılan kâğıt, masada ona doğru kaydırıldı.

"İmzalayın."

Doğruldu Mustafa. Kâğıdın yanındaki kalemi aldı, yazıya gözattı. Kimliğiyle ilgili satırları çabucak gördü. Elinde kalem, öylece durdu. Sorgu yargıcı da, tutanak yazmanı da sessizce süzüyorlardı onu. Yargıcın rahatlığı, alaycı gülümseyişi, ilgilenmezmiş gibi az yana dönüşü, üstünlüğünü sezdiriyordu. Ama kedi fare oyunu türünden birşeye yorumlamadı bunu Mustafa. Daha da ezilmişti bu yüzden. Ona eziklikten kurtulma olanağını da veriyordu sorgu yargıcının ilgisizliği. Öyleyse savunmalıydı kendini. Gözü önünde yazılı "üçyüzelli lira"dan aldığı bir anlamla birleştirdi bu savunma güdüsünü. Aldığı

büyük aylığa karşın başkaları için gösterdiği özverinin övün-
cünü duyumsamak, duyumsatmak gerekti:

"Ya imzalamazsam?"

Oralarda değildi sorgu yargıcı, umursamazdı:

"İmzalamayın," dedi. "Bir şeyi değıştirmez. İmzalamadı
diye açıklama koyarız altına."

Tutanağı imzaladı Mustafa.

"Götürsünler."

Yazman kalktı. Kapıya yöneltti Mustafa'yı.

"Tutuklama kararına itiraz edebilirsiniz." dedi sorgu yargıcı.

Sözün sonunu dinlemek ister gibi döndü Mustafa.

"Bir daha çağrılacaksınız. Düşünün. Sizin için daha iyi
olur."

Kuş hafifliğiyle indi iki basamağı. Bastığı yeri bilmiyordu.
Ne var ki, şaşkınlığındandı bu. Hücre sine girdiğinde ilk kez
kapatılmış gibi bir duyguya kaptırdı kendini. Aradan dört beş
gün geçmemişti sanki. Ergun Atılgan'dan öğrendiği gibi sürüp
gitmiyordu işler burda. Sinirli, gergin gezindi iki adımlık
yerde. Her iki adımın sonunda, uzun bir yol almışçasına du-
ruyor, dönüyordu. Her dönüşte de, ardında bir başka Mus-
tafa'yı bırakıyordu sanki. Mustafa'lar birer birer parçalanarak
çoğalıyordu hücrede. Öbür köşeyi bulduğunda hışımla dö-
nüyor, bir an duruluyor, karşı köşeye bakıyordu. Orada gör-
düğü ikinci ben'i, kimi zaman Ergun Atılgan, kimi zaman De-
miray, kimi zaman Ayhan, kimi zaman Orçun oluyordu. Hücre
arkadaşlarıydı bunlar, ama içine tıkıldığı hücrenin değil, ör-
gütteki hücre arkadaşları. Bunlardan ikisini yukardan aşağı,
ikisini de aşağıdan yukarı ilişki içinde tanıyordu Mustafa. İç-
yüzüne bakılırsa, arada örgüt mörgüt olmasa da yıllardan beri
süren arkadaşlığı vardı onlarla. Araya örgüt'ün girmesiyle ne
tür bir ilişki oluşmuştu aralarında?..

Soruyu yanıtlayacakmış gibi bıyık buruyordu Ergun Atılgan
karanlığın içinde. Şimdi de en bilen, en yanılmayan, en
önde görünen, her karşılaştığında yarın devrim ola-
cakmışçasına inançlı, gür kahkahalı. Öyle bakıyor yine. Ama
bakışı değışiveriyor birden. Kahkası donup kalıyor, tavşan ür-

kekliğıyle bir o yana, bir bu yana dönüyor. Hücre toplantılarında böyle olurdu. Devrim'i de, yarın devrim olacağını da unuttur, tüm duygusu, tüm düşüncesiyle polisce izlendikleri kuşkusunda yoğunlaşırdı. O zaman Ergun'un tedirginliğinde gördükleri, yaptıkları işin önemiydi. Bu konuyu en çok bilen Ergun olduğuna göre neden, ne zaman kuşkulananmak gerektiğini de bilir, diyorlardı. En tutarlı sözleri dinlemez, etkilenmezdi. "Yahu, Ergun, biz seninle eski arkadaşız. İş arkadaşınız. Aynı okuldanız. Her gün buluşur, yer, içer, sinemaya gideriz, apartman komşularıyla bir araya geliriz. O zaman kuşkulananmaz, tedirgin olmazsın da, arada sırada bu amaçla buluşmamız neden şaşkına çevirir seni?"

O zaman nasıl bakıyorsa şimdi de öyleydi Ergun karanlığın içinde. Mustafa görüyordu onu. Ondaki çelişkiyi şimdi, şu anda yakalamıştı. Evet, Ergun çok bilen, bildiği için de kuşkulanan biriydi. Peki, tutarsız davranışlarını neye dayandırmalıydı şimdi? Demek bilgisinin içinde açıklayamadıkları, açığa vuramadıkları da vardı. Sürekli bocalamasının, sürekli tedirginliğinin nedeni bu olmalı.

Yumruğu kafasında patladı Mustafa'nın: "Tuh! Bunu şimdi anladım."

Kuşkular büyümüşü Mustafa'nın içinde. Ne kuşkusuydu bu? İyi ayırmak gerek. Lif lif... Bir lifi ötekine dolamadan, hiçbirini ötekine karıştırmadan.

Baktı. Hücrenin en karanlık köşesinde, havada, boşlukta bir resim gibi duruyordu Ergun'un başı. Sarı bıyıklı, kumral, kalbarık saçları, kimilerinin Nazım Hikmet'inkine benzetmesiyle övünç duyduğu gülen gözleriyle.

"Neden söylemedin, Ergun?"

"Ben söyledim."

"Neyi söyledin?"

"Her şeyi. Bir gün tutuklanacağımızı."

"Ama bugüne dek polisin hiçbir zaman, hiçbir şeyi bilmediğini söylemedin mi? İstanbul'da tutuklama başladığında bunların kuru sıkı olduğunu söylemedin mi?"

"Söylemedim mi? Mustafa, Mustafa, demedim mi? Ya çorap

söktüğü gıdı giderse demedim mi? Şimdilik ilişkimizi kesiyoruz demedim mi?"

"Anlamadım."

"Anlasaydın, ahmak!"

Son sözü Ergun söylemişti, ama başı kayboluvermişti karanlığın içinde. Yerine kendisi geçivermişti. "Ahmak!" sözcüğünü öfkeyle, tiksintiyle bakan kendisinden iştitiyordu Mustafa. Kıpır kıpır kıpırdıyordu yerinde. Elini yüzünde gezdiriyordu sinirlilikle. Bilemediği, kestiremediği ama üstüne yoğunlaştığı bir düşünceyi açıklamak için dürtüklüyordu kendini. Parmaklarının kemiklerini duyumsuyordu alnında, şakağında, çenesinde. Dişlerini sıktıkça sıkıyordu.

Demiray belirliyordu karanlığın köşesinde. Demiray'ın başı çileli anasıyla yer değiştiriyordu. Acıyla, sızım sızım bakıyordu Mustafa Demiray'ın anasına. Orçun'un başı görünüyordu. "Mustafa!" diye göz kırıyordu o bilmez görünüp çok şeyi seziveren engin sanatçı duyarlılığıyla. "Ne bu lan, Mustafa? Herifler bizim haritamızı çıkarmışlar."

"Daha dur Orçun... Bu ilk sorgu. Elbette, Türkiye'de bir örgütün varlığını biliyorlar. Soruları da bunun ötesine geçmiyor."

"İyi, ama niye sen, niye ben? Niye Ergun? Niye Demiray? Niye Ayhan? Niye partili olduklarını sezip de sözümona bilmezden geldiklerimiz?"

"Kulak asma. Bir bok bilmiyorlar."

Birden belirliyordu Ergun'un başı karanlık köşesinde. Az öfkelenir, öfkelenince de etkili olurdu. Etkilemeyi ters yoldan becerirdi yalnız. Bir çocuk gibi suskunlaşır, domuşurdu öfkelenince. Gülmek gelirdi insanın içinden. Ne var ki gülünmez. Değil mi ki, öfkesi örgüt işiyle ilgili, gülünmez. Ama şimdi gördüğü Ergun, gülünesi bir öfkeyle de bakmıyordu. Daha doğrusu, öfkesi anlayışa dönüşmüştü:

"Gördün mü?" diye fısıltısı uzandı hücrenin bir köşesinden Mustafa'nın öbür köşedeki kulağına. "Sen ne diyorsun Orçun'a? Yalan değil miydi Orçun'a söylediğin? Benim gibi konuşmadın mı onunla? Onun için sus! Kendi kendinle konuşma

boşuna. Sonunu bekle soruşturmanın. Parti disiplini bunu gerektirir. Kapıp koyvermeyelim kendimizi..."

Bu sesler kafasından mı, yüreğinden mi geliyordu Mustafa'nın? Bilmiyor, düşünmüyordu orasını. Ama rahatladı biraz. Oturdu. "Of of of!" çekti derinden...

Sihhiye Alanı'nın ışıklısı, ılık bir akşamıydı. Ulus'tan buraya kadar yürümüşler, lâflaya lâflaya gelip bir kaldırımın köşesinde çakılıp kalmışlardı. Edebiyat, sanat, politika, uluslararası ilişkiler, Çin'de Mao'nun gerçekleştirdiği devrim, sosyalist blokun barış kampanyası, savaşa karşı kamuoyu oluşturulması, Vişinski'nin, Birleşmiş Milletler kürsüsünden ahmakların yüzüne tükürür gibi üstüste patlattığı nükteli sözleri konu edilmişti.

"Ne dedi Vişinski? Ha, ne dedi?"

"Güneşin altında sürpriz yoktur."

"Ya Çu En-Lay'ın dediğine bak."

"Sahi, ne dediydi, ne dediydi?"

"Kristof Kolomb daha Amerika'yı bulmadan önce Fornoza adası Çin'e bağlıydı."

"Hah-hah-hah!"

"Mustafa."

"Söyle, Ergun."

"Sana bir soru."

"Sor bakalım."

"Ülkede bir komünist partisi kurulsa, sana da..."

Ergun söylüyor. Mustafa Sihhiye alanının ışıltısını, insanların, otomobillerin gelip geçişlerini, buzlu cam parlaklığındaki gökyüzünü, baharın ılıkliğini duyumsayarak görüyor. Aynı aydınlık, aynı açıklıkla işitiyor sözlerini.

"...Evet, sana da üye ol, deseler, girer miydin?"

Mustafa alanın pırıltısını içinde duyuyor. Her insanın yüreğini, her insanın yüzünü okuyor sanki. Öylesine sağlam bas-

miş ki yere, öylesine sağlam biliyor ki duygularını, düşüncelerini:

"Girmem," diyor.

Ergun hiç bozulmuyor bu söze. Hep gülüyor. "Ama neden?" diyen bir soru da gülen gözlerinin ta içinde yine.

"Neden mi? Bak!" diye onun gözlerindeki soruyu yanıtlıyor Mustafa. "Önce komünizmi bilmiyorum. Bilsem üye olurum belki. Sonra daha önemlisi, politikayı sevmiyorum."

Yürüyorlar ışıklı alanda. Belki Ergun'lara yemeğe gitmişlerdir, belki ayrılmışlardır. Mustafa tutmuştur bekâr odasının yolunu. Belki önce kamını doymuştur ucuz tarafından.

Kıpırdadı somya üstünde. Anımsadığı olaylar, Ergun'la konuşmaları yüzünde gülümseme olmuştu. O gün Sıhhiye Alanında Ergun'u yanıtlarken içi nasıl rahat, düşüncesi nasıl akıllı, duygusu nasıl süzölmüşse şimdi de öyleydi gönlü, aklı, yüreği. "Öyleydi de," diye düşündü, "öyleydi de nasıl oldu bu?"

"Sosyalizm politika değildir." diyor Ergun. "Bilimsel bir sonuçtur. Tarihin durdurulmaz akışı toplumları oraya götürecektir. Kaçınılmaz."

"Doğru da..."

"Elbet politikası var bu işin. Çünkü iki kampa ayrılmış dünya. Halk cumhuriyetleri, kapitalist, emperyalist ülkeler. Bugün için önemli olan sosyalizmi yaşama geçirmek. Denge ona göre kurulacak dünyada. Bu da politikasız olmaz..."

"Peki, ama ya iç çatışmaları?"

"Orda da herkesi sosyalist mi sanıyorsun sen?"

"Tamam, orasını anlıyorum. Ben sosyalistler arasındaki ça-

tışmadan söz ediyorum. İcra kuvvetini ele geçiren karışısındaki yok ediyor ertesı gün."

"Bak, kardeşim..."

"Anlıyorum. Ben bu önderlerin her birinin ayrı ayrı doğru işler yaptıklarını, dünya sosyalizmine de,kendi ülkelerine de yararlı olduklarını kabul ediyorum. Ama bakıyorsun, adam bugün kahraman, yarın hain."

"Öteki blokta yok mu?"

"Ama onlar pis, kokuşmuş."

"Kokuşmuşluğun üzerine kurulan dünya az biraz kokuşmuşluk taşır. Kaçınılmaz... Bana bak."

"Söyle Ergun."

"Senin hem aklın eriyor, hem kaçınıyorsun. Asıl düşmanımız sensin Mustafa. Bir gün içeri alırlarsa beni, bu da vardı diyeceğim, söyleyeceğim adını."

Neden, niçin, neyin içinde vardı diyecek? Kestiremiyor Mustafa'ı. Kestiremeyince de Ergun'a özgü hoş bir şaka sanıyor, basıyor kahkahayı:

"Hah hah hah!"

"Sen pembesin, pembe..."

Somya üstünde kıpırdadı Mustafa. Yüzü tatlı talı gülüyordu. Sağlam aklıyla sağlam sezinlemesiyle övünçlüydü. "Ben pembeyim pembe..." diye düşündü. "Pembeydim de neden girdim?"

İkilem arasında bocaladı. Bir soru daha sordu içinden Ergun'a:

"Neden aldın?"

Of'ladı. Yanıt alamıyordu. Ama almış gibi sürdürüyordu düşüncesini: "Belki dediğin gibiyim. Ama göreceksin, namuslu bir aydın olarak çıkacağım işin içinden. Göreceksin. Çünkü ben..."

İzmir'de bir yakınlarının yanında çalışıyor Mustafa. Okuldan arta kalan zamanlarını böyle dolduruyor. Doldurmaya zorunlu. Sabah okul, öğleden sonra dükkân, gece ev, ders çalışabilirse ders, sabah okul... Ders kitaplarının çoğunu almış da değil. Babasına da bir şey söylemiyor. İlle de kitap alacaksın diye tutturan birtakım öğretmenler var, onların ders kitaplarını ister istemez almak zorunda. Akli bir karış havalarda. Okulda şiir yazan çocuklar var. O da yazmaya çabalıyor. Andre Gide'in "Dünya Nimetleri"ni anlayamıyor, ama anlamak gerektiğine inanarak okuyor. Garsonluk günlerinde bir masaya servis yaparken, genç çiftin aralarında konuştuğunu anımsamaya başlıyor, anımsadığından yüksek anlamlar çıkarıyor. Kulağında o sözler: "Orhan Veli şiire yenilik getiriyor. Kalıpları yıkıyor." Şaşkın şaşkın düşünüyor Mustafa. Ah, ah! Şiir miir, sanat manat, edebiyat medebiyat, tiyatro miyatro yüksek işler, ulaşılmaz şeyler... Ne yapmalı?Nasıl etmeli? Ah, Ah...

Fırsat bulunca halkevine gidiyor akşamüstleri. Ucundan kıyısından bir oyuna katılıyor. Çeşmeden su içip düşman kovalamaya koşan yorgun asker rolünde, o küçücük rolde beğendiriyor kendini. İzmir Fuarında açık hava tiyatrosunda görüyor sonra. Kral Oidipus'u, Antigone'yi, Kibarlık Budalası'nı, Otelci Kadın'ı. İçinde bir coşku, bir özen. Nasıl etse de onlar gibi olsa. Seyrettikleri gözlerinin önünde. Aralarındaymış gibi coşuyor. Ama sanat yüksek iş, ulaşılmaz iş. Bakalım aralarına alırlar mı garsonu, tütün işçisini, terazi başı tezgâhtarını?

Kemaraltı'ndaki sergiden kitaplar alıyor. İki kez sınıfta kaçınca anasıyla babası yüklenemiyor, çalış para kazan diye. Boş zaman var artık. Eski Yunan'dan bir oyun aldığı. Ebzerliyor. Onlar öylesini oynuyorlar ya, elbet öylesini isterler.

Sınav gününü izlemiş radyolardan. Sabahın sekizinde sınav yapılacak okulun bahçesine damlıyor. Bir süre sonra sahnede gördüklerini bahçede görüyor. Tanıyor kimilerini. Tiyatro okulunun müdürü burdaymış. Soruyor, öğreniyor. İşte, şurda. İlerdeki sırada oturuyor. İzmir'in sıcaklığı daha bastırmamış, bahçe serin. Çıplak kafalı müdürün yanında biri var, konuşuyorlar.

"Efendim, ben..."

"Söyle, çocuğum."

"Tiyatro sınavına girecektim."

"Biraz sonra başlayacak. Sırayla gireceksiniz. Dilekçe verdin mi?"

Eziliyor, büzülüyor.

"Hayır, efendim, ben..."

"Han kapısı mı bu, oğlum? Dilekçesiz olur mu?"

Süklüm püklüm çekiliyor önünden. Aşağı yukarı dolanıyor. Az sonra başlıyor sınav. Kapının önü karman çorman. Yirmi beş-otuz sınav adayı bekliyor. Sahnede gördüklerinden biri, sırayla içeri alıyor adayları. Saatler geçiyor. Ama dilekçeyle başvurup nasılsa sınava çağrılmayanlar konuşmaya başlıyorlar:

"Benim dilekçem yok," diyor Mustafa ona sokulup.

"Bekle gidersin."

Bu karmaşada sınava alınıyor Mustafa da. Çıplak kafalı müdür anımsıyor, ama olgun adam, belli, ses etmiyor.

İşte, o adaylar kalabalığı içinde görmüştü Mustafa Ergun'u. Kapının önündeki yirmi beş-otuz kişiden hiçbirini anımsamaz şimdi. Ama Ergun'u ilk görüşünü anımsar. Koridorda gezinirken büyük büyük adımlar atan, kendine güvenli, sınav heyecanından uzak, kimseyle yazgı paylaşmak istemezcesine söyleşiye girişmeyen, belki de kazansam da olur, kazanmasam da diyen biri. Kapıdan girerken her girene baktıkları gibi ona da bakıyorlar. O, bir eli kapı tokmağında başını çeviriyor, sanki yalnızca Mustafa'yla göz göze geliyor. Belli ki, o adaylar arasında Ergun da yalnız Mustafa'yı görmüş, yalnız Mustafa'yı anımsar.

"Biliyor musun Mustafa, ben seni hiç sevmezdim. Ta sınav kapısında gördüğüm o günden beri."

"Ben de seni sevmezdim. Kaç kişiydik o gün sınava giren? Diyelim, otuz. Yirmi dokuz kişinin yüreği aynı duyguyla çarparken sen bambaşkaydın. Kimseyi umursamıyordun."

"Oysa bir insanda ilk kez ne gördünse o doğrudur derler. Ne palavra!"

"Palavraymış ya!"

Böyle konuştuklarında, öğrenciliklerinin dördüncü yılındaydılar. Ergun, ciğerlerinden hasta olduğu için İstanbul'da hastaneye yatmış, bir yıl sonra dönmüştü. Arkadaşlarıyla kucaklaşıyor, özlemine anlatıyordu dolu dolu. Yine de doğru dürüst arkadaş olmamışlardı Ergun'la Mustafa. Mustafa mı soğuk davranmıştı? Öyleydi belki. Çünkü çocuksu davranışları yüzünden kimse ciddiye almıyordu Ergun'u. Adı solcu'ya çıkmıştı, ama tutarsız davranışlardan kaçınmıyor, kendi kendine polislik üstlenen birkaç serüvenci çocuk da içinde, herkesle iyi geçinmek istiyor, bunda da gülünçleşiyor, aşırılığa düşüyor, alaya alınıyordu. Bu yüzden birkaç kafa dengi arkadaşıyla Mustafa eleştirdikçe eleştiriyordu onu. Bir kez eleştirisi, iyice hırçınlaştırmıştı Ergun'u. Boyuna bosuna bakmadan, utanmadan şikâyetle gitmişti Mustafa'yı o çıplak kafalı müdüre. İştittiklerine göre müdür, "hadi oğlum, git işine," gibilerinden başından savmıştı onu. İlkokul çocuklarına yaraşır davranış uzun süre gülme, alay, matrak konusu olmuştu aralarında. Uzun süre dargın durdu Mustafa.

Okul bittikten sona yeniden başladı dostlukları. Ama Ergun'la konuşmadığı günlerde Mustafa'yı bir kıyıya bırakmamak gereğine inananlar, arasına onu görmeye gelirlerdi okula. Pazar günleri güneşli havalarda çıkıp dolaşırlardı. Üniversiteden bir kızla bir delikanlıydı bunlar. Sözü devrimciliğe getirirler, Mustafa da akli erdiğince konuşur, Ergun'la devrimciliğin bağdaşmazlığını söylerdi. Mustafa'ya açıktan açığa "bireycisin, idealistsin" demezlerdi, ama sorunu böyle ortaya koymanın, bireycilikle, idealizmle bağdaşabileceğini dokundururlardı. Ergun'un ne yanlışları yoktu ki... Mustafa'nın bile bir bir anlatmaya gücü yetmiyordu. Kendinden on yaş küçük öğrencilerden borç para istemeler, borçlarını unutmalar, başkalarının dolabını karıştırıp dışmacunundan izinsiz almalar, bir günlüğüne gömlekler isteyip üstüne oturmalar.. İşte, Mustafa da okulda yiyor, içiyor, cebinde para yoksa cumartesi, pazarları sinemaya bile gidemiyor, ama o ne yapıp edip sinemaların, çay salonlarının, toplu kır gezintilerine katılmanın

yolunu buluyordu. Hele son günlerde öyle bir değişiklik olmuştu ki, baba zengini bir öğrenci gibi yaşıyordu. Kimseden sigara, borç para, dışmacunu istemiyordu. Okulda hastalara yapılan özel yemekleri tıktırması bir yana, dolabı ballarla, yağlarla, reçellerle dolup taşıyordu. Belki yokluk günlerinde istemeye yüzü olsun diye, belki aldıklarının hiç değilse birazını ödemek için cebi paralı kimselere ucundan, kıyısından tat-tırıyor, tabağına koyuyor, Mustafa'ya da, Mustafa gibilere de koklatmıyordu. Uzatıp bir sigara bile vermiyordu.

Ama dostlukları yeniden başlayınca unutmuştu bunları Mustafa. Unutmak gerekti. İnsanlığın beklediği büyük devrimin, devrimlerin cşiğinde, kişisel kavgalara düşmeye, incir çekirdeğini dolduramaz ayrıntılara saplanıp kalmaya gerek yoktu. Mustafa o zamanlar, kendine bireyci denmesine neden olan kaygılarında haklı olduğuna inanır, ama bu inancını, yü-reğinin, kafasının bir köşeciğinde saklamayı da ayrı bir üstünlük sayardı. Bu yüzden Ergun'un küçük hesaplarını, kişiliksiz tutumunu, bencilliğini başka türlü yorumlar olmuştu. Neden mi? Yanıtı kolaydı bunun. Çevresine bakıyordu Mustafa. İş arkadaşlarının çoğu, şurda burda tanıdıklarının çoğu çıkar peşindeydi. Para üstüne para koymanın, gelirlerini arttırmanın, sivrilmenin, koltuk kapmanın yollarını anyordu tümü. Dahası, birazcık akli erenler bile, toplumsal ilerlemenin yasak doğrularını fısıl fısıl konuşuyorlar, ama kendilerine bir zarar gelmesinden korkarak toz oluyorlardı ortadan. Kısaca, doğru bildiklerini söylemekten kaçınıyorlardı. Ergun bencildi, evet. Kişiliksizdi, evet. Çocuksu davranırdı, evet. Ama büyük gerçeğe kulak tıkamamış, üstelik kendinden çok daha önce savunucusu olmuştu. Öyleyse kulak tıkayan, gözardı eden benciller mi yeğlenir, yoksa tutarsızlığına, küçük hesaplarına karşın devrimci Ergun mu?

Bu arada küçük bir ayrıntıyı içi cızlayarak düşünebiliyordu Mustafa. Bencilliğin, bencil davranışın küçüğü, büyüğü olur mu? Tolstoy ne demiş? "Bir kadınla zina etmeyi düşünmek zina etmekle birdir." Bir midir? Acaba? Öyle ya ... Örgüt ilişkileri içinde hem korkmuş, hem de Ergun'un kişiliğinde bu çelişkinin

tutarsızca dışa vurduğunu acıyla gözlemlemişti Mustafa. Eylemin kişisel yanlışlıkla zedelenebileceği, korkusunu daha da büyötmüştü. Ne var ki, korkusunun, içine girdiği eylemden mi, Ergun'un tutarsız tedirginliğinden mi kaynaklandığını bilemiyordu o zaman. Ergun'un içyapısındaki çürüklükle korkusu içiçe geçmiş, yüreğinin sızlamasının nedenini açık seçik görememişti. Şimdi görüyordu. Görüyor muydu?

Birden yeni bir gerçeikle burun buruna gelmekten korktu Mustafa. Çünkü gerçeğin görünümü, içinde bulunulan koşullara göre değişiyordu. Örgüt'e girmeden önce komünist olmadığına inanıyordu; o günün bir gerçeğiydi bu. Örgüt'e girdikten sonra Ergun'un küçüklüklerini, bencilliklerini görmemek de, o koşulların gereği bir başka gerçektir. Şimdiyse bu hücredeki gerçek büsbütün başkaydı artık. Gerçek ayrıntılarından arınmış, elle tutulur, gözle görülür olmuştu. Buraya belli bir nedenle tıkılmadı mı? Tıkanlar, ne Ergun'dan, ne de bir başkasından ayrılmı görmeyeceklerdi onu. Şimdiki gerçek, bu ayrımsız, katı koşulları bilmeyi gerektiriyordu.

Az önce Ergun'un imgesine karşı söylediğini bir kez daha söyledi:

"Dayanacağım. Dayanacağım. Göreceksin, bak..."

Daha çok düşünmemek için kestirip atmıştı böylece. Ne var ki kolay olmuyordu bu. Dört duvar, karanlık hücre, kendiyle konuşmaya itiyordu insanı. Aklından yüreğine, yüreğinden aklına gidip geliyordu sözler: "Evet, sorular soracaksın, yanıtlar vereceksin, kaçınılmaz bir durum burda bu. Ama dikkat et, düşlerin karanlık kuyusuna düşmeyeceksin."

Gelgelelim düşlerin bin bir türü içindeydi Mustafa. Bu da başka türden bir kurtuluş yoluydu onun için. Kanat çırpın kuş sürüsünün çırpınışları gibiydi çağrışımları. İnce eleyip sık dokumasını engelliyordu bu çağrışımlar. Anıları, kuşlar gibi kanat çırpımasa, yakaladığı bir düşünce saplantıya dönüşecek, o düşüncenin belirsiz gerçeğinde yoğunlaşacaktı. Zamanı duyumsamadan, gönlü rahat beklemenin bir yöntemiymi ki bu, akılla değil, duygularıyla bulmuştu. Birşey daha bulmuştu duygularıyla. Çağrışımlarını sık sık kullanmak. Geçmiş tüm

ayrıntılılarıyla anımsamantak. Her şeyi bitirirse zaman geçmezdi burda. Bilincinde değildi, ama sezinlemişti. Zamandan başka her şey pintice kullanılmalıydı burda.

Kapı açıldı. Bu kez ilk gördüğü şey, kapı önüne konan kazan oldu. Kısa sakallı, kısa saçlı, eski gömleği, eski pantolonu tüm gövdesini saran, tıknaz, hayvansı bakışlı adamın bir eli, kazandaki kepeyi sapından tutuyordu. Fasulye mi, nohut mu vardı ılık, rengi dönük suyun içinde? Ayırımına varamadı Mustafa. Dayanılmaz bir iştak duydu kazandaki yemekten atıştırmak için. Bakışları, tıknaz adamın anlamsız gözlerindeydi. Yarı açık kapının ardından nöbetçi polis görüldü birden. Karısına yazdığı mektup kâğıdını getiren, dolmakalem veren, gençten, sarı bıyıklı polisti bu:

"Tabağınız yok mu?" dedi fısıltıyla.

"Yok."

"Kızılای yemeği. Tabak aldırın isterseniz, size de verelim. Ekmek aldınız mı?"

"Aldım."

Birkaç saat önce kapısını açmışlar, bir asker tayını uzatmışlardı. Yumuşak, mis kokulu ekmeğin kıyısından koparıp koparıp ağzına doldurmuştu. Ekmek somyanın başucu köşesinde duruyordu şimdi. Titizlikle açıp okuduğu kesekâğıdından bozma gazete parçası üstünde.

"İsterseniz aldırın bir tabakla bir kaşık. Bugün olmaz. Ama bundan sonra kızılای yemeği gelince alırsınız."

Şaşkın, kararsız duruyordu Mustafa. Kazana bakıp soğuyar sığağını düşünüyordu yemeğin.

"Paranız yok mu?"

"Var."

"Yoksa müdüriyet borç verir. Para gelinceye kadar idare edersiniz..."

"Var," diye elini cebine attı Mustafa. "Aldırıverin lütfen.

Biraz da peynir alsınlar. Para yeterse helva da. Olmazsa...
Ne olursa işte. Üste para artarsa sigara da alsınlar, birinci..."

Mustafa'dan aldığı on lirayı ardındaki jandarmaya uzattı genç polis:

"Bir tabak bir kaşık al. Peynir, üzüm, üstü kalırsa sigara."

Jandarma, hücrenin numarasını ezberden biliyordu:

"On üç numara," diye söylendi elindeki kâğıda yazarken.

"Üzüm mü, helva mı?"

Genç polis Mustafa'nın kararsızlığını sezmişti:

"Üzüm de olur, helva da," diye yanıtladı onun yerine.

"Ha, şey de rica edeceğim. Bir dilekçe kâğıdı."

Sorulu baktı genç polis. Bakışını yumuşakça yanıtladı

Mustafa:

"Hakim Bey, tutuklamaya itiraz edebileceğimi söyledi."

"Olur."

Genç polisin umarsız bakışı gözünden kaçmadı Mustafa'nın.

"Ben veririm. Getiririm size kâğıt."

Yemek dağıtan, hayvansı bakışlı adam kıpırtısız duruyordu. Övündireyle dürtüklemeyi bekleyen hantal bir öküz gibiydi. Ötekiler çekilirken kavradı kazanı iki kulpundan. Kapı kapandı.

Mustafa gezinmeye başladı iki buçuk adımlık alanında. Günleri saydı yeniden. Altı gün, on altı saat, hayır, on yedi, belki de yirmi saat olmuştu buraya tıkalı. Ne çabuk geçiyordu günler? Zaman da değişiyordu koşullara göre. Örneğin, bir kahvede, bir meyhanede, bir köşebaşında arkadaş beklerken saatler geçmek bilmez. Kapatıldığının ilk günü, ikinci günü böyle olmuştu. Saatler, dakikalar geçmek bilmiyordu. Gözleri aralanıyordu uykusunun arasında. Yine hücrede olduğunun bilincine varıyor, sonra nerde olduğunu unutmak istercesine gözlerini kapayıp uyuyordu. Sabahları, müdüriyetin uzak koridorlarından uğultular gelirken, soba borusu deliğinden süzülen beyaz ışınlar yoğunlaşırken, tramvayların çınçınları, vapurların düdükları, kentte günlük yaşamın başladığını belirten büyük sesler kulağına dolarken gözlerini açıyor, o gün

kendini neyin beklediğini bilemeden ayağa kalkıyor, bir şeye hazırlanıyordu.

"Tanrı mutludur," demiş Pascal. "Çünkü sonsuzlukta yaşar. Hayvan mutludur, çünkü an'da yaşar." Birden bunu aklından geçirdi Mustafa. Sorular, yanıtlar yine başladı. "Tanrı olmadığım gerçek. Ama zamanı da unuttum. Öyleyse hayvan mıyım ben?"

"Hayır, hayvan değilsin, çünkü mutlu değilsin."

"Pascal demiş ki, Tanrı mutludur bunun için, hayvan mutludur şunun için. Ama insan mutsuzdur. Çünkü ne sonsuzlukta yaşar Tanrı gibi, ne an'da yaşar hayvan gibi..."

"Ama ben de an'da yaşamaya başladım."

"Acaba? An'da mı, sonsuzlukta mı?"

"Ulan, dur bakalım şöyle. Allah mısın sen? Sonsuzlukta yaşamak Tanrı'nın işi dedik ya..."

"Demiş ya, lan! Pascal demiş öyle. Hem o sözü de ne zaman demiş? Öyle dediği için mi yazmış Fransız ozanı o dizeleri? Blaise Pascal adında biri/ Tatar titiri..."

"Oktay Rifat da Türkçe'de karşılığını bulmuş; Peyami Safa adında biri /Tatar titiri."

"Sözlerle oyalanıyorum. Hah-hah-hah! Tatar titiri sözlerle. Kendi durumumu, içinde bulunduğum koşulları, tatar titiri heriflerin tatar titiri düşünceleriyle açıklamaya çalışıyorum. Hah-hah-hah!"

"Hah-hah-hah!"

Sustu. Kendini zor yoluyla susturmak ister gibi elini, yüzünde, çenesinde dudaklarında bastıra bastıra gezdirdi. Donup kaldı öylece.

"Gülme lan!"

"Kendinle konuşma, lan!"

"Delirirsin, lan!"

"Delirir miyim? Keşke, iyi olur. O zaman an'da yaşarım. Mutlu olurum. Hayvan gibi. Demek oluyor ki arkadaş, bir delinin hayvandan ayrımı yok. Deli duygusuz, deli vurdu duymaz. Deliyi döverler, acı duymaz."

"Öyleyse delirmeli."

"Ben akıllı olmayı seviyorum. Bak, bu adam çok akıllıymış."

"Uzun boylu adam mı? Evet, evet, akıllıymış. Somyaya basmış, tavanın tahtalarını kazımış, takvim tutmuş."

Uzun boylu adam gözleri önüne geldi. Güvenli, yavaş bir devinimle somyanın üstüne çıktı adam gözleri önünde. Elini kaldırdı tavana doğru. Rahatça yetişiyordu tavana. Başını da aşağı çevirmişti, ip üstünde usta bir çambaz gibi. Çile dolduran dervişleri andırıyordu, ama parlak, canlı gözleri, çocuksu çocuksu, umutlu umutlu gülümsüyordu. Buruşuk yüzün çilesiyle gülen gözlerin canlılığı arasındaki çelişkide de bir gerçek yaladı Mustafa.

"Blaise Pascal doğru söylemiş. "

"Doğru mu söylemiş."

"Canım, o günün doğrusu bugünün saçması oluyor. Ama o günün doğrusunu Pascal'a düşündüren nedeni bilmek gerek."

"Neymiş o neden?"

"Ne bileyim? Mutluluk kavramı, Tanrı kavramı. Hem sonra insan ile hayvandan sözetmiyor muyuz şimdi?"

"Evet?"

"Öyleyse mutluluğu arıyoruz."

"Arıyoruz."

"Tanrı mutludur, hayvan da mutludur."

"Pascal'a göre."

"İnsan mutlu olamaz mı diyor Pascal?"

"Tanrıysa olur."

"Olanaksız."

"Olanaklı. Sök at bencilliğini yüreğinden. İnan yüzyıllar boyu insanın mutsuz yaşadığına. İnan bir gün mutlu yaşayacağına. İşte, uzun boylu adam da tıpkı böyle. Yüzünde insanoğlunun yüzyıllık yorgunluğu, çilesi. Gözlerinde geleceğin mutlu günlerindeki canlılık, gülümseyiş... Davranışlarında hiç aceleci değil... Çünkü varmak istediği yere bir gün ulaşacağına güveni tam."

Mustafa bir sıçrayışta çıktı somya üstüne. Kıyısına bastı. Parmak uçlarında doğruldu. Gövdesini alabildiğince çekti yu-

karı. Orta parmağının ucunu bile değdiremedi tavana. Yorgun, bıraktı kendini. Yavaşça oturdu somyaya. Gözlerini kapadı. Kapı açılincaya dek doldurmalıydı zamanı. Gözlerini yumdu. Kısa bir uykuya sığındı şimdi de.

Karnının açılığına karşın ekmekten koparmadı, helva, peynir paketini açmadı. Önce dilekçesini yazmıştı. Askeri Mahkemeye, evinden alınarak İstanbul'a getirildiğini, ilişigi olmayan bir eylemle suçlandığını, ileride 'mağduriyetine meydan verilmemesi' için tutukluluğunun kaldırılmasını rica ediyordu. Yazdığı dilekçeyi evirip çevirdikten sonra başını kaldırdı kapıya:

"Tık! Tık!"

Bir yanıt gelmedi. Ama üstelemedi kapıyı tıklatmayı. Çünkü genç polis yumuşak başlıydı, iyi davranıyordu. Belki yalnız kendisine. İkinci kez kapıya vurup ötekiler gibi "patlama be!" dedirtmenin gereği yoktu.

Az sonra açılmıştı kapı. Genç polis güler yüzüyle karşıındaydı. Dolmakalemi uzattı Mustafa:

"Teşekkür ederim. Lûtfen şu dilekçemi de veriverin."

Genç polis dilekçeyi aldı. Görevi gereğiymiş gibi, ama isteksizce okudu şöyle. Ne düşündüğünü onun yüzünden anlayamadı Mustafa. İnanmıyor muydu haksız yere tutuklandığına? Başını kaldırdı genç polis:

"Veriyor musunuz bu dilekçeyi?"

"Hakkım değil mi?"

Önem vermedi genç polis. Dudak büktü belli belirsiz:

"Dilekçe vermek hakkınız."

Şöyle bir başını çevirdi, sıra sıra dizili hücre kapılarında gezdirdi bakışını:

"Sizden başka veren olmadı da. Birkaç kişi yalnız."

Mustafa, bu sözü yanıtlamak gereğini duyuyordu bir sezgili yanılla. Kırgınlığa yol açmadan, gücendirmeden:

"Olsun." dedi yumuşakça. "Onlar beni ilgilendirmmez. Siz verin lûtfen. Hem hâkim Bey de hakkım olduğunu söyledi."

Kâğıdı ikiye katlayarak elini sarkıttı genç polis:

"Olur, veririm."

Yine usulca, yine kapalı insanın acısına gizli bir saygıyla kapadı kapıyı.

Döndü, hemen paketlere uzandı. Kalınca bir tenekeden yapılmış sanısı veren kötü tabakla kötü kaşığa uzanmadı. Doğrucası, o kazandaki sıcak yemekten olsa tıka basa yerdı şimdi. Peynirle helvayı açtı tabağın içinde. Ekmeği aldı. Ardarda birkaç lokma attı ağzına önce. Sonra yavaşladı. Burda zamanın en akıllıca kullanılması gerektiğini anımsadı yine bilinçsizce.

Hem yavaş yavaş düşündü, hem de bir ekmekten, bir peynirden, bir helvadan atıştırarak kara yüzü, kalın duvarlara baktı. Sıkılı yumruğa, tavandaki çiziklere, delikten süzölen günışığına, kirli sarı ampule gelişigüzel baktı. Böylece hiçbir şey düşünmemeyi becerebildi. Jandarmaların kendi aralarındaki konuşmaya, açılıp kapanan kapılara, ayak seslerine boş boş kulak verdi. Sansaryan Hanının konukları saatlerini, dakikalarını belli ki, Mustafa gibi dolduruyorlardı. Ama ne demişti genç polis? "Sizden başka veren olmadı. Yalnız birkaç kişi..."

Yine sordu kendi kendine Mustafa. "Neden birkaç kişi?"

Ergun dilekçe vermedi mi? Demiray vermedi mi? Dilekçe verilmez mi a budalalar? Sonuna dek kullanacaksın hakkını. Hayır, hayır, vermişlerdir onlar da. Polis doğruyu söyler mi hiç? Yıldırımaya çalışır insanı. Kuruntulara, kuşkulara düşürmek ister. Polise inanılmaz. Ergun da böyle düşünür. Derdi ki: "Polise güvenmeyeceksin, inanmayacaksın."

Sorunlarını çözümlmek için Ergun'un söylediklerinden başka bir anahtar yoktu elinde. Ne var ki, o anahtarın da her deliğe uymayacağını sezer gibi oluyordu. Bu sezginin umarsızlığıyla omuzları düşüyor, gözleri kara duvarda bir noktaya takılı, lokmaları yavaş yavaş atıyor ağzına. Kimi zaman öylesine dalıp gidiyordu ki, çenesini oynatmıyor, lokmayı ezmeden, çiğnmeden ağzının içinde tutuyordu.

Kapı açıldığında bir kolu başı altında uzanmıştı somyaya. Bir elinde tuttuğu sigaradan da derin derin çekiyor, savurduğu dumanların aldığı biçimlerle oyalanıyor, ömrünce beceremediği bir şeyi yapmaya çalışıyordu. Bir türlü halka halka çıkaramıyordu dumanları. Öylesine dalmış olmalı ki, kapı sesiyle birlikte fırlayıp kalkmadı ayağa. Genç polisin yüzünü gördü önce, sonra bir eli hücre kapısında durup bakışını. Dilekçeye yazdıklarıyla onun dilekçe üstüne söyledikleri geçiverdi aklından. Bir yandan da sıkıntıdan patladığını belli ederek toplandı.

"Giyinin."

"Nereye?"

"Giyinin, giyinin."

Terlik biçimi kullandığı pabuçlarının ardını kaldırıp geçirdi ayaklarına. Bağını düğümleyen, ceketini giyerken soruyordu hep bakışları genç polise: "Nereye?"

Genç polis yanıt vermiyordu, ama hücrede bir tutuklunun aklına gelebilecek kötü olasılıkları da anımsatmak istemiyordu. Bu bakımdan işkillenmedi Mustafa. Ne yapacaklarını, nereye götürdüklerini söylememek kuraldı burda. Duruşlarıyla, bakışlarıyla renk vermezlerdi. Ne ki, genç polis bu kuralı bozuyordu. Nereye götüreceklerini söylemiyordu, ama korkmaya gerek olmadığını duyumsatıyordu bakışları. Önüne kattı Mustafa'yı.

Nöbetçi polis masası başında uzun boylu, ivedi davranışlı başka bir polis bekliyordu:

"Bu mu?" der gibi kıpırdamıştı yerinde. "Gel benimle."

Koluna girdi. Koşa koşa yürüdü, koşa koşa yürüttü sanki. Geniş basamaklardan bir kat aşağı indiler. Müdüriyetin uğultusu büyüyordu giderek. Kat kat indikçe iş kovalayanları, kadınlı erkekli ordan oraya koşuşturanları gördü Mutafta. Her katta ayrı türden insanları görüyordu. Pasaport çıkartma peşinde koşanlar başka, emniyete çekilmiş birinin dertli, yorgun yakınları başka, bir odadan bir odaya çeğiştirilen süklüm pük-

lüm suçlular başka, başına dert açan ufak işlerin çözümü için hayıflana hayıflana beklesen, koşuşan, kapı tıklatan esnaf takımı gibilerden kişiler yine başkaydı. Sansaryan Hanı'nın merdivenlerini tırmanırken görmediklerini şimdi şimdi görebilmeye başlamıştı Mustafa.

Alt kata indiklerinde kalabalık pazar yerini andırıyordu.

"Yüklen," dedi polis. "Yatağın geldi."

Evindeki eski kilimi tanıdı Mustafa. Denk açılmış, didiklenmiş, öylece bırakılmıştı. Eski valizleri de yatağın yanındaydı. Kilimi iki ucundan tuttu, yükü sırtına oturttu.

"Al şunu da."

Valizi alabilmesi için dengi tek elle tutması gerekiyordu. Beceremedi. Denk sırtından düştü, düşecek.

"Hadi, yürü, yürü..." dedi polis.

Valizi taşımak ona kaldı böylece. Sanki karısına, sevdiğine kavuşmuş gibi, bir an önce hücreye kapanıp söyleşiye dalmak istiyormuş gibi ivediyle çıkıyordu merdivenleri. Geniş koridorlarda, yüksek ökçeli iskarpinleri üzerinde, yavaş ama güvenli yürüyen, boyalı, iyi giyimli, takmış takıştırmış birkaç kadının kendine şaşarak bakışına aldırmadı Mustafa.

Nöbetçi masasındaki genç polisi görünce gözleri güldü. Gelen yataktı. Bir bakıma hücreye onu daha sıkı bağlayan, hücreden çıkma düşlerini engelleyecek bir şeydi. Ama bir haberdı bu. Onu dışarda düşünen biri vardı. Karısı, karıcığı. Mustafa az acı çeksin, sırtını dinlendirsın, iyi uyusun diye düşünüyordu.

Sırtındaki dengi somyanın üstüne koydu. Polisin masa başına bıraktığı valizi, iyi yürekli genç polis getirmişti. Mustafa'yla göz göze gelmeden kapıyı kapamadı yine. Mutlu, umutlu gülümsüyordu Mustafa. Yeryüzünde yalnız olmamanın verdiği gizli sevinç, gözlerinden, bakışlarından akıyordu. İşte, genç polis de bu sevinci anladığını belli ettikten sonra kapamıştı kapıyı.

Mustafa çabuk çabuk yaydı kilimi. Yatağını açtı. Yorganını bir kenara koydu. Bembeyaz çözme çarşaf dürüldü, yaydı. Beyaz kılıflı yastığı yerleştirdi yerine. Yorganı, anasından, ka-

rısından öğrendiği biçimde koydu yatağın üstüne. Çarşafların beyazlığından fışkıran sabun kokusunu ciğerlerine çekti. Kilimin rengi, yorganın deseni, tek kafa konacak yastık, buruk bir gülümsemeydi dudaklarında, aktı akacak bir gözyaşının sevinçli acısıydı gözlerinde. "Karım benim," dedi içinden, "karım, bir tanem..."

Sonra yorganın üstüne oturdu. Yüreğinin yumuşaklığı olmuştur altındaki yatak. Hep karısı vardı gözleri önünde, hep onunla konuşuyordu. Valizi dizleri üstüne aldı. Açtı. Bir pijama, bir atlet fanila, bir havlu, dişmacunu, diş fırçası, sarı kutusu içinde bir el sabunu, tıraş kremi, tıraş makinesi, bir yuvarlak ayna, -plastik çerçeveli, masaya konacak türden, destekli- bir gömlek, bir kilot... Birer birer açtı, baktı, birer birer dürdü, büktü, yeniden yerleştirdi. Her birinde karısının yüzünü görüyordu ayrı ayrı. Sürekli gülen gözlerini, acılı gözlerini, sevecen gözlerini. Alnını, kaşını, yanaklarını, burnunu, çenesini, ağzını. Özverili bir anlamla yüklüydü tümü. Tuttuğu pijama elleri, ayna, sabun kutusu saçları oluyordu karısının. Okşuyordu birer birer, konuşuyordu. Saatler saati konuştu onunla böylece. Konuştu, konuştu, konuştu. Sonra aynaya baktı. Nasılım, diye sordu kendine. Siyah saçlarına, alnına, gözlerine, kaşlarına, burnunun ucuna baktı. Yalnız bunlardı görebildiği. Çünkü uzamıştı sakalı iyiden iyiye. Uzamış, tüm yüzünü kapamıştı. Gözlerine baktı. Eski anlamını yakalamak istemişti gözlerinin. Sevindi. Yedi gündür bir değişikliğe uğramamıştı gözleri...

Yatılı okulda okumanın verdiği alışkanlıkla sırtında pijaması, omzunda havlusu, dişleri arasında fırçasıyla girmişti yüznumaraya. Çıktıktan sonra da kırk, karıncalı aynanın karşına geçip nöbetçi polisin verdiği jileti takmıştı tıraş makinesine. Sakalları arasına bol bol sürdüğü kremi köpüklenmiş, şişkin beyazları, sakalıyla birlikte yol yol kaldırıyordu şimdi. Tıraş kreminin kokusuna el sabununun ko-

kusunu karıştırarak, kulaklarını, ensesini, alnını eline yağlı yağlı gelen yerlerini köpüklerle doldurdu. Köpükler sürüldüğü yerde ne kadar çok kalırsa temizliğinin de ona göre olacağını hesapladı. Dişlerini fırçaladı. Başında bekleyen jandarmaya aldırmağının ense kökünü, kulaklarının içini, dışını yıkadı suları çırpıştırma çırpıştırma. Havyuyla ellerini, yüzünü, kollarını kurularken karısının yumuşak elerini anımsadı, ama jandarmaya bu duygusunu belli etmemek için gözlerini yumdu o sırada, havluyu yüzünde tuttu. Genç polis, Mustafa'nın dilediğince oyalanmasına aldırmağın görünüyordu, onun için de jandarma "hadi, hadi!" diyemiyordu.

Pazar gününün sessizliği yayılmıştı Sansaryan Hanı'na. Aşağı katlardaki nöbetçi memurların, yüksek sesle konuşmaları işitiliyordu kimi zaman. Geniş boşluklarda yankılanan seslerin ne dediği anlaşılmıyordu.

Mustafa, genç polise şöyle bir bakarak geçti. O ara genç polis de ona bakmıştı. İkisinin bakışı da aynı anlamda, aynı yumuşaklıkta. Mustafa, başını az eğerek teşekkür etmeyi uygun görmüş, genç polis de dışarda uzun süre kalmasına ses çıkarmamakla yaptığı iyiliği açığa vurmak istememişti.

Yatak, yorgan, köşedeki valiz, onun üstündeki tabakla kaşık, sırtındaki pijama hücrenin havasını değiştirmişti artık.

Aynayı çıkardı, baktı. Aydınlıktı yüzü. Uzun uzun inceledi yüzünü. Çocukluğunda ayna karşısında dil çıkarmalarını, gözlerini alabildiğine açıp yine de kendini korkutamadığını anımsadı. Varlığını, yaşadığını duyumsama güdüsüyle yineleyecek oldu o çocuksu davranışlarını. Gözlerini açmış, ağzını, burnunu çarpıtmıştı ki, sıkıntıyla attı aynayı elinden. Hücreye kapatılma nedenine uygun davranmayı yeğledi. Çocuk oynacağı değildi bu. Karısı, şu aynayı oyun oynasın diye yollamamıştı yatakla, yorganla, yastıkla, gömlekle, tıraş makinesiyle birlikte. Kimbilir nasıl doldurmuştu bunları valize. Kolay olmamıştır onun için de. Kolay olmuyordur evden işe, işten eve gidip gelmek. Mahallenin, konu komşunun, dairedeki arkadaşlarının gözleri onun üstündedir şimdi. Sokakta yürüdükçe, bir yerlere girip çıktıkça bir tanıdık yüzle karşılaşmak istemiyordur belki.

Bu durumda karısı, belki de kendinden beter tutuklu sayılırdı dışarda. "Oysa ben küçücük bir değişiklikle mutlu sayabiliyorum kendimi. Umursamazlığa kapılabiliyorum burda. Evet, evet, karımın yerinde olmak daha güç şimdi..."

Toplum öylesine acımasız, öylesine katıydı ki dışarda. Aralarına karışsa, nicelerinin selâm vermekten bile kaçınacaklarını düşünebiliyordu. O sarı saçlı, oyuncu bozuntusu karı, kimbilir neler demişti Mustafa'nın ardından. Elbette, yıldırım hızıyla yayılmıştı Mustafa'nın ortadan kaybolduğu tiyatroda. "Mustafa'yı polisler yakalamış! Ergun'u polisler yakalamış! Alıp götürmüşler!" Fısıldaşmışlardır böyle. Ağzı kulaklarına varmıştır oyuncu bozuntusu karının. Sarı saçlarını omuzlarında yellendire yellendire demiştir ki:

"Söylemedim miydi ben size?"

Tiyatroda, dinlenme salonunda oturuyorlardı bir gün. Gündüz oyunuyla gece oyunu arasındaki süreyi, dikdörtgen biçimli büyük masanın çevresinde toplanıp çene çalarak geçirirlerdi. Söz, nasıl olduysa, döndü, dolandı, güncel siyasal olaylara gelip dayandı. Demokrat Parti gericilere ödün veriyor diye yakınıyorlardı. Dünder. Halk Partisinin de, İsmet Paşa'nın da onlardan aşağı kalmadığını söylüyordu. Oyuncuların, hele o sarı saçlının bütün korkusu, kadınların, yeniden kara çarşaflara bürünme zorunda kalmasıydı. Ona göre Türkiye'ye böylesine yaklaşmaktaydı kara tehlike:

"Bizi eskiye döndürecekler," diyordu. "Tiyatroyu miyatroyu kapatacaklar. Kadınlara çarşaf giydirecekler. Atatürk'ün heykellerini yıkacaklar, resimlerini yakacaklar..."

Demişti ki Mustafa da:

"Madem böyle düşünüyorsunuz Pakiz'anım, sözde bırakmayın, harekete geçin. Siz bir sanatçısınız, aydın bir kadınsınız. Örneğin kadınlar birliği var. Girin oraya, söyleyin söyleyeceğinizi açık açık..."

Mustafa, içten benimsemediği bu sözleri, onların ilişkilerini vurgulamak için söylemişti, ama tüm bakışların kendine çevrildiğini görünce şaşırırverdi. Kuşkuyla bir suskunluğa bürünmüştü sarışın oyuncu. Gözleri, fıldır fıldır dönüyor, orda bulunanlara bakıyordu bir bir. Mustafa, ne suskunluğa, ne de bakışmalara açık bir anlam verebilmişti o sıra. Dahası, bönce bir yorumla, yerinde söylenmiş sözünün, onları düşünmeye yönelttiği izlenimine bile kapılmıştı.

Oysa iki gün sonra Hulki Erez'i gördüğünde işin içyüzünün böyle olmadığını anladı. Sırasında ağabey olmuştu ona Hulki, sırasında arkadaş. Parmağının ucunu gözdağı verir gibi kaldırdı. Sözün sonunda söyleyeceğini, başında söylemiş oluyor, sözcüklerin gerçek anlamına basıyordu böylece:

"Ne dedin sen?"

"Ne demişim ben?"

"O gün dinlenme salonunda gericilik mericilik konuşmuşsunuz."

"Konuşuldu."

"Ne dedin?"

Sarışın kadının suskunluğunu, dokundurmalı bakışmalarının gerçek anlamını o zaman bulup çıkarmıştı Mustafa:

"Dedim ki, Pakiz'anını, madem böyle düşünüyorsunuz, girin kadınlar birliğine... Kadınlar birliği bu, Hulki. Bütün üyeleri, bakan, milletvekili, büyük memur, zengin tüccar karısı. Hepsi sosyeteden... Sana nasıl aktardılar?"

"Komünist propagandası yaptı demişler..."

"O karı demiştir bunu. Sana kim söyledi? O karı mı?"

"Hayır."

"Kim söyledi öyleyse? Dünder mı?"

"Hayır. Sait Ertaş."

"Ne dedi?"

"Söyle Mustafa'ya, ağzını sıkı tutsun, hepimiz yanarız sonra, dedi."

Mustafa'nın açıklaması yeterli görünmüştü Hulki'ye, bakışları gözdağı verir gibi değildi. Ama Mustafa, Sait Ertaş'ın işkillenmesini anlayamamıştı. Ozandı oysa. Üstelik ilerici bi-

linirdi. Pot kırsa, onu da, Dünder'ı da gerçekten zor durumda bırakacak bir şey söylemiş olsa, neyse ne, ama öyle bir şey yoktu ortada. Neden kendisi gelip uyarmamıştı Mustafa'yı? Neden gidip Hulki'ye söylemiş? Doğaldı bir bakıma bu. Mustafa'nın Hulki'yi nasıl sevdiğini, onu etkileyebilecek kimsenin Hulki olduğunu biliyordu. Ne var ki, nasıl söylemiş olmalıydı Hulki'ye? İşkilenmede, korkuda aşırılığa düşmese Hulki böyle davranır mı? İşaret parmağını öyle kaldırıp gözdağı verir gibi onun söylediği sözü yineler mi?

"Hepimiz yanarız," diyordu Sait Ertaş gibi.

Ağzı bir karış açık kalmıştı Mustafa'nın. O Sait Ertaş ki oturtmuştu Dünder'la Mustafa'yı karşısına. Çalışma odasında, sabahlığı sırtında, titizlikle ağızlığına taktığı sigarasını tüttüre tüttüre, kötü şiirlerini okumuştı. Marks'tan, Engels'ten, o sıra Mustafa'nın hiç mi hiç anlamadığı, daha sonra da anımsayıp yine anlayamadığı bir dille konuşmuştu. Çünkü ezberlenmiş gibiydi söyledikleri. Kalıplı oturuşuna, kalıplı sigara içişine uygundu. Devrimci ağızlarda bol bol yinelenen birkaç sözcüğün yanyana gelmesiyle geçmiş de, günümüz de, gelecek de açıklanıveriyordu. Bir başka zaman, bir başka biçimde yanyana gelirdi bu sözcükler. Bilenin, bilmeyenin diline geçer, yanyana sıralanırdı orda, burda. Artık değer, üretim araçları, üretim ilişkileri, üretim araçlarının ulusallaştırılması, anamal birikimi, emeğin sömürülmesi, emek, anamal çelişkisi, sınıfsal savaşımında sınıf bilincinin oluşması...

Bacak bacak üstüne atarak, sabahlığını üstüne, en düzgün biçimde oturarak, söz arasında sigarasından en etkili biçimde çekerek, dumanları sözün, kendince en uygun yerinde savurarak konuşmasında bir yalan sezinlemişti Mustafa. Diyecek tek sözcük bulamamıştı karşısında. Soru bile sormamıştı. Bir ara da, okul çağına yeni gelmiş kızını almıştı odaya. "Söyle!" demişti ona. Kız da söylemeye başlamıştı. Övünçle gülüyordu ozan:

"Kendiliğinden söylüyor."

Okul çağına yeni gelmiş, ama daha okula gitmeyen kız-çağızın duru bir yüzle, o yüze yaraşmayan bir sesle söyledikleri, şiir biçiminde dizelerdi. Babasının az önce oku-

duklarından bir ayrımı yoktu Mustafa'ya göre. Ozan baba, bunları kâğıda dökceğini, yayınlacağını söylüyordu. Dehasını çocuğunda gördüğü, gülen gözlerinden, bakışlarını duvardan ayırmadan, tımtımlı sözcükleri, bir çırpıda bir araya getiren kızını dinleyişinden anlaşılıyordu. Dirseği çalışma masasında, eli çenesinde, fotoğraf çektirir gibi gülümsüyordu kızına bakarken. Yalandı bu. Pis bir yalanla karşı karşıya olduğunu sezinliyor, içi kararıyordu Mustafa'nın. Konuşulanlar doğruyu içerse bile, sözün doğrusu yalnız özünde değil, diye düşünüyordu bir yandan. Çehov'u, Çehov'un bir öyküsünü anımsıyor, yalanın biçimden de kaynaklandığı sonucuna varıyordu bir kez daha.

Çehov'un öyküsündeki delikanlı, sonradan yoksul düşmüş annesiyle yoksul bir evde oturuyordu. Yaşlı ana, eski, görkemli günlerini anımsıyor, babasının, annesinin, büyükbabalarının, büyükanalarının çifti çubuğu, hanı hamamı, uşakları, hizmetçileriyle övünüp duruyordu konu komşuya. Bir gün yine aynı telden konuşurken, "ah, benim çocukluğumda uşaklarımız, atlarımız, arabalarımız, konaklarımız," filan derken, oğlu "yalan!" diye susturmuştu kadını. Çehov ne diyordu bu duruma? Diyordu ki, "yalan değil kadının söyledikleri, gerçek. Ne ki, delikanlı bir şeyi görmüştü. Yalan gözlerindeydi anasının. Dudağının biçimindeydi, söyleyişindeydi..."

Büyük ozanı, ozan kızıyla başbaşa bırakıp sokağa çıktıklarında patlayıvermişti Mustafa Dünder'a:

"Of be! Bugüne dek böylesine canım sıkılmadı benim."

Sait Ertaş'la bir sonraki karşılaşmalarında anlamıştı ki, Dünder bu sözü yetiştirmiş ona. Zaten becerisi büyüktür Dünder'ın söz yetiştirmede, onu buna katmada, arkadaşları birbirine düşürmede. Demek ki, Ergun'un onlar için iri iri, bilmiş bilmiş konuşması boşuna değilmiş. "Geç!" derdi Ergun kimi zaman, "Güvenilmez onlara!"

Ama Hulki için güvenilmez, demiyordu. Denemezdi çünkü. Sait Ertaş bile görüyordu ki bunu, Mustafa'ya ulaştıracak bir söz için onu araya koymuştu.

Geçmiş olaylar zinciri, belleğinde halkalanırken birdenbire cız etti Mustafa'nın içinde bir şey. Bir köz düşmüştü içine. İyi sezinlediği pis bir gerçekti bu köz. Biliyor, seziyor ki, Sait Ertaş da, Dünder da buraya getirilmeyecek, hücrelere kapatılmayacak. Ergun'un güvenilirmez yargısından bu sonuç çıkıyor ortaya. Ya Hulki? O getirilecek mi? Hulki için güvenilir kişi, demişti. Nedir insanı güvenilir kılan? Sait Ertaş'ın sözümona ozan duyarlığıyla söylemeye çalıştığı "tarihsel maddecilik" in açıklamasını doğru yapabilmek mi? Değil. Bunun doğrusunu bilebilen pek azdı aralarında belki. Diyelim, Sait Ertaş, Mustafa'dan da Ergun'dan da, Hulki'den de daha iyi bilir bu konuda konuşmayı. Özünü de bilir diyelim. Ama küçücük bir aynımı vardı onların Sait Ertaş'tan. Yalansızdılar. Davranışları sözleriyle uyum içindeydi.

Birden yeni bir ürpertiyle yandı yüreği. Hulki'yi de getirirler miydi buraya? Onun mavi mavi gülen gözlerini anımsadı Mustafa. Sözleri de, bakışları da sevgiyle yüklü olurdu. Uğraşındaki büyük yeteneğini her an duyumsar, duyumsatırdı karşındakine. Uğraşında derinleşmek, daha iyisini, ondan da iyisini yapabilmek için çırpınır, didinirdi. Hayır, o gelmemeliydi buraya. O, uğraşıyla daha yararlı olacaktı topluma da, uğrunda savaşım verdikleri "dava"ya da.

"Tık-tık!"

Jandarma bir süre sonra açtı kapıyı:

"Yüznumaraya."

Şöyle bir ardına baktı jandarma. Başka bir kapı açılmasın, bir başka tutukluyla karşılaşmasın.

"Gel."

Yürüdü. Genç polis oturuyordu masa başında. Yüznumara kapısından girerken jandarma, oradan biraz ayrılacağını söy-

lüyordu genç polise. Mustafa dışarı çıktığında ayağa kalkmış gördü polisi. Önüne düştü onun. Hücresine doğru yürüdü. Bakışıyla sessiz bir teşekkür edecekti, bu amaçla dönmüştü polise, ama onun kapıyı kapatmadığını gördü.

"Biraz hava alın," demişti fısıltıyla.

Genç polisin kendine neden iyi davrandığını yorumlayamamıştı. Ama onun insanca ilgisini geri çevirmenin gereksizliğine, dahası ilgisini yumuşak karşılamak gerektiğine inanıyordu. Öylesine bir eylemle suçlanıyordu, sorgulanıyordu, sorgulama, ayrıntılarını daha kavrayamadığı öylesine bir yöntemle yürütülüyordu ki, şurada, sıra sıra duran hücre kapılarının arasında, kesik kesik öksürükler duyulurken nöbet tutan, sıradan genç bir polisin uygulayacağı başka bir yöntem olamazdı.

Onun anlam veremediği bakışlarını yanıtlamak istedi Mustafa:

"Yerleştik işte. Battaniyeyi alta kodum."

"İyi etmişsiniz. Geceleri soğuk olur hava."

"Soğüğün da, sıcakın da farkında değilim vallâ."

Güldü genç polis. Gülümsemesini karşılıksız bırakmadı Mustafa, az gülümsedi:

"Sorgum ne zaman yapılır dersiniz?"

Gülümsemesi yüzünde dondu polisin:

"Bilmem," dedi belli belirsiz.

Sormaması gerektiğini, böyle soruları yanıtlamak istemediğini seziyordu. Ne var ki, Mustafa'nın aklına bu tür konuşmaktan başka bir şey gelmiyordu.

Müdüriyet sessizlik içindeydi. Kimi zaman aşağılardan yüksek bir bağırmanın yankısı boğuk boğuk yaklaşıp yitiyordu hücrelere açılan koridorda.

"Tabakla kaşığı da aldık.."

"İyi ettiniz. Bazı günler Kızılay yemeği gelir, yersiniz."

Mustafa, tıknaz, hayvanı bakışlı adamın neyin nesi olduğunu öğrenmek istiyordu:

"Kızılay'dan mı o adam?"

"Hangi adam? Yemek dağıtan mı?"

"Evet?"

"O burdan. Daha doğrusu yabancı.Nasılsa düşmüş Türkiye'ye. Vatansız. Nüfusu da yok. Böyle işlere bakar müdüriyet'te..."

"Yaa..." dedi Mustafa, adamın öyküsünü düşünmeyi başka zamana bıraktı.

Genç polisin aklı da başka yerde:

"Oyuncu musunuz siz?" dedi.

"Oyuncuyum."

"Benim de hevesim vardı. Ben de çıktım sahneye. Okulda filân... Olmadı. Nasıl giriliyor tiyatro okuluna?"

"Sınavla. Her yıl sınav açılır üç ilde. Ben izmir'de girdim."

"Bak, habercimiz olmuyor. Biz de bu mesleği seçtik işte. Bizimki de renklidir. Herkes için değil tabi. Ben Avrupa'ya çok gittim."

Ne anlatıyor, niçin anlatıyor, gibilerinden bakıyordu Mustafa.

"Vapurda görevli oluruz. Daha çok bizim gibi gençlere veriliyor bu gibi görevler..."

"Öyle ya," dedi Mustafa, uyması gereken fısıltının dışında, sözünün anlamına uygun düşen bir fısıltıyla.

"Tık-tık!"

"Bakıver!" diye seslendi genç polis jandarmaya.

Jandarma tıklatılan kapıya doğru yürürken polis, hoş bir gülümsemeyle kendini bağışlamasını ister gibi kapıyı kapamış, ama sürgülememişti. Tutuklu, hücreinden çıkarılıp yüznumaraya götürüldükten sonra kapıyı açtı yine:

"Görev," dedi.

"Eh..." gibilerinden bir mırıltıyla bunu doğal bulduğunu belirtti Mustafa.

Cansıkıntısına benzer bir baş sallayışıyla hayıflandı polis:

"Çıh çıh çıh!" dedi. "Bu hiç duramıyor. Sık sık çıkmak istiyor. Kolay değil tabi. Ama emir..."

Mustafa yanıtlamadı. Sözünü sürdürmekten cayıverir diye aşırı ilgi de göstermedi. Boş boş, sözümona yarım dinliyormuş gibi durdu öyle.

"Hele şuradaki," diye elini kaldırdı polis, açık kapının yanındaki hücreyi gösterdi, "hep ağlıyor. Geldiği günden beri."

Dinlerken bir yandan da düşünüyordu Mustafa, ama ivediyle düşündüğü üstüne daha da ayrıntılı düşünebilmek için zamanı çoktu; onu kapının kapanmasına bırakıyordu. "Bok," dedi içinden yalnızca. "Ne var ağlayacak?" Omzunu kaldırıp boynunu bükmişti böyle düşünürken. Bu davranışın, insan var çeşit çeşit anlamına geldiğini sezmiş olmalıydı polis:

"Kolay değil tabi," dedi.

Birden aklına geldi Mustafa'nın. Nöbetçi polis masası yanında, hücrelere gelen koridorun karşısında, dayanılması daha güç bir yer vardı. Duvar da bir dolap.

"Geçende şeye göturdüler beni, fotoğraf çektirmeye. Anlaşılan burda biriyle karşılaşmayayım diye bir yere kapattılar, şurda. Üç beş dakika..."

"Tabutluk."

Devrimcilerin dilinden düşmeyen tabutluk'u görmüş olmanın sevincindeydi sanki Mustafa. Sevinci bile aşıyordu duygusu, fıkır fıkır kaynıyordu içi. Eğleniyordu sanki.

Genç polis Akdeniz limanlarını anlatıyordu. Giysisinin kumaşını gösteriyordu. Nerden aldığını söylüyordu. Kaça alsaydı iyiydi. "Bir şey söyleyin bakalım." Mustafa bir şey söylüyordu. "Düşün, daha çok düşün."

Aklı başka yerlerdeydi Mustafa'nın. Ergun'un evinde oturmuşlar, konuşuyorlar. O zaman örgüt'ten filân haberi yok Mustafa'nın. İki devrimci daha var Ergun'un evinde. Söz dönüp dolanıp bir türkücü ile bir ozana geliyor. Bir süre önce tutuklanmışlardı ya. Hapishaneden yeni çıkan biri anlatmış onlar hakkında. O anlatılan yeniden anlatılıyor. Ergun da dolu dizgin gülüyor onlar gibi, sövüyor, alkışlıyor. Kahkahalar gırla gidiyor. Mustafa dinliyor yalnızca. Emniyet'ten cezaevine getirilince demişler ki Nuri As ile Mehmet Fira çevrelerini saran tutuklulara: "Tabutluğa soktular." Emniyet'ten paçayı kurtarıp cezaevinde eski arkadaşları arasında rahatlayan tutuklular sormuşlar: "Nemene şey bu tabutluk?"

Ozanla türkücü sözleşmiş gibi demişler ki: "İşte böyle,

tabut gibi. Sırtüstü uzattılar günlerce. Burnumun ucunda tahta. Karanlık. Günlerce..." Mezara konulan tabutu tanımlarlanmış el kol işaretiyle. Ötekiler durur mu? Kimi gülmemiş kasıklarını tuta tuta. Kimi de, yalanın böylesine bozulup, anlatanların yüzüne tiksintiyle bakıp başlanmış volta atmaya sinirlerini yatıştırmak için.

Sözün sonunda, aman ne gülmüş, ne gülmüştü Mustafa. O da sesini uydurmuştu Ergun'a, öteki iki devrimciye. Basmışlardı dördü birden kahkahayı. Yoksa gülmemiş miydi Mustafa? Gülenlere değil de, öfkelenenlere mi hak vermişti o zaman? Gülmekte yalanı bağışlamak yollu bir gençlik zıptırlığı mı sezinlemişti? Evet, evet. Gülmek şimdi geliyordu içinden. Koyun gibi bakıyordu polise. İçinde biriken katılasıya gülme isteği ile koyun gibi bakışının çelişkisini de duyumsuyordu bir yandan. Bir yandan da, kendi koyun gibi bön bakışını, genç polisin anlamsız bakışlarında görüyordu. Neler anlatıyordu? Stromboli'nin lâvlarını görmüş, Vezüv'ü görmüş. Aman, ne görkemliymiş, ne şaşılası şeymiş! Ucuz ozanların sözümona derin duygusallığı, Mustafa'nın eliyle tuttuğu bir nesne gibi oluyordu onun anlattıklarıyla. Yalnız ucuz ozanları anımsamıyordu şimdi. Türkiye'de bulunmayan her şeye, ağız açık ayran budalası gibi bakan birtakım yalancı yazarların, kendi gözlemlerine en başta kendilerinin vurulduğunu görüyor, eliyle tutuyordu sanki.

"Aman, kardeşim, görülecek şey!"

Mehmet Fira ile Nuri As'ın tabutluğu, genç polisin Stromboli'si, dışardayken ilgiyle okuduğu nice ozanın, yazarın dizeleri, betimlemeleri Ergun'un evinde atamadığı kahkahalarla birleşmiş, hücre kapılarının arasında, Sansaryan Hanı'nın çatı katında bir tuhaf çelişkiye dönüşmüştü. Elinde olmadan gülüyordu Mustafa. Onun gülmesini, kendi anlattıklarına sanıp coştukça coşuyordu polis. Bir ara, Mustafa'nın gülmesini aşırı mı buldu ne, duraladı, araştırarak baktı. Bunun da ayrıntısına vardı Mustafa.

"Çok ucuz almışsınız kumaşı," dedi hemen. "Ben de bunu Kıbrıs'tan, Lefkoşe'den aldım, bakın. İngiliz kumaşı."

Pantolonunu gösterdi. Valizin üstünde dürürlü bükülü duran ceketini alıp incelesin diye uzattı. Hemen de başka düşünceye dalmıştı böylece: "İyiliğine iyilik. Sen kapıyı açıp biraz oyaladın beni. Ben de sana kumaşımı gösteriyorum."

"Kaça aldınız bunu?"

"Unuttum. Ama on beşeydi galiba metresi."

"Güzel. İpek gibi."

Söyleşiyi sona erdiren, kumaş konusunu enayice açması mı olmuştu? Yoksa bu kadarını yeterli mi bulmuştu polis? Ama hayır. Jandarma görünmüştü camların berisindeki aydınlıkta. Az önce yüznumaraya çıkan tutukluyu hücrelerine getirecekti. Jandarma da ona hoşgörülü davrandı anlaşılan. İyice baktı Mustafa. Bumunun ucu Anadolu güneşiyle kızarıp, güvercin düşmanı jandarma değildi bu.

"Neyse. kapatayım artık. Biraz hava alın diye..."

"Teşekkür ederim."

"Nöbet de değiştireceğim zaten."

Kapı kapandı. Gerçekten biraz değişmişti dünyası. Aptal mı, akıllı mı, iyi mi, kötü mü, bir hesabı mı var, yoksa cansıkıntısını mı gideriyor polis? Aldırmadı. Düşünmedi bile. Ne olursa olsun, önu sonu pekâlâ iyi bir insan sayılırdı. Öteki polisleri görmedi mi? Höt zöt ediyordu hepsi. Otur! Kalk! Yürü! Giyin! Buyurmaya bayılıyorlardı. Hele o foto çekim odasına girdiği gün? Ulan, içeriye hayvan mı girdi? Fotoğrafını çektiğin kim? Yüzüne bak bir, anlamaya çalış. Hiç değilse görevin gereği bir bak. Sakıncalı bir komünist mi? Sakıncasız bir komünist mi? Onlar bilirler. Komünistin sakıncalı, sakıncasız olmaz. Komünist dediğin aynı kalıptan çıkmadır. Doluracaksın vagona, atacaksın Rusya'ya hepsini. Görsünler hanyayı konyayı. Fırsat verin de gösterelim hanyayı konyayı.

Ne demişti Dünder? Ağzını yaya yaya, bilgiç bilgiç, ağzından çıkana inanmazsan susmaya hazır, o güvenli davranışıyla demişti ki:

"Ne diyor bizimkiler, biliyor musun?"

"Ne diyorlar, Dünder?"

"On dokuz Mayıs Stadyumunda toplanalım. Halkın önünde.

Halka açık. Bir yana İsmet Paşa'yla adamları geçsin, Falih Rıfkı'lar falan filân... Bir yana bizimkiler. Profesörlerimiz, doçentlerimiz, sıkı marksistler... Tartışalım. Koyalım Türkiye'nin sorunlarını ortaya. Onlar da, biz de söyleyelim düşündüklerimizi, ama özgürce..."

"Ne olur acaba?"

"Ne oluru var mı? Halk şıp diye bizim yanımızda."

Halkı görmek için soba borusu deliğine tırmandı. Yastığı ayak altına destek yapınca rahatca bakabiliyordu artık. Baktı uzun uzun. Galata köprüsünde koşuşan halkın Ondokuz Mayıs Stadyumunda kimi alkışlayacağını bir türlü kestiremedi. İşte, az önce bir genç polis, adını da söylemişti, neydi adı, hah, Ertuğrul, evet Ertuğrul, kapıyı aralamıştı iyilik olsun diye. Üstelik stadyumda İsmet Paşa'ya karşı konuşacak devrimcilerin neler çektiğini, onlara yıllarca neler çektiğini yakından biliyordu. İsmet Paşa bilmiyor muydu? Adnan Menderes bilmiyor muydu? Onlar da biliyordu. Hem de İsmet Paşa daha cumhurbaşkanlığı sırasında Çankaya köşküne birtakım aydınları topluyor, bilimsel, sanatsal tartışmalar açıyor, Marks'tan Freud'a dek birçok konuda sözümona bilgisini artırıyor, viyolonsel çalmayı bile öğreniyormuş. İsmet Paşa'nın çağrısına uyup Çankaya köşkünde ağırlanan aydınlar arasında sol'un yumuşacık kesiminden saygın kişiler de varmış. Onları hangi köşeye oturtacaksın Ondokuz Mayıs Stadyumunda? Kime alkış tutacaklarını kestirebilirler mi?

"Ne olur acaba Dünder?"

"Ne olur'u var mı? Halk şıp diye bizim yanımızda."

"Bizim yanımızda, ha?"

"Tabi ya!"

"Ya?"

"Yaaa!.."

Ah, ah, ah! Şimdi Dünder kapalı değil bu hücrelerin birinde. Kimbilir, belki de aklı, polis Ertuğrul'la birlikte Stromboli ya-nardağında.

Çekildi delikten. Tak diye vurdu kafasına. "Otur oturduğun yerde lan! Yeter artık, düşünme!"

Kendi sözünü dinledi. Gerçekten uslu uslu oturdu bir süre.

Mustafa, yurdundan uzak, belki de doğup büyüdüğü yerleri unutmüş, hayvansı bakışlı adamın kepçesine tabağını uzatırken polis Nevzat'ın az gülümsediğini gözden kaçırmadı. Alaycı değildi bu gülümsemesi. Acınılması ağırlığına gidiyordu. Yurttaşlık görevini yapıyordu Mustafa. Bunun bilincinde olduğu sezilsin istiyordu. Bu görev doğuştan verilmişti ona. Doğmuş, büyümüş, okumuş, elinden geldiğince öğrenmiş, hem ülkesinde, hem dünyada alttan alta yürüyen toplumsal değişimi sezmış, kavramıştı. İnanmıştı. Öteki inanan arkadaşlarıyla, sözgelimi Ergun'la, gizli bir iç çatışmanın bunalımını yaşayabilirdi. Ama kendilerini ilgilendiren bir sorundu bu. İçyüzüne bakılırsa polis Nevzat'ın gülümsemesinde böylesine çağrışımları gerektiren derin anlamlar da yoktu. Mustafa'nın sürekli işleyen düşüncesi, anıları arasındaki ilişkiler üretiyordu bunları. Giriştiği eylemin sonu, Sansaryan Hanı'nın on üç numaralı hücreğine gelip tıkansa da, kepçedeki sulu nohutun tabağına bir an önce doldurulmasını, kapının hemen kapanmasını beklese de, ılık yemekten kaşık kaşık atıştırmayı düşlese de, durumundan hoşnuttu. İyi yürekli polis Nevzat'ın gülümsemesini paylaşmadı bu nedenle.

Günlerdir sıcak bir yiyecek girmemişti ağzına. İlk kaşığı yutarcasına aldı. İkinci kaşıkta ağzına attığının ne yenmez, yutulmaz, bir şey olduğunun ayırımına vardı. Güçlkle çiğnedi nohutları. Suyunu çoktan indirmişti midesine. Bütün tatsızlık da suyundaydı zaten. Nohut haşlanmış gibiydi eninde sonunda. Bulanık suda, kaşığıyla ayırdı nohutları. Uğraştı, ama yenip yutulmaz olduğunu anladı sonunda. Bıraktı tabağı.

Kuru kuru atıştırdı ekmekten, ağzının pasını sil-di. Dünden kalan peynirden atıştırdı. Peynir ekmek daha güzeldi, evet.

Uzandı yatağı. Biliyordu ki, bu yenmez yutulmaz Kızılay yemeğine alıacak bir gün. Kızılay aşoçağında kuyruğı girip kaşık kaşık yiyenlerin midesi mide değil mi? Belki de yağın en kötüsünü koyuyorlardı buraya gönderdikleri kazanın içine. Acaba?

Öte hücrede ağlayan tutukluyu düşündü. Anneciğinin bembeyaz masa örtüsünden, güzelim salçalı köftesinden, urfayağına pilavından, pırl pırl su bardağından, çatal bıçaktan yoksun bırakılıp hücrenin karanlığına atılmış olmalıydı. Ağlamaz mı insan? Ağlar, ağlar. Hem de nasıl?

Mustafa, çocukluğunun bir döneminden sonra, babasının işleri iyiden iyiye kötüleşince açlıkla, yoklukla burun buruna gelmemiş değildi. O yüzden utandı tabağı yere bırakmasından. Günü gelsin, bak nasıl yersin. Günü gelsin, bak nasıl yutarsın? Köy yerlerinde, Tanrının günü yağsız bulgur aşına, tarhana çorbasına kaşık atanların önüne koy bu nohutu, bu kurufasulyeyi de bak, gör...

Kapı açıldı.

"Giyin," dedi polis Nevzat.

Toparlandı. Tabağına yemek konulurkenki gülüşü, daha büyümüştü polis Nevzat'ın gözlerinde. "Sorgu mu?" diye geçirdi içinden, ama dile getirmedikaygısını.

"Şunu nereye atsam?" dedi.

Gülmesi daha da büyüdü zeytin yeşili gözlü, genç yaşına karşın durmuş oturmuş görünen polis Nevzat'ın:

"Atarsın, atarsın... Yiyemedin mi?"

Yanıtsız bıraktı bu soruyu. Onu yemenin güçlüğünü söylemek ağzının açılmasına neden olabilirdi. Sevecen bakıyordu. Bir baba, bir ağabey öğüdü çıkabilirdi ağzından, Mustafa giyinirken onu yandan yandan süzüyor, trendeki polisliğini unuttururcasına o insanca acımalı bakışlarını anımsayarak, şimdiki duruşuna, gülüşüne daha değişik anlamlar veriyordu. Ceketini giydi:

"Nereye?"

"Gel, gel..."

Öylesine konuşuyordu ki, sevindirici bir şeyi gizlemek ya da sezdirmek istediği belliydi.

Çabuk düşünme gerektiği zamanlar ayırımına varamıyordu, ama bir haftalık hücre konukluğunun alışkanlığıyla gereksiz çağrışımlara da yer veriyordu. İçgüdülerıyla yaşıyordu sanki.

İçinde, burdan temelli çıkıverecekmişçesine bir sevinç, polis Nevzat'ın peşine düştü.

Nevzat, masa başında ayakta bekleyen bir başka polise teslim etti onu. Demek ki, polis Ertuğrul'dan Nevzat almıştı nöbeti.

Demir çerçeveli camın ısıltılı aydınlığını, dilim dilim gö-rünen parlak maviliği geride bırakıp loş, uzun koridorları geç-tiler. Kaç kez sağa, kaz kez sola döndüğünü, kaç adım iler-lediğini, kaç basamak indiğini bilmiyordu. Sonunda, kapılardaki siyah üstüne yazılardan anladı ki, müdürlerin, yük-sekçe memurların katına gelmiş. Bir kapıyı tıklatıp açtı polis. Sırtından usulca tutup Mustafa'yı içeri soktu:

"Gir."

Kapıdan içeri bir adım atınca çakılıp kaldı yerinde Mustafa. Karısı karşıındaydı. Geniş odanın geniş aydınlık pen-cesinin berisinde, en belirgin dış çizgileriyle, bildiği saçları, omuzları, kollarıyla ileri atılmak ister gibi titriyerek duruyordu ayakta. Duruşu, bakışı, arkadan gelen ışıkla karanlıkta kalan yüzü iyi yürekliliğinin simgesiydi yine. Sevgiyi ilk kez onda tat-mıştı Mustafa. Cinsel doyumla insan sevgisi onda birleşmişti. Daha önceki sevgililerinin birer delikanlılık serüveni, kendini aldatma olduğunu o zaman anlamıştı. Sezdiği, anladığı, duy-duğu, duyumsadığı dolu dolu birikti yüreğine. Biriken, tıkanma oldu yüreğinde birden. Kara, acı, yakan bir şey, duyguyu da, düşünceyi de aşan bir şey, yüreğinden gırtlığına yürüdü. Gırtl-ağı da tıkanmıştı.

Dilini oynatmaya, ağzını açmaya, gırtlığını canlandırmaya güç bulamadı kendinde. Yeryüzünde bir karısı vardı, bir de Mustafa.

Koşarcasına atılmıştı ileri. Sağ yanındaki açık kapıdan gö-zuçuyla görmüştü o sıra. Ergun Atılğan'ın karısı Mediha'ydı gördüğü. Karanlığın içinden günışığına çıkarılmış bir adamı gözlüyordu o da. Karanlığın içinden çıkarılmışlığın, so-luksuzluktan bunalmışlığın acısı gırtlığındaydı Mustafa'nın. Kucaklayıverdi karısını çevresindekileri görmeden:

"Sen mi geldin?" demişti patlayan bir sesle.

Patlayan sesi, boşalttı birdenbire Mustafa'yı. Boşalımı iri gözyaşları olarak dökülüyordu yanaklarına, burun kıyılarına, dudaklarına. Karısının araştırmacı, araştırmak bir güvercin kafası kıpırtısıyla oynayan bakışlarını gördü. Hoşnut değildi Mustafa'nın ağlamasından. Yenilgi belirtisiydi bu. Otuz yaşına yaklaşan bir adama, inanmış bir devrimciye yaraşmıyordu. Karısının bakışlarındaydı bu anlam. Güvercin titremesi gözbebeklerinde bağışlayıcılık da gizliydi. Ya Mediha? Yan odadan hıçkırıkları işitmiş, birdenbire böbüre dönüşmüştü duyguları belki. Ergun'u da ona göstermişler, belli. Ergun'un davranışı kendisinininkine benzemediyse övünmez mi Mediha? Övünsün. Utanması gerekmez mi Mustafa'nın? Gerekmez.

Biliyordu ki, ağlaması ne korkuyla, ne yılgınlıkla, ne çözülmekle ilgili. Ağlaması haksızlığa başkaldırı. Haksızlığı soyut bir kavram olarak düşündüğünü biliyor. Özgürlüğünü alanların maşa olduklarını biliyor. Toplumun, topluma verilmiş piramit biçimi düzen içinde görüyor onları. Bu pis düzenden kopmak, tek başına yaşamak, yaşarken yeryüzünde bir köşenin karısıyla kendisine verilmesini istemek doğal hakkı. Ağlarken yoğunlaştığı duygu bu. Utanmıyor işte. Utanmaması gerek.

Hıçkırıklar karşısında sessizdi karısı. Oldu bittiye gelen sarılışmayı daha başından önlemek istemişlerdi:

"Yaklaşmak yok, ama... Yaklaşmak yok... Eşiniz görmek istedi. Yoksa yasak. Biliyorsunuz..."

Boşalımı tükenmişti Mustafa'nın. Bir adım açıldı karısından. Çevresindekileri gördü. Uzun boylu müdür ile yaşlıca zayıf adamın kendini süzüşlerini gördü. İlk gün hücre kapısında, üstperdeden nasıl bakmışsa, başını aşağı yukarı nasıl sallamışsa yine öyleydi yüzündeki anlam. Tiksinç, yerden yere vurulası, boğazlanası, ayaklar altında ezilesi bir siyasal suçlu vardı karşısında sanki. İnsan bile değildi. Bu hücreleri boşuna dolduruyorlar, memurları boşuna bekletiyorlardı. Hemencecik yok edilse bunlar, daha iyi olurdu.

"Yalnız mı geldin?"

Kurallara uygun karşılık verdi karısı:

"Evet."

"Neyle geldin? Trenle mi?"

"Evet."

"Annen baban nasıllar?"

"İyiler."

"Nerde kalıyorsun?"

"Otelde."

Kadıköy'de oturan teyzesinde kalmıyordu demek. Aklından geçirdiğini söyleyemedi Mustafa.

"Ne zaman gidiyorsun?"

"Bu akşam. Trenle."

"Daha çok kalma, git."

Müdürün bir gölge gibi kıpırtısı konuşmanın yeterli olduğunu söylemişti. Geriledi birkaç adım. Şimdi de fıldır fıldır dönen iki göz, hemen üç beş karış ötesinde, tam karşısındaydı Mustafa'nın. Gözkapakları açılıp kapanan, ses çıkaran pahalı oyuncakları andırıyordu gözleri. Yüzünün buruşukluğu, alınının çizgi çizgiliği, burun kanatları, gözlerindeki anlamı tamamlamıyordu. Bunu da gördü Mustafa. Yıllardır Türkiye'yi dinamitleyeceklerine inandıkları birtakım adamlara işkence edenlerden biriydi o. Onları kovalayan, inim inim inleyen, sürüm sürüm süründüren, işsiz güçsüz bırakan, yasaları uyguladıklarına inanarak, acımasız kesilenlerden biriydi. Ülkeyi dinamitlemeyeceklerini bilmelerine karşın, yaratılan devrimci düşmanlığının bekçisi kesilmişler, kıyıcılığı, bir gün uyanması olası kamuoyuna karşı bir silâh gibi kullanmayı yaşamalarının koşulu saymışlardı. Devrimciler arasında ünlenen adlarıyla böbürlenmişlerdi belki de.

Ellerini, kollarını oyuncak bebekler gibi oynatan bunlardan biriydi işte. Mustafa kendini aşağılamıştı bu oyuncak bebek karşısında. Ağlaması, onu çocuklaştırmıştı ki, adam oyuncak bebekler gibi davranmaktan çekinmiyordu. Bebekle avutmazlar mı çocuğu? Bebekle kandırmazlar mı?

Ağlarken, karısını kucaklamak için koşarken ne yüce duygulara kaptırmıştı kendini. Ama insanların çoğu, belki de devrimci Ergun Atılğan'ın devrimci karısı bile anlamaktan uzaktı

bu duyguyu. Yüce olmayan, başkalarına göre alçakça sayılan yanını hemen sezinlemiş, duygularıyla düşünmüştü.

Elini, kolunu oynatırken bir-iki söz de etmişti adam:

"Bak, oğlum, söyle, kurtulursun."

"Neyi söyleyeyim?"

"Biz zaten biliyoruz. Senin söylemeni istiyoruz."

Gerçekten bir oyuncakla çocuk kandırır gibi davranıyordu adam. Öylesine yumuşatmıştı ki sesini, incinir diye korkuyordu sanki.

Gerçekten aldatılabilecek bir çocuk muydu Mustafa? Neden bakıyordu karşısındaki adamın ellerine, kollarına? Uyanık bir yanıyla gözlüyordu adamı. Kıpırdayan ellerden birinde eksikti bir parmak. Sağ elinin mi? Sol elinin mi? Bu ayrıntıyı görüp belleğinde tutmanın gereksizliğinin de ayrımına varmıştı. Bir şeyi anımsamıştı yalnız. Ünü yaygın bir komünist masası şefi vardı. Parmaksız Hamdi'ydi adı. Bunu da gereksiz bir ayrıntı olarak düşünebilmiş, içiyle barışmıştı Mustafa.

Gözyaşları birdenbire kurumuştu yanaklarında. Olup biteni açık seçik görebiliyordu artık. Biraz önce hıçkırıklara boğulan o değildi. Karısını bile unutmuştu yanibaşında:

"Ben hiçbir şey bilmiyorum."

Sesi öyle tok, öyle korkusuz çıktı ki, karısı irkildi. Evet, tamam, böyle söylemeliydi Mustafa. Ama böylesine sert çıkışı iyi olur muydu acaba? Aydınlığa çıkacağına inandıkları o karanlık günleri dışarda yaşarken işkence öyküleri de düşmezdi dillerinden. Onun için kocasının tımaklarına bakmıştı önce. Ne tımaklarında, ne de herhangi bir yerinde yara bere vardı kocasının. Belli ki, giysilerinin altında da yara bere izi yoktu. Kocasını biraz zayıflamış, ama sağlıklı görmüştü işte. Sakalını da yeni tıraş ettiği belliydi. Buraya gelirken Mediha da, o da ne olduklarını kestiremiyorlardı kocalarının. Ne olacaklarını kestiremeden de gideceklerdi. Ne var ki, şimdiki öfkeli çıkışı, kuruntusuna kuruntu katacaktı ondan ayrılınca. İşte, müdür olduğuna inandığı adam sinirlilikle kaldırmıştı ardında bağladığı kollarını. Bağırıyordu:

"Yeter! Yeter! Bırak! Bırak! Gitsin!"

Oysa iki kadının kapıyı vurup bir memurun önünde bu adamın karşısına geçtiklerinde işittikleri başka sözcüklerdi:

"Merak edecek bir şey yok , efendim. Onlar bizim konuklarımız. Yargıç kararı var. Soruşturmanın gizliliği bakımından kimseyle görüştürülmelerini istemiyor. Ama madem Ankara'dan kalkıp buraya kadar gelmişsiniz..."

O yumuşak, o ince görünen adam bas bas bağıırıyordu işte:

"Biz her şeyi biliyoruz!"

"Ne biliyorsanız söyleyin!" diye aynı bağıırıtıyla yanıtladı Mustafa.

Deneyimli komünist masası şefi, müdürüne baktı ters ters. Oyunu bozulan bir çocuğun küskünlüğündeydi bakışları. Müdür aldırmadı ona. Bağıırarak iki adım attı, kollarını savurdu:

"Tamam, efendim, tamam!"

Şef, davranışıyla tamamladı müdürün buyruğunu. Yol gösteriyordu görüşmeci kadına. Ayrılmayı acıya dönüştürmedi Mustafa. Buluşmanın acısıyla dengeledi durumu. Yan odanın kapısında kaybolmuştu karısı. Bir süre sessizlik içinde geçti. Müdür, uzaktan soluyarak bakıyordu sanığa. Şef, sanığı onun elinden kurtarmak istiyordu sanki. Kapıya doğru çekti kolundan usulca tutarak. Öbür kolundan da tutup durdurdu yumuşakca. Ağlamıştı ya bir kez, fazla yorulmadan söyletebilirlerdi bu sanığı:

"Bak, çocuğum..."

Adamın dediğini yerine getirmişti Mustafa. Evet, bakıyordu, ama bomboş. Bu duruma alışıkta şef, belli. Ama müdür hiç mi hiç hoşlanmıyordu. Yürtüdü:

"Komünist partisine girmedin mi?" diye bağıırdı. "Hücre kurmadın mı?"

"Bilmiyorum."

"Biz biliyoruz," diye yine bağıırdı müdür. "Nuri As'la hücre kurmadın mı?"

Yürceğindeki aydınlık gözlerine vurdu Mustafa'nın. Nasıl aydınlanmasındı içi? Nasıl parlamasındı gözleri? Hiçbir şey bilmiyorlardı işte. Nuri As'la ilişkisi olmamıştı Mustafa'nın. Üs-

telik onun örgüt'ten biri olduğunu bile bilmiyordu. Demek boş atıp dolu vurmaktı niyetleri. Bangır bangır bağırmayı hak gördü kendine. O da savurdu ellerini, kollarını.

"Kurmadım işte! Yalan! Yalan söylüyorsunuz! İftira ediyorlar!"

Apaydınlık bir duygu yüreğinden kafasına doğru yürüyordu bu arada: Siz benim ağlamama baktınız da...

Müdür sinirinden ayrımına varamamıştı tatsız durumun. Önce bön bön baktı, yavaş yavaş dolaşmaya başladı. Şef, çocuk karşısında oyuncak olma rolünü bırakmıştı artık. Bir kavgayı yatıştırır gibi görünmek de istemiyordu:

"Evlâdım," dedi Mustafa'ya, "biz senin iyiliğin için söylüyoruz."

Sövgü gibi savruldu müdürün kolları:

"Götürün!.. Gitsin!.. Gitsin!.."

Polisin önünde koridorları geçerken, merdivenleri çıkarken gönlü rahattı Mustafa'nın. Ne var ki, burdan rahat ayrılmamıştı karısı. Nuri As'la hiçbir ilişkisi olmadığını, bunların yalan söylediyini bilmiyordu o.

Polis Nevzat'ın gözleri yine gülüyordu Mustafa'yı teslim alırken. Onun sürekli gülümseyişinin gizli anlamını yakaladı üstünde durmadan: "Karı geldi, karıcığın geldi, onu göreceksin, kötü değil haberim. Şimdi gördün, nasıl, iyi misin?" Bir yandan da yanıt veriyordu kendi kendine: "Niçin geldi? Neden geldi? Üstelik ağladım önünde. Ağlamamı da gördü. Ama bağırdım sonra... Bağırمامı da gördü..."

Hücre kapısından girince yalnızlığını iyice duyumsadı. Alışmıştı yalnızlığa bir haftadır. Neden bozarlar bu rahatı? Kapı kapanırken başını çevirdi polis Nevzat'a. Yeşil gözlerindeki gülümseme, acımaya dönüşmüştü şimdi de. Kapıyı isteksiz kapatacağını, kapamaya zorunlu olduğunu söylüyordu bakışları. Hem kapamadan önce bir şey daha söylemek istiyordu:

"Ah!" dedi, "Ah, ah, niye karışırırsın bu işlere? Gül gibi karın varken... Bak!"

Elini kaldırıp parmaklarını açtı:

"Beş parmağın beşi bir mi?"

Öyle yumuşak, öyle içten söyledi ki bunu, birden sırt dönemedi Mustafa. Bilgisiz polis Nevzat'ın bildiği başka bir şey vardı. Onu sezmiş, onu anlamış, ona saygı duymuştu. Sabah kapısını çalanların, eve girenlerin, köşe bucak arayanların arasında o da vardı. Ev aranırken oturmaya yeğliyordu daha çok. Kendisine bakıyor, karısına bakıyordu aynı acımalı gözlerle. Gizli gülümsemesiyle avutmaya çalışıyor, geçer bugünler de, demek istiyordu sanki. Tirende, koridorlarda, hücre kapısında, sokakta kolundan tutmuştu, ama hoyrat değildi elleri. Haydarpaşa garında trenden inip cipe bindirilirken, Kadıköy iskelesinde vapur beklerken, vapurdan inip Galata Köprüsü üstünde Sansaryan Hanı'na yürürken arkadaş gibiydi yanında. O da yeni evliydi. Söz arasında anlatmıştı Mustafa'ya. Ama Mustafa, davranışlarından dolayı ona, iki çocuk babası olmayı yaraştırmıştı. Yolu yok, çocuklarını severdi bu adam, karısını daha çok severdi. Yemeklerini de severdi.

Kapı üstüne usulca kapanınca, polis Nevzat'ın evinde konuşuklarını duymaya başlamıştı bile: "Biri var... Karısını görse. Tertemiz, ince, ipek gibi. Bir sevdim, bir acıdım..."

Bir şey daha duymaya başladı Mustafa. Polis Nevzat'la paylaşmak istiyordu bu duyguyu: "Bana acınmaz, karıma acınır. Gerçekten tertemizdir, ipek gibidir, yumuşacıktır yüreği. Bak, sen bile anladın, bir görüşte tanıdın." Ekliyordu duygusuna. "Benim karım olmasa, sözgelimi Ergun'un karısı olsa daha çok acıdım ona. Ergun'dan daha güvenliyim kendime. Duyguma da güvenliyim, düşünceme de. Ama sevilmesini bilmem. Sevilerek büyümedim. Sevilmece alıştırımadım kendimi..."

Duyguları duruldu, düşünceye döndü: "Sana söylüyorum polis Nevzat. Sana gizlice söylüyorum bunları. Olabilse de konuşsak... Mutlaka anlardın beni. Sen ona benzemiyorsun. Parmaksız Hamdi değilsin sen. Sorgu yargıcı değilsin. Görevini yaparken tekliyorsun. Yağlasalar, yağ tutmuyorsun. Bileseler köreliyorsun..."

Düşüncesine bir düş ekledi. Polis Nevzat evdeydi. O da Mustafa'yı düşünüyordu. Zeytin yeşili gözleri soruluydu. Du-

daklarının kıvrımı, her an gülümsediği izlenimi veriyordu. "Nevzat Bey, sana bir şey söyleyeyim mi? Beş parmağın beşi bir değil. Tanrı ayrı ayrı yaratmış hepsini. İşte, beni yakan da bu ya! Tanrının insanları yeryüzüne piramit biçimi istiflemesi... Başka bir şey bilmiyorum, müdür bey. Başka bir şey bilmiyorum, Hamdi bey..."

Hamdi bey de, müdür bey de, "hücre kurdun!" diye bağıyorlardı kafasının içinde. Başını çevirdi, kara duvarlara baktı, attı kendini yatağa. Tavandaki çizikleri saymaya başladı. Yeni kapatılmış gibiydi içeri. Yeniden başlayacaktı alışmaya, yeniden başlayacaktı hayvanlaşmaya.

Bir hafta önce düşlediği karısını, bir başka biçimde düşlüyordu şimdi. Odada, ayakta gördüğü sırada, kıpırtısız duruşunu, kıpırdasa kocasına bir kötülük gelir diye korkuyla titreyişini yalnız kendisi algılamıştı. Sızım sızım sızlıyordu yüreği. Kapatıldığı ilk günkü gibi. Acısını dağıtmak, rahatlamak istedi: "Nevzat bey, Nevzat bey, belki sen bilirsin neden ağladığımı benim. Göğsünde insan yüreği çarpıyor senin. Bilirsin, sen bilirsin..."

Kapı açıldığında önce Nevzat'ı gördü. Yaptığı işle övünçlüydü sanki. Daha da gülüyordu gözleri. Mustafa'nın karısını güle benzetmekle yanılmamıştı; yanılmadığına seviniyordu:

"Ver oğlum... Al Mustafa bey, sana ziyafet..."

Garson yamağı çocuk, koca bir tepsi uzatmıştı hücredeki yalnız adama şaşkın şaşkın bakarak. Tepsi devriliverir korkusuyla ucundan sıkı sıkı tuttu polis Nevzat:

"Hadi oğlum, yarın saat sonra gel, al tepsiyi."

Mustafa, yatağın düzgün yerine koydu tepsiyi. Polis Nevzat bir kâğıt uzattı:

"Şu elli lirayı al. İmzala o kâğıdı. Bak, nasıl düşünmüş seni. Doyur karnını bir güzel. Ben bunu atarım."

Kapı dibindeki sulu nohut dolu tabağı aldı. Kapıyı gürültülü kapatmakta sakınca görmedi bu kez. İvedi davranışı sevincinin belirtisiydi çünkü.

Tabakların kapaklarını usul usul kaldırdı Mustafa. Sirkeci'nin en iyi lokantasından geliyordu. Lokantanın simgesi pe-

çeteye işlenmişti mavi mavi. Tavuksuyuna çorbayı, tavuk söğüşü, pilavı, zeytinyağlı fasulyeyi, kaymaklı ekmek kadayıfını seyretti bir süre. Ama karısının titrek bakışları hepsini örtüyordu bunların. Kaşığı aldı. Önce yavaş yavaş, sonra çabuk çabuk atıştırmaya başladı. Her davranışı bir konuşma, bir sözcük oluyordu. Karısını öpüyor, sesini duyuyor, bakışlarını üstünde duyumsuyordu...

Yalnız değildi burada. Ama yalnız olmamaktı yüreğini yakan. Yanaklarına inen gözyaşlarını sildi. Tepsiyi alsınlar diye bekledi hiçbir şey düşünmeden. Yalnız şunları yineledi içinden: "Bu kalın duvarlar arasına, bu pis, bu dar, bu karanlık yere hayvan yaraşır. Hayvana da hayvanca davranmak gerek. Neden geldin karıcığım, neden? Neden gönderdin bana bu yemekleri?"

DÖRT

Gözlerinin önünde rakamlar uçuşuyordu. Duvarlardaki kirlerin biçimini, sıva döküklerini, tavandaki çizikleri ezberlemişti artık. Altmış saniye bir dakika, altmış dakika bir saat, yirmidört saat bir gün ettiğine göre... Tersine çevirir de, yirmi günü yirmidört saatle, o çıkanı da altmışla çarparsa kaç dakikadır burda olduğunu bulabilirdi. Dün hesaplamıştı. Kaçtı o çıkan rakam? Evet, yirmisekizbinsekizyüz dakika. Bugün yirmidört saat daha ekleyecek. Ne ediyor? Ama birkaç saat eksik eklemek gerekiyordu. Tren gecikmeli gelmişti ya, Haydarpaşa garına... O yüzden saat dörtte filan tıklmıştı buraya. Şimdi saat iki diyelim, öyleyse burda geçirdiği süre, dakika hesabı tam...

Kapı açıldı:

"Giyin!"

Pijamalıydı Mustafa. Karısıyla görüştükleri o günden beri yuznumaradan başka yere çıkmadığı için alışmıştı pijamaya. Doğruldu:

"Sorgu mu?"

"Giyin!"

Ne ters, ne insanlıktan çıkmış adamlar vardı. Bir evin, bir işyerinin ordan oraya atılan en gereksiz, en işe yaramaz eşyasıymış gibi davranıyorlardı. Belki de belli bir kötülük amacıyla değildi bu, kanıksamışlardı belki.

Kapıyı aralık tutarak bekliyordu polis dışarda. Günlerdir pa- buçlarına sokmadığı ayakları bembeyaz, tabanları dümdüzdü.

Çorap da giydi. İşini bitirince polisin çağırmasını bekledi. Ama beklemesine kalmadan açıldı kapı. Ne de sezgili oluyordu bu adamlar.

"Gel."

Önüne düştü polisin. Bu kez onu hücrelerinden alan, nöbetçi polis değil, çağırarak görevli olandı. Mustafa'yı dirseğinden tutmuş, yön veriyordu. Çatının kızgınlığı vurmuştu uzun, bomboş, sessiz koridorlara.

Sıra sıra kapılardan birinin önünde durdu polis:

"Gir."

Girdi Mustafa. Kapı kapanıverdi ardından. Bakındı. Çıplak bir oda. Tabanın geçme tahtaları tozlu. Kapı dibinde ufacık bir masa, çıplak. Önünde iki iskemle. Kapı karşısına düşen duvarın üstünde boylu boyunca yatay bir çatı katı penceresi. Öğle sonrası güneşinin parlaklığı, tüm kızgınlığıyla doluyor içeri. Duvara, yere düşen yatay ışık demeti uzuyor, toz zerrecikleri parlaklığın içinde uçuşuyor. Odanın bu çıplak sessizliğinde, yalnızlığını, tüm ağırlığıyla duyumsadı yüreğinde Mustafa.

Oturmalı mı? İskemlenin biri, daha açığında duruyor masanın. Evet, oturmalı. Hayır, oturmamalı. Bekledi. Bekleyiş uzun sürdü Mustafa'nın bilincinde. Gezindi. Tahtalar gıcırdadı. Durdu. Yatay, uzun penceresine baktı odanın. Göğün parlak maviliğine yakındı çatı katı. Ne bir ses, ne bir soluk, Kentten uzak... Tahtaları gıcırdatmadan usulca yürüdü iki üç adım. Ne olacak? Neden burda? Dayak, falaka yeri burası mı yoksa? Şu çıplak masadan, iki kötü iskemleden başka bir şey olmadığına göre... Dayak için en elverişli yer olduğu belli... Kulak ver, ses seda yok. Bağır, çağır, kimse duymaz sesini.

Kapı açıldı birden. Lacivert giysisi beyaz çizgili adam, kapıyı ucundan tutup durdu önce. Mustafa'yı süzüyordu. Kalın kaşları uzun uzundu adamın. Sanki hızlı hızlı gelmiş, odada kimse olduğunu bilmiyormuş, bir işi varmış görülecek, kapıyı açıp da içerde biriyle karşılaşınca duralamış. "Kimsin sen?" der gibi bakıyor.

Mustafa ona dönme gereğini duydu. Ona boş bir anlamla

bakmak, korkusunu böylece gizlemek gerektiğini sezinlemişti. Bunu da adamın giysilerini, boyunbağını, kolalı yakasını, bir elini ardında tutuşunu gözlemleyerek sağladı.

Yavaşça kapıyı kapattı adam. Gıcır gıcır gıcırdadı bastığı yer. Küçük masanın başına oturdu. Odanın köşesine vermişti sırtını. Ardında tuttuğu elinde bir kurşun kalem, birkaç yaprak kâğıt varmış; bıraktı masaya. Bir bacağını ötekinin üstüne atarken epey zorladı kendini. Şişmandı, göbekliydi. Pantolon kayışı üstüne göbeği nasıl sarkıyorsa, kolalı yakası üstüne gıdısı sarkıyordu öylece. Çorapları yeni, siyah pabuçları pırıl pırıl. Neden böyle? Burdan çıkıp bir yere mi gidecek? Yoksa devlet baba ağırbaşlılığıyla etkilemek mi istiyor sanığı? Bakışları da sert. Yüzüne verdiği zorunlu anlamla düşündüğünü açığa vurmamak istemiyor gibi. Tepeden bakıyor, önüne geleni karınca gibi ezip geçecek bir güven içinde:

"Otur."

Boş iskemleyi çenesiyle gösterdi.

Oturdu Mustafa. İskemleye yaslanamadı onun gibi. İki elini bitiştiirdi önünde uslu uslu.

Mustafa'nın üstündeydi adamın bakışı. Baktı, sustu, baktı sustu. Belli ki, sanığın ruhsal durumunu gözleyerek kendince bir yöntem uyguluyordu:

"Söyle." dedi uzun susmaların sonunda.

Ne yanıt vereceğini bilemedi Mustafa. Durgun, suskun, bön bön baktı adama. Bakışlarını Mustafa'nın üstünde tutmaktan yorulmuyordu adam. Arasıra şöyle bir başını çeviriyordu, o kadar. Mustafa adamın gözüne gözüne bakmaktan korkuyordu. Sözümona en doğru olanı yapıyordu. Masanın bir köşesini kestirmişti gözüne. Suskunluk sürüp gidiyordu.

"Söyle."

Yine aynı bakışma. Mustafa'nın omzunda hafif bir kıpırtı. Ne ki, omuz kıpırtısının anlamını biliyor Mustafa : "Ne söyleyeyim, efendim?"

Adam da biliyor anlamını bu kıpırtının, ama renk vermiyor. Sanığın gizli yanıtını yansıtıyor sanki dudakları. "Hıh!" diye

ses vermeyen dudaklarının alaycı anlamı bu. Suskunluk sürdü böylece.

"Söyle."

Mustafa'nın bakışları masanın köşesini buldu yine. Ürperti. Ürpertisini ardında uzanan çatı katı penceresini, ordan süzülen günışığını, bir ucuyla ısınan sırtını düşünmekle geçiştirdi. Masanın köşesini iyi bellemişti gözleri. Bu da tatsız bir etki yapabiliyordu adamda. Bakışını, masanın ayaklarına çevirdi. Üstteki bacağına tir tir titretiyordu adam. Konuşuyordu bacağı da: "Sabrım taşıyor."

Mustafa, titreyen baktan uzaklaştırdı bakışını.

"Söyle."

Bir yanıt gerekliydi artık. Uzayıp giden sessizliğe de, çıplak odaya da egemen bu adamdı. Sert bakışları, kalın kaşları, arasına oflaması, bir eliyle saçını tarar gibi, alnının terini siler gibi başını okşaması amacına ulaşıyordu.

"Ne söyleyeyim, efendim?"

Gerçek bir suçluluk duygusuyla söylemişti bunu Mustafa. Aralarındaki sürrekli etkileşimin başka bir yola dökülmesini sağlamak istiyordu.

"Sen bilirsin ne söyleyeceğini."

Gergin suskunluk, Sansaryan Hanı'nın çatı katında, İstanbul'un göbeğinde, ama İstanbul'dan uzak, sürüp gitti yine.

"Bilmiyorum."

Dupduru söylemişti bunu Mustafa. Gerçekten bilmediğine inandırmıştı kendini. Hem öylesine inandırmıştı ki, başka bildiklerini de unutmuştu. Kahvelerde günlük siyasadan söz eden Türk halkının inatla, inançla tartışmalarını bile, İsmet Paşa'nın, ülkeye, ülke insanlarına kan kusturduğunu, Demokrat'lar işbaşına gelince, insan haklarının sözümona savunucusu kesildiğini, Adnan Menderes'e ettikleriyle gerçekten bir kan kusturucu olduğunu, halkının mantığıyla düşünebilmeyi bile unutmuştu şu an. "Sus, konuşma, unut, poliste konuşulmaz."

Görevini böylece yapıyordu Mustafa. Susuyordu. Her şeyi unutmuştu.

"Söylemeyecek misin?"

Akılla, kurnazlıkla değil, önce susmayı yeğlemişti Mustafa. Adamı öfkelenlendirmeden, kanını tepesine sıçratmadan nasıl susulur? Bunu bilinçsizce, duygularıyla düşünebildi yalnız. Bakışlarını kaçırarak, gözlerini, masa köşesine, tahta döşemenin eklenti çizgilerine dikerek sustu.

Adam da sustu burğu gibi bakarak. Neden sonra yineledi:

"Söyle."

Her şey susuyordu çıplak odada. Duvarlar, şerit pencere, dilim dilim görünen parlak mavilik, günışığı, uçuşan tozlar, tavan tahtaları susuyordu.

"Ben sana söyleyeyim öyleyse."

Söz, iğne gibi batmıştı Mustafa'nın bir yerine. Usulca kaldırdı başını.

"Fuat Aral burda. Ergun Atılğan burda."

Sözümöna unuttuğunu anımsamaya başladı Mustafa.

Evlenmemişti daha. Bekâr odasından bıkip usandığı zamanlar, Ankara'nın yollarını arşınlarken, o lokantada, bu lokantada yemek yerken, daha önceden şöyle bir tanıdığı Fuat'la koyultmuştu arkadaşlığı. Rasladıkça konuşurlar, parklarda otururlar, gezerler, kahvelere girer, söyleşirlerdi. Hukuk Fakültesi öğrencisiydi. Babası öğretmendi Anadolu'da. Belli ki, oğlu okusun diye yolladığı para az geliyordu Fuat'a. İyi beslenemediği için sapsarıydı yüzü, ufak tefekti. Devrimcilik üstüne konuştukları sudan şeylerdi, ama Fuat'ın gülümsemez yüzünde, hırsıla kenetlenen dişlerinde, öfkeli, dik bakışlarında derin anlamlar bulurdu. Mustafa, çok yönlü düşünmenin, her konuda kuşkulu davranmanın rahatsızlığını, onun bu sarsılmaz inanışıyla örtmeye çalışırdı. Fuat çok şey bildiği için, kendisi de birçok konuda yaya kaldığı için az konuştuğunu sanırdı onun. Bir gün açık açık söyleyivermişti Mustafa'ya:

"Arkadaş, partiye girer misin?"

Yüreğinde bir şey kaymıştı Mustafa'nın. Korku, ürperti. Ama korkusunu da, ürpertisini de, yüzüne verdiği övünçlü bir gülümseyişle altetmesini bilmişti. Sonraları bu duygusunu

öteki arkadaşlarıyla da konuştu. Hemen hemen tümü, aynı duyguyla sarsılmıştı bu öneriyi ilk kez aldıklarında. Doğal bulmuştu bunu. Güvenilmişti onlara, kimsenin bilmediği, ama kendi kendilerine kaldıklarında övünçle düşünebildikleri seçkin bir yer edinmişlerdi toplumda. Bir şeyi daha düşünebilmişlerdi bilinçsizce. Sığınacak güvenli bir yer bulmuşlardı kendilerine. Uluorta konuşmak değil, örgüttü önemli olan. Böylece nice tehlikelerden korunurdu kişi.

"Evet," demişti Mustafa.

Ayrıntısını, ne zaman buluşacaklarını konuşup ayrılmışlardı.

Bir hafta sonra öğrencilik arkadaşı, iş arkadaşı, kafadaşı, her zaman evlerine girip çıktığı Ergun Atılğan da aynı öneriyi yaptı Mustafa'ya:

"Bir parti var. Girer misin?"

"Anlamadım."

Ergun Atılğan'ı iyi tanırdı. Sapına kadar inanmış sayardı kendini, çevresine de öyle tanıttı. Ama en ufak bir terslik, boş bulunup baltayı taşa vurma pirelendirirdi onu. Böyle durumlarda şaşkınlaşır, bön bön bakınırdı bir oraya, bir buraya. Endişesini tutarsız gülümsemelerle örtmeye çalışırdı. Yine öyle olmuştu Mustafa'nın tek sözcükle verdiği yanıt karşısında:

"Neyse, neyse, ben şaka yaptım."

Mustafa'nın "anlamadığı" bunların birbirlerinden habersizliydi oysa. Bir hafta arayla iki öneri. Deli mi bunlar? Ne ki, şu an arkadaşının tedirginliğini görüyor, onun artık sürgit kendine kuşkuyla bakacağını seziyordu. Doğrucası, Ergun'un da, Fuat'ın da önerisini geri çevirmek geliyordu içinden. Ama sürekli kuşku duyulan bir kişi, birlikte olmaktan kaçınılan bir arkadaş olmayı gözc almak gerekirdi bunun için. Akşamlar olunca çat kapı Ergun'lara gidemezdi artık. Eline bir kilo üzüm ya da bir şişe rakı alıp kapısını çalamazdı. Giderek daha da genişlerdi çevresindeki boşluk. Devrimcilik üstüne söyleştiği öteki arkadaşları da uzaklaşırlardı ondan.

"Sahi, şaka mıydı söylediğin?"

Kararsız zamanlarında, bıyıklarını, dilinin ucuyla yalar, bir cliyle de uçlarından burardı:

"Şaka," dedi, "şaka."

"Oysa ben girdim."

Şaşkınlık Ergun'a geçmişti bu kez. Duyduğu doğru mu gibilerden ikircikli, ama doğruluğuna inanmış gibi de rahatlamıştı:

"Gerçek mi?"

"Valla... Fuat Aral önerdi bir hafta önce. Bilmiyor muydun sen?"

Ağzı kulaklarındaydı Ergun'un. Birden canlanmış, şenlenmiş, ortalıkta dönen, oyuncaklarıyla düşüp kalkan sevimli kızını kucağında hoplatır olmuştu:

"Neyse, sen benim dediğimi unut."

O gün bir güzel yemişler, içmişler, tiyatroya, edebiyata, sanata da yer vererek, gelecek güzel günler üzerine söylemişlerdi.

Bir gün sonra Mustafa'yı buldu Ergun. Beş yıl aynı okulda okuduklarını, aynı çatı altında uğraşmış olduklarını, buluşup konuşmalarının, gezmelerinin doğal bir şey olduğunu unuttu Ergun örgütten söz ederken:

"Bana bak," demişti fısıl fısıl. "Ben sana böyle bir şey demedim. Unut. Sana öneriyi Fuat yapmış olacak. O seni yine bulacak..."

Bu olayı, tutuklanmasından önce de, hücrede de bol bol düşündüğü için bir çırpıda anımsaması zor olmadı. Ama aklından hiçbir şey geçmiyormuş gibi boş boş bakmayı sürdürdü sorgunun karşısında.

"Söyleyeyim daha. Partiye beş lira aidat verirsin."

Bu da doğrudu, ama neler söylüyor gibilerden boş boş bakmaya çabalıyordu Mustafa.

Onun böylesine vurdumduymaz duruşu öfkelenlendirdi adamı:

"Bir şey daha söyleyeyim sana. Demiray da burda, Orçun da burda..."

Yüreği tıp tıp vurdu Mustafa'nın. Demiray'ın burda olduğunu rastlantıyla biliyordu, ama Orçun'un da burda olmasına şaşırmıştı. Çünkü hücresi bu ikisinden oluşuyordu.

"Hadi, anlat!"

"Ne anlatayım, efendim?"

"Partiyi, parti arkadaşlarını, ne yapıp ettiğinizi."

"Bilmiyorum ki..."

"Hıh!" diye tısladı adam, yeni bir suskunluğa geçti.

"Yani," dedi, neden sonra, "biz seni buraya boşuna mı getirdik?"

"Hayır," dedi Mustafa aklına geleni beğenerek. Ergun'un bir sözü çın çın çınıyordu kulaklarında. Hani bir gün, onu toz pembe bulduğunu söylemişti yıllar önce. Bir gün polise düşerse adını vereceğini söylemişti şakacıktan. Demek istemişti ki, hanyayı konyayı öğrenmen için emniyet'e düşmen gerek senin...

"Sokakta yığın yığın insan var." dedi Mustafa adamın bakışını yoklaya yoklaya.

Bir elini de kaldırmış, yığın yığın insanı, hücrenin soba borusu deliğinden gösteriyordu sanki.

"Neden onlardan birini getirmediniz de beni getirdiniz?" diye ekledi,

"Hah!" dedi adam bu söze.

"Elbet bir suçum vardır, elbet yanlış bir şeyim olmuştur. Ama bu değil, sizin sorduğunuzu bilmiyorum..."

Dikkatle dinliyordu adam. Mustafa sözünü bitirirken kaşları düşünceyle çatıldı. Ergun'un Mustafa'ya söylediği o tür oyunlardan habersiz olacağı akla gelmezdi adamın. Mustafa, umutla, o anki buluşundan hoşnut, rahatlamış bakıyordu. İnandı mı acaba? İnanır mı? Düşünceyle çatılan kalın kaşlarına bakılırsa... Ne ki, o kalın kaşlar yayıldı yine, inanmadığını belli etti işte. Öyle ki, öfkeyle yüklüydü bu kez adamın inanmamış yüzü. Ama öfkesini açığa vurmak istemedi, avcunun içinden çıkarabilirdi yumuşattığı sanığı. Bir kanıt daha göstermeyi yeğledi:

"Fuat Aral oturdu, kendi yazdı eliyle ifadesini. Burda..."

Tak tak vurdu tahta masaya:

"Sen de yazacaksın. Söyle. Çıkayım ben, işte kalem, işte kâğıt..."

"Ben bir şey bilmiyorum ki..."

Tısladı adam. Gövdesi daha da irileşiyordu sıkıntıdan:

"Nerelisin sen?"

Mustafa, İçege'nin yeşilleriyle Orta Anadolu'nun kıraç topraklarının birleştiği yerlerdeki tozlu ilçenin adını söyledi. Adam, gerçek bir acıma duygusuyla salladı başını:

"Vah, vah, vah! Özbeöz Anadolu çocuğu... Nasıl da kandırılmışlar seni... Bak oğlum, suçunu söylemeden kimse çıkmaz burdan. Kafandan at bunu, inadı bırak! Bak, bu iyiliği kimseye yapmam, sana ipuçlarını da verdim. Herkes daha ilk sorgusunda söylüyor. Ağlaya ağlaya. Sen de ağlayacaksın, ayaklarına kapanacaksın... Ama iş işten geçmiş ola... Söyle!"

Sinir bozucu suskunluğu sürdürmekte inatçı bir sabır gösterdi adam:

"Ne komiseri olacaktın sen?" dedi sonra.

"Ne, ne komiseri?" dedi Mustafa.

Adamın sözündeki dokundurmayı anlamıştı, ama yanıtsız bırakmak suçlamayı biraz olsun kabul etmekle bir gibi geldi ona.

"Lan, siz bu memleketi sahipsiz köy mü sandınız? Ne, komiseri diyor bana... Benim gibi komiser olacak değilsin ya!.."

Sabrı taşmıştı adamın. Kıpır kıpırdı yerinde. Bacak bacak üstüne atmaktan vazgeçmişti. Tıpır tıpır vuruyordu ayakları yere:

"Söyle!"

"Neyi söyleyeyim, efendim?"

"Partiyi söyle, partiyi. Nasıl girdin, kim aldı?"

Aynı oyunu bir kez daha denemek istedi Mustafa. Ne ki, içi czildi söylerken, yalanına kendi bile inanmadı:

"Efendim, söyledim işte," dedi. "Vardır bir kabahatim. Ama bu sorduğunuzu bilmiyorum ben..."

Konuşurken ölçüyü kaçırdığını da sezinledi Mustafa. Başını gereksizce öne çıkardığını, boynunun uzadığını du-

yumsadı sanki. Bakışlarına verdiği bönlüğü, sözümona anlamsızlığı dıştan bir gözle görür gibi oldu. Mustafa'nın bu sezişiyle adamın duygusu çakıştı. Birdenbire fırladı adam. Fırlarken salladığı yumruk, iki kez çarptı Mustafa'ya. Biri kafasında, biri yanağında takladı yumrukların. Bir yandan da ağız dolusu bağırdı:

"Köçek!"

Mustafa da neye uğradığını şaşırıp fırlamıştı ayağa. Üçüncü yumruğa siper etti kolunu, başını eğerek sakındı.

"Akşama görürsün sen eşşoğlueşşek! Ayaklanma kapana dursun, ayaklanma!"

Hışım la açtı kapıyı, çıktı. Bağırdı:

"Alın bunu, alın!"

Dışardaki polis bitiverdi kapı önünde. Sanığı kolundan tuttu, önüne kattı. Ardından bağırıyordu adam:

"Akşama görürsün sen, akşama!"

Hücre bir kurtuluş oldu sanki.. Kalın duvarların serinliğinden hoşnuttu. Ayakta, kıpırtısız duraladı, düşündü bir süre. Sorgucunun saydığı adlar, söyledikleri doğrudu. İki kişiyi saymamıştı yalnız. Biri tıbbiyeli Ayhan, öteki avukat İlhan. Ayhan'ı öteden beri tanırdı. Girgindi, işgüzardı. Nasılsa bir iki konuşması olmuştu örgüt üstüne. Daha doğrusu Ayhan, hiç gerekmemesine karşın, kendini önemsetmek için nasılsa araya girip bu konuyu açmıştı. Avukat İlhan'sa Fuat aracılığıyla ilişki kurduğu biriydi. Ama kısa sürmüştü bu ilişki. Neden onun adını anmamıştı adam? Neden Ayhan'dan söz etmemişti? Beş lira aidat... Polis için kestirilemeyecek bir şey değildi bu. Birkaç kişi örgütü, örgüt ilişkilerini söylediyse öte yanı da kestirilirdi. Ergun da, Demiray da, Orçun da okul arkadaşlarıydı. Birkaç çürük ipucuyla bile bu sonuca varabilirlerdi. Ne ki, Fuat Aral'ın adı mide bulandırıcı. Biliyorlar, diye düşündü, sanıldığından çok şey biliyorlar. Sanığa kanıt göstermeden bilgi almak istemeleri de, gözden kaçırdıkları ayrıntıların öğrenmek için. Hem de sanığı, tek soruyla konuşturup ruhsal bakımdan iyice çökertmek için. "Tuh!" diye tükürdü yere. Bir sigara yaktı. Akşamı bekleyecekti artık. Dışını çıkar,

katlanır, hele öfkelenendirirse çok dayak yer, belki de bayılır, durumu böylece atlatırdı.

Parmak ucunda ezdiği kibrit çöpüne baktı. Ucundaki yanık karası kullanılırdı kalem yerine. Yüreğinden gelen sesleri dinlemek yetmiyordu ona. Yüreğinden kafasına, kafasından yüreğine söyleye söyleye yorgun düşmüştü. Duvarlarla konuşacaktı şimdi. Tavandaki çiziklerle simgelenen uzun boylu adamın, dinsel bir tutkuyla inanmış, süzgün bakışları da yetmiyordu. O da yitip gitmişti gözleri önünden.

Kibrit çöpünün kara ucunu duvara sürttü. İlk yazdığı harf "S" oldu. Ardarda yaktı söndürdü kibritleri. Çöpleri sonuna dek kullanıyor, karası biten çöpü yeniden yakıp ucunu karartıyordu. Sonunda şu tümce çıktı ortaya: "Su testisi su yolunda kırılır." İmzayı da attı altına. "Türk Atasözü"

Önemli bir iş başarmışcasına keyifli, uzandı yatağa. Bir bacağı ötekinin üstüne attı. Pabuçlarını çıkarmıştı. Okşadı ayaklarının tabanını. Duvardaki yazı başucunda kalıyordu. Boynunu kanırtıp okudu yazıyı. "Su testisi su yolunda kırılır."

Kendi durumuyla ilintili buldu bu tümceyi. Bağırınmayan, bağırğan olmayan, güvenli, inanmış, alçak gönüllü, ama yüce bir kişiliğin duvardaki görünümüydü bu. Okşadı ayak tabanını. Uzandı, kaşığı aldı. Vurdu ayağına, tabanına. Akşam hazırlanıyordu sözde.

Herşeyden, tüm anılarından kopuktu artık. Ne karısını, ne anasını babasını, ne Ergun'u, ne Fuat'ı, Demiray'ı, Orçun'u düşünüyordu. Falaka, yere yatırılmak, ayaklarını kaldırmak, elinde sopa sallayan güçlü kuvvetli biriydi gözleri önüne gelen.

Akşam olmuş, müdüriyetten el ayak çekilmişti. Saatler geçiyordu. Hücrelerden gelen aksırıklar, öksürükler belirginleşmişti yeniden. Ece, ne zaman açılacak kapı? Ne zaman götürecekler kolundan tutup?

Saatler geçti. Ses seda yoktu. Ama uykusu da yoktu Mustafa'nın. Kibrit çöplerini çakmaya başladı yeniden. Duvara yazdığını okuduktan sonra yeni yazacağı tümceyi aradı kafasının içinde, çabucak buldu. Edebiyat sevgisinin uyandığı ilk yıllarda okuduğu bir dergidendi belleğinde kalanlar. Yazdı: "Bir düş-

tüğün yerde bir daha düşersen bil ki kabahat senindir." İmzayı da koydu: "İtalyan Atasözü."

Okudu. Birinci atasözüyle ikinci atasözünün çelişkisinden tedirginlik duymuştu. Hani su testisi su yolunda kırılırdı? Su yolunda kırılan yalnız bir testi değildir ya... Su yolunda bir testi kırılmadığı gibi insan da bir düştüğü yerde bir kez daha düşebilir. Bir düştüğün yerde bir daha düşmekten kaçınmak demek, aman beni bırakın, bir daha yokum bu işte, demekle bir değil mi? Ama düşmek tek başına değil de, birkaç kişiyle birlikte olmuşsa, o birkaç kişi de düşerken sana tutunup seni düşürmüşse?... Öyleyse yere sağlam basmalı, düşenlerden, düşecek gibi olanlardan uzak durmalı...

Çözümlemek istedi çelişkiyi. Su testisinin, dolmak için yol aldın. Kırılmak var. Kırılırsan kırılırsın. Ama bir kez daha kırılmaya bırakma kendini. Bu son olsun. Namusunla çık işin içinden. Bir daha yaşamaya kalkma bu çelişkili durumu.

Hayır, dedi içinden. Yeterli bulmadı bu çözüm yolunu. Yazdı duvara: "Hakkını ara, vermezlerse iste, yine vermezlerse bir daha iste, yine vermezlerse yasaya başvur, yine vermezlerse silâhını çek". İmzayı da attı: "Hazreti Muhammet".

Gönlü rahattı biraz. Çözümü, namazında, abdestinde anasının babasının, yıllar yılı, çocukluğundan beri kulağına fısıldadığı Arapça dualarda bulmadığını biliyordu, ama tuhaf bir seziyle, sığınmak istediği başkaldırıcı şu sözün gizli gücünü bu denli içten benimsemediğini de anımsıyordu. Bu duyguya, burada, hücrede, yalnız, umarsız, eli kolu bağlıyken kapılmış olması yenilgi belirtisi miydi acaba? Yoksa kendine dayak atacak insanların dinsel inancını silâh olarak kullanıp dayanma gücünü mü pekiştiriyordu? Ne ki, doğru söylemişti Muhammet. Gerekirse silâhını çekmeliydi insan...

Devrimi, devrimciliği, arkadaşlarıyla sabahtan akşama dek, yorulmasıya, yorgun düşesiye konuştuğu günleri anımsadı. Tarihin durdurulmaz akışı, öylesine açık, öylesine belirgin gelirdi ki bu söyleşilerde, görmeyen gözlere, düşünmeyen kafalara şaşarlar, gülerler, gülmekten yorulurlardı.

"Arkadaş, bineceksin uçağa, çekeceksin silâhı. İçinde de ül-

kenin sözümona büyükleri olacak. Diyeceksin ki, ya benim dediğim düzen gelecek bu ülkeye ya da öleceksiniz. Bu arada ben de öleceğim. Umurumda değil. Zaten baş koymuşum bu yola."

"Olabilir böylesi. Ama şöylesi de olabilir. Bu ülkede kaç devrimci var? Diyelim şu kadar. Sözleşeceksin, bir anda çıkacaksın ortaya. Diyeceksin, vurun, öldürün bizi isterseniz, ama istediğimiz bu bizim. O zaman bak, gör, halk arkanda..."

Umarsızlığın, toplumda yalnız kalmışlığın, doğruyu paylaşacak adam bulamamanın, okuma, konuşma kısıtlılığının, savruk, yere basmaz, kitapsız, temelsiz düşünceleriydi ki bunlar, anarşizm olmalıydı adı. Ama belli ki, egemen güçler körüklüyordu bunu da. Sıkıştırıyorlar, vermiyorlar, çileden çıkarıyorlar, silâhını çektiyorlar. Gününün devrimcisi Hazreti Muhammet'e bile söyletmişler sonunda: "Silâhını çek!"

Mustafa çılgına dönüyordu öfkesinden yattığı yerde. Yaptığım ne be, diye geçiriyordu kafasından. Değer mi benim yaptığımı bütün bunlar? İki kitap okumuşum, bir örgüt var demişler, varlığını kabul etmişim. O da kaç kişilik örgüt, kimbilir? Çileden çıkarmayın insanları, her haltı ederler, silâhlarını da çekerler Hazreti Muhammet'in dediği gibi. Her şeyi sokmuşsunuz ülkeye, bir buna yasak koymuşsunuz. Bu yüzden batı ülkelerinde karakola götürmezler adamı. Duy İsmet Paşa! Duy Adnan Menderes!

Yorgun düştü, uyudu.

"Köçek!"

Karmaşık düşünün arasında kulağında böyle patlamıştı komiser'in sesi. Birden gözlerini açtı.

Sabah olmuştu yine.

"Köçek!"

Hem kulaklarında, hem kafasının içinde yankılanıyordu aynı ses.

"Köçek!"

Tavana baktı. Uzun boylu devrimcinin, bilge yüzünü, süz-gün gözlerini gördü orda. Alnı, yanakları, çenesi, göz çevreleri kırış kırıştı. Başını eğmiş, gülümsüyordu. Tavanda tuttuğu takvimi çiziktirirken öylece donup kalmıştı boşlukta; şimdi bunu görüyordu Mustafa.

"Köçek!"

Komiser'in sesini bu kez kendi yinelemişti Mustafa ağzının içinde. Sordu:

"Köçek miyim ben?"

Uzun boylu devrimcinin bilgece bakışları yanıtladı onu:

"Değilsin."

"Köçek dedi bana."

"Aşağılamak isterler. Her tür aşağılama yöntemini kullanırlar."

"Oysa ben ne umutlarla sarıldım o uğraşıma."

"Sarıl yine."

"Aşağılanan ben miyim, o mu?"

Uzun süre durdu düşüncesi. Yatağında doğrulurken yitip gitti uzun boylu devrimci. Öylesine içine işlemişti ki komiserin sözü. Bu sabaha dek anımsamaması dayak korkusundanmış demek? Dayak korkusu sessiz bir bekleyişe dönünce baş-göstermişti öfkesi. Oyun bu, diye geçirdi içinden, oyun... Oynuyorlar insanla. Kim köçek? Ben mi, o mu?

Başına inen yumruğu da, eşşoğlueşşek diye horlanmasını da unutmuştu bile. İlle bu sözdü onu çileden çıkaran. "Köçeksem devlet köçek yaptı beni. Hem de okulunda yetiştirdi. Sor bakalım İsmet Paşa'ya. Atatürk sağ olmalıydı da duymalıydı bu sözünü. Ağzını yırtardı vallâ. Beni çıkarır, onu tı-kardı buraya benim yerime. Zor tı-kardı. Ama kızardı çok. Köçek'miş! Sensin köçek. Suçum neyse onu söylemene bana."

"Efendiler! Milletvekili olabilirsiniz, bakan olabilirsiniz da-hası cumhurbaşkanı olabilirsiniz, ama sanatkâr asla." Kim demiş bunu? Atatürk demiş, ya! Et kafalı, sen de! Bu sözü bilir misin sen? Duvara yazayım da gör...

Kibrit çaktı. Sigara yaktı. Dumanını çekerken okudu dün duvara yazdıklarını. Neden yazmıştı bunları? Dün çok dül-

ştindüğünü anımsadı. Çelişkiler bulmuştu. Çelişkileri çözümlemek, neden yazdığını çıkarmak için yorumlar yapmıştı -kendi kendine. Çözümlemişti de. Ama nasıl çözümlemişti? Niçin yazmıştı? Ne amaca yönelikti bunları yazması? Ne yanını doyurmak istemiş? Aklını mı? Yüreğini mi? Anlaşılan korkusundandı bu. Dayak yemekti onu korkutan. Falakaya yatırılma olasılığı şaşkına çevirmişti belli ki. O şaşkınlıkla, o korkuyla yazdığına göre içinin sesi miydi duvarlara dökülen? Belki, Dün bu yazıları neye yorumladığını bir anımsayabilse... Ama yoktu, bomboştı kafası.

Belli. Düpedüz aşırı bir korku belirtisiydi bu yazılar. "Su testisi su yolunda kırılır"mış. Bu güzel. Öl, geber istersen bu yolda. Ya öteki? "...bir daha düşersen bil ki kabahat senindir."

Hazreti Muhammet'i yardımına çağırmış sonra. ".....yine vermezlerse silâhını çek"miş!

Gözleri, hücreye kapatıldığı ilk günkü gibi dört dönüyordu çevresinde. Sigarasından derin derin çekiyor, duvarlara, soba borusu deliğine, yazdığı yazılara, kara sarı kapıya, fersiz ampule, takvimli tavana bakıyordu.

Bilge devrimciyi çekip çıkarmaya çalışıyordu çizikler arasından. Hazreti Muhammet'in sözündeki gerçek anlamı, onun bilge bakışlarıyla çözümleyecekti,

"Ne demek silâhını çek?"

"Silâh en son kullanılır demek."

"Bizim Muhammet'imiz de İsa gibi mi? Sevgi mi dağıtıyor insanlara?"

Bilgisiz Mustafa, bilge devrimciden beklediği yanıtı geçiremedi içinden. Sürdürdü düşüncesini sorulu yanıtı. İsa demiş ki, yüzüne vurana, öbür yanağını çevir. Barışçı bir adammış yani. Muhammet de mi öyle? Sakın silâhını çekme mi demek ister? Olabilir. Dinler afyon'muş ya... Hayır, dinler sonradan afyon olmuş. Onun için Atatürk de üzerimizden etkisini kaldırmak istemiş. Nasıl kaldırmak istemiş?

Güllümsedi Mustafa. Anımsadı. İlkokulda, öğretmeni Ferit Bey'i aralarına alıp çevresinde sıra sıra durarak, sınıfça çek-tirdikleri resmi gözleri önündeydi.

O resimdeki kuzu bakışlı çocuklar, sıralanmış oturuyorlardı. Ne olmuştu? Kim ne demişti? Ferit Bey öfkeli gibiydi. Anadolunun bir ilçesinde öğretmen olmasına karşın o zamanların Ankarasındaki devlet yöneticilerine özenmişcesine kolalı yakasına kelebek kırıvat takmış, siyah ceketinin göğüs cebine beyaz mendil yerleştirmiş, beyaz çizgili siyah pantolon giymişti. Ama neden öfkeli gibiydi? Neden çatıktı kaşları? Mustafa da, tüm arkadaşları da kuzu kuzu bakıyorlardı ona.

"Ahmet!"

"Efendim?" diye yanıtladı Ahmet'in cılız sesi.

"Mehmet!"

"Efendim?" diyordu o da korkulu korkulu.

"Hacer!"

"Efendim?" diyordu Hacer kuş gibi ürkek.

"Ali!"

"Efendim?"

"Veli!"

"Efendim?"

"Mustafa!"

"Efendim?"

"Allah!"

"....."

Ses yoktu elbet. Evlerinde Allah korkusuyla susturulan kuzu bakışlı çocuklar suskundu. Ama öğretmen Ferit Bey'in bakışları umutluydu:

"Gördünüz mü çocuklar? Hepinize seslendim bana karşılık verdiniz. Allah diye seslendim karşılık gelmedi. Demek, Allah mallah yok."

Öteki çocukları bilemiyor, ama gözleri faltaşı gibi açıla açıla bakmıştı Ferit Bey'e Mustafa. Öteki çocuklar da gözleri açıla açıla bakmış olmalı ki, Mustafa'yı ayırdetmemişti onlardan. Yoksa hiçbir ayrıntıyı gözden kaçırmazdı Ferit Bey. Şakası yok. İşte, Allah'a bile kafa tutuyordu Ferit Bey...

Ayağında pabuçları terlik biçimi, gezinmeye başladı Mu. tafa, iki adımlık alanında. Ne duvardaki yazıları, ne de dür akşam beklediği, unutulmayan, belki de bugüne bırakılar dayak. Hiçbir şey geçmiyordu aklından. Şimdi yalnız Feri Bey'di gözleri önündeki.

Gezindi. Ulan Ferit Bey! Ulan akılsız! Körpecik çocukların kafasını bozacak ne vardı, ulan! Ulan bilgisiz. Ulan enayi! Ulan, şu et kafalı komiserden bir ayırımın mı var senin? Yok dedin de yok mu oldu körpecik çocukların Tanrıya inançları? Ulan, kışın sıkıyorsa, anlatsana, insanoğlunun Tanrı inancının nerden doğduğunu, Tanrı düşüncesini nasıl yarattığını! Dini, imanı, İsa'yı, Muhammet'i. Çocuklar anlamazmış. Bunu anlamaz da, o anlattığını mı anlar, a Ferit Bey? Nerden uydurur da söylersin bunları?

Belli, belli. Cumhuriyet kuruldu ya! Osmanlı' o yüzden dağıldı, param parça oldu ya! Öyle bir kuşak yetiştireceksin ki şimdi, cumhuriyet batmayacak, sonuna dek yükselerek yaşayacak. Helc, helc! Adamlar aç gezecek, işsiz güçsüz gezecek! O zamanlar din diye, iman diye karnını doyururlarmış halkın, şimdi de din diye, iman diye inandıracaklar aç kalmayacağına. Vay anam vay, nerde bu bolluk?

Tak diye vurdu kafasına. Burun buruna geldiği gerçek sıradan bir gerçektir, ama şimdi, burda, bu hücrede kavramış olmanın pişmanlığıyla acı vermek istiyordu kendine.

Yayınladığı ilk öykülerden birini anımsadı. İstanbul'daki şair arkadaşının çıkardığı dergide yayınlamıştı. Çocukluğunda geçen bir olayı anımsıyor, Kuran-ı Kerim'i elinden düşürmeyen halasını, çevresine toplaşanları anlatıyordu sözümona. Ezan, minarelerde Arapça değil, Türkçe okunacakmış bundan böyle. Hemen kıyamet kopacakmış gibi korkulu, ürpertili, suskundu evdekiler. Halası dini bütün, ermiş kişi ya, ona sığınıyorlar, soruyorlar. O da akli erdiğince yanıtlıyor, sabretmelerini öğütlüyor. Bu arada olup bitenlere sessizce bakıyor, konuşulanları ürpertiyle dinliyor küçük Mustafa. Gözdağı ver-

meyi de unutmuyorlar koca koca adamlar: "Ya... Küçüğün büyüğe saygısı kalmazsa kıyamet kopar."

Mustafa anlatıyor, soruyordu öyküsünün sonunda. Niçin mi anımsamıştı? Niçin mi anlatmıştı bu olayları? Şunun için diye bağlıyordu öyküyü. Bir sinemada filmde önce gösterilen kısa haberlerde vermişler. Londra'daki müslüman topluluk bir cami yaptırmış, ibadete açmışlar camiyi. Önündeki koltukta oturan yanındakine demiş ki: "Aşkolsun be! Müslümanlık daha ölmemiş dünyada."

Bunu duyunca yazmak gelmiş öyküyü içinden. Sözümona demek istemiş ki öyküsünde, biz ülkeyi yobazlardan temizledik sayalım kendimizi, bak, hâlâ yobazlığın özlemini çekenler var...

Hele ne demişim, hele ne düşünmüşüm diye bilinçsizce güldü kendi kendine Mustafa. Ulan hıyar, diye gizli bir öfkeye dönüştü gizli gülümseyişi. Ulan et kafalı, ulan dangalak Mustafa, dedi kendi kendine. Düşünce miydi düşündüğün, duygu muydu duyduğun, öykü müydü yazdığın? Aman, aman, ne akli-evlilik? Aman ne ince buluş? Aman ne toplumcu, ne ilerici görüş! Ne ayrımın var senin et kafalı Ferit Bey'den? Halkına hiçbir şey vermesinler, hep halkından istesinler. Üstelik zorla elinden almaya kalkışsınlar kör inançlarını bile. Sen de onlarla aynı boku ye, onlara alkış tut. bir yerde de ayrıldın mı işte böyle, kulağından tutup tıkıverirler içeri. Üstüne üstlük bir de, köçek dedirtirler kendi okullarında okuttuktan sonra.

Kendine gülerken bir başkasına da gülüyordu bu arada. Bir yapraklık dergi çıkaran ünlü şair demişti ki o zaman yazdığı yazıda: "Yaşayın gençler! Varolun gençler! Şiirlerinizle, öykülerinizle gericiilere vurun! Gericiliğe vurun!"

O da bizim kafadanmış, diye sürdürdü düşüncesini Mustafa. Tümümüz hıyarız be! Kim hıyar? Biz mi? Onlar mı?

Öylesine hızlı düşünüyordu ki, birdenbire yanıt bulamadı. Sigarasını yineledi. Uzandı somyaya. Zorladı kendini düşünmeye. Nerde kaldığını, takıldığı yeri iyi biliyordu. Ne ki, yeniden hızlanamıyordu düşüncesi.

Güneş, dışarda kara bulutların ardına girmiş olmalıydı. Delikten süzülen günışığı yitti. Gündüz gözüyle alışmadığı bir

karartı çöktü hücreye. Kara kara yağmur bulutları örtmüş olmalıydı İstanbul'u. Kapı üstündeki ampulün sarı ışığı daha da soluk geldi Mustafa'ya.

Uzun boylu adamın tavana çizdiklerindeydi gözleri. Bilge devrimcinin, belki yalnızca bir bölümü bu hücrede geçen kapalılık yaşamının acısı değildi şimdi tavandan süzülüp gözlerine dolan, yüreğinde acı acı biriken. Soruyordu Mustafa ona, sessiz sessiz:

"Bunları biliyor muydun sen?"

Yanıt gelmiyordu.

"Seni falakaya yatırmışlar, belli. Tabanlarına sopa indiren adam cuma namazlarını hiç kaçırmazdı belki. Bir insanı dövmekten acı duyacak yaradılıştaysa, tek avuntusu, belki de senin din düşmanı olduğunu düşünmekten kaynaklanıyordu. Olamaz mı acaba?"

Yanıt alamıyordu Mustafa.

"Sen benden daha yaşlı bir devrimcisin, bu da belli. Ama bana öyle gelir ki, sizin kuşağın hıyarlığı da az değilmiş. Bizim kuşağın hıyarlığı kadar en azından..."

"Neden?"

Böylesine bir söz duyar gibi olunca canlandı Mustafa. Hızlı düşündü, ama soru sormadı yeniden. Sorsa yanıt alamıyordu. Bilge devrimcinin devrimciliği tam olmalıydı çünkü. O devrimciliğe kendi erişemediği için yanıtsız kalıyordu Mustafa'nın soruları.

"Neden?" diye sorup duran sesi sürüp gidiyordu kafasının içinde. Neden mi, diye ekliyordu sonra, şundan ki... Bu adamların ak dediklerine kara demeliydik biz. Tersini söylemeli, tersini yapmalıydık. Onlardan ilerideyiz, ama halk biliyor onların kendilerine düşman olduğunu. Öyleyse halkın düşünce çizgisinde, yüreğimiz halkla birlikte atarak ileride olmasını bilmeliydik. Böyle inanırdı bize halk. Yapayalnız duyumsamazdık kendimizi burda. Halk kendi arasından çıkana inanır...

"Zor."

Tavandan gelen bu sözü, bilge devrimciyle ortaklaştı Mustafa:

"Doğru, zor."

"Yılmışsın sen."

"Yılmış mıyım ben?"

"Sapıtıyorsun."

"Sapıtıyor muyum?"

"Sen kafanın işlediğini mi sanıyorsun gerçekten?"

"Bilim adamı değilim ben."

"Senin üstüne düşmez öyleyse."

"Her insanın üstüne düşer. Düşünebilen herkesin. Üstelik benim ayrıcalığım da var herkesten. Burdayım, hücredeyim. Yaşıtlarım fink atarken dışarda...."

"Yılgınlığa düşme öyleyse."

"Yılmadım ben. Düşünüyorum."

"Düşünmek için burayı mı buldun? Bu pisliği, kapalılığı, bu hücreyi? Burda, sağlıklı değildir insan."

"Bağışla beni, belki sağlıklı olmaz buraya kapatılan insan. Ama düşünmek için en elverişli yer burası."

"Seni kapatanlar da bunu bekliyorlar. Oysa bükülmeyeceksin. Demir gibi olacaksın."

"Demir gibi değil miyim?"

"Değilsin."

"Hadi ordan!"

"Duvara yazdıklarına bak."

"Ne varmış yazdıklarımda?"

"Yılgınlık belirtisi yazılar."

"Sen yazmadın mı? Sen de yazdın."

"Takvim tuttum ben."

"Ya bu yumruk kimin?"

"Ben yapmadım o yumruk resmini. Ama de ki, ben yaptım. Çünkü benim gibi bir devrimciydi onu çizen."

"Yılgınlık belirtisi değil mi senin takvimin, onun çizdiği bu yumruk resmi?"

"Benim çizgilerimi bilmem. Ama onun duvardaki yumruğu için böyle söyleyemezsin."

"Nasıl söyleyemem? Besbelli, yılmış o da. Yüreklendirmek istemiş kendini. Seninki de öyle. Şunca zaman kapalı kalmanın övüncünü duymak istemişsin, yüreklendirmişsin kendini."

"Kötü mü? Sen de bir yolunu bul, avut kendini."

"Yazdıklarımda ne var ki?"

"Korku var, tedirginlik var en azından."

"Korkuyorum, yalan değil. Sen korkmadın mı?"

"Korkumu yendim."

"Ben de yendim."

"Nerden belli?"

"Seninle konuşuyorum ya..."

"Bu güzel. Öylelerini gözledim ki bu tavandan, acımak geldi içimden."

"Bak, gördün mü? Onlara de diyeceğini."

Bilge devrimcinin gülümseyen yüzünü, beyaz dişlerini gördü Mustafa.

"Ne diyebilirdim ki onlara? Onlar beni görmediler senin gibi. Yalnızca tavana çizili günlerin, ayların nasıl geçeceğini düşündükleri."

"Demek seni yüreklendiren çizgiler, onları ters yönden etkilemiş. Bak, şu yaptığın işe."

"Ama işte, sen konuşuyorsun benimle. Bu çizgiler olmasaydı..."

"O da doğru ya... Hah! Bak işte, bu kanıttır benim korkusuzluğuma."

"Özü sözü bir olmalı korkusuz adamın."

"Özüm sözüm birdir benim."

Birdenbire kalktı yerinden. Kibrit çaktı, çöpün ucunu kararttı. Duvarda uygun bir boşluk arıyordu gözleri. Sesini duydu bilge devrimcinin:

"Neye fırladın yerinden? Yine mi yazı?"

"Yazı ya, yazı. William Shakespeare'i bilir misin sen?"

"İşittim."

"Hamlet diye bir oyunu vardır, bilir misin?"

"İşittim."

"Yaşsa be Safiye!"

Sessiz gülümseyişi, bilge devrimcinin kahkahası gibi patladı kulağında:

"Ne demekmiş 'yaşsa be Safiye'de?"

"Zekâi böyle yazmış duvara. Yaşsa be Safiye!"

Dışardayken şöyle böyle tanıdığı Zekâi'nin genizden gelen kahkahasına karışan ince, tiz, çingiraklı sesini duyuyordu şimdi de:

"Yaşsa be Safiye!"

Zekâi, Mustafa, bilge devrimci hep birlikte gülüşüyorlardı hücrede. Kibrit çöplerinin biri yanıyor, biri sönüyor, duvarda çizgi oluyordu karaları. Yazdığını şimdilik gizlemek istiyordu bilge devrimciden. Onun için söyleşiye tutuyordu onu.

"Yaşsa be Safiye!" diye kahkaha atıyordu tavandaki adam. "Ne demekmiş bu? Söyle de bileyim."

"Bileceksin, anlatacağım." diyordu Mustafa kibrit çöpünün karasını duvarda gezdire gezdire. "Dinle!"

"Dinliyorum. Anlat."

"Yakından tanımam Zekâi'yi ben. Ama o herkesi tanır. Belki sen de tanırsın."

"Anlat, hele anlat."

"İstanbul'a bir gelişimde, bir şair arkadaşımla o sokak, bu sokak, o meyhane, bu meyhane sürte sürte on onbeş gün geçirdim. O zaman tanıdım işte bu Zekâi'yi. Şair arkadaşın arkadaşıydı. Daha doğrusu Zekâi onu da arkadaş biliyordu kendine. Şöyle kısa boylu... Senin gibi uzun boylu değil..."

"Sözü dağıtma..."

"Dağıtmıyayım ya... Aklım yazdığımı gidiyor da... Hamlet Ophelia'ya ne demişti önce?.. Hah!.. Anımsadım... Evet, nerde kalmıştım?"

"Kısa boylu..."

"Evet, kısa boylu, yaşından büyük gösteren, ilk kez elini sıkıdığı biriyle bile kırk yıllık dostuymuş gibi konuşan, içtenlikli biriydi Zekâi. Özel bir kurumda çalışır, iş saatleri dışında, cumartesi öğleden sonraları da, pazar günleri de, kahkahalar atacak, eğlenecek, söyleyecek arkadaşlar bulmakta güçlük çekmez, meyhanelerde kadeh tokuştururdu boynuna.

Hem devrimciydi, hem de yedi kıranla barışık... Yazarlarla, çizerlerle, şairlerle, ressamlarla, sahne, sinema sanatçılarıyla, akşamcılarla, keyfine düşkünlerle canciğer kuzu sarmasıydı, içli dışlıydı..."

"Ben hoşlanmam öylelerinden."

"Hah! Ben de onu diyecektim. Hoşlanmazsın sen. Anlaşılan bu yüzden güven duymuyorlardı ona. Zaten şair arkadaşım da söylemişti bana bir ara. 'Polis midir, nedir, öyle derler, ama zarsız' demişti. Bizim şair arkadaş, belli ki, inanmıyordu söylentilere. Ben de inanmadım. Bilirsin ya, devrimciler arasında olur olmaz onu bunu karalamak moda gibi bir şey..."

"Anlat sen, anlat. Karıştırma öyle şeyleri. Konuşuyoruz şunun şurasında."

"Nasıl da kaçırıyorsun anlaşılamayacağımız konulardan. Evet, ne diyordum? Arkadaşıma inanmıştım ben de. Gevezeliği, sin-sice işler peşinde olduğundan değil de, her şeyi eğlenceye vurmasından ileri geliyordu. Kadeh tokuşturuyor, o ince, o genizden gelen sesiyle kikir kikir gülüyor, boynuna anlatıyordu. Söz, bir ara tutuklanıp hücreye tıkalmasına geldi nasılsa. Masal dinler gibi dinliyorduk onu ikimiz de. Dahası, üçümüz de, hayır, dördümüz de. Masada iki arkadaş daha vardı çünkü. Zekâî, horoz gibi ötüyor, tavuk gibi gıdaklıyordu sanki. Hücreye sokar sokmaz, kapıyı ardından kapatıvermişler. Bize yaptıkları gibi. Anaaa!.. Böyle bir ses çıkarmış. Kalakalmış yerinde, donakalmış, bizim gibi..."

"Bizim gibi mi?.. Eee?"

"İlk işi ne olmuş biliyor musun? Ceketinin yakasında bir topluiğne varmış... Topluiğne dedim de aklıma geldi. Hamlet'in bir sözü vardı hani, neydi o?.. Evet, evet. 'Hayatımın bence bir topluiğne kadar değeri yok.' Hamlet böyle der bir yerde, ama ben onu yazmıyorum şimdi..."

"Hamlet'i okumadım, ama bana göre bir söz etmiş. Benim de hayatımın değeri yok gözümde, topluiğne kadar... İyi söz be! Topluiğne..."

"Zekâî'yi unuttun bakıyorum. Anlatmayayım mı?"

"Yooo, anlat. Kulağım sende."

"Tanırsın belki Zekâi'yi."

"Diyelim tanırım."

"Tanırsın, tanırsın. Bir kez o herkesi tanır. Sonra bir avuç devrimciyiz şunun şurasında. Örgüt olsa da, olmasa da devrimci sayardık biz kendimizi. Yine ayrılmaz, bölünmez arkadaşlıklar vardı aramızda... Örgüt olmasaydı arada tıkmıyacaktık buraya... Geç canım, geç!.. Nerde kalmıştık..."

"Topluğne varmış yakasında..."

"Hah!.. Çıkarılmış topluğneyi. Kalem malem yok ya yanında. İğnenin ucuyla kazımış duvarı. Kikir kikir gülüyor, ne kazıdım, bilin bakalım, diye soruyordu..."

"Ne kazımış?"

"Bak sen de merak ettin. Biz de sorduk, ne kazıdın, ne yazdınsa söyle yahu, dedik. 'Yaşsa be Safiye!' diye yazmış..."

"İğneyle kuyu kazar gibi."

"İğneyle kuyu kazmak, asıl bu sözün nerden geldiği... Bak, sen, bak! İnsan dediğin karmaşık mı karmaşık valla, çözülmez. Nerden nereye, bak! Bir gün Cumhuriyet Gazinosuna gitmiş arkadaşlarıyla... Hangi arkadaşlarıylaysa işte... Belki de meyhaneci arkadaşlarından birkaçıyla... Şöyle bir iki masa ötede de bir adam varmış, o da iki arkadaşıyla oturuyor. Üçü de zom olmuş, ama o biri, ortada oturan tam zom... Hih-hih-hih!"

"Niye güldün Mustafa"

Duraladı Mustafa. Güle güle düşündü yine, yazıya ara vererek:

"Güldüğüm," dedi kendi kendine, "o anlatırken gözümün önüne gelen adamı Zekâi gibi düşünmemden. Ne anlatsa, nasıl anlatsa, tanımlasa, ondan başkası gelmediydi gözümün önüne... Eee, işte, böylesi ayrıntılara dalıp gitmezse insan, zaman mı geçer burda?.. Neyse, anlatalım... Safiye Ayla çıkmış, başlamış okumaya... Ama o sarhoş adamı görme. Zevkten dört köşe, şerefine kadeh kaldırır peşpeşe, sonuna kadar içer. Ağzı yamulmuş, gülüyor mu, ağlıyor mu, belli değil. Uçacak nerdeyse. Safiye okur, o yerinde kıvıl kıvıl... Sonunda bitiriyor şarkısını Safiye. Salonda alkış kıyamet. Seninki de alkışlıyor, ama nasıl?.. Öylesine sarhoş ki adam, öylesine kendinden geç-

miş ki zevkten, alkışlamaya, bağırınaya gücü yok. Vücudu kıvranıyor, gözleri pırıl pırıl, sanırsın, piyangodan milyonlar vurmuş kerataya... Ben bunları, ondan dinlediğim gibi anlatıyorum, ha! Bana kalsa başka türlü yazarım yoksa..."

"Nasıl yazarsın?"

"Nasıl mı yazarım? Yok canım, yine böyle yazarım işte... Evet, adamın ağzı kulaklarında. Bağırarak istiyor, dili doluyor. Alkışlamak istiyor, avuçları birbirini bulamıyor, kolları kendi kolu değil sanki. Elleri bedenine yapışıyor, kollarıyla kendine sarılıyor adam. İlle de alkışlamalı, coşkuyla bağırıp çağırmalı, yoksa saygısızlık olur Safiye'ye. Toplanıyor, bütün gücüyle davranmak istiyor, ama kolunu kaldıramıyor, ağzını açamıyor. Son bir çabayla, ağzı yivş yivş, dudakları sarkık, bağırıldığını sanarak doğruluyor, ancak fısıldayabiliyor: yaşsa be Safiye!"

"Hah-hah-hah!"

Zekâi'yi dinleyenlerin kahkahalarını duydu yeniden:

"Hih-hih-hih!" diye gülümsedi Mustafa.

"Eee, sonra?"

"Aklıma geldikçe gülerim. Şimdi de bırakacağım kahkahaları, ama hücrede ses çıkarmak yasak... Evet, bunu yazmıştı işte... Alkış tutamıyor ya, bağırıp çağıramıyor ya, kendi açığını böyle kapatmak istiyor aklınca. Üstüne basa basa, ağzını yaya yaya 'yaşsa be Safiye!' demiş durmuş hep. Nasıl bir adamsa işte! Zekâi'nin de öyle bir anlatışı vardı ki, ta kendisi olup çıkmıştı adamın. Ne zaman anımsasam gülerim... Şimdi bile... Hih-hih-hih!"

"Eee, 'yaşsa be Safiye' diye yazmış da ne olmuş yani?"

"Ne olmuş'u var mı? Ben öyle bir şey yazdım mı? Hem de hücreye tıklılır tıklılmaz yazmış, yakasındaki topluiğneye gitmiş eli, iğne ucuyla kazımış duvara..."

"Eee?"

"Eee'si var mı? Nerden nereye işte. Zaten bu amaçla anlatmıştı Zekâi. Hücreye kapatılmak bir tür hasta mı ediyor insanı, ne?.. Bak, ben de ne yazdım?"

Yazdığı yazıların altına "W. Shakespeare" imzasını özene bezene atmıştı. Biraz geri çekildi, eksiği var mı diye baktı.

"Oku bakalım."

İçinden gelen sesi dinlerken bilge devrimciyi de düşünüyordu. Okudu:

"Hamlet - Sizin özünüz doğru mudur?"

"Ophelia - Efendimiz?"

"H. - Yüzünüz güzel midir?"

"O. - Efendimiz ne demek istiyorlar?"

"H. - Eğer özünüz doğru, yüzünüz de güzelse doğruluğunuz güzelliğinizin alışverişini kessin. Çünkü doğruluğun kudreti güzelliği kendine benzetinceye kadar, güzelliğin kuvveti doğruluğu kaç kere kendine alet eder."

Hamlet'in o araştırmacı, iğneleyen zekâsı karşısında hem güzelliğinden, hem de bölüğünden habersiz Ophelia'nın şaşkın bakışlarını gördü. "Yaşsa be Hamlet" diye içinden geçire geçire, bir güldü, bir düşündü, bir okudu, bir dudak büktü. Danimarka prensi Hamlet'in doğrucu davutluğu, insanda öncelikle aradığı erdemlilik niteliği ilginç gelmişti ona. Sırtüstü yattı yatağına. Sigara yaktı. Elini başının altına aldı. Hem savurduğu dumanlara baktı, hem tavana.

"Romantik!"

Bilge devrimcinin suçlamasına gülümsüyor, aldırımıyordu. Bir yandan dumanları savuruyor, bir yandan da dizinin üstüne koyduğu bacağı titretiyordu:

"Romantik mi? Ben mi? Neden?"

"Avutuyorsun kendini. Bilmem kaç yıl önce yazılmış bir kitapla açıklanabilir mi senin durumun?"

"Ben kitaplarla yutulmuşum."

"Gerçekçi değilsin, yaşamı bilmiyorsun."

"Haklısın, yaşamı bilmiyorum ben."

"Burası alınteri dökenler için."

"Alınteri dökenler nerde? Ben kitaplar üstüne ter döktüm. Düşüne düşüne geldim buraya."

"Ama düşüne düşüne yorma kendini."

"Dosdoğru desene, sapıtma desene."

"Marx'tan bir söz yazsana, Lenin'den bir söz yazsana."

"Ne Marx'ı bilirim doğru dürüst, ne Lenin'i."

Bilge devrimcinin düşlediği yüzü, dışarıdan tanıdığı her hangi bir bilgiç devrimcinin yüzüne dönüştü tavanda. Ya da devrimciyim diye ortaya çıkanları bilgisizlikle suçlayan, seçkin bir aydındı gördüğü şimdi. Kolalı yakası düzgün, kıravatı düzgün, taralı saçları düzgün, yüzü traş sabunu kokulu, yükseklere bakan bir kişi:

"Ne bilirsin sen?"

"Şu kadarını bilirim ki, çağı içinde doğruysa bir söz, Marx söylemişçesine doğrudur."

Doğruldu, soyundu, pijamasını giydi. Yavaşça girdi yorganın altına.

Gözlerini açtığı anda, vaktin öğleye yaklaştığını dışardan gelen seslerden çıkardı. Nasıl da uyumuştı uzun zaman? Ama deliksiz uyumuş değildi; anımsadı bunu. Uykuya dalar dalmaz unutmuş muydu her şeyi? Duvara yazdıklarını, o yazılarla konuştuğunu, bilge devrimcinin söylediklerini... Hayır, dönüp durmuştu uykusunun arasında. Düşünde, Ophelia'nın yüzüyle karısının yüzünü birbirine karıştırmamış mıydı? Ama her şeyi karıştıran, kalın kaşlı, göbekli, yumruk sallayan komiserdi. Komiseri görür görmez kaçıyordu. Denizlerin, gökyüzünün, bulutların üstünden uçuyordu. Yeşil çayırda, papatyalar üstünde yuvarlanıyordu. Birdenbire bir karanlığa, bir sağır kapıya, sıçrayıp atlayamadığı bir uçuşun önüne düşüyordu yolu. Bağırarak istiyor, bağırıyordu. Ama bağırması da kendi bağırmasından ürkmüş gibi gözleri açılıveriyordu yarı yorgan içine, yarı duvar dibi karanlığına. Yüreği burkuluyor, dönüyordu solundan sağına. Kapı üstündeki sarı lâmbayı görüyor, dar kapıyı görüyor, sessizliğe, hücrelerden mi, koridorlardan mı geldiği belirsiz küçük ayak seslerine kulak veriyordu. Buraya henüz tıkmış gibi soruyordu kendine: "Nerdeyim ben?" Düş-

lerinde olmadığını anlıyordu hemen. Düşlerinin beyazlığını, denizlerini, bulutlarını, yeşil çayırılarını, papatyalarını arıyordu yine. Gözlerini yumuyordu. Uyumak, uyumak, uyumak... Ta- vana bakıyordu. Birilerini arıyordu orda. Söyleşmek istiyordu. "Ölmek, uyumak" diyordu sessiz sessiz, "belki de rüya görmek.. Shakespeare böyle der..." Ne var ki gücü yoktu. Ne konuşmaya, ne söyleşmeye, ne düşünmeye. Hücreler uyuyordu, nöbetçiler iç geçiriyorlardı sandalye üstlerinde. Yazılar uyuyordu, du- vardaki yumruk uyuyordu. Bilge devrimci, kim bilir hangi hü- rede ya da cezaevinde uyuyordu. Uyumak gerekti, uyumak... Gözlerini yumuyordu. Neden sonra uyku, duyguların, dü- şüncelerin tüm ağırlığıyla iniyordu gözkapaklarına. Düşler içindeki kovalamaca yeniden başlıyordu. Ancak sabah serinliği, soba borusu deliğinden süzülünce, yorgunluk damarlarından çe- kilince düşlerin aydınlığı da, karanlığı da bırakmıştı peşini.

Dünü anımsamaya çalıştı; anımsadı, ama kopuk kopuk. Anımsadıklarını sıraya koymak güç oluyordu. Düşlerini anım- sasa... Ama olmuyordu. Duvara yazdığı yazılara baktı. Neden yazdığını da anımsayamadı. Hamlet'in sorularına karşı Op- helia'nın ahmak şaşkınlığı bir şey demiyordu şimdi ona.

Saatler böylece geçerken kapı açıldı. Kısa boylu, tıknaz ada- mın kepçesine aluminyum tabağını uzattı. İkisinin bakışı da kupkuruydu. Alışmışlardı birbirlerine. Onun yanındaki polisi de görmüyordu Mustafa. Görüp de ne olacak? Mustafa'nın şu anki kaygısı, kurufasulyenin tanelerinden bol konması, su- yundan az konması tabağına. Ne ki, söyleyemezdi bu isteğini.

Uzatılan ekmeği almadı:

"Dünden var daha."

Kapı kapanır kapanmaz, kaşıklamaya başladı taneleri su- yundan ayıra ayıra. Çenesini oynatırken, lokmaları yutarken ko- nuşmak, düşünmek isteğiyle duvarlara bakıyordu, boş boş. Yaşamı boyunca duvar diplerinde, kapı aralarında, sokaklarda gördüğü köpekler, kediler, atlar, eşekler, inekler, öküzler ge- liyordu aklına bilinçsizce. Başları önde, kıpırtısız, kimileri ön ayaklarını bir tür el gibi kullanarak yerlerdi buldukları yiyeceği. Hayvandan bir ayrımı olmalı değil miydi onun? Ama işte, ne

duygusunu, ne de düşüncesini işletebiliyordu o sıra. Bir karabasan çökmüştü ki yüreğine, kördü, sağırdı, kaskatıydı. Canlanmalı, işletmeliydi kafasını. Şu tabağı kıyıya bırakıp bir sigara yakınca, yakalayacaktı ucundan. Biliyordu bunu. Çağrışımları birbirini kovalayacak, bir düşecek, bir kalkacaktı dalların ucunda. Kara düşünceler derinlere inecekti yüzyıllık ağaçların kökleri gibi. Ak düşünceler diri dalların ucuna ucuna yürüyecek, uçup gidecekti gökyüzünün mavi boşluğuna. Hele bitsin şu fasulye. Hele yaksın sigarasını. Şimdi kaşığa ayırdığı fasulye tanelerine bakmak, kaşıktaki suyu süzdürmek de bir tür düşünmek sayılırdı. Hem değişik, hem dinlendirici...

"Dinlen Mustafa, dinlen," dedi içinden bir ses. "Zamanın bol. Şimdi dinlen de, zarar yok, böyle dinlen... Belki az sonra gelirler, götürürler, sorguya dün kaldıkları yerden başlarlar..."

"Toplan!"

Yüzünü ilk kez görüyordu buyruk veren polisin. Ne demişti? "Toplan!" Değişik bir buyruktu bu. Komiser'in sorğusundan beri, gözdağı verdiği o günden beri bir hafta geçmişti aradan. Ama beklediği buyruk bu değildi. "Toplan!" değil, "giyin!" denmesini bekliyordu. Dondu kaldı Mustafa. Giyinecek mi? Giyinmeyecek mi?

"Toplan! Toplan! Yatağını, yorganını topla!"

Hiç mi hiç anlayamadı nedenini. Neden toplanacaktı? Nereye götürülecekti? Kapının aralığında polisin kıpır kıpır beklediğini görüyordu. Besbelli ki aceleci. Çabucak giyindi Mustafa. Yorganı katladı, yatağı denkledi, kilime sardı. Öteberisini valizin içine tıktırmaya başladı. Düşünüyordu; burdan başka bir yere mi götürülecek? Her halde cezaevine değil. Çünkü sorğusu üstünkörü yapıldı şimdiedek. Yoksa söyletemeyecekleri kanısına mı vardılar? Ah, öyle bir şey olmalıydı ki...

Kapıyı aralayan polis kıpır kıpırdı:

"Tamam mı? Hazır mısın?"

"İşte..." dedi Mustafa.

Somya üstündeki yatağa baktı polis:

"Tamam! Hadi, sırtla!"

Yatağı saran kilimin ucundan tutup çekti, çıkardı dışarı. Polis yardım etti sırtına almasına. İçerdeki valizi de aldı, uzattı Mustafa'ya:

"Gel!"

Bir eliyle sırtındaki dengi kavradı, öteki eline valizi aldı. Yürüdü polisin peşinden. Taşıdıklarının ağırlığını bile duysamıyordu.

Sansaryan Hanı'nın geniş merdivenlerini dolana dolana indiler. Kimi katlardaki gürültülü, hareketli kalabalığa aralarına karışmak özlemiyle bakıyordu Mustafa. Merdivenlerden inip çıkanlar, o kapıyı kapatıp bu kapıyı açanlar, besbelli, kendi dertlerinden başlarını kaldıracak gibi değildiler.

Alt kata, yolüstü katına indiler. Hanın büyük çıkış kapısına yöneldiler. Cıvı cıvıldı anayol. Otomobiller, kadınlı erkekli insanlar, sokak satıcıları bir o yana bir bu yana gidip geliyorlardı parlak güneşin altında. Birkaç adım daha at, sokaktasın işte. Ama yine sola doğru dönmüşlerdi. Uzun bir koridora girmişlerdi. Taş koridorun aydınlığı, ta en tepeden, çatıdan geliyordu. Sol yanda, sayısını kestiremediği kapılar, kapılar, kapılar...

Koridor başındaki yaşlı polis de iskemlesinden kalkıp katılmıştı onlara. Yirmi altı numaralı hücrenin önünde durdular. Aralık kapıyı ardına kadar çektiler. Mustafa'yı içeri tıkıp iki çift söz etmeden, suratına bile bakmadan kapıyı sürgüleyip gittiler.

Kıyıda demir somya üstüne yatağını atınca bir süre kalakaldı Mustafa. Önce gözlerini karanlığa alıştırdı. Anayolda koşuşanların üstüne vuran güneşin parlaklığıyla doluydu gözleri hâlâ. Neden sonra duvarları gördü. Burada yazı çizi yok. Ya da varmış da kazımışlar, silmişler. Öteki hücreyle aynı boyda, aynı büyüklükte. Enine biraz daha büyücek gibi. Ama nerde soba borusu deliği? Nerde bir ucundan kendini ele veren dünya? Kapi üstünde, kafes teli gerilmiş bir hava deliği var yalnızca.

Işık da ordan geliyor gelebildiğince. Önü sonu hücre, ha o olmuş, ha bu. Ne ki, pis bir karamsarlığa kapıldı. Beterin beteri varmış be! Üstelik uzaklaşmıştı bir süre için dayak, falaka tehlikesinden. Bir süre korkusunu duymayabilir işkencenin. Belli ki, işkence burda yapılmaz. Gerçi önceden bir deneyimi yok böyle işlerde. Ama burda, sokağa yakın bir yerde olmaz öyle şeyler. Apaçık görünüyor, çatıda, yukarda olacak ne olacaksa. Evet, bir süre için işkence, dayak korkusu yok, belli, ama yine de içine düşen karamsarlığı bir türlü atamadı.

Somyayı az çekti. Kilimi yavaş yavaş yaydı üstüne. Bir yandan da söyleniyordu içinden: "Anasını sattığının dünyası... Dinini, imanı s...!tiğiminin dünyası... Ne bu be! Dövecekseniz dövün be! Öldürecekse öldürün be! Nerden bulaştım bu işlere? Senin becereceğin iş miymiş a sersem? A dangalak! A hıyar!.. Hadi, ver bakalım hesabını! Sıkıysa ver..."

Yatağı, yorganı yaydı. Somyayı yerine, eski köşesine itti güzelce. Canı sıkılınca volta atacağı iki üç adımlik yere baktı. Ölçtü, biçti. Omuzları duvara çarpmadan gidip gelecekti burada. "Vay anasını be! İnsan her koşula, her duruma alışıyor. Dokuz canlıymış insan. "Gülümsedi." Her bir boka alışıyor. Şuracıkta rahat rahat gezinebilmenin bile keyfini çıkaracağım nerdeyse. Sanki cennete koydular..."

Kendini cennette sayabilmenin durumuyla olan çelişkisi yüreğini burdu yine. Kapkara bir şey oturdu içine. Sıkıntısını dağıtmak için ayağa kalktı. Bir iki adım atmak istedi, dondu kaldı sonra. Gözleri bir noktada, içinden söylene söylene düşündü: "Anasını sattığının, nerden de bulaşırsın bu işlere?"

"Bulaşmışsın bir kez, bulaşmışsın."

Konuşmak istiyordu kendisiyle. Tavana baktı. Bilge devrimciyi aradı. Ama yok. Ne düşleyebiliyor, ne de sesini duyabiliyor içinde. On üç numaralı hücrede kalmıştı o. Düş gücü işleyebilse, duyabilse sesini.

"Kiminle konuşuyorsun?"

"Seninle."

Kapı üstünden vuran günışığıyla aydınlanmıştı tavan. Oraya dikiliydi gözleri:

"Seninle," diye düşündü yine.

Yanıt gelmiyordu tavandan. Bilinmez bir dünyada mıydı şimdi uzun boylu adam? Kimbilir, belki evinde. Evliyse çocuğu arasında. Belki de mahpusane avlusunda. Kavuşamayacak çocuğuna çocuğuna. Öfkeli. Hızlı hızlı gidip geliyor belki iki duvar arasında, volta atıyor. Eli ardında. O yok, onu bulamıyor Mustafa. Ama düşünmek gerek, konuşmak gerek onunla.

"Bulaşmışım, değil mi?" diye sürdürdü düşüncesini. "Buna bulaşsam başka şeye bulaşırdım. Bende bu kafa varken... Kafama vuruyorum sanma. Bu ahmak kafa diye dövünüyorum sanma. Bu akıllı kafa diye vuruyorum kafama. Akıllı kafa ya, akıllı! Düşünen kafa! Bugün bulaşsam, yarın bulaşırdım. Neden mi? Düşünmüşüm bir kez. Düşünmesini öğrenmişim. Hadi lan, hıyar! Senden başka düşünmesini bilen yok mu dünyada sanki? Var elbet... Kim var? Hayati var... Anımsa bir kez Hayati'yi. Bir öykü yazıp bitirdin mi, ilk kez ona okurdun hani... O da yazdığı şiiri ilk kez sana okurdu. Ah Hayati, ulan Hayati, neden çekip gittin Ankara'dan İzmir'e? Gecemiz gündüzümüz birlikte geçerdi. Saatler ne de çabuk geçerdi söyleşirken!.. Neler konuşurduk, neler... Hep şiir, hep öykü, hep roman, hep tiyatro... Arasıra politikadan da söz ederdik. Aklın ererdi senin de. Hem öyle bir ererdi ki aklın. Ama yoksun aramızda, iyi biliyorum, yoksun... Ah Hayati, kumaz Hayati, sen ne cinsin, sen!.. Sen ne bilmişsin, sen!.."

İzmir'e her gidişinde Hayati'yi arar bulurdu Mustafa. Hep onunla birlikte olurdu. Yerler, içerler, gezerler, tozarlardı. İzmir'e son gidişinde yine görmüştü onu. Ama işte, şu kovuşturması yapılan örgüte üyeydi artık. Yine konuşmuşlardı Hayati ile her zamanki konuları üstüne. Ordan oraya atlamış, ağabeyinden söz etmişti Mustafa. Ağabeyi cer atelyesinde işçiydi. Savaş yıllarının uzun süren askerliğinden sonra ayda

eline belli bir para geçsin diye o işi bulmuşlardı eş dost aracılığıyla. Ucuz tarafından bile zamparalık edemeyen, köfteci dükkânlarında bile kafa çekemeyen, kısacası, keyfince yaşamayı bir türlü beceremeyen mahallesindeki her delikanlı gibi dünyasına küsüp avuntuyu bıçkınlıklarda arayan bir genç adamdı ağabeyi. Bıçkınlığı da beceremeyecek denli iyi yürekli, safdildi.

"Ağabeyim çalışıyor, işçi," demişti Hayati'ye Mustafa, "iflâhı kesiliyor da yine de bilmiyor kendisini neyin kurtaracağını."

"Ona açılıyor musun?" diye sormuştu Hayati.

"Açılacak oldum bir kez. Ama akli ermiyor ki..."

"Sakin ha! İyi ki ermiyor akli."

Denizüstü bir kahvede oturuyorlardı. Hayati'nin yüzündeki ağırbaşlılığı iyice görebilmişti Mustafa. Hayati, onun kulağına iyice girsin diye öyle bir ağırlıkla söylemişti ki sözünü, şimdi, hücrede de o sözün ağırlığıyla yüreği eziliyordu.

"Sakin ha!"

"Neden?"

"O senin benim gibi olmaz, oğlum. Akli bir ererse yaşamı yıkılır, dünyası zindan olur. Bırak, böyle yaşayıp gitsin. Merak etme, böyle daha mutludur o."

Ona inanmıştı. Ama bencil hesaplılığın kaskatı duygularıyla sarsılarak susup kalmıştı.

Şimdi yine Hayati'yle konuşuyordu hücrede. Kişi yaşamını kendi seçer diye bir söz vardır hani. Mustafa da yaşamını kendi seçmiş, yolunu kendi çizmişti. Hayati de öyle, o da kendi seçmiş, kendi çizmişti. Ağabeyi de kendi çizmişti yaşamını. Öyle yaşıyordu, böyle yaşıyordu, ama Hayati, onun yaşamına karışmamasını öğütüyordu. Bu öğüt biraz da Mustafa'ya olmalıydı. Başkasına böylesine öğütler veren akıllı Hayati, şair Hayati, kumaz Hayati, bu öğüdü kendisine vermesini bilmez

miydi? Hem de nasıl bilirdi. Dile getirmediği birtakım öğütleri vardı daha; onları da kendine söylerdi gizli gizli. Ergun derdi ki: "Akli erip de sessiz kalanlar en büyük düşmanımızdır."

Hayati'den düşman olur mu? Olmaz. Olmaz, ama dostuna bencilce öğütler veren kişiden kolayına dost olmaz. Dahası, kendiyile de barışık değildir böylesi. Ama dışıyla barışiktır. Çevresini dikkatle izler, elyordamıyla yürür, sinsi sinsi ilerler. Zaman, zemin elverdikçe ortaya çıkar, sesini yükseltir. Halk Partisi'ne oranla Demokrat Parti'nin siyasal özgürlükçü görünümüne bakıp o partiye girmeye kalkışmadı mı? Yaşı uygun düşseydi milletvekili adayı olmayacak mıydı o partiden? Ama çabucak uyandı. Uyanması da çevreyi yoklamasından, köpek gibi koku almasından değil miydi? Demek ki, kimileri bu dünyada, çevreyi gözleye gözleye, başkalarının nabzını dinleye dinleye, neyin kendini yıkıp yok edeceğini, neyin canlandıracağını, kanlandıracağını, yoklaya yoklaya adım atıyordu. Öyleyse ne ayrımı vardı şair Hayati'nin o sıradan, vurdumduymaz, düzene tanı buyruğuymuşcasına boyun eğen, eğitimsiz ya da eğitilmiş, hep bana, hep bana diyen kişilerden? Haklı mı Ergun? En büyük düşman bunlar mı sayılmalı?.. Hayır, hayır, haklı değil Ergun. Belki Hayati haklı. Ama toplumdaki bu tekleme, bu devinimsizlik, uyumsuzluk nerden kaynaklanıyor? Hem sıradan insanın kör bencilliğinden, hem de Hayati gibi seçkin insanların açığözce, sinsice bencilliğinden. Öyle, öyle... İleride 1905 modeli bir adam olur, çıkar Hayati de. 1905 modeli her yerde var... Evet var, her yerde var...

Öylesine bir sıçrayış sıçradı ki düşüncesi, "vay vay vaaay!" diye ıslık çaldı sanki sesi. "Vay vay vaaay!" Sonra birden "vay vay"ı "vah vah"a dönüştü. "Vah vah vaaah!.. Vah Nazım Hikmet vah! Kim bilir Rusya'da ne 1905 modelleri görmüştür senin gözün... Senin gözün her şeyi görür."

Gülümseyerek tavana baktı:

"Anlatayım mı? Güler misin?"

Somurtuktan tavan.

"Gülmez misin?"

"Neşe gülmez miyim?"

Tavanla konuşabilmenin keyfiyle gülümsüyordu yüzü Mustafa'nın:

"Öyküye."

"Ne öyküsü?"

"Valantin Katayef adlı bir öykücü yazmış. Adı '1905 Modeli'. Anlatayım mı?"

"İster anlat, ister anlatma."

"Anlatayım, anlatayım," diye düşündü Mustafa. "Yıl 1935. Yani 1905'den otuz yıl sonra. Müze müdürü, müzeyi gezdiriyor ziyaretçilere. Bu filânın yapıtı, şu falanın yapıtı, bu filân tarihte, şu falan tarihte yapılmış diye açıklıyor. Sonra bir dolabın önünde duruyor. Kapısını açmadan önce anlatıyor onu da. 'Şimdi sayın bayanlar, baylar', diyor, '1905 Modeli'ni göstereceğim size.' Dolabın içine '1905 Modeli' derlermiş. Neden mi öyle derlermiş?"

Uzun boylu, bilge devrimciyi düşleyemiyor, ama kendiyle konuşur gibi soruyor Mustafa. Kulağında çınlıyor kendi sesi:

"Neden?"

"Bak, neden... Hani 1905'te bir ayaklanma oluyor Rusya'da. İşte, bu olaylar sırasında, bir adamcağızı da yanlışlıkla karakola götürmüş polis. Adam zavallı, sıradan, küçük bir memur. Eviyle işi arasında mekik dokuyan, karıcığandan, çoluk çocuğundan başka şey düşünmeyen, kimsenin etlisine sütlüsüne karışmayan biri. Geleneklere bağlı, düzene bağlı. Korkmuş, zangır zangır titremeye başlamış. Komiser sorar, ama o şaşkın, yanıt bile veremez."

"Hay Allah! Bana başka bir şey anımsattın şimdi."

Daha örgüte girmeden önce nasılsa dinlediği yaşanmış bir öyküyü, yeni bir anlam vererek anımsamıştı Mustafa. O öyküyü yaşayanın da bilge devrimcinin kuşağından olabileceğini tasarlıyordu. Boynunu büktü, sordu:

"Peki, sen anlat..."

Şimdi gülümseyerek anımsadığını ona anlattırıyordu Mustafa.

"Hah-Hah-Hah!" diye güldü bilge devrimci. "Bizim arkadaşlardan biri cezaevine getirildiğinde şaşkın mı şaşkındı."

İşte, o şaşkınlığı sırasında boş bulunup söyleyivermişti. Yahu, demişti, ben devrimcilik onurumu korkuma borçluyum."

"Ne demekmiş bu?"

"Şey demekmiş bu. Hücreden almışlar, falakaya yatırmışlar, daha sopa bile yemeden, bizimkinin nevre dönmüş, 'zangır zangır titremeye başlamış. Sorguya çeken komiser bakmış, dayakçılara dönmüş, 'bırakın bırakın' demiş, 'çok korktu, adını bile söyleyemez bu.' Dayaktan da kurtulmuş, itiraftan da... Hah-hah-hah!.. Senin 1905 Modeli gibi..."

"Yo, yoo, yooo..." diye aldı sözü Mustafa. "Benim anlattığım kurgu öyküyle, fanteziyle senin gerçekten yaşanmış öykün arasında bir benzerlik yok. Bir kez 1905 Modeli devrimci mevrimci değil. Sıradan, zavallı bir adam... Hoş, senin anlattığın devrimci de belki sıradan biridir sana göre. Ama ne de olsa içinin sesini dinleyen biriymiş. Peki, sonra unuttu mu devrimcilik onurunu kurtaran şeyin o anki korkusu olduğunu?"

"Unuttu, unuttuuu..." diye gülererek yanıtladı bilge devrimci. Mustafa da gülümsüyordu. "Sonra sonra bin pişman oldu boş bulunup o sözü söyleyiverdiğine... Ah-ah-aaah!"

"Ah-ah-aaah!" diye sürdürdü düşüncesini Mustafa. Düşüncesinin ince ayrıntıları bu "ah"larla yoğunluk kazanıyordu sanki. "Neyse, neyse... 1905 Modeli karşısında tepesi atmış komiserin. Dayanamamış bir yumruk indirmiş kıyasıya. Bizimki küttektek yerde. Bayılmış, kalkamıyor. Doktor gelmiş, yoklamış. Acaba öldü mü? Ama ölmediğini anlamış doktor. Ne var ki, şimdi uyanmayacak. Bu adam, tam tamına otuz yıl sonra gözlerini açacak. İşte, müze müdürü, hep bu açıklamayı yapmış dolabın önünde, onun için buna 1905 Modeli adını verdiklerini söylemiş. O gün de açmış dolabı, bir de ne görsün? Adam yok, dolap boş. Takvime bakıyor, tam tamına otuz yıl geçmiş. Şaşkın, düşünüyor yollara, 1905 Modeli'ni aramaya çıkıyor... Öykünün yazarı bir geri dönüş yapıyor burada. Dolaptaki adamın geceki durumunu anlatıyor. Tam tamına, saati saatine otuz yıl dolunca, adam gözlerini açmış dolabın içinde. Titremiş, aman Tanrım, ben nerdeyim, karım ne der? Açmış dolabın kapısını, nereye düştüğünü anlayamamış. Çevresinde

yontular, resimler... Komiserin yumruğunu anımsamış, gördüklerini başından geçenlere yormuş. Dışarı çıkmış. Evler, apartmanlar, caddeler, dahası insanlar bir tuhaf! Aklında evi, karısı, çocukları... Bir arabayı durdurmuş, sormuş, beni bilmem ne alanına kaçta götürürsün?.. Şu kadara demiş arabacı... Pahalı bulmuş adam, şu kadar veririm demiş. Arabacı vurmuş kamçıyı atlara, sen demiş, kendini çarlık devrinde mi sandın?"

Gülümsüyor, duruyor, bilge devrimcinin de gülüp gülmediğini düşünüyordu. Korkusu yüzünden devrimcilik onurunu kurtaran o şaşkın devrimciye gülmesini bilen, buna da güler diye geçiriyordu içinden. Soruyordu:

"Hah-Hah-Hah! Nasıl, anlamaya başladın mı?"

"Anlıyorum ben. Devam et sen öyküye."

Anlasa da anlamasa da anlatacaktı Mustafa. Düşünecek, düşündürecek. Dışarıdayken de kaç kez düşünmüş, kaç kez anlatmıştı bu öyküyü kahkahadan kırılarak.

"1905 Modeli durur mu arabacının ettiği söz karşısında. Hemen çıkarmış defterini, arabanın numarasını, arabacının yaşını, başını, görünüşünü not etmiş. Söylenirmiş bir yandan da. Çarımıza hakaret ha! Görürsün sen!.. Yürümüş öfkeli öfkeli. Köşebaşında bir çocuk gazete satıyor, 'İzvestiya! Pravda!' diye bağıyor. Aman Tanrım! Hele bak şuna! Gizli gazeteleri açıktan açığa satıyor. Bunu da not etmiş defterine. Köşeyi dönüyor, bolşevik partisinin tabelası. Çıldıracak gibi oluyor adam. Başlıyor bağırıp çağırmaya bir sinemanın önünde. Falan arabacı çarımıza hakaret etti! Filân yaşlarda bir çocuk bozguncu gazeteler satıyor! Bilmem nerede gizli partiyi açmışlar! Müze müdürü kenti dört dönerken böylece görüyor 1905 Modeli'ni. Gel buraya, diyor, gel, durum böyle böyle. Sen bayıldığından beri çok şey değişti ülkede. Şimdi yıl 1935..."

Dışarıda öyküyü anlatırken susup ara verdiği noktaydı burası. Düşünmeyi kesti şimdi, anımsamaya çalıştı. Çeşitli yerlerde, çeşitli zamanlarda öyküyü dinleyenler arasındaki cinfikirli ile inekleri gözünün önüne getirdi bir bir. Kimi zaman inekleri de cinfikirli sanmış, anlatmıştı. Karşısındakinin bön bön baktığını, koyun koyun göz süzdüğünü görünce tadı tuzu

kaçmıştı. Böylelerinin yanından basıp gitmek vardı ya, yapamamıştı işte. Uzun boylu devrimciyi bunlardan hangisinin yanına koymalı şimdi? Gülümsüyor mu, yoksa dış mı biliyor Mustafa'ya?

"Ama daha bitirmedim ki öyküyü. Ne güler, ne dış biler..."

"Bitir bakalım."

"Bitireyim... Sonra yazar, kendini sokuyor olayın içine. Güneşli bir günmüş, hava almaya, dolaşmaya çıkmış parka. Az ötede bir sırada 1905 Modeli oturuyor. Yanında da bir başka adam var. Ona bir şeyler anlatıyor canlı canlı, elini kolunu sallaya sallaya. Merak etmiş yazar, belli etmeden yanaşmış. Acaba ne diyor, neler anlatıyor?.. Tam arkalarından geçerken kulağına gelmiş 1905 Modeli'nin sesi. Diyormuş ki: biz arkadaş, biz, 1905'te aldık ellerimize sopaları, silâhları, bir yürüdük, bir yürüdük!.. Hah-hah-hah!.. Sen niçin gülmüyorsun?"

"Niçin güleyim?"

"Düzen adamını yetiştiriyor. İnsanoğlu da çıkarı için düzenin adamı olmaya çoktan hazır. Bu arada vah ki vah, düzenin adamı olmayanların, olamayacakların haline!.. Vah, Nazım Hikmet, vah!"

"Ha, sen deminden beri bunun için mi vah'lanıyordun Nazım'a?"

"Bunun için ya!"

"Gülünçlü bir eleştiri."

"O kadarcık mı? Ya çok gördüyse orda öykü yazarı, böylesi adamları... Her düzene uyuveren kurnazların, çıkarıcıların, bencillerin, topluma kendinden bir şey verme yaradılışında olmayanların, köşeleri nasıl kaptıklarını gerçekten gözlemlediyse? Yürekliğin, doğrucu davutların tekerlerine nasıl taş konduğunu gözleriyle gördüyse? O görür de Nazım görmez mi? Vallahi görür. Hem ondan daha ayrıntılı görür. Hemen tanır 1905 Modeli adamları. Hadi, onu geçelim, sıradan, hiyarın biri o. Şair Hayati gibileri de tanır. Hem oranın şair Hayati'lerinde, buranın şair Hayati'sinin gören gözü, düşünen aklı olmadığı için daha beterdir oranın şair Hayati'leri. Kiminin sıcak sıcaktır elleri; terlidir. Kiminin buz gibi soğuktur. Ba-

kışları tiksiniç, araştıracıdır. Hepsinin yüreğini okumuştur Nazım. Cız etmiştir içi..."

"Sen ne diyorsun be?"

"Ben ne diyormuşum be?"

"Amma da beğeniyorsun aklını."

"Hiç değil, başkasının aklını beğeniyorum ben. O aklın ne düşündüğünü kestirmek aklını beğenmekse, bilmem orasını. Sana Nazım'ı anlatıyorum ben. O ne çileler çekmiş, neler yaşamış, görmüş çileli arkadaşlarıyla dostlarıyla. Orada da hemen ayırmıştır keskin bakışları, gerçek çile çekenlerin kimler olduğunu. Nice yerlerde, nice 1905 Modeli sözümona aydınla karşılaşmış, gönülsüz gülmüş, gönülsüz söyleşmiştir onlarla. Yeter çektiğim çile deyip görmezden de gelemes o, avutamaz da kendini. Vay Nazım, vay! Vay çileli şair, vay!"

"Sen deli misin be?"

"Ben deliysem deliyim be!"

O gün zor uyudu.

Yüznumaradan çıkınca kapı dibinde, eşiğin oyuğuna yu varlanmış bir kurşunkalem gördü. Boyu bir parmak. Yaşlı, nöbetçi polisin sırtı dönük. Eğilip alıverdi kalemi, attı cebine. Bu hücreler, sorguların yapıldığı yere uzaktı. Belli ki, yaşlı, içi geçmiş polisleri buraya nöbetçi veriyorlardı. Girdi hücreye.

Kaleme baktı. Ucu açık. Geçti duvarın karşısına.

"Ne yazacaksın?"

"Ne mi yazacağım?"

Kendi kendine sorarken Sansaryan Hanı'nın çatı katındaki on üç numaralı hücreyi düşünüyordu. Bir yandan da iyice karararan hücrenin tavanına bakıyordu. Dışarıda güneş bulutların ardına girmiş olmalıydı. Kapı üstündeki tel kafesin gerisinde, tepeden aşağı vuran günışınları yansımıyordu. Gözlerinin önünde on üç numaralı hücrenin tavanı, kulağında da bir ses, fısıll fısıll:

"Ne yazacaksın?"

"Ben de bilmiyorum ne yazacağımı."

"Yılğınlığını yaz."

"Yılğın mıyım?"

"Yılğınsın. Üç gündür yeni hücrendesin. Olmadık şeyler aklına gelmeye başladı. Nazım'ın kendine seçtiği yeni yaşamına yakınmak sana mı düştü?"

"Ben dışardayken de düşünürdüm öyle."

"Neyi düşünürdün?"

"1905 Modeli'ni. Ama doğrusu ya, kafamda öyküyü geliştirip olayları birbirine bağlamak burada aklıma geldi. Ne yalan söyleyeyim?"

"Yılğınlıktan."

"Neden?"

"İşkencenin amacı yıldırmaktır. Yılğınlıksa, işte böyle aklın gelmedik şeyler düşündürür insana."

"Oldum olası böyleyimdir ben. Kılı kırk yarararak düşünürüm."

"Madem öyle, dışarıda düşünseydin."

"Dışarıda da düşünürdüm. Devrimci arkadaşlarıma anlatırdım bu öyküyü."

"Ne derlerdi?"

"Gülerlerdi. Ne ki, gülemeyecek denli aptal, anlayamayacak denli bilgisiz olanlar da vardı aralarında. Onlara anlatmazdım. Anlayıp benim devrimciliğimden kuşkuya düşebilecek bağınaz devrimcileri bilirdim, onlara da anlatmazdım."

"Kendine de anlatma."

"Ben düşünmekten yılmam."

"Burada anlatma kendine. Baskıya karşı direncin azalır."

"Körleteyim mi düşüncemi?"

"Körlet. Kör bir keskinliğe dönüşün inancın."

"Yapamam. Devrimci her zaman devrimcidir."

"Benim dediğim de bu ya!"

"Hayır, sen diyorsun ki bana; toplumsal bir işlev yüklendin, bireysel kaygılara kapılma."

"Yitirecek hiçbir şeyin olmadığını bilmiyor muydun bu kavgaya girerken?"

"Düşünmeyi yitiremem. Düşünmeyi yitirmek, devrimciliği yitirmek demek bana göre. Devrimi toplumsal koşullar hazırlar belki, ama birey üretir."

"Tamam."

"Ama bireyi de üreten, çoğaltan düşünmesidir. Toplumda dilediğin düzeni kursan da..."

Çenesini, ensesini kaşıdı. Bir ara konuşamadı kendisiyle.

"Evet?.. Kursan da?.."

"Kuramazsın. O gün uzakta."

"İnanmıyorsun sen. Neden getirmişler seni buraya?"

"Senin gibi, inandığım için. Ama inançların tuzağına düşmem ben. Dinsel inançların bağnazlığıyla köreltmem duygularımı. Ülkede devrim gerçekleşirse bir gün, devrimi yozlaştıranların karşısına ben dikilirim."

"Elden ele, kuşaktan kuşağa geçer devrim."

"Ya ele geçirenler, senin gibi yüreklerinde duymamışlarsa devrimin sancısını? Senin gibi acısını çekmemişlerse devrim kavgasının? Ya kaptırmışlarsa devrimi, her düzende ayakta kalmasını beccren bencil ellere? Ya devrimi yaşatma adına, çarktan çıkma, bcyinsiz bekçiler yerleştirdilerse baş köşelere? Bu bekçilerle set çektilerse yaratan, üreten beyinlerin önüne? İnsanın daha da insanlaşmasını, en büyük devrimi unuttularsa kısaca?"

Sorunların ince ayrıntısına girebilmenin kıvancıyla parlıyordu gözleri. Düşündüğünü birileriyle paylaşmak için çoğalıyordu kendi kendine. Çoğaldıkça oradan oraya sıcıyordu düşüncesi. Çoğaldıkça Mustafa'ya benzer yığın yığın kafalar, küçüklü büyüklü yıldızlar gibi yanıp sönüyordu karanlığın içinde. Gülüyordu hepsi.

"Sen kendine düşeni yap da..."

Böyle deyip gitmişti tavandaki bilge devrimci.

"Kendime düşeni yapacağım." diye söyleniyordu bir yandan da Mustafa. "Çelişkilerin pençesinde kıvransam da, şimdiki durumuma ters düşsem de sürdüreceğim düşünmeyi durmadan. Düşündüğüm için tıkmadılar mı beni buraya? Öyleyse olumlu düşünmesini biliyorum. Düşünme, kimi koşullarda doğru,

kimi koşullarda yanlış mı olur? O çocuk düşünmeyi öğrenmiş bir kere. Hangi çocuk Mustafa?.. Hangi çocuk mu?.. Evet, hangi çocuk, Mustafa?.. O çocuk işte, o çocuk..."

Ergenlik çağının eşiğindeki Mustafa, Alsancak Garı'nda trenden indi sabahın köründe. Elinde bohçası, yola düzüldü. İzmir'e ilk kez gelmişti, denizi ilk kez görmüştü. Babacağından ayrılırken cebine üç beş kuruş koymuşlar, İzmir'de trenden inince, kendisine yazdırıp cebine sıkıca yerleştirdikleri kâğıttaki adrese nasıl gideceğini sıkı sıkı anlatmışlardı.

Sağında çırpıntılı mavi deniz, solunda sıra sıra, pancurlu, balkonlu, tanımadığı, bilmediğı zenginliğin evleri, apartmanları, kordonboyu'ndan vurmuştu aşağı doğru. Palmiyeler görmediğı ağaçlardı onun.

"Konak'a nerden gideceğim?"

Soruyu yönelteceğı kişileri iyi kestiriyordu. Otomobillerinin kapısını açana, çıplak kollu, yüksek ökçeli, köpeğini gezdiren kadına, hızlı hızlı ya da yavaş yavaş yürüyen, bir yandan da gülüşen genç kızla delikanlıya sormuyordu. Simitçiye, sütçüye de sormuyordu. Simitçinin derdi simidini satmak, sütçünün derdi telâşlı telâşlı kapıları çalmaktı. Şoföre de sormuyordu. Onların gözü de kerli ferli yayalardaydı. Çevresine şaşkın şaşkın bakıp yürüyen, dışarılıklı olduğı her hâlden belli, işsiz takımına da sormuyordu. Elinde iki ekmekle bir kâğıt paket, bakkaldan çıkan, yapı işçisi kılıklı adama sormuştu. İzmir'in kaldırımlarını çokça çiğnemişe benziyor, ayaklarını yere sağlam basıyordu:

"Gideceksin oğlum, doğru gideceksin böyle. Çok yürürsün ama, otobüse binsene."

Çok çok yürümüştü Mustafa. Ön camları üstünde "Konak-Alsancak" yazılı otobüsleri görmüştü zaten. Yürüdü. Koskoca kentin uzak insanlarını gözlemek, coğrafya derslerinden öğ-

renip bildiği okyanusların bir ucunun dalga dalga karaya vuruşunu düşünmek gülücük olmuştu gözlerinde.

Alanın Konak Alanı olduğu çinili saat kulesinden belliydi. Kalabalığa karışınca hangi yolu izleyeceğini de şaşırmadı. Denizin karşısına raslayan, kentin içerilerine doğru inen, daha da kalabalık yola doğru yöneldi. İşte, orada sordu bir köşebaşı satıcısına:

"Lezzet Lokantası nerde?"

Sağdan birinci sokaktaydı. Girdi sokağa. Okudu tabelayı. Garsonlar, garson yamakları büyük lokantanın masalarını düzenliyorlar, örtülerini yayıyorlardı. Eniştesini bulmuştu Mustafa.

Böyle gelmişti İzmir'e, ortaokulu ablasının yanında okumak için.

"O zamanlar düşünmeyi bilir miydim ben? Bilirdim. Yok, bilmezdim... Hayır, bilirdim... Daha daha önceleri de bilirdim... Nasıl bilirdim?.. Şöyle bilirdim... Hadi be sen de! Delirdin mi ne?.. Nerden bilirdin?.. Bilirdim, bilirdim... Hani kapı dibine oturmuş, düşünüyordun bir gün... Anımsa, neler düşünüyordun?.."

Evet, kapı dibine oturmuş, düşünüyordu küçük Mustafa. Mahallenin çocukları bağırış çağırış koşuşturup oynuyorlar, o keyifsiz, suskun oturuyor, düşünüyordu. Babası nerelerdeydi yine? Tuz kolculuğuna çıkınca eve gelmesi haftalar sürüyordu. Çok para kazanamıyordu babası. Dükkânı varken çok kazanıyor muydu? Babası okumamıştı demek? Okumadığı için kaymakamlar gibi, müdürler gibi çok para kazanamıyordu. Ben okuyacağım, çok para kazanacağım, diyordu çocuk Mustafa, okumayanlar az kazanıyor. Oysa, diyordu sonra Mustafa, okumaya göre mi kazanılmalı para? Okumayan, bekçi oluyor, çöpçü oluyor, rençber oluyor nasıl olsa. Okuyan da kaymakam oluyor, müdür oluyor, yüzbaşı oluyor, büyük adam olup dev-

letin başına geçiyor. Kıravat takıyorlar, masa başında oturuyorlar, kumanda ediyorlar, ülke yönetiyorlar, okumanın ödülünü alıyorlar işte. Kaymakamın kamına giren, nedein girmesinmiş odacının, bekçinin, rençberin kamına? Hem ona, hem buna aynı parayı versinler. Neden vermiyorlar?

Elinde kalem, duvara bakarken dudaklarının ucunu dişleri arasında eziyordu: "Çocuk aklının büyük buluşuna hayran ol da avut bakalım kendini, enayi Mustafa!.. Yoksa bu hücreye neden tıkdım diye köklü bir neden mi arıyorsun kendi kendine? Yoksa düşünmenin her insana özgü olmadığını mı kanıtlamaya çalışıyorsun? Olacak adam, bokundan belli olur mu demek istiyorsun? Hayır, hayır, hiçbirisi değil. Düşünme kimsenin tekelinde değil. Bilgi, bulgu kimsenin eli altında değil. Ne ki, bir şey, yalnız bir şey kimi kişilerin tekelinde olmalı: Özveri." Eziyordu dudaklarını dişleri arasında. "Özveri mi, aptallık mı?"

"Aptallık!" diye değişik bir ses duydu.

Kıpırdadı yerinde. Şair arkadaşı Hayati'ydi şimdi gördüğü. Tutuklandığını duyunca, kim bilir nasıl donakalmıştır Hayati. Önce donakalmış, sonra Mustafa'nın ne çileli yollardan geçip devlet kapısından yüklüce aylık almayı başardığını düşünmüş, genç yaşta başına gelen bu işe yazıklanmıştır:

"Vah," demiştir, "vah vah!"

Düşünüp düşünüp işin içinden çıkamamış:

"Aptal!" demiştir. "Aptal!"

Duvara baktı baktı Mustafa. Yaşam çok karmaşık geldi o sıra. Ne insan, ne toplum kolayına anlaşılır, çözümlenir gibi değildi. Ama bir şey yazmalıydı duvara. Hangisini yazmalı? Düşüncelerin, duyguların cenderesinde eziliyor, boğuluyor, yine de kendiyile konuşmaktan bıkip usanmıyordu. Aklından geçenler halka halka ekleniyordu birbirine. Eklenemediği yerde, zincirin koptuğu yerde duvarlara bakıyordu. Duvarlarla ko-

nuşmaktan, duvarlarla konuşma olanağı aramaktan başka bir umarı yoktu. Ne yazmalıydı şimdi duvara? Elbette düşüncelerini, duygularını. Ama düşünce de, duygu da öylesine ufalıyor, ufalıyordu ki, neresinden, hangi ucundan tutacağını bilemiyordu. Hızla parçalanıyor, hızla çoğalıyordu. Okulda, atomu parçalanamaz niteliğiyle tanımlamışlardı. Oysa parçalanmıştı atom. Düşünce de, duygu da atom gibiydi. Parçalanıyor, çoğalıyor, ürüyordu boyuna. En incisini, en ufağını, en ayrıntılısını yakalamak güçtü. Belki koşullar elverişli değildi bunun için.

"Demek düşündüklerimin, duyduklarımın çoğu bende kalacak, belki de burada, bu hücrede kalacak." dedi kendi kendine. "İyi ya, yaz da sen, burda kalsın. Peki, ama ne yazacağım? Demek kendimi anlatabilme yeteneği yok bende. Oysa tüm büyük yazarlarda vardır o yetenek. Klasikinden modernine, romantikinden gerçekçisine, gerçeküstücüsüne dek. Benim durumumda olsalar ne yazabilirler duvara? Bireyin iççelişkisini. İççelişkinin bin bir türü burda yaşanır. Öyleyse ben de onları yazayım. Yok, yok, yazılmıyor... Çünkü burada duyulana, burada düşünüleni hiçbir sözcük anlatmaya yetmiyor... Demek, duyguların, düşüncelerin dile gelmeyen, iğne ucuna gelmeyen, ayrıışmayı var..."

Kalemi kaldırdı duvara doğru. Dışarıda bulutlar güneşin önünden çekilmiş olmalıydı; günışığı, kapı üstünden ayakucuna vurdu. Yazacağı ilk sözcüğü bilmiyordu. Sansaryan Hanı'nın büyük kapısından içeri dolan sesler geliyordu kulağına. Otomobillerin kornaları, kalabalığın uğultusu... Üst kattan alt kata indirildiği gün, dayaktan, işkenceden bir süre için uzaklaştığını düşünmüştü. İşte, şimdi de kulağına dolan seslerle, bilinçsizce bunun sevincini yaşıyordu.

Kalemin ucunu sertce kaydırdu duvarda. Kaydırdıkça yazıya değil, resime dönüşüyordu çizgiler...

İki saat sonra ortaya çıkmıştı resim. Birbirine bakan, birbirleriyle yüz yüze iki gençti duvardaki. Biri erkek, biri dişi. Öpüştü öpüşecek. Çekilip baktı alıcı gözle. Piyasa dergilerinin bayağı kapak resimlerini andırıyordu. Ellerine geçse belki o

dergiler bile kullanmazlardı bunu. Bir zamanlar resimler çiziktirirken böylesine benzetmeciliğe kalkıştığını anımsadı. Burada, bu hücrede, yaşamın en bayağısı, en sıradanı, herkesi hoşnut edeni kişiyi kendine çekiyordu demek...

Kulak verdi. Uğultusu kesilmişti Sansaryan Hanı'nın. Kapıyı tıklattı. Uzun koridorun bir ucundaki nöbetçi polise tıktıkları işittirmek kolay olmuyordu. İşitse bile hangi kapının tıklatıldığı hemen kestirilemiyordu. İyi yürekli polisler, koridorda ayak seslerini büyülte büyülte yürüyorlardı. "Bir daha tıklat da hangi kapıyı açacağımı bileyim" anlamına geliyordu bu yürüşler.

"Tık! Tık!"

Kapıyı yaşlıca bir polis açtı yine. Bu katta, gece gündüz, ya aynı polisi bekletiyorlardı ya da yaşlı polislerin hepsi birbirine benziyordu. Ya da Mustafa, onların yüzüne gelişigüzel bakıyordu. Polisin yanbaşıda yüznumaraya giderken akıllı, duruvara çizdiği resimdeydi. Uçar gibi yürüyordu sanki. Eliyle cinsel doyuma ulaştı o gün.

Gecenin çıplak sessizliğine gözlerini açtı. Pürüzsüz bir bağırtıydı kulağına gelen. Kıpırtısız kalakalmıştı yatağında. Çığlığın ayrıntısını kaçırmaktan korkuyordu. Bir düş mü, bir gerçek mi, yoksa bir oyun muydu işittiği? Sıra sıra hücrelerin önünde uzanan koridorun da böylesine sessizleştiğini anımsamıyordu. Demek günler boyu, geceler boyu uzaktan uzağa aksırıklar, öksürükler duymamış. Birtakım hırıltılı sesler, kapı tıklatmaları, nöbetçi polisin tıklatılan kapıya doğru yürümesi, açılıp kapanan kapıların gıcirtısı kulağına kadar gelirmiş de onu yaşama bağlamış. Şimdi öteki hücrelerde kapatılmış olanlar da büzülmüşlerdi yataklarında. Soluk almıyorlardı sanki. Besbelli, kulak kesilmişlerdi Mustafa gibi. Kulak kesilmişler, soluksuz kalmışlardı ki, gırtlaklarını yırtan bir insanın bağirtısı, karanlığı delen bir parıltı gibi vuruyordu gecenin çıp-

lak sessizliğine. Çın çın çınlatıyordu geceyi, şırrak şırrak çarpıyordu karanlık boşluğa, yağlı, parlak, uzun bir kamçı gibi, yanar döner derili, tıslayan bir yılan gibi...

"Lan, sana demedim mi karşıma çıkmayacaksın deye?"

"Dedin ağbi, valla dedin... Bokuu yiyeyim... Vurma ağbi..."

"Lan, bir daha sefere ananı s...rim demedim miydi sana?"

"Dediydin ağbiS... ananı...."

Öfkeli, acılı insan sesleri, kişilikten yoksun, sanki aynı gırtlaktan çıkarcasına sürüp gidiyordu. Besbelli ki, elini kolunu da kullanıyordu sorgucu. En aşağılayıcı, horlayıcı sözleri ardarda diziyor, sanık, kendini aşağılatmak, horlatmak için onun ağzından sözü kapmakta sanki yarışlıyordu. Ağlayamıyordu bile. Ağlamayı az görüyordu kendine. İnsan sesi değildi çıkardığı ses. Gözyaşı dökemiyordu belki, ama sümüğü tükürğüne karışıyor, dili kaşlarına değiyor olmalıydı.

Belki uslanmaz, orda burda hır çıkarıcı bir köprüaltı sarhoşu, belki yola gelmez bir yankesici, belki evlere, apartmanlara merdivensiz dalan bir hırsız, belki ömründe polis yüzü görmemiş bir zıpçıktıydı. Belki sövmekte de, dövmekte de haklıydı sorgucu; ola ki onu uslandırmak için ilk kez baş vuruyordu bu yola.

Ne ki, aşağılanmayı, horlanmayı böylesine kabul eden adamın yalvaran, yakaran sesi hücrelere ulaşmaya dek bu tür anlamları yitiriyordu. Ölmeliydi bu adam, dayağa dayanamamalı, soluğu kesilmeliydi. Dünyamız kurtulurdu bir fareden, bir kediden, bir köpekten böylece. Hem de acısını duyardı belki de şu bağırان, şu sövgücü adam, kıyıcılığın sonucunu görür, kafasını duvara vururdu.

Ama ne biri ölüyor, ne de öteki öldürüyordu. Sorulardan sanığın suçunu anlamak da kolay değildi. İkisi de oynuyordu sanki. Biri için dövmek, sövmek, öteki için dövölmek, sövölme bulunmaz eğlenceydi. Bir oyun muydu bu? Gecenin ürperti sessizliğinde, hücredekilere, başlarına gelebilecekleri düşündürmek miydi amaç? Neden belli değildi suçlunun suçu? Neden suçun ayrıntısını öğrenmek istemiyordu sorgucu? Neden sesler, çırılçıplak uzayıp gidiyordu gecede? Neden bağırانlar,

ses büyüteçten gelirmiş gibi doluyordu kulaklara? Gerçek miydi bu sesler? Gerçekse neden oyun gibi geliyor?

"İyi kulak ver, oyun mu?"

"Çatallı çutallı gelmiyor kulağa. Dayak yiyen adamın gırtlığı yırtılmaz mı böyle bağırırken?"

"Oynuyor öyleyse."

"Oynamıyor da bana mı öyle geliyor yoksa? Ben mi oynuyorum yoksa kendimi onun yerine koyarak?"

"Dikkat et, bak!"

"Evet. Gece tam bir sessizlik içinde. Hücrelerde aksırıklar, öksürükler kesildi."

"Hepsi kendini onun yerine koyuyor."

"Sen yalvarır, yakarır mısın onun gibi?"

"Asla."

"Yalvarıp yakarmak mı? Dişimi sıkar, susarım. Belki de bağırırım, sizde insanlık yok mu diye. Ama yalvarmam bu hayvan gibi, bu köpek gibi..."

Sesler birdenbire kesildi. Kulağını dike dike yeni sesler aradı Mustafa. Soluğunu kesti dayak yiyen sanığın iniltilerini işitmek için. Sordu kendine:

"Korktun mu?"

"Korkulmaz mı? Ama bu herif gibi değil."

Tavana baktı. On üç numaralı hücrenin tavanındaki bilge devrimciyi gördü orada:

"Şimdi anladın mı beni?"

"Neyini anladım mı?"

"Yılgın olmadığımı. Hani yılgınlıkla suçladın beni. Bak, işte ben bu herifin köpekliğinden tiksiniyorum."

"Tamam! İşte, böyle ol. Sapasağlam, dimdik, dümdüz..."

"Dümdüz de olamıyorum. Odun gibi olmakla bir değil mi dümdüzlük? İnsanım ben, duyumsuyorum, aklım var düşünüyorum. Dümdüz, odun gibi olamıyorum."

Ne bilge devrimciye söz yetiştirmek, ne de aklını işletebilme gücü kalmıştı artık. Sigara yaktı. Ofladı, ofladı. Düşünmeden karanlığa baktı öyle. Yan hücrelerden aksırık, öksürük işitinceye değin sürdü bu. Sonra uyudu.

Uyudu mu? Belki uyudu.

BEŞ

Yeniden çatı katına çıkarılıp on sekiz numaralı hücreye kapatılması, tutukluluğunun kırkınıcı gününde oldu. Daha bir aydınlıktı bu hücre. Ya kapı üstündeki tel kafesin gerisinde yanan lâmba daha ferliydi ya da ışığının yansıdığı duvarlar açık renkti. Yine de dışarıyla tüm ilgisinin kesildiğini burda daha çok duyumsadı Mustafa. Çünkü on üç numaralı hücrenin soba borusu deliğinden, aşağıdaki yirmi altı numaralı hücrenin kapı üstü penceresinden günışığı doluyordu içeri. Burada kapalılığın tüm ağırlığını duyuyordu yüreğinde. İnsanlardan, yaşamdan, yaşam belirtisi her şeyden kopuktu. Geceler gündüzlere karışıyor, akıp giden zamanın neresinde durduğunu, dışardaki ayak tı-kırtılarından, nöbet devreden, sigara, kibrit alıp veren, çay söyleyen polislerin, jandarmaların fısıltılı konuşmalarından çıkarmaya çalışıyordu. Her sabah... Hayır, sabahları bilmiyordu. Her uykudan uyanışında, beklemenin tedirginliğiyle ürperiyordu. Artık yatmaları, kalkmaları, o hücre, bu hücre dolatıldıktan sonra yeniden çatı katının gürk gürk ötüşen güvercinlerine yaklaştırılması, yaklaşan sonun belirtisiydi.

Yatağına yatıyor, bacak bacak üstüne atıyor, çıplak ayaklarının yumuşaklığını okşuyor, tırnaklarının düzgünlüğünü gözden geçiriyor, nasırlarını arıyordu sıcak parmaklarını avuçlayarak. Üstüste incek acımasız sopalara direnme gücünü iyice yitiriyordu zavallı ayaklar.

Karnı aç mı, tok mu, bilemiyordu. Aldırdığı peynir ek-mekten, ya da arasına hayvansı adamın kepçesinden tabağına dolan nohuttan, kurufasulyeden, makamadan ne kadar yediğini de bilmiyordu. Aynayı çıkarıp yüzüne bakmıştı bir kez. İki ya-bancı gözün, korkuyla, sorarak kendini süzdüğünü gördü, bir daha eline almadı aynayı. Aynayı eline almadı, ama iki adımlık yerde bir o yana, bir bu yana gidip gelirken aynada gördüğü o yüz, sürekli durdu, kaldı gözleri önünde. Yukarı çıkarıldığı gün lavabonun çatlak, karıncalı aynası önünde tıraş olmuş, uzamış sakallarını kazıyıp atmıştı yüzünden. Bir canlılık, bir dirilme, silkinme belirmişti içinde.

Şimdi yine uzayan sakallarındaydı elleri. Kimi zaman yolar gibi, kimi zaman okşar gibi. Arada bir sırtını duvara veriyor, karşı duvara gözlerini dikiyordu saplantıyla. Elini alında gez-diriyordu bir yerlerini acıtmak isteyerek, bastıra bastıra. Kırk gündür düşleyebildiği, düşünebildiği dışardaki yaşamıyla, dostlarıyla, yakınlarıyla, örgütle, işiyle gücüyle, anası ba-basıyla, karısıyla kesilmişti ilgisi. Kapıyı tıklatması, yüz-numaraya çıkması, yiyecek alması ya da aldırması ken-diliğinden oluyordu. Peyniri, ekmeği uzatanı, kepçeyi tabağına boşaltanı, kapıyı açıp yüznumaraya götüreni de görmüyordu artık. Yalnız içine dönmüştü bakışları. Yüreğiyle de ko-nuşmuyordu. Ne bir duygu, ne bir düşünce. Jandarmanın, po-lisin inceleyen bakışlarını yadırgamıyor, aynadan sorarak bakan kendi gözlerini görüyordu onların kaşları altında. Saç-larını, şapkalarını, boyunlarını, çenelerini de görmüyordu on-ların. Saplantılı bir çift gözün daracık görüş alanında sımsıkı duyumsuyordu kendini; kendi gözleriymiş gibi görüyordu on-ların gözlerini. Acımasızlığını da görmüyordu o gözlerin.

Nice tututklunun, bu merdiveni basamak basamak tır-mandığını, son basamakta gökyüzü boşluğuna düşmüşcesine yaşamdan koptuğunu, bir uyurgezere dönüştüğünü acımasızca izlemişlerdi onlar. Acımasızlıkları kanıksamalarındandı belki. Dalında olgunlaşan bir meyvenin düşmesini bekler gibi gözler olmuşlardı hücredekilerin değişmesini, tükenmesini. Ya da hangisi önce düşecek dalından diye bahse giriyorlar mıydı ara-

larında, bit yarıştıracak kumar oynayan mahpuslar gibi? Her olaydan eğlence çıkarmaya bakan mahalle kahvesi müşterilerinin vurdumduymazlığıyla bahse giriyorlar mıydı aralarında?

Ne ki, bunların da bilincinde değildi Mustafa. Bir çift yabancı gözün, yakından görebileceği kadar küçük bir alanın içindeydi o. Polis ya da jandarma hücre kapısını üstüne kapatınca daha da daralıyordu o küçük alan. Gözleri duvarları da göremiyordu artık. Ellerini de göremiyordu. Bilinci, bir saat gibi, bir saatin kılcal milleri, küçük çarkları gibi sessiz işliyor, en kaba saba anılarına, birer ince ayrıntıymış gibi değinip değinip geçiyordu. Yaşadığının ayırımına varabiliyordu o zaman. Duvarlar, kapı üstünden gelen ışıkla aşırı parlak görünümünü yitiriyor, basbayağı bir hücre loşluğu içinde olduğunu duyumsatıyordu Mustafa'ya. Karısını, ana babasını, iş arkadaşlarını, eylem arkadaşlarını anımsayabiliyor, günleri saymayı beceriyordu. Ne ki, gelecek günlerin belirsiz karanlığını tasarlamaya, anıların yardımıyla geçmişin hesaplaşmasına girişmeye gücü yoktu. Bir düş, bir duygu, bir düşünce, bir çağırışım, içinde bulunduğu durumu açıklamaya yetmiyordu artık. Öfkeye boğuluyordu arasıra. Öfke itici gücüydü yaşamın. Sağlıklıydı onun için. Hele sövgüye dönüştüğü zaman öfkesi, soluk alıp verişini bile duyabiliyordu: "Dinini, imanını, sülâlesini s...tiğimin ..."

Bir içerinciyle sırtını duvara veriyordu sövdüğü zamanlar. Yeryüzünde herkes, her şey payını almalıydı bu sövgüden. Herkes, her şey sövülmeyi hak etmişti. Ama en çok sövülmeye değer bulduğu tüm yöneticilerdi. Binlerce yıl önce ölmüş, tarihin yazdığı, yazmadığı, ister Afrika'da, ister Amerika'da, ister Asya'da, ister Avrupa'da yaşayan, ya da yaşamayan kıyıcılardı sövgüyü hak edenler. Şu kadar milyon metre karelik yeryuvarlığı üstünde şu kadar milyon ya da milyar insan yaşıyordu be! Kim, hangi bokun soyu çıkabilirdi ortaya şurası benim diye? Ayırın, verin insana, bu yeryüzü yuvarlağından payını. En iyisi, bir dilekçe yazmalı Birleşmiş Milletler'e. Çık-sınlardı bakalım işin içinden. Ayırsınlardı yeryüzünden bir in-

sana düşen payı. Böylesi bir dilekçenin içeriğini anlayacak en akıllı adam Nehru'ydu belki. Demişti ki o:

"Öneriyorum. Dünyanın dört büyüklerinin başları, Truman, Churchill, Stalin, Mao, Himalayaların en tepesinde, anadan doğma çınlıçplak buluşsunlar. Birbirlerinin utanılabilecek her yerini görüp insan olduklarını anlayarak insanlığın durumunu görüşsünler..."

Görüşmezlerdi ama. Görüşemezlerdi. Görüşseler bile Nazım'ın deyimiyle 'bu midye kabuğu gibi kapalı, rahat' halk yığınları güler de geçerdi. Konunun kendileri olduğunu bile anlayamazlardı vurdumduymazlar.

Düşüncesi böylece öfkeye dönüşüyor, silkiniyor, kendine geliyordu o zaman. Hücre tüm ayrıntılarıyla görünüyordu gözüne. Arasına açılıp kapanan sürgülü delikten iki göz mü bakıyor; o da dikine dikine, öfkeyle bakıyordu o iki göze. Öfkesinin anlamını dile getiremiyordu. Yüreği de, kafası da konuşa konuşa yorulmuş, ya da sövgüyle dövüşür olmuştu. Düğüm çözülüyordu. Demek çalkalanan toplumlarda oraya, buraya savrulan bireyin bilinci iğne ucuyla açılacaktı. İğne ucuyla kazılacaktı düşünceler, duygular, iğne ucuyla kazanılacaktı zafer, iğne ucuyla oyula oyula aydınlığa çıkılacaktı bu karanlık tünelden. Güneş orda görülecekti. İnsanları eşitce ısıtan, meyveleri olgunlaştıran, yeşili çiçeklerle bezeyen, çağlayanların köpüklerini parlatan güneş. İnsanlar, tankları, topları, tüfekleri denizlerin kör karanlığına fırlatıp atacaklardı o zaman. Bir şenlik düzeni kurulacaktı dünyada...

Yalnız böylesine düşünebildiği zamanlar yaptığıнын bilincine varabiliyordu. Sözgelimi, usulca açıyordu yorganı, kendini en iyi anlayan belirsiz birinin, diyelim bilge devrimcinin usulca omzuna dokunduğunu duyumsar gibi oluyor, çarşafın buruşuk kıvrımlarını bile görerek giriyordu yatağına. Yazgısına boyun eğerken yüce duygularla titriyor, biten günün, ortalama altmış yıllık bir yaşamın yirmi dört saati olduğunu hiç mi hiç düşünmüyordu. Bu bir bayrak yarışydı ki, başkasının bıraktığı yerden kendisi almıştı. Sonsuzlukta yaşıyordu. Bayrağı bırakanla kendisinden alacak olanın arasındaydı şimdi. Bir

yazgıydı bu, ama kutsal bir yazgı. Övünmeliydi bu yazgıyı başkalarıyla paylaşmaktan. Böbürlenmeli, sonra uyumalıydı.

Kırk dördüncü gündü. Kapı açıldı:

"Giysin!"

Ceketini giydi. Ayakkaplarını bağladı. Doğruldu.

Dışarda kapıyı aralık tutuyordu görevli. Bakıştılar. Adamın, Nevzat ya da Ertuğrul olmadığına ayırımına varmıştı. Bugüne dek görmediği biriydi. Gördüğü ya da görmediği, belki önemsizdi bu ayrıntı. Ama Mustafa seziyordu ki, kendisi için az şey değildi bu ayrıntıyı gözlemlemek. Gözleri, burnunun ucundaki dar alandan daha ötesini görebiliyordu. Demek, canlıydı, diriymiş, yaşıyordu hâlâ.

Polisin yanıbaşında yürürken dışardaki kara geceyi gördü. İçinde bir şeyin koptuğunu duydu. Korkuydu bu. Ama korkuyu da itti yüreğinin bir köşeciğine. Okun yaydan çıkmak üzere olduğunu kavradı. Ama hangi ok? Nereye fırlatılıyor? Yay kimin elinde?

Diri diri basıyordu yere. Ölü ışıklarla aydınlanan karanlık koridorlar... Komiserin karşısına çıkarıldığı gün geçmiş olmalıydı buralardan. Benziyordu çünkü. Ama önemi yoktu bunun da...

Bir kapının önünde durdu polis. Kapıyı tıklattı. İçerden bir ses geldi mi? Duymadı Mustafa.

Kapıyı araladı, Mustafa'yı içeri aldı görevli.

Oda geniş, basık, ölçüleri sahneye uydurulmuş bir tiyatro dekoru gibi geldi ona. Geniş bir masa, masa lâmbasının ışığıyla aydınlanan, kâğıtlar, dosyalar, iki el.

Masa başında oturan subayın şişmanlığıyla gözlükleri belirliyordu önce. Yanındaki tutanak yazmanı da, o da bakışlarını çevirinişler, süzüyorlardı sanığı.

"Git."

Ardındaki görevli usulca çekilmiş, kapıyı kapatmıştı.

"Buyurun Mustafa Bey."

Sorgu yargıcının tombul elleri, karşısındaki koltuğu gösteriyordu:

"Oturun."

Mustafa sokuldu, oturdu.

Yargıç, masa üstündeki sigara paketine uzandı. Açtı kutuyu, masa üstünde kaydırır gibi uzattı:

"Buyurun."

Gözlükleri gerisinde iri iri görünüyordu gözleri. Elinden geldiğince yansız davranıyor, yüzüne duru bir anlam vermeye ya da hiçbir anlam vermemeye çabalıyordu.

"Teşekkür ederim."

Elini uzatıp sigaradan almamıştı Mustafa. Sorgu yargıcının yüzünde beliren gülümsemeyi de görüverdi hemen. Adamin burun kanatları şişmişti gülümserken. Şişmanlığı, soluğunu hırıltıya çeviriyor olmalı.

"Polisin sigarası alınmaz, değil mi?"

Doğrudan, devrimciler arasında konuşulanlara değinmesi şaşırtmıştı Mustafa'yı. Devrimci edebiyata bile girmiş, öyküleri bile yazılmıştı. Hakçası, insanı değil, robot insanı görürdü o tür öykülerde. Burada bile o safsataları aşmak rahatlatıcaktı onu:

"Yoo, hayır." diye uzandı gelincik paketine.

Yargıç, kibriti kaydırıp masa üzerinde. Sigarasını yakarken yenilgiye uğramışlığın ezikliğini duyumsadı.

"Mustafa Bey..."

Dinliyordu. Ama yargıcın ardındaki kitaplıktaydı bakışları. Sorgucunun baskısından kaçınmak isterken eski alışkanlığına sığındı böylece. Bir yerde, bir evde, kitaplık varsa, söyleşirken bile bakışlarını kaydırmaktan alakoyamazdı kendini. Hele ortadaki konuya katılmamışsa...

"... size sormuşlar." diyordu yargıç. "Ama söylememişsiniz....."

"Neyi?"

"Durun," dedi yargıç. Kendisinin konuştuğunu, susmasını, biraz beklemesini dokundurdu sesine verdiği belirgin bir değişiklik.

İnce gelincik sigarası, iki üç solukta yarılanmıştı.

"Bakın," dedi yargıç bir dosyayı açarak.

Kalın dosyanın sayfa aralarına koyduğu kâğıtlardan birini çıkardı:

"Şu imzaya bakın..."

Dosya önüne itilirken Mustafa az kıpırdama gereğini duydu.

"Kalkın, yaklaşın, bakın."

Mustafa doğruldu. Ergun'un imzasını tanıdı. Yalnız yargıç'ın değil, küçük masası başında oturan tutanak yazmanının da araştırmacı bakışları eziyordu onu.

"Tanıdınız mı?"

"Hayır."

"En yakın arkadaşınızın, Ergun Atılğan'ın. İmza pek hatırlanmaz, ama yakın arkadaşınız, bilirsiniz diye gösterdim size."

"Benziyor."

Bir renk dalgası geçti yüzünden sorgu yargıcının:

"Benzemiyor," dedi kesin bir sesle. "Onun imzası bu. Oturun."

Oturdu Mustafa. Parmakları arasındaki sigara sonuna gelmişti. Masadaki tablada söndürdü.

"Okuyorum," dedi sorgu yargıcı.

Bir düş dünyasındaymış gibi dinliyordu Mustafa. Örgüt ilişkileri, belirli günlerde, hücre toplantısı amacıyla buluşmaları, Ergun'un ağzından, ama bir mahkeme tutanağı sözcükleriyle okunuyordu önünde. Ayhan'ın adı geçiyor, Demiray ile Orçun'un kendisiyle birlikte bir hücre oluşturdıkları da anlatılıyordu. Parti sözcüğü sık sık yineleniyordu.

Başı dönüyordu Mustafa'nın. Düşünemiyordu. Daha doğrusu, bir şey kalmıştı düşünebildiklerinden kala kala. Hiçbir şeyi, hiçbir suçlamayı kabul etmemek. Sorgu yargıcı, parmağının ucuyla satırbaşlarını arıyor, yavaş yavaş, mırıl mırıl, ürktmeden okuyordu.

İçine çevrilen gözleri, yargıcı da göremiyordu artık. Yok olmak, erimek, yerin dibine geçmek istiyordu. Önünü görmediğinin bilincine varmaktansa, gözlerini kapamayı yeğ-

liyordu. Yargıç okuyup tümcesini bitiriyor, o ufaldığını cılız sesiyle ele vererek:

"Hayır." diyordu. "Hayır."

"....."

"Hayır."

"....."

"Yalan."

Yanıtlarını kesmesini eliyle önledi yargıç:

"Dinleyin, okuyorum." dedi. "Bu en yakın arkadaşınızın itirafı... Şu...."

Masadan bir kâğıt alıp salladı. Elyazısıyla doldurulmuştu sayfalar:

"Fuat Aral'ın itirafı. Kendi elyazısıyla."

Düş dünyasından silkinip çıkamıyordu. Boş boş bakıyordu sallanan kâğıda.

Kâğıdı bıraktı sorgu yargıcı. Bir başka sayfa araladı dosyadan:

"Bu da Halil Rifat Ayça'nın ifadesi..."

Tanımadığı ad karşısında silkinmişti Mustafa. Bu davranışı gözünden kaçmadı yargıcın:

"Hayır, hayır," dedi akıllı bir yatıştırıcılıkla. "Siz bunu tanımazsınız. İl sekreterinizdir bu. Yani legal partilerde il başkanının yerini tutar. Okuyorum..."

Okuyordu. Ergun, Ayhan, Mustafa üçlüsünden, Mustafa, Demiray, Orçun üçlüsünden oluşan hücreleri anlatıyordu o da. Yumuşak yumuşak okuduklarının, şaklayan birer tokat etkisi uyandırdığının ayrımındaydı yargıç.

"Yalan..."

"Hayır..."

Bu cılız seslere de aldırıyordu. Öylesine inanmadan, öylesine ürkek söylüyordu sanık. Dosyayı biraz sertçe kapattı, o kadar. Ama davranışındaki öfkeyi ele vermedi yüzü. Tam tersi, gülümsüyordu üstperdeden. Bakışları soruyordu sanığa, dostca bir söyleşideymiş gibi sabırla yanıt bekliyordu.

İşte, kendinden geçmiş gibi duruyordu sanık. Sersemlemişti, belli. Söyleyecekti, er geç söyleyecekti. Ne suçlular

geçmişti önünden. Bunun onlardan bir ayrımı yoktu. Sözümona düşündüğünü açığa vurmaz gibilerden duruyordu sanık. Oysa bakıştan, ürperişten, sigara içiştten, oturuştan anlardı o. Ne türden bir sanıkla karşı karşıya olduğunu hemen kestirirdi. Şunca sanık arasından falakaya, tabutluğa, türlü gözdağına karşın söylememekte direnen iki elin parmaklarıyla sayılacak kadar azdı. Kimi aydıındı, kimi işçi, kimi de komünistlik oynamaya alışık, sözde deneyden geçmiş bir iki ahmak... Bu Mustafa Taşkesen onlardan değil, bu belli. Söyleyecek. Ama nasıl? Karısıyla görüştürüldüğü gün ağlamış. O ağlamasına bakıp bülbül gibi ötmeye hazır olduğunu sanmakta yanılmışlardı. Sanatçı mizaçlı. Çabucak duygulanır böylesi, onun için ağlamış. Hücreye kapatılır kapatılmaz gözyaşlarını tutamayan muhallebi çocukları var ya, o türden değilmiş bunun ağlaması. Zemberek gibi boşalıvermemek için sinirlerini uyanık tutmasını biliyor. Karısıyla görüştüktan sonra boşalıvermediğine göre... Genellikle sanatçı mizaçlardan beklenir gevşeme. Bunların arasında da yaygın bir kanıdır bu. Demek ki, her sanatçı mizaç öyle değil. O sanık subay nasıl boşanıvermişti. Sorulmayanları da söylemişti. Günlerce sürmüştü anlattıklarını yazdırmak. Tutanakçının parmakları yoruluyordu. Sordukça boşalıyordu çağlayan gibi. Bir yandan da ağlıyordu hüngür hüngür. Hani hristiyanlar, kiliseye gidip papaza günah çıkarırlar ya, öyle.

Bu ona da, onun gibilere de benzemiyor. Ergun Atılğan da güçlük çıkarmadı oysa. Önünde dosya açıp öbür sanıkların suçlamalarını bile okumak gerekmedi. Mustafa'dan, Ayhan'dan, il sekreterinden söz edince kavrayıverdi soruşturmanın ne aşamada olduğunu. Hele Fuat Aral. Önce direnecek oldu, sonra boşanıverdi. Ne dayak, ne baskı, ne gözdağı. İşkenceyi kendi kendine etti. Kendi işkencesinden kurtulmak için dolduruverdi şu sayfaları. Bu da öyle yapacak. Ya yazacak, ya söyleyecek. Ama yormasa... Biz çok mu istiyoruz sanki dövme, sövmeyi? Bu enayiler, poliste, adamı adamlıktan çıkarırlar diye bellemişler. Döverler, söverler, inim inim inlettirler. Oysa başarı, dövmeden, sövmeden almaktır sözü. Dövülmeyecekler, sö-

vülmeyecekler, yine de bülbül gibi ötüp kendilerinden utanacaklar, kendilerini aşağılayacaklar. Belli, şu Mustafa'nın onuruna dokunuyor. Arada bir çıkar böyle enayi. Söyleyecek, ama kıramıyor onurunu. Yoksa kim katlanır o iki metre karelik hücreye günlerce? Kim katlanabilir bunca gün dünyadan, insanlardan kopmaya, yalnızlığa? O şair ne demişti? Mehmet Fira'ydı adı. Yüzüne karşı okuyunca suçlamaları, gevşeyivermişti. Bu da onun sıkıntısı içinde.

"Neden yoruyorsunuz kendinizi de, bizi de? Bir sigara daha alın."

"Hayır, teşekkür ederim."

Uzanamamıştı sigaraya. Ardarda duman çekmek istiyordu ciğerlerine, ama kıpırdamıyordu. Yargıç'ın bağa gözlüklerini, gözlük camı ardındaki iri gözlerini, kalın dudaklarını bir tül perdesi gerisinden görüyordu. Tiyatro dekoru içindeymiş gibi. Sert bir aydınlığı vardı masa lâmbasının. Kâğıtları, dosyaları parlatıyordu. Renkler belirginleşiyor, çizgiler kalınlaşıyordu.

Sabırla bekledi yargıç. Söyleyip söylememekte özgür bırakmıştı sanığı. Kaşları çatık değildi o komiser gibi.

"İyice dinlediniz mi?"

"....."

"Doğru mu bunlar?"

/"....."

Sararmış yüzüne baktı sanığın. Burnunun ucunu göremeycek denli sersemlemişti, belli. Üstüne gidip ayıltmanın gereği yoktu. Bir yanlış davranış diriltebilirdi onu. Sabırla bekleyip dalından düşmesini beklemekte en iyisi. İşte, gözlerini yumdu. Oyun mu oynuyor bu? Yoksa uyuyor mu? Neden gözleri kapalı? Derin derin düşünüp içinin sesini mi dinliyor? Yenmek mi istiyor yüreğindeki sözümona erkekliği? İşte, aralıyor gözkapaklarını. Dudakları oynuyor, işte.

"Evet..."

Gülümsemi yargıç. Düş dünyasındaki davranışlar gibi bu gülümseme büyüdü Mustafa'nın gözünde. Bakışları dosyaya kaydı. İşte, şu kâğıtların arasındaydı tümü de. Arkadaşlıkları da, söyleşileri de, toplumsal savları, düşünceleri de. Neydi o sav-

lar, o inançlar, o arkadaşlık tutkuları, örgüt bağları? Yazık! Tümümüze yazık! Bana da, onlara da, her şeye de. Bir balon patlayıvermişti iğne ucuyla. Bir sabun köpüğü sönmüvermişti üflemeyle.

Usulca uçurdu gülümsemesini yüzünden yargıç. Sanık belli belirsiz "evet" demişti daha. Diri, canlı değildi, ağzından çıkan sözün bilincinde değildi. Belki unutuverirdi ne söylediğini. "Evet" demişti, ama kıpırdamamıştı koltuğunda. Ürkütmemeliydi. Kovuğuna giriverirdi yılan gibi. Tut kuyruğundan, çek sonra. Kopardı kuyruğu, ama güçlük çıkarırdı tüm gövdesini ele verinceye dek. Susmalı daha. Biraz daha boşmalı sessizlikten. Bekledi, bekledi:

"Şimdi mi alalım ifadenizi, yoksa..."

"Hakim Bey," dedi fısıltılı bir sesle Mustafa. Koltukta küçülüyor, yapışıyordu oturduğu yere. "Şimdi... Yalnız... Bir dakika yalnız kalabilir miyiz?"

Tutanak yazmanı için ilginçti önünden geçen sanıklar. Çeşit çeşitti hepsi. Her birinin sorgu sırasındaki tepkileri, kiminin boşvermesi, kiminin ağlaması, kiminin önce direnip sonra gevşemesi, kiminin yaptığına yapacağına bin pişmanlıkla geçmişiyse alay ederek her türlü eylemini anlatması, arada bir de olsa kiminin sonuna dek direnmesi, başka yöntemlerin uygulanması için gönderilmesi, suçlamanın birazını kabul etmek zorunda kaldıktan sonra ifadeye çekildiğinde düşman düşman konuşması, hepsi hepsi ilginçti. Birkaçı da böyleydi işte. Yalnız kalıp yargıçla, öyle söylemek istiyordu suçunu. Oysa tutanaksız olur mu? Yargıç da şimdilik hoş görüyordu bu tür isteği.

"Çık sen," demişti yargıç.

Sessizce çıkıp gitmişti yazman. Yargıç, onun çıkışını gözleriyle izlemeyi yeğledi. Kapı kapandıktan sonra usulca dönmüştü sanığa. Amacı sormamak, söyletmekti. Susuyor, konuşmuyor. Niçin yalnız kalmayı önerdi öyleyse? Yoksa bu da onun gibi mi yapacak? Neydi adı? Hani o Mehmet Fira... Şaırmış. O da böyle yalnız kalmak istemiş, yalnız kalınca da demişti ki: "Doğru. Girdim partiye. Okuduklarınız doğru. Söy-

leyeceğim de. Her şeyi biliyorsunuz. Yalnız hakim bey, vereceğim bilgiler gizli kalsın, sizde kalsın. "Bu Mustafa da onun gibi söylse? Olamaz ki... Önce polisle işbirliğine hazır sanmışım Mehmet Fira'yı. Araştırsam belki bu isteğini yakalardım. Orasına bakılırsa çoğu sanıkta yakalardım bu isteği. Ama içini dışını döktükten sonra işbirliği önerisinde de bulunmamıştı. Utancını altememiyordu yalnız. Bunun gibi. Söyleyecek, ama cezaevine girip arkadaşlarının arasına karışınca, söylememiş olmanın cakasını satacak. Aldatabilir miydi kendisini? Ah, ah... Olabilse de yerine getirilebilse önerisi. Cezaevine gidecek, ama dosyaya ifadesi geçmediği için söylememiş gözükecek. Cezaevinde, ikinci bir cezaevi koymuş olurduk yüreğine. Ayrıntılı bilgi verirse, yani alırsak ağzından, o bilgiyi nasıl edindiğimizi anlayabilmek için kafa patlatır arkadaşları. Mehmet Fira da, onun gibiler de bir kuşku çemberi içine düşerler sonra. Her gece ranzasına çekildiğinde yüreğini sıkır o çember. Sıkır mı acaba? Türlü türlü oluyor bunlar da. Önünüzde ağlayıp zırlayanı oluyor, sorulmayan bile söyleyeni oluyor, cezaevine gidip arkadaşlarının arasına karışınca aslan kesiliyor yeniden. Bir iki yüksek bürokrat çocuğu çıkmamış mıydı karşıma? Babası ya da amcası ya da hatırlı bir milletvekili, bir bakan gimmedi miydi araya? Onun yanında boynu bükük, gözü yaşlı, ben ettim siz etmeyin der gibi... Ama sonra? Bize nasıl günah çıkardıysa, gitti, arkadaşlarına günah çıkardı cezaevinde....

Şimdi bu sersem de kendisiyle boğuşuyor. Yumuşak görünmeli, boşaltsın içini...

Yan gözle, yazmanın kapıyı kapayışını izlemişti Mustafa da. Sonra sanki gözünün biriyle yargıcın bakışını, ötekiyle de kalın dosyayı görmüşü. Yüreği ezile ezile, kendi sözüne inanimadan yargıca sormak geliyordu içinden: "Doğru mu bunlar? Doğru mu okuduklarınız?" Dosyada yazılı olanlar utan-dırıyordu Mustafa'yı. Toplumcu olmak için, bir inancı benimsetmek için kimse zorlamamıştı onu. Toplumsal işlev yükümlenenler, yatkınların çevrelerinde döneniyorlardı, bu belli. Ama eninde sonunda, son yargı, kişinin kendisinde bitiyordu.

Kendisi için ne denli böyleyse bu, dosya sayfaları arasına imza koyanlar için de böyleydi. Bir inançta anlaşmışlar, sonra bir örgütte toplanmışlardı. Birbirlerine verdikleri ilk söz, gizlilik gereklerini yerine getirmek, tüm işkenceye, baskıya karşın susmayı bilmektir. Susmayı bilemeyince, ilk gereğe uymayınca hiçbir anlamı kalmıyordu yaptıklarının. Yaptıkları neydi? Düşünmek, okumak, konuşmak. "Yazık! Yazık bize!" diye geçiriyordu içinden. "Yap et, sonra bu... Sarıl birbirine, geleceğe güven, en iyi arkadaşımın, yoldaşımın de, kapatılınca, en iyi arkadaşlığı da, yoldaşlığı da unut, yapıp ettiklerini söyle bir bir..."

Ah, şu düşündüğünü yüksek sesle söyleyebilse, kahkaha atarak söyleyebilseydi. Önce kendiyle alay edebilmeli, bir hiç, bir zavallı olduğunun bilincine vararak kendini aşılayabilmeliydi. Utancını böyle yenebilirdi ancak. Utancını bir kişi görebilecekti yalnız. O da bu yargıç. Onun görmesi de kaçınılmazdı. Kapıdan çıkan yazman, sıradan biriydi belki, ne insanın değerini, ne de hayvanın değersizliğini bilirdi. Erdemmiş, gönlü yücelikmiş, umursamazdı belki. Onun da bilmesi, bu utanç verici davranışı, köpekşi başeğışı onun da görmesi, sonucu ne değiştirir, ne de etkilerdi. Ama tükenişinin kendinde saklı kalmasını istiyordu Mustafa. Tükenişi kısaltmak istiyordu. Bir anda bitmeliydi her şey. Ezilme, tükenme süresi uzadıkça daha çok şey gidecekti kendinden:

"Şimdi vereyim ifademi," dedi. "Size..."

"Öyleyse bir kâğıtla kalem verelim size de, yazın."

"Yazacağım uzun değil ki. Burda da yazarım."

Acıyı kestirip atmak, bitirmek istiyordu. Kalem kâğıt sürülmüştü önüne.

Ayağa kalktı. Mürekkepli kalemi aldı, kâğıdı çekti ivediyle yazmaya başladı: "Beni partiye Ergun Atılğan aldı. Demiray ile Orçun ile hücre..."

Gerisini yazamamıştı. Baş dönüyordu fır fır. Dosyaya ilişti gözü. Açık seçik göremiyordu onu, ama açık seçik göremediği başka şeyler de vardı. Yalanla dolanla sarılmış sandı kendini. Yalandı tümü de, uydurmaydı. Devrimcilerin arasına

sızmışlar, neler düşündüklerini, neler konuştuklarını öğrenmişler, her sanık için düzenledikleri ifadeleri şu dosyaya doldurmuşlardı. İmzalarını uydurmak zor bir şey miydi sanki? Belki Ergun'un alt kattaki evinin arka avluya bakan penceresine, kendisinin çatı katındaki evine, küçük balkonuna mikrofonlar koymuşlardı. Konuşulanları dinledikten sonra düzmece tutanakları böylesine gerçeğe uygun düzenlemesini becerirlerdi.

Ne yargıcı gördü gözü, ne kâğıdı, ne kalemi, ne de ellerini. Gürleyivermişti sesi:

"Yalan! Yalan! Yalan! Hepsi yalan!"

Elinden fırlayan kalemin taban tahtasına tak tak vuruşuna, sıçrayışına ürpertiyle baktı. yırtıp buruşturduğu kâğıt top gibi çıkmıştı elinden. Bu arada sarı bir renk dalgasının yargıcın yüzünü yalayıp geçtiğini de gördü, gövdesinden beklenmeyen ivedi bir kıpırtıyla elinin, masa üstündeki zil düğmesine kaydığını da gördü. Dışarda, kapı üstünde çınlayan zil sesi tamamladı her şeyi.

"Kendine gel! Nerde olduğunu bil! Yumuşak huylu atın çiftesi pektir!"

Yargıcın bağırması zil sesine, zil sesi iri yarı polislere, polisler çıplak odalara, odalar kalın sopalara peşpeşe bağlandı kafasında. Şimdi falakayı düşleyebiliyordu yalnız. Falakaya yatanlar da ne istediklerini iyi biliyorlardı. Gönül rahatlığıyla indirebilirlerdi sopaları. Ah, ah, evet demişti bir kez...

"Yumuşak huylu atın", "pek çiftesi"ni göstermesi yetti Mustafa'ya. Birdenbire benimsemişti yumuşaklığı:

"Hakim bey, yorgunum... Özür dilerim..."

Kapı açılmıştı zil sesine. Yazman girerken, yargıcın karışındaki yerine oturuyordu. Onun yumuşamasını akıllı bir yumuşaklıkla karşıladı yargıç. Masanın başında bitiveren yazmana boş su bardağını uzattı hemen:

"Su," dedi, "bir bardak su getir bana."

Yazman kapıyı kapar kapamaz sanığa döndü yargıç:

"Oyun oynamıyoruz burda."

Su bardağını uzatırken başka, yalnız kalınca bir başka oluvermişti adam. Aklın da, üstünlüğün de onda olduğunu dü-

şündü Mustafa kıvrana, kıvrana. Bir şey daha düşündü. Komiser "köçek" demişti kendine, bu adam "oyun"dan söz ediyordu. Kim oynuyordu oyunu? Mustafa mı? Onlar mı? Üstelik düzmece bir dosyayla aldatıyorlardı sanığı.

"Hakim Bey," diye söylendi soluya soluya, "sahte olamaz mı bu dosya?"

Yargıcın gözü, gözlerindeydi. Öfkelenmeden bakıyordu. Hücrede yarı deliye dönenleri avutmayı, onlara sabırlı davranmayı öğrenmişti çoktan.

"Olur mu Mustafa Bey, olur mu öyle şey? Aylardır uğraşıyorum burda..."

Büyükce bir kâğıdı açıp kapadı. Aile düşkünlerinin tuttuğu soyağacı türünden birtakım çizgiler, yazılar vardı kâğıtta:

"Örgütü çözmek için..."

"Ama..." dedi Mustafa, gerisini söyleyemedi.

Aşağılanmak, alay edilmek, gülünç duruma düşmek istemiyordu. Önce kendiyile alay etmeliydi bunu önleyebilmek için. Dilinin ucuna geleni söyleyemiyordu: "Yap et, sonra gel, bülbül gibi öt."

Bunu söyleyip hem gülmek, hem güldürmek istiyordu. Bülbül gibi ötmeye hazır olduğu anlamına alınmasından korkuyordu uyanık bir yanıyla.

"Hakim Bey..." dedi. "Yorgunum, özür dilerim, bir başka zaman..."

Halden anlar bir davranışla zil düşmesine uzandı yargıç. Zil sesi cınladı dışarda. Kapı dibinde miydi tutanak yazmanı? Hemen giriverdi içeri. Elindeki su dolu bardağı masaya bıraktı.

"Mustafa Bey'i götürsünler yerine."

Mustafa gizli bir sevinçle kalktı ayağa. Masa başından ayrılırken başını eğerek selâmlamayı unutmadı. Yargıcın anlayışına bir küçük teşekkürdü bu. Oh, kurtulmuştu ya şimdilik... Daha söylememişti ya... Birkaç saat olsun, birkaç gün olsun geciktirmişti ya...

Hücreye girer girmez gezinmeye başladı. Sevinci kısa sürmüştü. Bir düşünceye başlayamıyordu. Bir düşüncenin so-

nunu getiremiyordu. Gezindiğinin, gördüğünün, sigara içtiğinin ayrımında değildi.

Yatağa da öyle girdi o gece. Uykuya da öyle daldı. Ne düş gördü, ne de derin bir uykunun doyumsuz erincine vardı.

Sabah gözünü açtığında da öyleydi. Ne derin uykunun dinlenmişliği, ne ezilmişliğin yorgunluğu, ne de bundan sonra olacaklar... Dakikalar, saatler geçiyordu yine de. Müdüriyet'ten koridorları dolana dolana , yankılana yankılana uğultular geliyor, ama o işitmiyordu. Ayak seslerini, polislerin ya da jandarmaların fısıltılarını, hücre kapılarının açılıp kapanışını da işitmiyordu. korkusu da yitip gitmişti içinde. Elini sinirlilikle alnında gezdirmesi, saçlarını bastıra bastıra parmakları arasına alması, bir duygusunu altetmek güdüsünden değil, alışkanlıktandı artık. Akvaryumda bir balık gibi dönenip duruyordu öylece. Yaşayan, ama yaşadığının bilincinde olmayan bir yaratıktı ki...

Kapı açıldı. O polis mi? Hani canım, yargıcın yanında oturan tutanak yazmanı mı o? Önemi yok. O olmuş, başkası olmuş, ilgilendirmiyor Mustafa'yı. Somyaya ilişmiş, öylece otururken açılmıştı kapı. Ayağa da kalkmadı. Başını çevirmiş, boş boş öyle bakıyordu adama. Adam fısıltıyla mı konuşuyor, ne? Diyordu ki:

"Hakim Bey yolladı bunu. Bu kâğıdı, kalemi. Yazacaksınız..."

Tek çizgili kâğıtla, kurşun kalemi alıyor oturduğu yerde. Kapı kapanırken de, elinde kâğıt kalem, kıpırtısız kala kalıyor, yine öyle.

Ne yazacak kâğıda? En kısa, en kestirme, sözümona en baştan savma biçimde çiziktirecek. Fuat Aral sayfa sayfa yazmış, öyle yazmayacak. Ergun Atılğan sayfa sayfa söylemiş, üstelik imzalamış altını. Öyle söylemeyecek. Birkaç sözcükle kapatıverecek işi. Keşke o gece, hangi geceydi o, evet, dün gece

yazdığını yırtmasaymış bağıra çağıra. Şimdi bir kez daha yazmanın acısını duyumsamayacaktı yüreğinde. Yazdı: "Beni partiye Ergun Atılgan aldı. Beş lira aidat verdim. Demiray ve Orçun ile hücre kurdum." İmza atmadı. Tarih de koymadı. Yalnız adını yazdı altına. Bekledi.

Bunlar bildikleriydi yargıcın. Yazmakta bir sakınca yoktu. Hem bunları söyleyip başkalarını söylememek başarıydı belki. Örneğin ne Ayhan'ın, ne Fuat Aral'ın, ne de avukat İlhan'ın adını yazmıştı kâğıda.

Kalktı, gezindi. Bomboş, anılardan, çağırışimlardan uzak. Saatler nasıl geçiyordu?

Kapı açıldı:

"Yazdın mı?" diye sorarken kalçasından yukarısıyla hücreye eğilmişti adam.

Mustafa aynı biçimde oturuyor yerinde. Kâğıdı aldığı zamanki gibi görünmek güdüsüyle az önce oturuvermişti somyanın aynı köşesine. Uzattı kâğıdı, kalemi. Kapandı kapı. Ama birdenbire kapandı. Küt diye büyüdü sesi Mustafa'nın kulağında. Sürgünün çekilişi daha da gümbürtülü geldi. Çoğalıyor, uzuyordu sesler. Birden fırladı yerinden. Kulak veriyor, cankulağıyla dinliyordu sesleri. Anlamını bilmeli, ayırmalıydı. Ne söylüyorlar, ne konuşuyorlardı? Kuşkusuz, kendisi hakkında. Az önce vermişti ya bilgiyi. Koca bir duvarda delik açılmıştı. Çizgili bir kâğıt üstündeki üç satırlık yazıyla. İşte, bak... Takır takır ayak sesleri. Sanki koşuyor adam. Adımlarını açıyor, bir sıçrayışta beş metre uçuyor. Bitenle başlayanın aralığında, zamanın koptuğu bir yerde duruyor Mustafa. Gidip geldi iki adımlık alanında. Soluyor. Gözleri bir şeyi görmüyor. Kendi içine çevriliyor. Gazete büyüklüğünde bir beyazlık açılıyor gözleri gerisinde.

Görebildiğinin tümü, o küçük beyaz perdede şimdi. Canlı, kıpır kıpır. Gözleri de yuvalarında oynuyor kıpır kıpır. Gözlerinin her kıpırtısında yeni bir şey görüyor, her kıpırtısında yeni bir şey duyuyor kulakları. İşte, Ankara'daki çatı katı evinin daracık balkonu, kırmızı kiremitler. Aralarında ne var? Bir mikrofon, ufacak, pırl pırl parlıyor. Üstünde küçük küçük de-

oh, kan akıyordu sol kaşından. Ama azdı bu kan, az. Bir yumruk da tepesine.

"Korkak!"

Ne kan, ne bir acı. Gezindi. Vurdu kafasını duvara. Bir tıkırtı. Gözetleme deliği açıldı. Dikine dikine baktı iki göze, insan gözü olduğunu düşünmeden. Gözetleme deliği kapandı. Gezindi yine.

Olaylar baştan başlıyor gözlerinin gerisinde. Ufak sinema perdesine benzeyen beyazlığın üstünde.

"Söyle!"

Yere yatırılmış Ergun. Ayakları havada. Başında da üç ızbandut, hayır, dört ızbandut. Sopalar kalkıp kalkıp iniyor. Tanrım, nasıl da dayanıyor Ergun bu acıya?

"Ben dayanamadım."

"Ben dayandım." diyor Ergun, ama ağlıyor, sızlıyor sesi.

"Üstelik dayak da yemedim."

"Geber!"

"Gebereyim."

Kafasına indirdiği yumruk bozuyor beyazlığın üstündeki görüntüyü. Avukat İlhan'ı yanbaşıda görüyor, soruyor:"Nereye varır bunun sonu?"

"Görüyorsun nereye varır..."

İnip kalkıyor sopalar. Soruyorlar:

"Hulki Erez de var mı, söyle!"

Aynı anda iki elinin yumruğu kafasına iniyor Mustafa'nın.

"Hulki de varsa? Hulki'yi de getirdilerse?"

"Mustafa'nın babası da var mı, söyle!"

"Babamı da soruyorlar Ergun'a."

"Ağbisi de sizden mi, söyle!"

"Ağbimi de soruyorlar Ergun'a."

Soruşturmanın ardı arası gelmiyor, sürüp gidiyor kafasının içinde. Kulaklarını tıkıyor, yine geliyor sesler. Bir duvardan bir duvara attı kendini. Dinmeli bu sesler, görmemeli gözlerinden girip; beynini tırmalayan bu görüntüleri. Sıkıyor, eziyor kafasını avuçları arasında. Ama yeniden başlıyor, yeniden yere yatırılıyor Ergun. Yeniden evine giriyorlar İlhan'ın, yeniden ko-

lundan tutuyorlar. Onlara seslenmek istiyor içinden, sesini duyurmak istiyor:

"Ben ihanet ettim."

İşittiremiyor ama.

"Duvara yazayım."

Kibrit çöpünü öylesine sıkı yakaladı ki dibinden, demir çiviyi gibi bastırda taşlaşmış duvara. Tımaklarının da yardımıyla yazabildi sonunda: "İhanet ettim."

Hain olduğunu söylüyor işte, bıraksalar ya peşini artık. Ama hayır, bırakmıyorlar. Yeniden başlıyor dövmeler, soruşturmalar, babasını, ağabeyini, Hulki'yi sormalar. Gık demiyor Ergun.

"Ben senin gibi değilim. Ben aşağılığın biriyim, Ergun. Ben artık yaşayamam, Ergun."

Valizi açtı. Plastik kaplı aynayı çıkarıp vurdu çizinin üstünde. Kırıldı ayna. Camın en keskin yeri burasıydı işte. İnsan ölmek isteyince de canına burdan kıyar işte. Bileği üstünde candamarını gördü. Bastırdı derisine, kaydırda camın en keskin ucunu. Kanamıyor bile. "Neden kanamıyor? Ölmek istemiyor muyum yoksa ben? Yeterince güç harcamıyor muyum? Şişti damarım, bak. Canını koruma güdüsünden mi bu?"

Ergun'un alaycı bakışı, gülümseyen yüzü beliriyor dar bezazlıkta. Acılı. Hem kendine, hem Mustafa'ya:

"Sende canına kıyacak güç olsaydı, enayi..."

"Doğru, canıma kıyacak güç yok bende."

Kalktı, dört döndü hücrede.

"Bir uyuyabilsem."

"Uyu."

Yatağa attı kendini. Gözlerini yumdu. Ama yine aynı görüntüler. Yine aynı kıpırtılar, aynı sesler, dayaklar, dayaklar, dayaklar... Ergun gık demiyor be!

"Söyle Ergun, söyle. Söyle de kurtul."

"Sen kurtuldun mu?"

"Kurtulmadım, doğru. Artık yaşam yok bana. Dostluklar yok, el sıkışma yok. Kitap yok, söyleşme yok, öpüşme yok, cinsel birleşme yok, düşünme yok... Uyku, biraz uyku... Ne

olur, anam, ne olur anacığım, kucağına al beni... Emzir beni, uyut beni... Öldürün beni..."

"Ölemezsin sen..."

"Ölemem ben. Ben aşağılık, bencil, rezil. Ölemem ben. Kandım, aldandım ben. Korkumdan aldandım, inandım o yazılara, o dosyaya... Kandırdılar, körpecik bir çocukmuşum gibi kanıma girdiler benim. "Yumruğu kafasında patladı yine. "Kan geliyor elime. Aksın kanım, boşalsın. Kanımı göreyim."

Beyaz çarşafa sürttü elini. Kan. Kıpırmızı. Ama az. Bu kadar kan akmasıyla ölür mü insan?

"Ölmez!"

"Öyleyse vur duvarlara kafanı!"

Tak tak vurdu duvarlara kafasını.

"Ölebilirim de. Canımın yandığını duyuyorum, bak."

"Canın tatlı senin."

"Canım tatlı benim."

"Benim canım can değil mi, Mustafa?"

"Sen canlar canısın, Ergun. Sık dişini, söyleme. Ben öldüm, sen ölme!"

"Öl be, öl!"

"Ölemiyorum, Ergun, ölemiyorum. Uyuyayım diyorum, uyuyamıyorum. Uyusam, uyusam. hiç uyanmasam..."

Dışarda gecenin yürüdüğünü duyumsayabilmişti. Sabahı iple çekebilme isteği gizli bir sevinç veriyordu içine. Diri sesleri, canlı sesleri, uğultuyu, ayak takırtılarını duyabilse belki her şey sona erecekti. Dış gerçeikle içindeki gerçeğin arasındaki boşlukta durduğunu düşünebiliyordu böylece. Bir anlık umut kararıveriyordu birden. O sesler, o görüntüler doluyordu kulaklarına, gözlerine. Yirmi dört saat dayak yiyebilir mi bir insan? Oh, zamanı düşünebilmişti. Sabahın ışıltısı hücreye girmezdi, ama işte, bir ucundan yakalayabilmişti onu

"Tık! Tık!"

Kapıyı açan jandarmanın şaşkın bakışını, araştırmacı bakışını gördü. Ne bir soru, ne bir söz, duruyordu öylece. "Görüntüler yalan mı? Sesler yalan mı?" Işıltılı bir soruydu bu, ama geçip gidiveriyordu. Kopan zamanı bağliyamıyordu içinde.

Önüne düştü jandarmanın. Yüznumaraya girdi, çıktı. Oraya her girişinde uçamayan güvercini anımsardı, bu kez anımsadı.

Yüzünü çırpıstırdı muslukta. Eline gelen şişlikle, kaşları arasında pıhtılaşmış kanla jandarmanın araştırmacı bakışını birleştirdi kafasında. Bir uyanıklıktı bu, ama yaşama sevincine dönüşemiyordu.

Yine jandarma önünde girdi hücreesine.

Öğleye doğru açıldı kapı. O adam. Elinde kepçe, yanında da jandarma.

"İstemem."

Kapı kapandı.

"Uyuyabilsem..."

Yatağa girdi. Ne oluyorsa, gözkapaklarının gerisinde oluyor. Ergun'u yere yatırılmış, ayaklarını havaya kaldırmış gördü. Fırladı yerinden. Duvara kazıdığı yazıyı okudu. Bir yandan da söyleniyordu içinden, Ergun'a doğru. "Tamam, ihanet ettim. Adam değilim ben, tamam. Dur, Hakim Bey, yeter, Hakim Bey! Dövmesinler Ergun'u!"

Yeniden başlıyor dayaklı soruşturma.

"Söyle!"

"Hulki Erez de var mıydı?"

"Babası da var mıydı Mustafa'nın?"

"Ağbisi de var mıydı?"

Dört dönüyor, kafasını iki eli arasında eziyordu Mustafa: "Susun be! Gidin be! Yeter be! Ne olur, Hakim Bey, yetsin bu! Yetsin!"

Birden gözlerini açtı sırtını duvara vererek. Kapıya baktı. Değişik bir düşünceydi aklına gelen. Gözlerinin oynaklığından belliydi bu. "Kaç saat oldu? Otuz beş saat mi, kırk saat mi? Kırk saat dövülür mü insan?"

Tak tak vurdu kapıya. Tıkırtının yüksekten oluşu koş-

turmuştu polisi. Hemen açıldı kapı. Onun sorulu bakışına kararlı, kesin baktı Mustafa:

"Beni Hakim Bey'e götürün!"

"Bir dakika." dedi, kapadı kapıyı polis.

Yargıç'a duyuracağını sezinledi Mustafa diri bir yanıyla. Çağıracağını da sezinledi. Pantolonunu, ceketini giydi, ayak-kabıplarını terlik biçimi geçirdi.

Az sonra polisin önünde hızlı hızlı yürüyordu koridorlarda.

Kapıyı vurup araladı polis. Geri çekildi, önce Mustafa'yı aldı içeri. Kapıdan içeri girişi, kafasında açılan beyazlığın üstüne düşmüştü, tüm davranışlarını ayrıntılarıyla orda gözlemliyordu Mustafa. Belleği gerilere uzanıyordu. Bir öyküsünde anlattığı o zavallı adama benziyordu şimdi kendi de. Mahalle arası berberiydi zavallı adam. Vergi dairesine gitmişti ayaklarını sürüye sürüye, ağlamaklı. "Bu vergi çok!" diye bas bas bağırmıştı. Devlet kapısının vurdumduymazlığı çileden çıkarmıştı adamı. Dükkânına dönünce, derdini anlatamamanın çılgınlığıyla söylenmeye, bağırıp çağırmaya başlamıştı zavallı adam. Mustafa'ya o adamı anımsatan zavallılığı değil, sövgüye bile dönüşmeyen kör öfkesinin ellerine, kollarına verdiği savrukluktu. Mustafa'nın da iki eli havalara savruluyordu yargıç'a sokulurken:

"Hakim Bey! Hakim Bey! Kandırdınız beni! Aldattınız beni!" Masayı gösteriyordu inip kalkan elleri. "Bunlar yalan! Hepsi yalan! Düzmece bunlar!"

Yargıç'ın belirsiz gülümsemesini görebilmek gizlice sevindirdi Mustafa'yı.

"Oturun şöyle." Polise döndü. "Sen git!"

Mustafa oturmaya yürüdü, ama oturmadı:

"Ergun'u dövüyorlar. Yeter artık!"

"Oturun şöyle."

"Babamı soruyorlar ona."

"Oturun, oturun şöyle."

"Babamın ne ilgisi var örgütle?"

Mustafa yanıt bekleyerek oturdu. Yargıç'ın gözlüğü gerisinde gülümseyen gözleri de, yaygın dudakları da birer yanıtı

Mustafa için. Onu yatıştıracak denli üstelik. Dilinin ucuna gelen sözleri tutmasını bilmişti. "Hulki Erez'i, ağbimi soruyorlar," diye ekleyecekti. Sanık olduğunun bilincine varmıştı sevinçle.

Kaşındaki şişiği de, kurumuş kan pıhtısını da görmezden geldi yargıç. Bir sanığın böylesine olgunlaşmasını istemezdi hiç. Dert oluyordu başlarına. İki gün önce, hücrelerinde biri, evim yanıyor, yetişin, çocuklarım yanıyor içinde, diye tutturmuştu. Yatışmamıştı bir türlü. Doktor getirdiler yararı olmadı. Sonra hastaneye yollamak zorunda kaldılar. Lise öğretmeni sanık, bülbül gibi şakırken sapıttıverdi, olur olmaz şeyler söylemeye başladı. Uzak yakın tanıdığı komünistlerin adını saya saya bitiremedi. Ateş olmayan yerden duman tütmezdi, ama bir kez biri zıralamaya görsün, zırva olmayanları ayıklamak güçleşiyordu. Bu enayi de gelmiş, akli sıra hesap soracak bizden. Şuna demeli ki: "Efendi, kendine gel! Burası Sansaryan Hanı. Otel değil. Döveriz de, söveriz de. Sizin ettiğinize bizimki bir şey mi? Sana hesap verecek değiliz... Ama öyle yapmayalım... Şu ahmağa bak sen. Burnundan soluyor. Yemiş bitirmiş bu kendini hücrede. Ona bizim değil, kendinin işkence ettiğini anlatmalı. Hem de niçin? Uslu uslu oturup olanı biteni anlatan bir arkadaşı için..."

Paketi kaydırıldı masa üzerinde:

"Bizim kimseyi dövdüğümüz yok, Mustafa Bey. Sigara yakın."

Bir sigara aldı Mustafa, kibriti çaktı:

"Ama dövüyorlar Ergun'u."

Yargıç daha çok gülümsedi. Gülsün, gülsün. Daha çok gülsün. Onun gülmesiyle kendine geldiğini sezinliyordu Mustafa. Kendi sesini kendi de duyarak ekliyordu. Ama inanmadan:

"Hem de dünden beri..."

Zile bastı yargıç. Kapı açıldı.

"Ergun Atılğan'ı buraya getirin."

Mustafa inanmadan bakıyordu. Yargıç'a da, kapıdaki görevliye de. Gelecek miydi Ergun buraya? Dayak mayak yok muydu yani?

"Bakın," dedi yargıç eline bir kâğıt alarak, "bilirsiniz, Ergun Atılğan ciğerlerinden rahatsız, tüberküloz. Daha bugün doktora gönderdik onu. İşte raporu..."

"Dövmediniz mi?"

"Dövmek mi? Şimdi göreceksiniz... Hücrede olur böyle şeyler. Siz bizi insanlıktan yoksun mu sandınız, Mustafa Bey?"

Dirseklerinin koltuk kıyılarına, önünde tuttuğu iki elinin birbirine değdiğini yavaş yavaş duyumsuyor, gözlerinin, gerisindekileri değil, önündekileri gördüğünün ayırımına varıyordu. Masa lâmbasını, yargıç'ı, kara kitaplar dizili camlı dolabı buğulu bir perde arkasında görmüyordu artık. Varlığını yaşamamanın şaşkınlığı içindeydi:

"Dövdüler Hakim Bey. Kulaklarımla duydum. Babamı sordular anamı sordular..."

"Ses duymuşsunuz, yani..." diye gülümsedi yargıç.

"Yani şimdi ben..."

"Hücrede olur..."

Kapı vuruldu.

"Gir!"

Ergun Atılğan girdi önce. Arkasında polis. Kapı kapandı. Görüşü buğulaşıyordu yine. Gerçek miydi karşısındaki?

Ergun da sararmıştı şaşkınlıktan. Mustafa'yla göz göze geldi. Kaşını gördü. Soluyuşunu gördü. Dayaktan, insan kılgından çıkarılmış sandı onu. Yüzleştirme diye bir yöntem vardı bu tür soruşturmalarda. Onun için çağırıldığına vermişti karşılaşınca. Mustafa, tüm baskılara karşın söylemediyse diyecekti ki... Birden doğmuştu bu düşünce onda. Diyecekti ki: "Mustafa, tükür istersen yüzüme, ben söyledim." Gerisini Mustafa'nın anlayışına bırakacaktı. Ama öyle gelişmedi olay. Yargıç dönüp sormuştu ona:

"Ergun Bey..."

"Efendim?" diye yanıtladı Ergun sesi titreyerek.

"Biz seni dövdük mü?"

"Hayır, efendim." diye sarardı Ergun.

"Şu ifadeni baskısız verdin, değil mi?"

"Evet, efendim." derken bakışını Mustafa'ya kaydırdı Ergun.

"Bugün seni hastaneye, doktora gönderdik mi?"

"Evet, efendim."

"Bu raporu da muayene eden doktor verdi, öyle mi?"

"Evet, efendim."

"Götürün Ergun Bey'i."

Son kez bakışmamıştı iki arkadaş. Kapı kapanasıya dek Mustafa'yla yargıç göz gözeydiler:

"Şimdi inandınız mı?"

"Fakat, efendim..."

Mustafa inanmıştı, ama şaşkınlığını sürdürmeden edemiyordu yine. Bayıldıktan sonra ayılan, sarhoşluğundan uyanan bir hasta gibi orasını burasını yoklama gereksinimi duyuyordu. Biten zamanla başlayan zamanın aralığında olup bitenleri kavramak istiyordu çabuk çabuk. Yargıç'ın kimseye işkence edilmediği, her sanığın kendi kendine söylediği yolunda konuşmalarını da dinlemiyordu. Yeniden doğmuşluğuna şaşıyordu.

Beş dakika sonra polisin önünde kapıdan çıkarken:

"Dinlenin, birkaç gün sonra verirsiniz ifadenizi," diyordu Yargıç.

Hücreye girdiğinde omuzları düşmüştü. Duvardaki yazıya baktı. Silse silinmez. Hiçbir anlamı kalmamıştı burda bulunmasının. "İhanet ettim." diye yazmış. Bunun mu anlamı olacak? Dosdoğru, düpedüz düşünebiliyordu artık. "Demek kendi kendimize yaptık, ettik. Sonra getirdiler buraya, söyleyiverdik. Tûh!.. Tükürmüşüm içine... Ne dostluklar, ne arkadaşlıklar, sarılmalar, kucaklaşmalar... Umutlar... Bunların da mı hatırı yoktu? Yazık, yazık! Vah vah vah!.. Yap, et kendi kendine, sonra da enayi gibi... Gülmeli mi? Ağlamalı mı?.. En iyisi uyumalı şimdi..."

Uzandı. Hemencecik daldı uykuya.

Ergun, Mustafa'nın dayak yediğini sanmıştı. Mustafa öyle

düşünmemiştii oysa. "Delirmenin eşiğinden kıl payı döndüğümü gördü." diyordu içinden. "Nasıl delirmem? Nasıl çıldırmam, Ergun? Hani konuşulmazdı poliste? Hani ilk koşul gizlilikti? Ne gerek vardı yalana? Hoş, sen de başkasının yalancısıydın, belli. Ama biliyordun işin içyüzünü. Bilirsin sen, bilirsin, benden çok eskisin çünkü. Bak, sana gösterilince dosya, söyleyivermişsin söylenmesi gerekenleri. Sıkmamışsın, yormamışsın kendini. Belki başkaları da öyle. Ama onlar ilgilendirmez beni. Sendin bana kılavuz. Yalancı kılavuz..."

Örgüt mörgüt bilmiyordu o günler. Toplumculuk, toplumcu'luk iyiydi, hoştu. Toplumcu bildikleriyle konuşuluyordu, ama yeterli bulmuyordu o günlerde kendini delikanlı Mustafa. Okuyordu o, ne bulursa okuyordu. Yoksul yaşamının, bilgisiz evinin kendinde eksik bıraktığını tamamlamak için çırpınıyordu.

Ankara'nın ayazında üşütmüş, ateşi yükselmiş, okulun doktoru revirde yatmasını uygun bulmuştu. Buruşuk yüzlü, kısa boylu, kadidi çıkmış emektar hemşire ilâçlarını veriyor, yemeğini getiriyor, bir yandan da çene çalıyordu Mustafa'yla. Ateşi hafiften düşmeye başlayınca kitaplarına başladı.

Üçüncü gün Ergun da geldi. Hastalığı mastalığı yoktu köfeteherun. Canı istedi mi, yolunu bulurdu her şeyin. O da çene çalmak istiyordu, ama Mustafa kitabın içine düşmüş. Gogol'un kişilerile uğraşiyor, karnının açlığını bile unutuyordu. "Ölü Canlar"ın Çiçikofuyla yaşıyordu.

Bir öyküsünde, o yazarın şöyle dediğini anımsıyordu: "Bu dünyada yaşamak çok cansıkıcı bir şey, baylar!"

Çiçikofun kendisi de, serüvenleri de, öteki kişiler de hep o sözü anımsamasına yol açıyordu. İnsanlar yarım dılar. İnsanlar ahmaktılar. İnsanlar hiçbir şey değildiler. İnsanlar kendilerini çok büyük sanıyor dular, ama çok küçüktüler. İnsanlara gülünürdü, ama daha çok ağlanırdı. Ağlanacak insanlar, kendilerinin ne gülünesi olduklarını bilmiyorlardı. Gülünecek in-

sanlar da bilmiyorlardı ne ağlanası olduklarını. Kediler, köpekler, eşekler, atlar, domuzlar, sinekler, inekler vardı ya yeryüzünde, ayrımlı sanıyorlardı kendilerini onlardan. Oysa ayrımlı olabilmek için doğayı çınlıçılak görebilmek gerekirdi. Doğayı görebilmekse günbatımına, göğün mavisine, parlak aya, yanıp sönen yıldızlara, rengârenk çiçeklere, gülün kokusuna vurulmakla olmuyordu. Bunlar, babadan oğula geçen mallar gibi yaşlı kuşaklardan genç kuşaklara aktarılmış yalanlardı. Yalanlara öylesine inanmıştı ki insanlar, bir gün öleceklerini bile bilmiyorlardı. İsa Baba'nın, Muhammet Peygamber'in sözleri bile tekerlemeydi ağızlarda. İnsanı doyuran anlam, uyumsuzluğundaydı doğanın. Bu uyumsuzlukla içiçe olabilmesindeydi insanın. Neden böyleydi, bilinmez. Çözümüne uğraşmak ahmaklıktı, ama ağlama ile gülmenin birleştiği doğruğa çıkmayı başarabilirsen uyabilirdin belki bu uyumsuzluğa. Kışın ayazı da, yazın sıcağı gibi yakar insanı, unutmamalı.

Mustafa söylüyordu Ergun'a. Ergun dinliyor mu, dinlemiyor mu, bilmiyordu. Sonra kendiyle konuşmaya çekilmişti pencere dibine gidip. Tıpkı burdaki, hücredeki gibi. Neydi o pencereden gördükleri? Göz alabildiğince bomboş bir alan görünümündeydi dışarı. Bembeyaz. Beyazlık gökyüzüne uzanıyordu. Seyrek evler karlarla kaplı, toprakla aynı düzeydeydiler. Dış yüzleri kara kara görünüyordu. Çıplak ağaçların kıvrımlı dalları incecik çizgiler gibiydi beyazların üzerinde. Bir çocuk şu yana, bir adam bu yana güçlkle yürüyordu kalın giysileri içinde, uçan kar tanelerinin belirsizliği gerisinde. Doğa, yalnızlığı, boşluğu, hiçliği soluyordu, ama sessizce, ama usulca. Ta uzaktaki evin bacasından tüten duman, çocuksu bir duyarlığın saf doğasını kirletiyordu. Bir yaşam tutkusu, bir yaşam savaşı, bir bencillik simgesiydi tüten duman. Yalnızlıktı, başeğmeydi. Bu beyaz boşluğun yalnızlığı, hiçliği dolmuştu Mustafa'nın içine. Okuduğu kitaptan algıladıklarıyla özdeşleşip çoğalıyordu bu boşluk, bu hiçlik yüreğinde ya da kafasında. Duygusuyla düşüncesi sarmaş dolaş olmuş, sımsıkı sarmıştı bedenini. Çocukluğunun akşamüstlerinde hüznlere kapılan akli ermez Mustafa'nın duygularına, büyüyen, öğrenen Mustafa'nın aklındaki düşünceleri eklemişti. Katılasıya ağlasa, katılasıya gül-

müş gibi olacaktı. Öyleyse ağlamalı. Ama katılasıya gülmek de, katılasıya ağlamak gibi tat vermeyecek miydi şu an? Öyleyse gülmeli.

Ne güldü, ne ağladı. Ergun yatağında doğrulmuş, şaşkın şaşkın bakıyordu. Mustafa da diyordu ki ona:

"Gel, bak, doğaya bak..."

Gülmeye ağlama arasında değişen sesi, yatağında doğrulan Ergun'u ayağa kaldırdı. Gözlerini bile açmıştı korkuyla.

"Ergun, gel pencereye! Bak şuraya..."

İçinde kabaran duyguyu, hem ağlatan, hem güldüren o duyguyu paylaşmak istiyordu. Özdeşleşmek istiyordu Ergun'la. Kitaptan alıp çoğalttığını, doğanın çıplak, beyaz sessizliğinde görmüştü pencereden.

Ergun, kapıya doğru yürüyordu gözleri açıla açıla. Parçalayıcı bir hayvandan kaçıyordu sanki. Onu ürkütmemek için ayaklarının ucuna basıyordu usulca.

Onun uzaklığı, bencil davranışı gözünden kaçmadı Mustafa'nın. Gülmeye ağlama arası sesi tükeniverdi birden. Dolu bir kahkaha bıraktı:

"Delirdi mi sandın sen beni? Delirdi sandın da kaçıyor muydun?"

Kapı tokmağından elini geri çekti şaşkın Ergun. Gülmemesi, yatağına yönelmesi rahatladığının belirtisiydi. Mustafa'nın kahkahasını doğal bulmuş, korkacak bir şey olmadığını anlamıştı. Demek, va düpedüz gülmeli, ya da düpedüz ağlamalıydı insan. Doğal olan buydu demek.

Mustafa da yatağına döndü. Ama gizli bir acının sızısı vardı yüreğinde. Gönülüyle kafası ayrılmıştı birbirinden. Gönülden bir dostluk kuramayacağı belli değil miydi Ergun'la? Oysa her şeyi unutmuştu zamanla. Unutmuştu da, Ergun'la ilişkilerinde hem gönlünü, hem kafasını kullandığını sanmıştı zaman zaman. Aynı duyguda, aynı düşüncede özdeşleştiğini sanmıştı onunla. Ta o zamandan belliymiş bu. Onda ne gönül varmış, ne kafa. Öyleyse gönlün de, kafanın da nerde nasıl kullanılacağını ayırmak gerekirmiş... Ayırmak gerekirmiş...

ALTI

"Oturun, Mustafa Bey. Sigara yakın... Size kâğıt göndermiştim, yazmışsınız... Ama tabi biliyorsunuz, ifadenizi tutanağa geçirmemiz gerekiyor..."

Mustafa, yanık kibrit çöpünü tablaya bırakırken susuyordu. Konuşmasını gerektiren bir zorunluk yoktu ona göre. Nasıl olsa onaylama anlamına değil miydi suskunluğu?

Yargıç, onun adını, soyadını, doğum yerini, yılını, daha başka şeyleri söyledi tutanak yazmanına. Yazımakinesi şakırdamaya başlamıştı. Bağa gözlükleri gerisinde irileşen gözleri döndü yargıç'ın:

"Partiye ne zaman girmiştiniz?"

Mustafa düşündü. Yaklaşık olarak bir buçuk yıl öncesine raslıyordu partiye girişi. Buna göre kestirdiği tarihi söyledi. Ağzından çıkanlar, makine şıkırtıları arasında döküldü kâğıda.

"Kim teklif etti size girmenizi?"

"Ergun Atılğan."

Yargıç'ın parmakları dosyalarda dolaştı. Elyazılı kâğıdı çıkardı:

"Fuat Aral'ın ifadesi. Göstermiştim size. Söylediğine göre o da partiye girmenizi teklif etmiş size..."

Cansıkıntısıyla yüzünü buruşturdu Mustafa. İki kişinin, birbirinden habersiz, bir hafta arayla yaptıkları öneri bile geçmişti tutanaklara. O zaman şöyle bir gülmüştü bu olaya ya... Gülmünlükler de doluyordu bu dosyaya demek. Olayın gü-

lünçlüğünü, yargıcın dikkatinden kaçırmak için bir çırpıda söyledi. Ergun'la Fuat'ın daha önce anlattıklarını. Bu gerçeğin açığa çıkması değildi şu anda Mustafa'yı üzen. Bir buçuk yıl önce gizli gizli gülmüştü bu olaya. Gizli gizli alaya almıştı örgüt ilişkilerini. Alaya aldığını kendinden bile gizlemiş, aklın süzgecinden geçirip eleştirmekten kaçınmıştı. Zamanla unumasını sağlamıştı kendini aldatması. Şimdi o gizli alay, gizli gülümseme, yargıcın gözlerinde miydi, ne?.. "Gülünçlüklerimiz bile ellerinde adamların..."

Yargıç oralarda değildi. Belki ta başından gülmüştü o bu işe. Belki, yurt düşmanı saydıklarını çatık kaşla karşılamıştı önce. Ama çok geçmeden çatık kaşın gerekmediğini kavramış, gizli gizli gülmüş, sonra da gülmekten usanmıştı.

Mustafa, gülünç olanı, daha önce kavramış görünürse yargıç'ın ezici alayından kurtulacağını sandı. Gülmede ölçüyü kaçırmamak için zorladı kendini:

"Evet, öyle oldu." dedi. "Bir hafta arayla ikisinden de teklif aldım."

Yargıç, Mustafa'nın gülümsemesini anlamsız bulmuş gibi, ya da ne anlamı geldiğini yorumlamak ister gibi araştırarak baktı, ama uzatmadı:

"Sonra?"

"Ayhan'la, Ergun'la bağlantım oldu sonra."

"Evet, ama Fuat Aral diyor ki, Avukat İlhan'la da ilişkiniz olmuş. Onunla da hücre kurmuşsunuz..."

"Ha, evet..."

"Nasıl tanıştınız onunla?"

"Fuat Aral tanıştırdı."

"Ama nasıl?"

Mustafa'nın boş bakışlarını yargıç yanıtladı:

"Parolayla olmuş. Siz Fuat Aral'a imzalı bir kâğıt vermişsiniz, Avukat İlhan imzalı kâğıtla sizi bulmuş..."

Yargıç'ın alayına tutulduğunu sanıyordu Mustafa. Çabucak bitirmek, sona erdirmek istiyordu bu işkenceyi:

"Evet."

Tutanak yazmanına dönerek söylemeye başladı yargıç.

Mustafa'nın ağzından anlatıyordu örgüt ilişkilerini. Yazımakinesi şakırdıyordu. Mustafa'nın ağzına almaktan kaçındığı "hücre" sözcüğü de bol bol geçiyordu tümceler arasında.

Sonunda döndü Mustafa'ya:

"Bir de Halil Rifat Ayça diyor ki, il sekreteriniz, Nuri As'la ilişkiniz olmuş... Bakın, şöyle söylüyor..."

Dosyadan bir ifade okudu. Halil Rifat Ayça'nın ağzından çıkan sözlerden de belliydi böyle bir şey olmadığı. Anımsayabildiğini söylüyordu yalnız. Ama Mustafa birden başka şeyi anımsadı. Karısıyla görüştürüldüğü gün, müdür onu söyletmeye çalışmış, Nuri As'la kurdukları hücreden söz etmişti. Bu dayanaksız suçlamaya karşı sanki kükremişti Mustafa. Sonra da umutlanmıştı. Sorgucuların hiçbir şeyi çözemediklerini sanmıştı. O gün için öyleydi belki, ama şimdi...

"Hayır, Hakim Bey, öyle bir şey olmadı..."

Yargıç da inanmıyordu belli ki; geçiştirdi:

"Mustafa Bey, son olarak bir şey söylemek ister misiniz?"

"Ne gibi?"

"Bakın, burda arkadaşlarınız bazı şeyler söylediler... Pişmanlıklarını filân..."

Bir an kendini dinledi Mustafa. Gerçekten pişmandı. Ama neden? Nedeni de buldu hemen. Zaten burun buruna geldiği gerçek, ifadesi süresince gerçeğin kendisinden uzaklaştırmıştı onu:

"Kendi sorumluluğumu değil, başkalarının sorumluluğunu yüklediğim için pişmanım. Bu çok zor bir işmiş."

Ağzından çıkan sözler sanki uçtu, tutanak yazmanına başını çeviren yargıcın ağzından dökülmeye başladı. Ama başka biçimde. Kala kala Mustafa'nın eyleminden pişmanlığı kalmıştı yalnız.

Makineden çıkan kâğıtlar önüne sürüldü. Bir kalem uzatıldı: "İmzalayın..."

İmzalayacağı yerleri tutanak yazmanı gösteriyordu. Sarı, kaba kâğıt üstündeki sıra sıra sözcüklere boş boş baktı Mustafa.

"Okuyun isterseniz..."

Okumak bile gereksizdi. Gözü son tümcedeydi yalnız. Değiştirilerek yazılmıştı, ama düzeltmeye değmezdi onu da. İmzalarken satırların arasında adlarını gördü arkadaşlarının. Son imzayı da atınca önündeki kâğıtlar çekildi. O, yine bomboş bakıyordu masanın camına.

"Mustafa Bey'i götürsünler."

Yargıcın bağa gözlüklerine dalıp gitti Mustafa. Oturmamıştı zaten.

"Haa... Gazete aldırabilirsiniz. Birkaç güne kadar da gidersiniz burdan."

Yargıcın sesindeki soğuk, resmi havayı yadırgamadı. Sorgu sırasındaki yumuşaklığı silinip gitmişti davranışlarından. Bundan da etkilenmedi Mustafa. Demek, yumuşaklığı da etkilememişti. Konuşan sanık da, konuşmayan sanık kadar tiksinc bir şeydi onun gözünde; seziyordu bunu.

Kapıdan çıkarken burdan götürüleceği yeri düşünüyordu. Cezaevi. Yaşamboyu kapatacak değillerdi ya hücreye. Ama keşke yaşamboyu kapatsalardı. Öylesine iğrenç, öylesine bomboştu yaşam...

Ne gazete aldırdı, ne de hücreden çıkarılacağı günü sordu. Öfkeli tiksintisi dinginliğe dönüşmüştü birkaç gündür. Küskündü. Dünyaya da, kendine de. Kendine küskünlüğünün nedenlerini araştırdı, ama aşırı didiklemeden. Yemeden, içmeden kesildiği, delirmenin eşiğine dek vardığı, çılgınca sesler işittiği, görüntüler gördüğü, -otuz saatlik mi, kırk saatlik mi, elli saatlik mi, neyse- zamanı anımsadı. İşte, o saatlerin sonunda, nasıl olmuşsa olmuş, birden uyanmış, yargıçla görüşmek istediğini söylemişti. Görüşmüş, Ergun'la karşılaştırılmış, gerçeği anlamıştı. Nerden, nasıl aklına gelmişti yargıçla görüşmek?... Görüşmeseydi, görüştürülmeseydi, yargıç da öyle davranmasaydı, şu an bir deliydi belki. Bunları düşünemeyecekti . Belki delirmek daha iyiydi, ama yargıç bile bile mi iyilik etmişti ona? Yumuşak yumuşak konuşup Ergun'u bile göstermesinin, kuruntularına son vermesinin bir nedeni olmalıydı. İşte, biz sizin örgütünüzü böylesine kolay

çözdük mü demek istiyordu? Belki. Ama artık önemi yoktu. Öyle olmuş, böyle olmuş, çıkardığı sonuçlar etkilemiyordu Mustafa'yı. Örgüt mörgüt umurunda değildi çünkü. Örgütten öte bir şeyi, arkadaşlıkları, dostlukları unutabiliyordu insanoğlu. Yıllar yılı yeyip içip eğlenerek, sarmaş dolaş arkadaşlık kuranlar, yargıç'ın karşısına geçmişler, birbirlerinin adını anmışlar, yasaya aykırı davranışlarını anlatmışlardı. Ne derlerdi? Örgüt sürekliymiş. Ya dostluklar? Bir üfürmeyle yitip giden dostlukların yüreklerde açtığı umutsuz boşluğu, örgüte verdikleri soyut anlamla doldurmak istiyorlar anlaşılan. Hayır, o da değil. O da değilse ne? Bir tükenişti bu, hiçliğin içine gömmülmeydi.

Hani, bir romanda okumuştun. İkinci Dünya Savaşında nazi işgaline uğrayan bir ülkenin direnişçileri, yine böyle hücre yöntemiyle çalışıyorlar, düşmanın gücünü kırmak istiyorlardı. Gestapo, bunlardan birkaçını yakalamış, eylemlerini söylemek zorunda bırakmıştı. Aralarından ikisi sağ kalmış, savaştan sonra toplumda yer edinmişlerdi. Evlenmişler, iş gücü sahibi olmuşlardı. Ama caddelerde, istasyonda, otobüste karşılaşınca birbirlerini görmezlikten geliyorlardı. Neden? İkisi de birbirine karşı suçlu duyumsuyordu kendini. Gestapo önündeki can korkusu, inançlarının en büyüğünü, en önemlisini alıp götürmüştü. Romanı okuduğu zaman, öykünün candamarını anlayamamış Mustafa. Şimdi anlıyordu.

Daha neleri anlıyordu. Sözgelimi, bir gün anlatacak, belki de yazacaktı bu hücrede geçirdiği günleri. Hücre yaşamının ne kadarı kahramanlık, yiğitlik, ne kadarı bencillik, ikiyüzlülük, korkaklıktı? Tüm ayrıntılarıyla, dosdoğru anlatabilecek miydi? Aslına bakılırsa, milyonlarca, hadi diyelim yüzbinlerce insanın arasından bir avuç kadarı çıkmıştı ortaya, inanarak, düşündüklerini erkekçe savunarak. Onların arasındaydı Mustafa. Belki şimdi aralarında olmayan, ama gönülleri kendilerinden yana birkaç kişinin gözünde, o da bir kahramandı artık. Onları kahraman görenler üreyecek, çoğalacaktı dışarıda. Belki de yığınlar oluşturacaklardı. Bu yığınlara göre mi düzenleyecekti yaşamını bundan böyle? Hücrenin karanlığında, yalnızlığında

kendini de, başkalarını da öylesine gerçekçi bir aynada görüp tanımişti ki... Oysa dışarıda baktıkları ayna çok değişti... Yığınlar işte, o aynanın içinden görmek isteyeceklerdi Mustafa'yı. O yalancı aynadan. Artık bırakmalıydı yalanı. Duygusunu, düşüncesini dosdoğru yansıtmamasını bilmeliydi. Ama nasıl? Nasıl olacaktı bu? Her şeyin bir yalanı vardı. Sanatın, edebiyatın, dostlukların sevişmelerin. Buna yalan da denemezdi belki. Avantuydu insanoğlu için. İşte, bu yalanı, bu avantuyu almışlardı elinden.

Ergun'lar, Ayhan'lar, Demiray'lar, Orçun'lar da mı böyle düşünüyorlardı acaba hücrelerinde? Olabilir. Ama bir şeyi kesinlikle biliyordu yalnız: Ergun öyle değildi. Çünkü en çok onu tanıyordu aralarında. Hücresinde sıkıntıdan patlıyordur şimdi. Cezaevine gidip kahkahalar atmayı bekliyordur.

Anımsadı Mustafa. Bir devrimciyi yanlışlıkla hırsızlık masasına götürmüşler. Rastlantıyla orada bulunan siyasal polisten bir yetkili tanımış, savunmuş onu: "Bırakın, bunlardan hırsız çıkmaz..."

Evet, hırsız çıkmazdı kuşkusuz. Herkesin elinin bir başkasının cebine girdiği, kör, sağır, bencil bir toplumda, onlar özverinin uç noktalarına değin yürümüşler, inandıkları yolda yaşamalarını harcamışlardı.

Kuşkusuz, düpedüz hırsızlık aşağılık bir işti. Ama anlaşılan, türü vardı bunun da. Hırsızlık diye nitelenemezdi belki, ama eli bir başkasının cebine atmanın gizli, ince yöntemleri vardı. Belki en korkuncu da buydu... Sözgelimi, Ergun'un yaşamında tanık olduğu bir olay...

Ergun, ilk gördüğü günkü gibi, sınav kapısındaki o ikircikli bakışlarıyla geldi gözleri önüne. Sonra Ergun'un o güzel, o akça pakça kızkardeşi... Onu bir kez görmüştü zaten. Belki bir saat kadar karşı karşıyaydılar, ama hep suskun, hafif gülümseyen, masum yüzüyle zamanı daraltmıştı kızcağız. Onun için mi ne, gözleri önüne gelen çehre, şimdi Mona Lisa'ya dönüşüyordu?.. Ha, evet, bir de Macit vardı. Uşak'lı Macit, şoför Macit, öğrenci Macit. El sıkarken utanan, alnına terler biriken, taşralı Macit... Onun Mona Lisa'ya duyduğu aşkı, onların ara-

sında fıldır fıldır bakışlarıyla, bu bakışların ardında tilkice hesaplar yapan, planlar kuran o bencil Ergun... Bunu bir öyküsüne konu etmek istemiş, eli varnamıştı. Ergun'u lekelemekten çekinmişti. Bu bir kendini kandırmacaydı, kendine söylediği bir yalandı. Bu yalanın, dürüstlüğünü engelleyen ilk tuzak olduğunun ayırımına şimdi burada, hücrede varıyordu ne yazık ki... Tuzak tuzağı hazırlıyordu kuşkusuz. Ergun'u lekelemek, kendini de lekelemektir, onunla arkadaş değil miydi? Gecesi gündüzü birlikte geçmiyor muydu?.. Öyleyse unutmalıydı bunu, derinine inmemeliydi... İşte, bu ikinci yalan, daha doğrusu kendini kandırma, daha beterdi birincisinden...

Oh, şimdi bunu gözüpeklikle, yüreklilikle düşünebiliyordu. Biraz gecikmişti belki, ama işte, özgürlük buydu...

Örgüte girdiğinden hemen sonraki günlerdi. Bekâr arkadaşlarıyla bir arada kaldığı evinin kapısını açınca, yine buram buram rakı kokuları geldi burnuna. Oğuz, Tekin, bir de Macit masa başına oturmuşlar, kafa çekiyorlardı. İkinci kez görüyordu Macit'i.

Mustafa'yı görür görmez çın çın bir kahkaha patlatmıştı Oğuz:

"İşte geldi," demişti. "En iyi arkadaş... Gel Mustafa, otur... Arkadaşın adı Macit... Ergun'dan bir isteği var. Bana anlattı, aracı olmamı istedi. Ama bir de sana anlatsın."

Macit'in tedirgin bakışları, Mustafa'yı önceden tanıdığını ele veriyordu. Belli ki, Ergun'un ilişkide olduğu herkesi, onun çevresini yakından tanıyordu bu Macit. Hayal meyal anımsamaya başladı. Daha öğrencilikleri sırasında, arada örgüt mörğü yokken, birkaç yıl önce nasılsa Ergun'la birlikteydi. El sallayıp bir taksiyi durdurmuştu Ergun. Sonra şoförün yanına oturmuştu. Mustafa da arkaya geçmişti. Yolboyu şoförle konuşmuştu Ergun. Kimdi, neyin nesiydi, nerden tanıyordu onu? Mustafa kulak kabartmıştı, ama ne konuştuklarını bile an-

layamamıştı. Taksi, okulun önüne kadar gelmiş, onları indirniş, Ergun Mustafa'ya "sen git, geliyorum" demiş, geride kalmıştı. Daha sonra Ergun'a sorduğunda "hiç, tanımazsın, Uşak'lı, hukuk fakültesinden bir öğrenci" gibilerden karışık, yuvarlak ama yine de gizlilik içeren yanıtlar almış, çok sormaması gerektiğini dokundurmuştu. Mustafa da üstüne düşmemişti; bin taraktâ bezi vardı Ergun'un. Ama işte, o gece lif lif çözülüyordu bu ilişki, çözüldükçe pislik ortaya çıkıyordu. Macit, birkaç yıl önce, Ergun'un kızkardeşiyle her nasılsa tanışmıştı. "Doğrusu ya, o an vuruldum, gönlümü kap-tırırverdim." Bunu, bir yudum rakı içip göğsünü yumruklayarak söylüyordu. Bakışları donuklaşıyor, gözyaşlarını zor tutuyordu. Zavallı taşralı, umarsız aşık, Mona Liza bakışlı kızla arkadaşlık kurnayı başaramayınca, bir yolunu bulup Ergun'la tanışmış, besbelli, kaleyi içerden fethetmek istemişti. Kız da okulu bitirince bir kaymakamla evlenmiş, Ankara'dan çekip gitmiş, Macit de arkasından ağzı açık, aval aval baka kalmıştı. Yüreği ıgıl ıgıl dövünüyor, enayiliğine yanıyordu.

Oğuz da, Tekin de, Mustafa da avutmaya çalışmışlardı onu:

"Öyle deme kardeşim, aşık olmak günah mı?"

"Bir senin başına gelmedi ya, bir de bana sor..."

"Sevmişsin, sevgiye ulaşmışsın ya..."

"Ne demiş şair? Güzelliğin on para etmez, şu bendeki aşk olmasa."

"Enayilik neresindeymiş bunun?"

Önce duralamış, sonra bakışları fır dönmüş, en acı duygusunu, en gizli düşüncesini dile getireceğini belli ederek kekelemiş, birdenbire boğulurcasına ağlamaya başlamış, gözyaşlarını bırakıvermişti:

"Enayiyim!" demişti hıçkıra hıçkıra. "Yoldu beni, soydu, yedi bitirdi..."

Üçü de donup kalmıştı öylece. Neden sonra durulup kendine geldiğinde:

"Bak kardeşim," demişti Mustafa'ya, "söyle ona, benden aldığı beş liralari, on liralari, yirmi liralari istemiyorum, onları

YEDİ

Elli altıncı gündü.

Hücrenin alaca karanlığında, ileri geri gidip geliyordu. İki adımlık mesafede basbayağı yürüdüğünü sanıyor, arada durup bir kol boyu uzağındaki soğuk duvara boş boş bakıyordu. Yine kendiyle konuşuyordu. Ama artık ne örgüt, ne dostluk, ne düşmanlık, ne hayvanlık, ne de insanlık... Sorular, beynini kurt gibi kemirmiyordu artık. Hepsini bir bir silkip atmıştı kafasından. Sararıp solan ağaç yaprakları gibi yanına yöresine dağıtmış, çürümeye bırakmıştı. Sevdığı yazarlardan, şairlerden, düşünürlerden belleğinde kalan kırık dökük sözcüklerin yardımıyla hem anlamsız bir boşlukta dolandığını duyumsuyor, hem de bir ermiş gibi dingin düşünüyordu. Şiirin dizesini kendine uyguluyordu: "Ne içindeyim zamanın, ne de büsbütün dışında..."

Kapı açıldı:

"Hadi, toplan!"

Yatağını denk ederken, valizini doldururken aceleci değildi. Şimdi de sonunu kestiremediği, boşlukta bir yolculuğa çıkacaktı sanki.

Dengi iki eliyle sırtlamıştı. Valizi de polis aldı eline. San-saryan Hanı'nın kapısından çıkınca, gözüne ilk ilişen güneşin parıltısı oldu, sonra da gökyüzünden bir parça mavilik... Cad-denin kalabalığı, koşuşan insanlar, otomobiller, dükkânlar, siyah-beyaz canlandırma filmlerindeki ruhsuz resimler gibi gel-

mişti ona. Dengini, valizini bir arabaya attılar. Mustafa'yı, oturma yerleri yanda, kapalı bir cip'e bindirdiler.

İşte, Ergun, Orçun, Ayhan, Demiray, Mustafa yine bir araya gelmişlerdi. Şaşkın bakışları sorulu. Selâmlaşsınlar mı, gülüşsünler mi, ağlaşsınlar mı, sevinsinler mi? İki ay öncesine değin sarmaş dolaş, aynı amaç uğruna kenetlenmiş, el ele vermiş eski dostlar şimdi birbirlerine kuşkuyla bakıyorlar.

Ergun, Mustafa'nın beklediği gibiydi. Biraz yapay da olsa neşesi yerindeydi. Gözlerindeki pırıltıya bakılırsa, dipsiz, kapkara bir kuyudan çıkarılmış insanların sevincini yaşıyordu. O sevinç, her birinin gözünde, kaşında, yanağında bir kelebek gibi sessizce uçtu. Gerçekte bir değil, bin soruyu da içeren, ortaklaşa bir duyguydu bu; ne oldu, ne geldi başımıza?

Cip hızla yol alırken Ergun sigarasını tellendirmeye başlamıştı. Hepsine birden yönelircesine ellerini açmıştı. Kollarının hareketi de, bakışları da, gülümseyişi de ne çare, elden ne gelir, demek bu kadarmışız anlamındaydı. Mustafa yine boş bakıyordu. Ergun'da, Ergun gibilerde, her zaman, her koşulda gördüğü bu rahatlığın, bu yalın açıklama biçiminin hiçbir anlamı yoktu artık. Belliydi; polis karşısında da, yargıç karşısında da suçluluğunu içine sindirmiş, gönlü rahat bir sanık olarak konuşmuş, inceldiği yerden kopsun gibilerden kendini akıntıya bırakıvermişti. Ergun, şaka yollu "ne yaparsın, haritamızı çıkarmış adamlar," derken Mustafa, cipin arkasında mı, yanında mı, nerede olduğunu pek kestiremediği bir aralığandan, parlak mavi gökyüzü parçacığını bir daha hiç göremeyecekmiş gibi gözlerine dolduruyordu.

Mayıs/1979, İstanbul

KEMAL BEKİR

hücre 1952

Kemal Bekir, 1924'de Denizli'nin ilçesi Çivril'de doğdu. İlköğretimi bu yörelerde tamamladı, ortaöğrenimini İzmir'de sürdürdü. 1949 yılında Devlet Konservatuarı'nı bitirdi. Devlet Tiyatrosu'nda oyuncu olarak çalıştı. 1952'de TCK'nin 141. maddesine aykırı eylemden tutuklandı. 1959'da yeniden tiyatroya döndü. Şehir ve Devlet Tiyatrolarında oyuncu ve yönetmen olarak çalıştıktan sonra 1989'da emekliye ayrıldı.

Kemal Bekir, yazın alanında İzmir'de çıkan **FIKİRLER** dergisinin hemen her sayısında yayınladığı öykülerle tanındı. (1947-50) . **SEÇİLMİŞ HİKAYELER**, **YEDİTEPE** başta olmak üzere **UFUKLAR**, **VARLIK** ve daha başka yazın- sanat dergileriyle gazetelerde öyküleri, romanları yayımlandı.

Genellikle tanıdığı, yaşadığı çevreyi, o çevre insanlarını gerçekçi bir tutum, derin bir gözlem, biraz alaycı, yalın bir dille anlatan Kemal Bekir'in ilk kitapları romanlarıdır: *Yabancılar* (1958), *Kaçaklar* (1961). Öykülerinin bir bölümü iki kitapta toplandı: *Fatma Hanımın Erik Ağacı* (1970)), *Bayrama Yakın* (1975). Öteki kitapları: *Düşüş* (oyun, 1988), *Kâmil Bey* (oyun, 1991) , *Kanlı Dügün* (roman, 1997). *Düşüş'ü*, Nahit Sırrı'nın Sultan Hamit Düşerken adlı romanından, Kâmil Bey'i Kemal Tahir'in üçlemesinden oyunlaştırdı. Hüseyin Rahmi'nin aynı adlı romanından uyarladığı *Utandırılmaz Adam*, Ulvi Uraz Tiyatrosu'nda oynandı (1967).

Kaçaklar TV dizisi olarak filme çekildi. *Düşüş* ile Ankara Sanatseverler Derneği'nin "en iyi oyun yazarı" ödülünü aldı.

Elinizdeki romanın büyük bölümü, **FELSEFE** dergisinin 1979-80 yıllarında çıkan üç sayısında yayınlamıştı. Dergiyi çıkararak değerli sanatçı, düşünür ve araştırmacı yazar Alfar Timuçin, romanı sunuş yazısında şu değerlendirmeye de yer veriyordu: "... Bugüne kadar işkenceler hep anlatıldı ama bildiğim kadarıyla bir uzman çıkıp da bir kişinin bir hücreye atılması olgusunu rahsal, felsefi, toplumbilimsel temellerine oturtturarak araştırmadı."

Yazarın 56 günlük bir hücre yaşamından geriye dönerek olaylara ve insanın içdünyasına tuttuğu ışıkla öyle sanıyoruz ki, yeni değerler ve yöntem arayışlarıyla değişen bugünkü dünyamızı biraz olsun aydınlatmış görülecek.

1000000

ISBN 975-7814-57-1

9 789757 814573